UNIVERSA
MORALIS THEOLOGIA

AD USUM CONFESSARIORUM

AUCTORE P. CONSTANTINO RONCAGLIA

CONGREGATIONIS MATRIS DEI

CUM ANIMADVERSIONIBUS ET ADDITIONIBUS

P. JOSEPHI ALEXANDRI BAMBACARI

EJUSDEM CONGREGATIONIS

EDITIO ABSOLUTISSIMA

A P. OPTATO BELLOTTI

Ord. min. reg. obs. S. P. Francisci sacræ theologiæ Lectore Jubilato, in patrio regali lucano lyceo publico theologiæ moralis professore medullitus inspecta, et permultis aliis notis, et additionibus illustrata, locupletata.

TOMUS III.

LUCAE

EX OFFICINA JOSEPHI JUSTI

MDCCCXXXIV

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] Google

TRACTATUS SEXTUS

DE FIDE, SPE,

ET

CHARITATE

Quia praecepta Fidei, Spei, et Charitatis sunt, juxta *D. Thom.* 2. 2. *q.* 16. *a* 1. *et q.* 22. *a* 1. quaedam praeambula ad legem, in posterum Decalogum explicaturus, praemitto tractatum praefatarum Theologicarum virtutum. Bene autem praeambula ad legem dicuntur, quia sine illis lex non subsisteret. Non subsisteret, inquam, neque enim datur lex, nisi adesse intelligantur subditi, qui eam acceptent, ac ipsi subdantur legislatori. Constat autem hominem fieri Deo subditum per fidem, juxta illud Apost. ad Haeb. 11. *Accedentem ad Deum oportet credere*, sicut etiam per Spem, et Charitatem; subditur enim Divino legislatori, eo quod ab ipso praemium speret, ex quo etiam ad illum amandum excitatur.

QUÆSTIO PRIMA

DE NECESSITATE FIDEI (1)

CAPUT I.

De Fide et ejus objecto.

Q. I. Quotupliciter fides sumatur.

R. Nomen fidei primo sumitur pro fidelitate, seu veritate in servandis promissis, quo sensu dicitur fidelis, sive ser-

(1) Virtus in genere definitur : *perfectio animae adveniens et stabiliter ipsi inhaerens, eamque proxime movens ad bene recteque operandum*. Cum

vare fidem, qui stat suis promissis. Secundo pro conscientia, ejusque dictamine, sic communiter intelligitur illud Apostoli *ad Rom.* 14. *Omne, quod non est ex fide* (hoc est juxta conscientiae dictamen) *peccatum est.* Hujusmodi acceptio familiaris est apud juristas, dicentes illum esse bonae fidei possessorem, qui bona conscientia putat aliquid esse suum, et hic dicendi modus ex jure desumptus, in usu etiam est apud theologos. Tertio fides sumitur pro fiducia, sive spe aliquid consequendi, quam fiduciam cum non haberent Apostoli, illos reprehendit Christus *Matth.* 14. illis verbis: *Modicae fidei quare dubitasti?* Quarto sumitur pro fidei objecto, quo sensu legimus in fine symboli, quod s. Athanasio tribuitur: *Haec est fides catholica etc.* hoc est hi sunt articuli fidei catholicae firmiter credendi etc. Denique proprie sumitur pro virtute theologali, qua assentimur praedictis articulis, et de ea juxta hanc acceptionem est modo loquendum.

Q. II. Quid sit fides.

R. Fides bene describitur ab Apostolo, dum dicit ad Haeb. 11. ***Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium.*** Id demonstratur observando duo praecipue esse fidei tribuenda. Primum est, quod sit habitus supernaturalis, faciens nostrum intellectum firmiter adhaerere rebus obscuris, ab eo non scitis; et hoc significatur per illa verba: ***argumentum non apparentium***; ideo enim fides dicitur ***argumentum non apparentium***, quia facit intellectum firmiter adhaerere veritatibus fidei non apparentibus; ac proinde sumitur argumentum pro argumenti effectu: per argumentum enim inducitur intellectus ad assentiendum alicui veritati. Secundum quod habet fides est esse basim totius fabricae spiritualis, in qua fundatur spes gloriae. Hoc autem innuitur per illa Apostoli verba: ***substantia sperandarum rerum***, ita enim dicitur, quia per assensum fidei inchoamus praedictam fabricam spiritualem, unde postea consurgit spes. Vi-

vero animae operationes ad intellectum pertineant aliae, et aliae ad voluntatem], hinc virtutes aliae dicuntur *intellectuales*, quae nimirum animam adjuvant in cognitione veri, et aliae *morales*, quae eam adjuvant in prosecutione boni. Ast cum hujusmodi bonum aliquando sit creatum, et aliquando increatum, hinc exurgit tertia species virtutum quae dicuntur *theologicae*, et sunt quae bonum ipsum increatum, Deum nimirum, immediate attingunt, ad differentiam illarum, quae in bonum quidem tendunt, sed tantum creatum, quaeque sub nomine *moralium* veniunt. De theologicis virtutibus in praesentiarum sermo instituitur.

deatur s. Th. 2. 2. *q*. 4. *a* 1. ubi etiam reducendo verba Apostoli ad strictiorem definitionem ita fidem definit: *Fides est habitus mentis, quo inchoatur vita aeterna in nobis, faciens intellectum assentire non apparentibus*. Clarius etiam patet fidei essentia, si dicatur: *Fides est habitus, quo firmiter assentimur veritatibus a Deo revelatis, et ab ecclesia propositis*. Quae continentur in hac definitione, magis patebunt ex sequentibus.

Q. III. Quale sit objectum fidei.

R. I. Objectum formale *quod* fidei est solus Deus. Ita manifeste habetur ex sola explicatione terminorum: etenim illud dicitur objectum *formale quod* alicujus habitus, aut potentiae; quod per se ab ista attingitur, caetera vero ratione illius; quid autem est, quod primo, et per se attingitur a fide, nisi solus Deus? cum de Deo principaliter sit divina revelatio, et de creaturis solum sit secundario, quatenus scilicet ad ipsum Deum referuntur. Quae igitur ad Deum pertinent, primo et per se creduntur a fide, unde sunt ipsius objectum *formale quod* seu primarium; quae vero fides credit de creaturis, ab ipsa respiciuntur secundario, et quatenus ad ipsum Deum referuntur; ac proinde sunt objectum secundarium ipsius fidei.

R. II. Objectum *formale quo* fidei est prima veritas, obscure revelans. Etiam hujusmodi responsio patet ex sola explicatione terminorum. Illud dicitur objectum *formale quo*, seu ratio *formalis sub qua* fidei, quod est motivum, et ratio assentiendi revelatis a Deo, hujusmodi autem motivum est prima veritas obscure revelans: ita qui interrogatur e. g. cur credat Deum esse trinum, optime respondet, dicendo: *quia Deus prima veritas id revelavit*. Videatur D. Th. 2. 2. *q*. 1.

Q. IV. An auctoritas Ecclesiae sit ratio, seu motivum, cur assentiamur articulis fidei.

R. Negative. Ratio est, quia virtutes theologicae habent pro objecto immediato Deum, ad differentiam virtutum moralium, quae solum mediate in Deum tendunt, et immediate sistunt vel in cultu Dei, vel in passionibus moderandis etc.; si ergo virtutes theologicae, inter quas est fides, immediate sistunt in Deo, non est extra Deum quaerendum motivum, seu ratio operandi tales virtutes. Stante igitur solam primam Veritatem, ut obscure revelantem, esse rationem credendi, sequitur Ecclesiam dumtaxat proponere articulos credendos, quibus postea infallibiliter assentimur pro-

pter auctoritatem Dei revelantis. Et quidem cum fidei mysteria habeantur per s. Scripturam et traditiones, quas ab apostolis suscepit Ecclesia, necesse erat Ecclesiam secernere libros canonicos a non canonicis, et traditiones vere divinas ab apostolis habitas, ne simul cum fidei mysteriis proponerentur etiam plures errores credendi. Eo ipso autem, quod postea ecclesia proponat credenda mysteria, quae continentur in libris vere canonicis, et traditionibus divinis, quamvis Ecclesia proponat, movemur ad credendum solum, quia Deus revelavit ea, quae in praefatis libris et traditionibus continentur; ad eum modum quo, si ego proponerem dictum alicujus omni exceptione majoris, postquam constaret illud dictum vere esse talis viri, assentiremur tali dicto, non quia a me proposito, sed quia esset viri omni exceptione majoris.

Juxta allatam explicationem intelligendus est s. Augustinus, dum *lib. cont. epist. Manich. cap.* 5. ait: *Ego vero evangelio Dei non crederem, nisi me catholicae ecclesiae commoveret auctoritas.* Significare voluit Augustinus, quod cum ecclesiae sit judicare, an evangelia, quae ex quatuor evangelistis habemus, sint canonica, ad contradistinctionem quorumdam evangeliorum, quae erant apocrypha, evangelio credebat, quia ipsius ecclesiae auctoritate, ut verum Christi evangelium proponebatur; quae vero in evangelio continentur, ideo credebat, quia Christus revelaverat. Et quidem omnino deferendum esse Ecclesiae auctoritati, ipsiusque definitionibus omnino constat, quia Deus voluit apud ipsam esse fidei depositum, unde dicebat Apostolus 1. *ad Timoth. c.* 6. *v.* 20. *O Timothee depositum custodi, devitans profanas vocum novitates:* tum quia est *columna, et firmamentum veritatis*, ut habetur 1. *ad Tim. c.* 3. *v.* 15. tum quia Christus se illam perenniter gubernaturum promisit, dum dixit *Matth. c.* 28. *v.* 20. cum ea se futurum *usque ad consummationem saeculi;* tum denique quia *Matth. c.* 18. *v.* 17. vult, quod habeatur, *ut ethnicus, et publicanus*, qui eam non audierit.

Q. V. Quot sint motiva, quae reddunt nostram fidem evidenter credibilem; et quaenam sint.

R. I. Motiva credibilitatis nostrae fidei sunt argumenta petita ex ratione invicta et evidenti, ex quibus intellectus convincitur credibile esse quodcumque ad credendum proponitur ab ipsa Ecclesia tamquam revelatum a Deo; unde dicitur *psal.* 92. *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis.* Hinc sequitur, quod quamvis fides essentialiter sit obscura,

et assentiamur divinis misteriis propter Dei revelationem, habemus tamen rationes, quibus convincimur fidem christianam esse admittendam etc.

R. II. Plura sunt motiva, quae reddunt nostram fidem evidenter credibilem. Primum petitur ex vaticiniis prophetarum, qui pleraque fidei nostrae mysteria praenunciarunt, et specialiter de Christi nativitate ex virgine, de ejus passione et morte, de missione Spiritus Sancti, etc. ex his autem vaticiniis hujusmodi conflatur argumentum. Mysteria nostrae fidei, cum sint supra naturam, non poterant praevideri in causis naturalibus: ergo solus Deus, qui solus supra naturam est, poterat ipsorum cognitionem habere, et facere, ut multo tempore antequam evenirent, a prophetis enunciarentur: ergo solus Deus est nostrae fidei auctor. Videatur s. August. *lib. de fide rerum, quae non videntur cap. 4.*

Secundum petitur ex miraculis factis a Christo Jesu, et mediantibus apostolis, aliisque viris sanctis, ut crederent ii, quibus fidem nostram enunciabant. Cum autem constet solum virtute divina fieri posse miracula, jam sequitur Deum ipsum nostram fidem miraculis confirmasse, adeoque esse veram; neque enim Deus fallere, aut falli potest. Quod si infidelis negaret praedicta miracula facta esse: *hoc unum nobis grande miraculum sufficit, quod terrarum orbis sine ullis miraculis credidit*, ajebat D. Aug. *l. 22. de civit. Dei cap.* 5. Inter maxima item miracula recensendus est hominum consensus in religionem proponentem multa sensibus repugnantia, superantia rationem, ardua passionibus etc.

Tertium motivum, quod ad superius reduci potest, desumitur ex qualitate ipsorum, qui evangelium enunciarunt; erant quippe pauperes, ignobiles, nulla sapientia et facundia praediti; quod explicans Apostolus 1. *ad Cor. c.* 1. inter alia haec habet: *Quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundat sapientes: et infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia; et ignobilia mundi, et contemptibilia elegit Deus, et ea, quae non sunt, ut ea quae sunt, destrueret.* Quis igitur non videat hujusmodi homines solum potuisse ex divino afflatu homines, non solum simplices, sed etiam sapientissimos ad christianam religionem perducere? Videatur D. Aug. *lib. 22. de civit. Dei cap.* 5. *et lib. de fide eorum, quae non videntur, cap.* 7.

Quartum argumentum ex constantia sumitur martyrum, de qua haec pauca ex Minutio Felice excerpta *in Octavio* libeat considerare: *Pueri, et mulieres nostrae cruces, et tor-*

menta, feras, et omnes suppliciorum terriculas inspirata patientia doloris illudunt. Nec intelligitis, o miseri, neminem esse, qui aut sine ratione velit poenam subire, aut tormenta sine Deo possit sustinere. Si ergo consideretur, nonnisi Deo adjuvante, potuisse tot martyres tanta, et tam gravia supplicia sustinere, jam constat pro vera fide supplicia pertulisse. Ultra quam quod pertinuisset ad divinam providentiam tot homines, tot sanctis moribus praeditos, ab errore revocare, illosque e manibus tortorum eripere, si pro vera sanctissima fide non occubuissent.

Quintum argumentum habetur ex sanctitate doctrinae christianae: ea enim est sanctitas legis nostrae, ut non solum tendat ad reformandos externos hominum mores corruptos, sed etiam emendare intendat pravas internas concupiscentias, imperans sanctimoniam corporis et animae. Hinc exigit divitiarum contemptum, patientiam in adversis, carnis macerationem, humilitatem, modestiam, beneficentiam, dilectionem inimicorum etc. Patet autem quod lex tam sancta, et immaculata convertens animas esse non potest nisi a solo Deo sanctitatis auctore. De sanctitate doctrinae christianae optime disserit Augustinus *lib. de morib. eccles. cathol. cap.* 30.

Haec sunt principaliora motiva, quae reddunt nostram fidem evidenter credibilem, ad quae reduci possunt omnia alia argumenta, quae pro eadem credibilitate afferuntur. Hujusmodi autem motiva, quamvis suadeant, credibile esse quodcumque a nostra fide proponitur credendum, attamen vere non sunt causae, cur fidei mysteriis assensum praebeamus; ad eum modum, quo, si nolenti obedire edicto principis ego exponam jus quod habet princeps, ut unusquisque ipsi parere debeat, dum postea obediat, motivum obediendi est jus principis patefactum: ita praefata argumenta solum nobis habent demonstrare mysteria nostrae fidei esse a Deo revelata, ac proinde postea credimus, quia Deus revelavit. * Qui plura de his motivis cupit, legat librum p. Pauli Segneri senior. inscriptum *Incredulo senza scusa*, ubi latissime ac eruditissime hanc materiam pertractat. *

Q. VI. Quae observanda sint ex propositionibus damnatis circa praesentem materiam.

R. I. Observare est ab Innoc. XI. *num.* 19. damnatam fuisse illam propositionem: *voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Cum igitur rationes et motiva credibilitatis, quamvis impellant ad judicandum,

necesse esse credere, quae fides dictat, quia nihilominus non credimus fidei mysteria propter illa motiva et rationes naturales, sed propter revelationem divinam, consequens est, istud motivum supernaturale dignum esse firmitate majori ea, ad quam inclinare possunt motiva et rationes naturales. Accedit, in obscuris posse intellectum pia voluntatis motione inclinari ad unam partem prae altera; unde cum credamus fidei mysteria propter solam Dei revelationem, potest ex pia motione voluntatis intellectus firmius adhaerere iisdem mysteriis, quae sunt supra suum captum. Hinc habetur, quod licet actus fidei supernaturalis sit actus intellectus praebentis assensum propter Dei revelationem, praerequiritur nihilominus actus voluntatis moventis ad praedictum assensum; etenim quamvis intellectus motivis credibilitatis convincatur, adhuc tamen haeret propter difficultates, quas videt ex parte articuli credendi; unde opus est, ut voluntas libere suo imperio moveat eumdem intellectum ad praebendum firmum assensum.

R. II. Optime etiam damnata fuit ab eodem Pontifice propositio vigesima, quae erat hujusmodi: ***hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.*** Haec propositio est veluti conclusio deducta ex superiori, ut patet ex particula *hinc;* unde cum verum sit, eam voluntatis motionem, ut constat ex dictis, posse facere intellectum firmius assentiri mysteriis revelatis propter divinam revelationem, sequitur non amplius nos habere potestatem prudenter repudiandi assensum firmissime praestitum ex motivo divinae revelationis. Quis enim dicat, me prudenter dissentiri posse iis, quibus judicavi adhaerendum propter Deum revelantem? Ultra quam quod, ut statim dicam, ad eliciendum actum fidei debet mihi esse evidenter credibile quod Deus sit loquutus: nemo autem repudiare potest id, quod sibi evidenter credibile est fuisse a Deo revelatum.

R. III. Juste damnata fuit ab eodem Innoc. XI. propositio vigesima prima, quae ita se habet: *assensus fidei supernaturalis, et utilis ad salutem, stat cum notitia saltem probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet, an Deus sit loquutus.* Vidimus supra antequam firmum praebeamus assensum divinis mysteriis, praesupponi motiva et argumenta, quae reddunt nostrae fidei articulos evidenter credibiles, hoc est, dant evidens fundamentum judicandi esse a Deo revelatos; unde per hujusmodi motiva fit, notitiam revelationis non esse probabilem, sed evidentem, adeoque

excludentem omnem formidinem, qua timeamus, an Deus sit loquutus. Quoadusque autem non datur praedicta evidentia, sed dumtaxat probabilitas de divina revelatione, non potest dari assensus fidei supernaturalis, cum debeat esse firmissimus et talis esse non potest cum sola probabili notitia divinae revelationis; nam tunc adhuc datur locus formidini, quod Deus non revelaverit: quae formido excludit praefatam firmitatem.

Neque huic doctrinae obstat damnatio quartae propositionis inter proscriptas ab Innoc. XI., ubi dicitur: *ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens ductus opinione minus probabili.* Verum igitur est, haberi ex condemnatione istius propositionis reum esse infidelitatis illum, qui non credit dum habet majorem probabilitatem pro nostra fide; at non ideo peccat, quia non statim ex illa majori probabilitate firmum praebeat assensum, sed quia cum nostra fides ei apparet probabilior, tenetur ad diligens examen revocare argumenta pro et contra: quod si praestabit, mysteria fidei ipsi apparebunt evidenter credibilia, et tunc demum poterit ipsis firmissimum praestare assensum.

Caeterum advertendum, non eamdem in omnibus exposci evidentia credibilitatis mysteriorum fidei. Docti et sapientes certi sunt, ipsisque evidenter constat, Deum fidei nostrae mysteria revelasse, eo ipso quod penetrent motiva et argumenta supra adducta, quae reddunt eamdem fidem evidenter credibilem. Rudes vero, ac pueri sufficienter efformant judicium evidens de credibilitate mysteriorum, quae ipsis proponuntur, eo ipso quod audiant, ea docuisse Christum Dominum, a quo quamplura facta sint miracula, sive quia audiant sibi proponi fidem, quam patribus nostris viri sancti tradiderunt. Potest etiam sufficere, ut ipsis appareat evidentia credibilitatis nostrae fidei, adeoque esse a Deo revelatam, si isti considerent, parochos esse ministros ecclesiae Christi, sive viros pios et doctos. Si etenim hoc considerent, statim sine formidine judicant, standum esse et teneri ad credendum quidquid dicit parochus: apud ipsos etenim evidenter credibile est, quidquid dicit minister ecclesiae, sive vir pius et doctus. Videantur Cardenas, Viva, aliique scribentes in praefatas damnatas propositiones.

Regula in praxi observanda.

Ut bene pueri, aliique practice instruantur ad eliciendum actum fidei, haec ex dictis sunt observanda. Primo mo-

nendi sunt, mysteria, quae proponuntur credenda, non docuisse homines, nec rationem naturalem; qui etenim moveretur ad credendum hominis auctoritate, haberet tantum fidem humanam vel scientiam naturalem, si moveretur ex naturali ratione. Secundo monendi sunt, mysteria nostrae fidei proponi ab Ecclesia, quam Christus voluit esse infallibilem seu columnam veritatis, et eadem mysteria fuisse post Christum ab apostolis proposita, sive ab aliis viris piis et doctis, et omni tempore confirmata fuisse miraculis. Vel saltem edocendi sunt pueri a parochis, se proponere articulos, quos debent credere, quia illos proponunt ut ministri Ecclesiae, quae edocta fuit a Christo Domino; ita enim fiet, ut sibi persuadeant eos edocere veram Jesu Cristi fidem. Demum advertere debent curatores animarum, ut plene instruantur rudes, quod ea, quae eis firmiter proponuntur credenda, credere debent, non quia ea proponit Ecclesia, sed quia quae proponit Ecclesia, fuerunt a Deo revelata ipsi Ecclesiae. His addere possunt, ut assensum omnino firmum praestent, Deum infinite sapientem omnia scire, adeoque falli non posse, et quia ulterius est infinite verax et bonus, aliter loqui non potest quam sciat, ideoque non potest fallere. Demum ita edoceant actum fidei efformare: *Credo Deum esse trinum et unum, quia ipse Deus revelavit*, et ita de singulis articulis.

CAPUT II.

De necessitate fidei ad salutem: et de mysteriis explicite credendis

Dupliciter aliquid est necessarium ad salutem, scilicet necessitate medii, et praecepti. Primum est illud, quod sive inculpabiliter, sive culpabiliter omittatur, salutem consequi non possumus: ita se habet baptismus in re susceptus respectu infantium. Secundum cum solum sit necessarium ex vi praecepti superioris, non impedit salutem, si omissio sit inculpabilis. Sic quamvis necessarium sit praecepto divino et naturali ad salutem restituere injuste ablata, et ex praecepto Ecclesiae audire sacrum die festo, nihilominus si ex impotentia, vel oblivione praetermittantur, non impeditur salus.

Item aliud est explicite, aliud implicite credere. Tunc datur fides actualis explicita alicujus articuli, quando creditur in particulari et in se ipso, ut quod *Christus Deus et*

homo in cruce obierit etc. Tunc vero datur fides solummodo implicita, quando aliquid creditur in alio, in quo continetur. Sic qui generaliter tenet fidem, quam unicuique fideli proponit s. mater ecclesia, implicite credit omnes articulos fidei. Cum autem evidens sit hujusmodi fidem implicitam necessariam esse de omni articulo unicuique fideli, solum potest esse quaestio de fide explicita.

Q. I. An ad salutem necessaria sit adultis fides actualis necessitate medii.

R. Quamvis pueris decedentibus ante usum rationis sufficiat ad salutem fides habitualis in baptismo infusa, neque enim sunt capaces fidei actualis; nihilominus adultus sine fide actuali non potest consequi salutem. Id plane evincunt quamplures textus divinae scripturae; etenim ad Galat. *c.* 3. dicitur: *Justus ex fide vivit*, Joan. *c.* 1. *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine ejus*, ad Hebr. *c.* 11. *Sine fide impossibile est placere Deo*, ad Rom. *c.* 3. *Arbitramur justificari hominem per fidem*. Et sicut non consurgit fabrica, nisi prius fundamentum ponatur; ita in nobis non possumus justificationem concipere, nisi prius fides praesupponatur, ut initium justificationis. Id perpendens Tridentinum *sess.* 6. *c.* 8. ita explicat verba allata ex Apostolo ad Rom. *c.* 3. *Per fidem ideo justificari dicimur, quia fides est humanae salutis initium, fundamentum et radix omnis justificationis, sine qua impossibile est placere Deo, et ad filiorum ejus consortium pervenire*. Constat ex his, ex vi praesentis providentiae salutem haud consequi nos posse sine exercitio fidei. Ratio autem esse potest, quia nemo gratiam sanctificantem et supernaturalem beatitudinem consequi valet, nisi sit ad illas ordinatus et dispositus; cum autem actus pure naturales, utpote improportionati, non possint nos disponere et ordinare ad id, quod est supernaturale, sequitur necessarium esse actum fidei supernaturalis, ut disponamur et ordinemur ad gratiam sanctificantem et beatitudinem supernaturalem (1).

(1) Extat igitur praeceptum fidei speciale juxta illud Marc. ultimo, *qui non crediderit, condemnabitur*. Hoc praeceptum obligat tum ad credendum et confitendum, tum ad discendum quae sunt credenda, prohibetque omnem infidelitatem internam ac externam, et ignorantiam credendorum. Est autem hoc loci observandum, quod actus fidei debent comprehendere non tantum in genere quidquid fides dictat, sed debent etiam credi explicite ea necessaria quae sciri debent *Inst. eccles. Lambertini* 72.

Dices saltem verificari debere in aliqua hypothesi, adultum salutem consequi sine actu fidei. Hujusmodi hypothesis tunc daretur, quando puer baptizatus moreretur statim post adeptum usum rationis, etiamsi actum fidei non eliceret. Imo idem videtur dicendum de homine baptizato, qui aliquo tempore post annos discretionis viveret in gratia, et eo tempore nihil audierit de rebus credendis. Verum juxta hanc hypothesim primo probabiliter dici potest de praedicto puero statim decedente post adeptum usum rationis, sine fide actuali salvandum; quia cum nihil audisset de rebus credendis, neque tempus habuisset actum fidei eliciendi, non ut adultus, sed ut puer moreretur. Idem nonnulli theologi dicunt de adulto baptizato, qui non amisit gratiam, et nihil audivit de articulis fidei; unde non potuit actu credere.

Alii vero respondent, quod cum juxta praesentem providentiam necessaria sit ei, qui adeptus est usum rationis, fides actualis, ut salvetur, pertinebit ad eamdem Dei providentiam ordinariam facere, ut qui aliquo tempore post annos discretionis vixit, sufficienter de fide instruatur, si bene vivat, ut optime docet s. Thomas *de verit. q. 14. art. 11. ad 1.* Caeterum illi theologi, qui in quacumque hypothesi volunt, nullum adultum posse salvari sine fide actuali, dicunt quod etiamsi praedicti dicantur perseverare in gratia per baptismum adepta, adhuc tamen non consequerentur salutem, quia filius adoptivus non habet jus ad haereditatem, nisi adimpleatur conditio, sub qua promissa est, hujusmodi autem conditio est, quod eliciat actum fidei. Cum autem ex alia parte non esset damnandus, quia obiret in gratia, dicunt quod spectaret ad divinam providentiam de eo disponere modo extraordinario. Caeterum mihi magis arridet illa opinio qua dicitur; hujusmodi adultum etiam sine fide actuali salvandum; supposito enim quod nihil audierit de rebus credendis, respectu credendorum se haberet ut puer, qui nondum usum rationis est assequutus.

Q. II. An sufficiat ad salutem fides late dicta ex testimonio creaturarum.

R. Innocentius XI. sub n. 23 damnavit hanc propositionem: *Fides late dicta ex testimonio creaturarum, similive motivo, ad justificationem sufficit.* Cum igitur, quae naturalia sunt, non possint nos inducere in cognitionem rerum supernaturalium, et fides, quae ad justificationem requiritur sit de objectis supernaturalibus, consequens est, non sufficere ad salutem fidem, quae innitatur motivo naturali.

Ulterius, quamvis verum esset ex cognitione creaturarum posse nos assurgere in cognitionem Dei, (haec autem cognitio non potest esse, nisi Dei ut auctoris naturalis) attamen talis cognitio est scientifica, unde theologus ex existentia creaturarum acquirit scientiam de Dei existentia; eo autem ipso quod scientifica sit, non potest esse actus fidei obscurus, quem Apostolus requirit ad justificationem, dum ad eam exposcit fidem, quae sit *argumentum non apparentium*. Demum fides necessaria ad justificationem, est actus supernaturalis, quia est initium justificationis, sicut etiam liber, utpote de rebus non evidentibus; ac proinde Tridentinum dicit, homines disponi ad justificationem, dum *excitati divina gratia et adjuti, fidem ex auditu concipientes, libere moventur in Deum, credentes vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt*. Quae autem ex creaturis cognoscimus de Deo, non cognoscimus per cognitionem supernaturalem, neque etiam libere iis assensum praebemus; cum saltem ut plurimum ea, quae cognoscimus de Deo, cognoscamus cognitione evidenti et scientifica, adeoque necessaria. Item ut patet ex praedictis verbis Concilii, homines disponuntur ad justificationem credentes, *quae divinitus revelata sunt*, ergo requiritur ad justificationem fides stricte sumpta, qua scilicet credimus fidei articulos propter Dei revelationem.

Q. III. Quae mysteria explicite credenda sint necessitate medii.

R. I. Necesse est credere Deum esse, et esse remuneratorem, et auctorem bonorum supernaturalium. Ita habemus ex Apostolo ad Hebr. 11. his verbis: *credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, et quod inquirentibus se remunerator est*. Contrariam sententiam damnavit Innoc. XI. nam damnavit sub num. 22. hanc propositionem: *non nisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris*. Cur autem in praesenti providentia voluerit Deus non dari justificationem sine fide explicita Dei ut remuneratoris, haec potest esse ratio: quia nempe, si homo non explicite crederet Deum ut remuneratorem, jam in eo nulla esset spes praemii, adeoque nec poenae timor: si enim non credatur Deus ut remunerator, neque etiam peccati vindex credetur; ad eumdem enim spectat largiri praemia bonis, et punire malefactores. Ulterius, si non esset in homine fides de Deo remuneratore, nihil de animae immortalitate, nihil de vita futura cogitaret, non adverteret ad Deum esse preces fundendas, et sacrificiis,

placandum, ac demum Deum, a quo nihil speraret, non inquireret. Cum igitur fides Dei ut remuneratoris tam necessaria sit ad componendam, prout oportet, nostram vitam, nil mirum est Deum voluisse in praesenti providentia necessariam esse necessitate medii ad salutem. Sanch. *in decalog. l.* 2. *c.* 2. *num.* 5. Canus *lib.* 12. *de loc. theol. cap.* 4. Cardenas et Viva *in supradictam damnat. propos.*

Dices posse cathecumenum doceri solummodo de existentia Dei, ut summe boni, et tunc statim in actum dilectionis erumpere, adeoque in tali casu justificandum sine fide Dei ut remuneratoris; neque enim stat aliquem amare Deum super omnia, et non justificari.

Verum observandum est, quod quamvis physice possibile sit, quod dicitur de praefato cathecumeno, adhuc tamen juxta leges praesentis providentiae non eveniet; quia cum noluerit Deus nos justificari sine fide ipsius ut remuneratoris, antequam habeat praedictam fidem, non conferet cathecumeno auxilia necessaria ad ipsum amandum super omnia. Non per hoc tamen Deus permitteret illum mori sine necessaria instructione, si servaret legem naturae, ut diximus supra, et post necessariam instructionem illi conferret auxilia saltem sufficientia ad eliciendum actum amoris Dei super omnia.

Hic tamen adnotare oportet, quod dum dicitur primo necessarium esse ad salutem credere Deum esse, id intelligendum est de existentia Dei ut authoris supernaturalis gratiae etc. Id probat s. Thomas *quaest.* 14. *de ver. art.* 9. *ad* 8. quia de existentia Dei ut authoris naturalis homines ut plurimum habent evidentiam; ex creaturis enim evidenter cognoscimus Deum esse: quae autem sunt fidei, sunt supra nostrum captum, et pertinent omnimode ad ordinem supernaturalem: *Deum esse unum*, en verba s. Doctoris, *prout est demonstratum, non dicitur articulus fidei, sed praesupponitur ad articulos . . . Sed unitas divinae essentiae talis, qualis ponitur a fidelibus, scilicet cum omni potentia et omnium providentia, et aliis hujusmodi, quae probari non possunt, articulum constituit.*

Eadem ratione, dum secundo dicitur necessariam esse ad salutem fidem explicitam Dei remuneratoris, id non est intelligendum de Deo remuneratore operum naturalium, sed de Deo remuneratore supernaturali. Et quidem dum Apostolus ad *Hebr.* 11. dixit fidem esse substantiam sperandarum rerum, argumentum non apparentium, significare vo-

luit res sperandas, quas per fidem credimus futuras esse nostrum praemium, non esse apparentes rationi naturali, adeoque fidem de Deo remuneratore respicere debere praemium supernaturale ab eodem Deo conferendum.

R. II. Post evangelii promulgationem, per se loquendo, necessaria est necessitate medii ad salutem fides explicita Christi. Probatur autem ratione desumpta a s. Thoma 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. quae sic potest efformari. Ante evangelii promulgationem erat necessaria ad salutem fides saltem implicita Christi: ergo post evangelium promulgatum necessaria erit fides Christi explicita. Antecedens probatur, quia cum post Adae peccatum nemo salutem sit consequutus nisi ex meritis Christi, oportebat, omnes habere saltem fidem implicitam medii, per quod debebant salvari; adeoque oportebat saltem credere Deum aliquo modo futurum ipsorum liberatorem etc. Modo probatur consequentia, quia cum status legis evangelicae sit status perfectior, clariorem etiam exposcit notitiam mysteriorum, quae sunt fundamenta totius nostrae salutis; et ita se habet mysterium Christi, per quem fuimus redempti, sicut etiam, ut videbimus, mysterium Trinitatis, in cujus nomine fuimus baptizati. Hinc Apostolus sine ulla exceptione fidem Christi necessariam ad salutem esse dicit *ad Galat.* 2. dum ait: *Non justificatur homo nisi per fidem J. Christi:* Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 6. *quaest.* 6. Canus *in rel. de sacr. p.* 2. *concl.* 3.

Dixi in responsione, *per se loquendo;* nam puto per accidens posse aliquem salvari etiam in statu legis gratiae sine fide explicita Christi. Ratio mihi est, quia non minus in s. Scriptura dicitur necessarius ad salutem baptismus, ac fides in Christum, et tamen quamvis baptismus dicatur necessarius ad salutem necessitate medii, evenire tamen potest, ut cum solo baptismo in voto aliquis justificetur: ita salvatur cathecumenus non habens a quo baptizetur, vel si ei non fuisset sufficienter exposita necessitas baptismi, et ipse aliunde amaret Deum super omnia, habendo voluntatem generalem adimplendi quidquid necessarium esset ad salutem consequendam. Pari ergo ratione si daretur casus, in quo aliquis habens notitiam Dei ut auctoris supernaturalis, ipsum a gratia adjutus super omnia amaret, per accidens justificaretur, quamvis non haberet fidem explicitam Incarnationis, supposito quod de ea nihil audiverit. Ita etiam sentire videtur s. Thomas: nam 2. 2. *q.* 2. *art.* 7. *ad* 3. loquens de Gentilibus, quibus non fuit explicite explanata Incarnatio,

ait: *Si qui tamen salvati fuerunt, quibus revelatio non fuit facta, non fuerunt salvati absque fide Mediatoris: quia licet non habuerint fidem explicitam, habuerunt tamen fidem implicitam in divina providentia credentes Deum esse liberatorem hominum*. Accedit textus s. Scripturae loquentes de necessitate fidei in Christum probabiliter explicari de necessitate praecepti, sicuti eos explicant non pauci theologi non infirmae notae; adeoque etiam ex hoc capite valde probabile reputandum, saltem per accidens posse aliquem salvari sine fide explicita Christi. Suar. *de fide d.* 12. *sect.* 4. *n.* 18. Veg. *l.* 6. *in Trid. c.* 20. Palaus *tr.* 4. *d.* 1. *p.* 9. *n.* 7.* Lug. *de fid. disp.* 12. *n.* 91. *et seq.* Layman. *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 8.*

R. III. Etiam fides explicita mysterii sanctissimae Trinitatis post promulgationem evangelii necessaria est necessitate medii ad salutem. Ista responsio sequitur ex praecedenti; nam si necessaria est necessitate medii fides explicita Incarnationis, necessaria est etiam fides explicita Trinitatis; neque enim stat posse sufficienter credi mysterium Incarnationis sine mysterio Trinitatis, ut de se patet. Probatur etiam ex rationibus supra adductis, quia scilicet in statu legis evangelicae, utpote statu perfectiori, dicendum videtur, necessitate medii explicite credenda esse etiam mysteria, quae sunt nostrae salutis fundamentum, adeoque et mysterium Trinitatis. Hinc nomine ss. Trinitatis baptizamur, ut praecipitur Mat. 18. et Marc. 16. dicitur: *Qui crediderit et baptizatus fuerit salvus erit, qui vero non crediderit condemnabitur*. Non per hoc tamen negatur, etiam sine fide explicita Trinitatis posse aliquem per accidens salvari, ut dixi paulo ante de fide explicita Incarnationis. Sanch. *l.* 2. *decal. cap.* 2. *n.* 10. Pal. cit.

* Superior doctrina, quae requirit explicitam Incarnationis et ss. Trinitatis fidem ut necessariam per se loquendo necessitate medii, et quae quandoque per accidens posse aliquem sine ea salvari docet, non admittitur ab omnibus theologis; si enim hoc admittatur, dicendum quoque videtur eum, qui necdum discere potuit Deum ut remuneratorem, absque eo quod explicite hoc credat, posse salutem consequi, quod omnes communiter negant cum D. Thoma, qui ut ex una parte Dei amori consulat, et ex altera illius saluti, ad extraordinariam revelationem illi communicandam confugit. Volunt itaque haec duo mysteria non esse credenda necessitate medii, sed praecepti; quia necessitas ista me-

dii non eruitur clare neque ex s. Scriptura, neque ex ss. patrum traditione, neque ex ratione, quae omnia commode de praecepti necessitate intelligi posse tradunt. Ita Lugo *de fid. disp.* 12. *n.* 9. Laym. *lib.* 2. *tr.* 1. *cap.* 8. Reiffenst. *theol. mor. tr.* 4. *dist.* 2. *n.* 22. et alii ap. ipsos; Sylvius *in* 2. 2. *D. Thom. q.* 2. *art.* 7. *conclus.* 6. ubi utramque sententiam probabilem agnoscit * (1).

Q. IV. Quae mysteria necessario credenda sint necessitate praecepti; et quae unusquisque fidelis scire debeat.

R. I. Omnes fideles credere debent *quoad substantiam* omnes articulos fidei, prout continentur in symbolo apostolorum. Ratio est, quia cum apostoli praefatos articulos universae ecclesiae, adeoque omnibus Christi fidelibus credendos proposuerint, non est cur aliquis possit eximi ab obligatione eos addiscendi. Hinc non reputatur sufficienter dispositus ad baptismum recipiendum adultus, qui ignorat symbolum apostolorum, ut habetur *ex can. Ante baptismum et ex c. Baptizandos de consecrat disp.* 4. sicut nec admittitur ad sacramentum poenitentiae *ex cap. Deus qui de poenit. el remiss.* Suar. *de fid. disp.* 13. *sect.* 4. Palaus *tr.* 4. *d.* 1. *p.* 10. *n.* 3. Bonac. *de fid. d.* 3. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 13.

Dices quaedam esse in symbolo apostolorum captu difficilia, ut est articulus de communione sanctorum; quaedam vero, quae non necessario videntur explicite credenda, ut est circumstantia mortis Christi sub Pontio Pilato, circumstantia crucifixionis, et sepulturae Christi. Item non solum explicite, sed nec videtur necessarium esse quocumque modo credere Christum ad inferos descendisse: eo enim ipso quod solum sciamus Christum mortuum fuisse pro nobis, sufficienter apprehendimus nostram redemptionem, absque eo quod circumstantias mortis ipsius consideremus. Idem videtur dicendum de articulo explicante Christum sedere ad dexteram Patris etc.

Verum praedicta non enervant nostram responsionem. Et primo, ut notavi in eadem responsione, loquendo de communi coetu fidelium, non tenentur scire symbolum apo-

(1) Verum quum multi gravissimi theologi aliter sentiant, et in re ad salutem aeternam spectante tutior pars sit omnino tenenda, ideo opinionem affirmantium non esse necessariam de necessitate medii explicitam Trinitatis fidem et Incarnationis, penitus reprobandam censeo: etenim Christus Dominus Joan. *cap.* 17. *v.* 3. ait*: Haec est vita aeterna ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum. Vid. Merbesius tom.* 1.*, et continuat. Tourn. tit.* 3. *Art. de fide.*

stolorum nisi *quoad substantiam*, hoc est, quantum necessarium est ad cognitionem mysterii, absque eo quod sciant subtilitates, de quibus sermo est in scholis. Exempli gratia, si aliquis instruendus sit circa mysterium Trinitatis, absque eo quod interrogetur de distinctione personarum a natura divina, aliisque similibus subtilitatibus, satis est, si instruatur quod in una natura sunt tres personae distinctae realiter, easque non esse tres Deos, sed unum Deum. Pariter si aliquis instruatur de mysterio incarnationis, non opus est illius torquere ingenium, exponendo essentiam et naturam unionis hypostaticae, sed sat est scire Verbum divinum carnem ex Maria virgine assumpsisse, ac proinde Christum simul esse verum Deum, et hominem ex Spiritu Sancto, non ex viro conceptum, et natum esse ex ea, quae fuit virgo ante partum, in partu, et post partum. Similiter licet articulus *de communione sanctorum* sub talibus verbis forte a pluribus non agnoscatur, attamen pauci, aut nulli sunt, qui ipsum quoad substantiam ignorent. Et quidem cum unusquisque exoptet alios pro se orare, et se commendet sanctorum intercessionibus, eo quia putat valde apud Deum valere, jam scit in ecclesia varia et multiplicia dona esse communia, et aliorum orationes applicari quoad fructum singulis fidelibus. Ex hoc autem satis constat, praefatum articulum quoad substantiam non ignorari. Hinc discant Confessarii non interrogare illiteratos interrogationibus superantibus eorum captum, et facile adinvenient satis esse instructos eos, quos aliqui nimis rigidi, ut laborantes gravi ignorantia a poenitentiae sacramento rejiciunt. * Quod autem spectat ad populi scientiam, observandum ait Sylvius *in* 2. 2. *D. Thom. q.* 2. *art.* 8. *conclus.* 7. *Rudiores non sic teneri haec sublimia mysteria explicite credere, quasi sub periculo damnationis obligentur ea omnino distincte intelligere, sed sufficit, quod credant Patrem, Filium et Spiritum Sanctum unum esse Deum, etsi distincte non sciant quod sit una essentia in tribus personis; Filium Dei verum et hominem esse passum et mortuum pro nobis, etiamsi non noverint distinguere, quod sint duae naturae et una tantum persona.* *

Ad illud autem, quod dictum est, quaedam esse in symbolo apostolorum, quae non sunt necessario credenda, respondeo, quod licet non sit necessarium scire, an Christus condemnatus fuerit a Pontio Pilato; id enim parum conducit ad excellentiam redemptionis, caetera tamen supra

adducta, sunt necessaria scitu. Circumstantia crucifixionis est necessario scienda; mors enim tam atrox et ignominiosa valde commendat nimiam illam charitatem, qua dilexit nos Deus. Item licet circumstantia sepulturae non videatur esse sub gravi praecepto credenda explicite; satis enim videtur, credi, si credamus Christum mortuum fuisse, nihilominus est sub gravi praecepto credendus descensus ad inferos. Ratio est, quia descensus animae Christi ad inferos, ita ut ipsi simulque corpori semper fuerit unita divinitas, non est sola circumstantia alterius articuli, sed ex se importat veritatem ab aliis articulis distinctam. Accedit quod ex eo magis innotescit universalitas et efficacia redemptionis, eruendo etiam animas sanctorum patrum ex limbo. Denique est etiam explicite credendum quod Christus *sedet ad dexteram patris;* quod enim his verbis declaratur, aequalitas scilicet gloriae, quam Christus ut Deus habet cum Patre, et suprema potestas, quae illi, ut homo est, collata fuit super omnes creaturas, unde ait: *Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra*, non declaratur in aliis articulis.

* Videantur Lug. *l. c. disp.* 13. *sect.* 4. Salmant. *tr.* 21. *cap.* 2. *p.* 4. §. 1. Reiffenst. *theol. mor. tr.* 4. *dist.* 2. *addit. post n.* 23. *

Quod si postea exposcatur, an necesse sit memoriter scire articulos symboli eo ordine, quo positi sunt in symbolo apostolorum, dicendum videtur, per se loquendo, non nisi venialiter peccaturum, qui illos memoriter ordine praefato non sciret. Ratio est, quia saltem sub gravi non videtur obligandus fidelis ad sciendos articulos symboli, nisi quoad substantiam; si enim ita sciat, sufficienter instructus videtur quoad ea, quae credere debet, et ad quae credenda tenetur sub gravi. Dixi per se loquendo; nam per accidens potest quis teneri sub gravi memoriter scire articulos symboli, et eo ordine, quo ibi positi sunt; quod quidem evenire potest in rustico qui si memoriter nesciat, facile explicabit eosdem articulos impropriis verbis, vel etiam sensum contrarium habentibus: unde facile erraret, et ignoraret articulos etiam quoad substantiam. Suar. *disp.* 13. *de fid. sect.* 5. *n.* 8. Sanch. *l.* 2. *sum. c.* 3. *n.* 8. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 9. *n.* 4. Fagund. *l.* 1. *in decal. c.* 2. *n.* 62.

Hinc etiam notandum est, melius esse, si rudes et indocti sciant memoriter symbolum idiomate vulgari; ad quid enim illud addiscere idiomate, cujus significationem ignorant? Certe profiteri non possunt rustici se credere symbo-

tum, quod didicerunt latino idiomate, si de ejus articulis non instruantur; non faciles autem erunt instructionem percipere eorum, quae dumtaxat latino idiomate sciunt. * Sanch. *l.* 2. *in decal. cap.* 3. *n.* 16. Suar. *de fid. disp.* 13. *sect.* 4. *n.* 15. Lug. *de fid. disput.* 13. *sect.* 6. *n.* 137.*

R. II. Unusquisque fidelis tenetur credere sacramenta ecclesiae. Cum igitur fideles non solum teneantur credere sed etiam operari, unusquisque tenetur credere et scire, quae necessaria sunt ad vitam christianam rite instituendam. Hinc sequitur unumquemque teneri credere et scire, quae pertinent ad tria sacramenta baptismi, poenitentiae et eucharistiae; hujusmodi enim sacramenta nemo est fidelium, qui non recipiat. Et quamquam verum sit, baptismum communiter recipi statim a nativitate, nihilominus ubi quis usum rationis acquirit, tenetur ejus effectus addiscere, ut sciat quas obligationes contraxerit. De reliquis sacramentis dicendum est, teneri unumquemque scire eorum effectus, et quae requiruntur ad valide et licite ea suscipienda, quando de facto suscipienda sunt. Sanch. *cit. n.* 9. Suar. *sect.* 4. *n.* 12. Lugo *d.* 13. *sect.* 5. *n.* 116. *et seqq.*

R. III. Unusquisque necessitate praecepti tenetur habere explicitam notitiam praeceptorum decalogi, et ecclesiae, sicut etiam scire orationem dominicam et salutationem angelicam. De praeceptis decalogi et ecclesiae de se patet, quia unusquisque tenetur scire legem, in qua vivit. De oratione dominica item probatur, quia omnes tenemur scire Deum esse orandum, et ab eo esse petenda omnia bona tum spiritualia, tum temporalia, et cum docuerit nos Christus modum, quo ea petere debemus in oratione dominica, debemus consequenter eam scire, ut eo modo, quo Christus voluit, petamus. Quia tamen nullum est praeceptum expressum obligans saltem sub gravi ad eam memoriter sciendam, sufficiet eam scire quoad substantiam; et solum per accidens tenebuntur fideles ad eam memoriter addiscendam eo modo, quo supra de symbolo dictum est. Quod dixi de oratione dominica, non pauci theologi proportionabiliter dicunt de angelica salutatione; nam est modus singularissimus, et oratio, qua ecclesia beatissimam Virginem ut communem advocatam colit, et reveretur ob excellentissimam dignitatem maternitatis: adeoque sub culpa levi tenentur eam addiscere fideles ut eadem oratione ss. Virginem salutent. Suar. *t.* 2. *de relig. cap.* 6. *n.* 10. Lugo *de fid. d.* 13. *sect.* 5. *n.* 134. Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 9. *n.* 4. Addunt

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

theologi, unumquemque fidelem sub veniali scire debere se signo crucis munire; haec tamen ignorantia apud christianos non invenitur. Sanch. *l.* 2. *c.* 3. *n.* 14. Azor. *l.* 8. *c.* 6. *q.* 3.

R. IV. Ultra praedicta, majorem fidei notitiam tenentur habere sacerdotes, curati, confessarii et episcopi. Ut probetur, quod diximus in hac responsione, observandum est cum s. Thoma 2. 2. *q.* 2. *a* 6. quod sicuti angeli superiores illuminant inferiores, et hi, quae Dei sunt, manifestant hominibus, ita in ecclesia, qui sunt in gradu superiori, debent inferiores illuminare et hi coetum fidelium instruere. Sicut igitur angeli superiores, quia inferiores illuminant, habent majorem notitiam de rebus divinis, et angeli inferiores majorem, quam homines, quos saepe easdem res divinas edocuerunt; ita primo episcopi, quia debent inferiores parochos et confessarios instruere et illuminare, debent majorem habere mysteriorum fidei notitiam, et parochi et confessarii majorem, quam communis coetus fidelium, cum iste ab illis fidei declarationem expectet.

Hinc sequitur, episcopos tali scientia debere esse praeditos, ut non solum valeant edocere oves sibi creditas, quae ad fidem pertinent, sed etiam ipsam vindicare ab argumentis et fallaciis haereticorum; ad ipsos enim, ut apostolorum successores, pertinet ex officio fidem non solum explicare, sed etiam defendere; omnesque, si opus sit, plene illuminare. Sacerdotes vero, curati et confessarii debent saltem scire exponere articulos fidei juxta communem declarationem, quae maxime habetur in Romano cathechismo; pertinet enim ad officium pastoris nutrire oves sibi creditas pabulo necessariae doctrinae, quod utique praestare non potest, si saltem juxta communem declarationem, et explanationem nesciat mysteria fidei explanare. Quae hucusque diximus, tradit etiam s. Thomas *in supp. q.* 37. *art.* 2. ubi postquam dixit simplices sacerdotes non habentes curam animarum, satis esse si sciant, quae requiruntur ad conficienda sacramenta, quia ab illis lex non requiritur, cum solum habeant actum circa corpus Christi verum, ita subdit: *Alii promoventur ad alium actum, qui est supra corpus Christi mysticum, et a talium ore populus legem requirit, unde scientia legis in eis esse debet, non quidem, ut sciant omnes difficiles legis quaestiones, quia in his debet ad superiores recursus haberi, sed ut sciant ea, quae populus debet credere, et observare de lege: sed ad superiores sacerdotes, scilicet epi-*

scopos, pertinet, ut etiam ea, quae difficultatem in lege facere possunt, sciant, et tanto magis, quanto in majori collocantur. Vide etiam quae dixi *tr.* 5. *q.* 1. *c.* 3. *quaest.* 3.

Hic tamen advertendum est illam scientiam, quam dixi debere esse in episcopis, non ita necessariam esse. ut quandoque omissis doctis non possint minus docti ad gradum episcopalem assumi. Quando igitur non ita immineat necessitas, ut episcopi tueantur fidem adversus haereticos seu infideles, et aliunde aliquis tanta polleat scientia, ut possit utcumque obligationes sui muneris adimplere; tunc si in ipso eluceat prudentia in gubernando, auctoritas ad compescendos subditos, et potentia, si opus sit, ad resistendum, poterit iste prae aliis doctis, in quibus hujusmodi non eluceant, ad episcopatum assumi. Ratio est, quia defectus majoris scientiae non difficiliter suppletur, difficillime vero defectus prudentiae, auctoritatis et potentiae; et hac ratione relictis doctoribus multoties assumuntur ad dignitates ecclesiasticas nobiles et potentes. Lugo *d.* 13. *sect.* 5. *n.* 150. Palaus *tr.* 4. *d.* 1. *p.* 10. *n.* 11.

R. V. Praeter cognitionem mysteriorum fidei, quam supra dixi juxta diversos gradus diversam quoque esse debere, unusquisque debet scire, quae pertinent ad proprium statum. Ratio est, quia nemo consequi potest salutem, nisi satisfaciat obligationibus, ad quas juxta suum statum tenetur; cum autem illis non possit satisfacere, si illas ignoret, sive si ignoret modum, quo tenetur eas adimplere, sequitur, debere a se removere talem ignorantiam. Hinc confessarius tenetur addiscere omnia ea, quae sunt sui muneris, saltem quoad ea, quae ut plurimum accidunt. Paterfamilias tenetur scire, quas obligationes habeat erga uxorem; quas erga filios, maxime quantum ad eos, saltem per alios idoneos instruendos quoad ea, quae pertinent ad vitam christianam. Mercator scire debet quale sit justum rerum pretium, sicut et pretium legitimum non admittere magis et minus: atque ita discurrendum de caeteris juxta proprium cujuscumque gradum.

Regulae in praxi observandae.

I. Dum rudes et indocti admonentur de eliciendo actum fidei circa existentiam Dei, et circa articulum de Deo ut remuneratore, excitandi sunt ad credendum Deum auctorem gratiae etc. et datorem praemii aeterni; etenim ut dictum est hujusmodi per se respicit fides, et aliunde rudes quan-

doque credunt Deum esse ex rebus naturalibus, quae vident: sicut etiam multoties in praxi non solent ab ipso expectare nisi bona naturalia, scilicet ubertatem fructuum etc.

II. Poenitens ignorans articulum vel de Dei existentia, vel de Deo remuneratore, nullatenus est capax absolutionis etenim ista explicite credere est in omnium sententia de necessitate medii ad justificationem; unde etiamsi quis ea inculpabiliter ignoraret, non esset capax acquirendi gratiam in sacramento poenitentiae.

III. Si poenitens ignoret mysteria Trinitatis et Incarnationis, observandum diligenter est, an ea ignoraverit vincibiliter, vel invincibiliter. Si vincibiliter, utpote cum semper fuerit in statu peccati gravis, non addiscendo ea, ad quae sub gravi tenebatur, cogendus est ad repetendas omnes anteactas confessiones. * Illas enim fuisse invalidas declaravit Benedictus XIV. in epist. *Et si minime bullar. tom.* 1. *pag.* 110. §. 12. ubi confessarium monet, quod fixum animo teneat invalidam esse absolutionem sacramentalem, quam quis ignoranti res necessarias necessitate medii impertitur. * Si vero invincibiliter, tunc confessarius non debet cogere poenitentem ad repetendas praeteritas confessiones; cum enim probabile sit, notitiam praedictorum mysteriorum non esse necessariam necessitate medii ad salutem, valde etiam probabile est, si aliud non obstet praeteritas confessiones fuisse validas, adeoque non esse repetendas (1). Antequam tamen iterum absolvat, debet confessarius poenitentem circa praefata mysteria instruere; etenim dum agitur de sacramento conficiendo, sequi debemus opiniones tutiores et contrarium damnavit Innocentius XI. in prima propositione; et proinde, ne exponat periculo nullitatis sacramentum, si forte notitia Trinitatis et Incarnationis sit necessaria necessitate medii ad salutem, debet poenitentem de iis, antequam absolvat, instruere. Hic etiam adnotare oportet Innocentium XI. sub n. 64. sequentem damnasse propositionem. *Absolutionis capax est homo, quamtumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligen-*

(1) Quam tamen opinionem saltem in praxi, ut rejiciat confessarius obsecro obtestorque; agitur enim de Sacramenti valore, et de aeternae salutis negotio, ideoque gravissimis hisce in circumstantiis quis non videt hujusmodi probabilitatem parvi existimandam, immo spernendam prorsus esse? Itaque invalidas omnino reputandas esse judicet confessiones tali ignorantia (etsi invincibili) factas prout communis theologorum fert opinio, et jure, meritoque.

Digitized by Google

tiam etiam culpabilem nesciat mysterium ss. Trinitatis et Incarnationis D. N. J. Christi.

IV. Si poenitens ignoret culpabiliter ea, quae tenebatur scire necessitate praecepti, tunc, si cum tali ignorantia alias confessus est, debet iterum eadem peccata confiteri et dolere de ignorantia graviter culpabili, cum proposito addiscendi ea, ad quae tenetur; neque enim valide et licite confessus est sua peccata, cum ratione talis ignorantiae esset in statu peccati mortalis. Si vero inculpabiliter ignoraverit, quia e. g. nunquam advertit se nescire ea, ad quae scienda sub gravi tenebatur, tunc si habeat verum propositum addiscendi, potest absolvi, antequam instruatur; etenim sine notitia eorum, quae tenemur scire necessitate praecepti, possumus consequi gratiam virtute sacramenti. Caeterum si poenitens bis, aut ter admonitus de obligatione addiscendi ea quae tenetur scire necessitate praecepti, negligat huic obligationi satisfacere, non est absolvendus, donec praedicta sciat; quia dedit justum motivum suspicandi de veritate sui propositi, et quia valde necessarium est, ut ex dilatione absolutionis moveatur ad cogitandum, quam grave malum sit ignorantia, qua laborat.

V. In casu, quo confessarius instruere deberet poenitentem constitutum in articulo mortis, omnino curet instruere circa mysteria necessaria necessitate medii ad salutem, et ab ipso actum fidei explicitum de iisdem mysteriis exigat. Non opus est deinde, ut defatigetur infirmus ea memoriter addiscendo, sed excitandus est ad actum doloris de praeterita negligentia, tum in iis addiscendis, sicut in addiscendis iis, ad quae tenebatur necessitate praecepti, et ad propositum emendationis, et postea auditis, quantum fieri potest, aliis peccatis, non est differenda absolutio.

VI. Curare debet doctus confessarius, poenitentes plene instrui de obligationibus sui status, ut illis possint satisfacere; et si isti, postquam fuerunt admoniti, sint negligentes in iis addiscendis, debent arceri a sacramentis, usque dum a se repellant ignorantiam. Id autem maxime advertere debet in audiendis confessionibus aliorum confessariorum. Solet non raro accidere, quod aliqui postquam fuerunt approbati, vel adepti aliquod beneficium, parum seu nihil studeant morali theologiae, adeoque paulatim obliviscantur eorum, quibus jam studuerunt; cum maxime plura pendeant a legibus positivis. Hinc videmus quandoque rectores animarum maxima laborare ignorantia in propriae, aliarum-

que animarum perniciem. Serio igitur et graviter admonendi sunt; et si studio, quod neglexerunt, iterum incumbere nolint, utpote impares ad satisfaciendum suo muneri, non sunt capaces sacramentalis absolutionis.

VII. Cum ex supradictis viderimus unumquemque fidelem plura scire debere sub gravi culpa, sequitur, confessarium teneri non raro interrogare poenitentem de doctrina christiana; cum enim interrogare teneatur de peccatis, quae prudenter timere potest commisisse poenitentem, pluries interrogare tenebitur de doctrina christiana, ut cognoscat, an poenitens ejusdem habeat ignorantiam graviter culpabilem. Quamvis autem, ordinarie loquendo, de ea non sint interrogandae personae frequenter ad confessionem accedentes, literis vacantes, honeste educatae, sicut etiam nobiles; nihilominus quoad duo ultima genera personarum hujusmodi regula non est universaliter vera. Potest igitur accidere, quod vir alias honeste educatus, seu nobilis post adolescentiam diu se coeno vitiorum inquinaverit; ac proinde ratione peccatorum, quae mentem excaecant, et desidiae in legendo sanctos libros, oblitus sit eorum, quae didicit in pueritia.

Curet autem confessarius interrogare poenitentes de doctrina christiana, quoad fieri potest clare breviter et distincte, ne nimis terreantur, exempli gratia, si interrogetur rusticus, quae persona fuerit incarnata, fortasse seu primam seu tertiam respondebit: sed si iterum interrogetur, an pater seu filius carnem assumpserit, facile respondebit filium. Alia exempla supra dedi de eo, qui ignoraret articulum *communionis sanctorum* sub his vocibus, quem tamen sciret, si alio modo interrogetur.

* Inter alias parentum et dominorum obligationes, de quibus *tr.* 10. *q.* 1. *cap.* 2. quammaxima est illa, qua tenentur curare, ut filii et famuli doctrinam addiscant. Huic tam gravi obligationi facillime deficiunt, et tamen se in conscientia tutos putant, quia filios ad ecclesiam quandoque mittunt cathechismum audituros, vel domi curant habere sacerdotem qui famulos erudiat, sed non satis meo judicio suo muneri satisfaciunt, nisi certiores se reddere studeant, quod revera filii ad ecclesiam pergant. Quot pueri eo tempore cum sociis ludis et nugis intenti nimiam parentum credulitatem eludunt, et interim isti conscientiam suam onerant? Frustra sacri canones, concilium Tridentinum *sess.* 5. *cap.* 2. *de reform.* et alibi, frustra Benedictus XIV. de sua encycl. *Ubi primum bullar. tom.* 1. *p.* 4. tam vehementer omnes episcopos hortatur

ad vigilandum, ut parochi diebus saltem dominicis, aliisque festis de praecepto, omni contraria consuetudine sublata, pueros doceant fidei rudimenta, et adultos cathechismis erudiant; frustra tot synodi dioecesanae, et episcopi tam stricte parochis doctrinam christianam docendi onus imponunt, et negligentes tam severis poenis mulctant, ut suspensioni sibi reservatae subjectos velint, ut in nostra ultima synodo *p.* 1. *cap.* 2. *n.* 2. frustra domini sacerdotem cum expensa conducunt, nisi postea omni vigilantia satagant; ut filii et famuli, omnibus aliis relictis negociis, ejusdem doctrinae explanationi intersint. Hinc videant confessarii; si negligentes saepius moniti sacramentali absolutione sint donandi.

CAPUT III.

De praecepto credendi; et quando praeceptum affirmativum fidei obliget tum ad actus internos, tum ad externos

Praeceptum fidei, de quo statim agemus, duplex est, aliud affirmativum, aliud negativum. Affirmativum importat credere omnia, quae ab ecclesia, ut a Deo revelata, proponuntur. Quia tamen praecepta affirmativa obligant quidem semper sed non pro semper, ideo praeceptum affirmativum fidei obligabit tantum pro determinato tempore, et in quibusdam particularibus casibus et circumstantiis. Negativum vero importat nunquam dissentire rebus fidei, et nunquam credere dogmatibus fidei nostrae contrariis: juxta naturam autem praeceptorum negativorum obligabit semper et pro semper. In praesenti igitur agemus de praecepto affirmativo, acturi postmodum de negativo.

Advertendum etiam, praecepta quandoque obligare *per se*, quandoque *per accidens*. Tunc aliquod praeceptum obligat *per se*, quando servandum est non ob exercendas alias virtutes, sed quia independenter a quocumque alio, adest obligatio servandi ipsum praeceptum. Tum vero obligat *per accidens*, quando ejus observantia est necessaria ad exercitium aliarum virtutum; quarum aliquis actus hic et nunc cadit sub praecepto. His positis.

Q. I. An detur praeceptum per se obligans ad eliciendum actum fidei internum.

R. Certum est, fideles teneri ad eliciendos actus fidei internos, unde Alexander VII. sub n. 1. sequentem damnavit propositionem: *Homo nullo unquam vitae suae tempore te-*

netur elicere actum fidei, spei et charitatis, ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium: et Innocentius XI. sub n. 16 sequentem: *Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se*. Quam merito vero damnatae fuerint praefatae propositiones, habetur primo ex pluribus s. Scripturae textibus, ex quibus innotescit praeceptum credendi divina mysteria fide supernaturali. Marc. ult. *Qui non crediderit, condemnabitur*, Jo. 13. *Creditis in Deum, et in me credite*. 1. Jo. 3. *Hoc est mandatum ejus, ut credamus in nomine Filii ejus*. Ad Haebr. 11. *Sine fide impossibile est placere Deo etc.* Habetur secundo ex ratione; nam datur praeceptum de apponendis mediis necessariis ad salutem; sed actus fidei sunt necessarii ad salutem, ut vidimus capite superiori, et patet etiam, quia Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 6. dicit esse dispositiones necessarias ad salutem: ergo dicendum est actus fidei cadere sub praecepto. Sanch. *lib.* 2. *sum. cap.* 1. *n.* 1. Cardenas et Viva *in supradictas damnatas propositiones*.

Quod si exposcas, an hujusmodi praeceptum sit naturale, an positivum, respondendum est cum distinctione. Si ideo velit dici naturale, quia status naturae secundum se consideratae importet hoc praeceptum, in hoc sensu falsum est dici posse naturale; quia natura considerata secundum se, et non ut elevata ad ordinem supernaturalem, non poterat importare praeceptum de rebus supernaturalibus. Si vero ideo naturale dicatur, quia ratio naturalis dictat, quod supposita Dei revelatione saltem aliquando Deo credendum est, in hoc sensu nihil repugnat, quin dici possit naturale. Caeterum absolute loquendo, praeceptum credendi, est praeceptum positivum divinum, ut patet ex textibus s. Scripturae supra allatis; et ita est supernaturale tum ex parte principii, quod est Deus ipse ut auctor supernaturalis, tum ex parte objecti, quod sunt res supernaturales. Potest etiam dici praeceptum positivum ecclesiae, quatenus etiam ecclesia vult nos addiscere symbolum; orationem dominicam, praecepta decalogi et ecclesiae, sacramenta etc.: Suar. *d.* 13. *sect.* 4. *n.* 13. Filliuc. *tract.* 22. *cap.* 2. *q.* 7. *n.* 48.

Q. II. An praeceptum credendi saepe obliget.

R. I. Non satis est actus fidei semel in vita elicere, ut asserebat propositio 17 ex damnatis ab Innocentio XI. et propositio 65 qua dicebatur sufficere ad salutem mysteria Trinitatis et Incarnationis semel credidisse. Ratio autem potest esse, quia fidei actus per se sunt necessarii ad bene vi-

vendum, ergo non sufficiet eos elicere semel tantum in vita. Probatur antecedens, quia non potest homo bene vivere, nisi non raro convertatur in Deum ultimum finem; si enim Dei ut ultimi finis obliviscatur, alia ut suum finem ultimum respiciet, et ita necesse erit ipsum labi in plura peccata. Cum igitur non possit se homo convertere in ultimum finem, nisi praesupposito actu fidei, sequitur, actus fidei non raro esse eliciendos. Ulterius, si raro actus fidei exerceantur, facillime homo obliviscetur, vel non cogitabit de vita aeterna, de turpitudine peccati, de Deo, ut summo bono etc. ad ista enim assurgimus mediantibus fidei actibus: posito autem quod diu homo de hujusmodi non cogitet, non poterit christiane vivere, ac proinde, cum non raro elicere actus fidei sit ad salutem necessarium, consequens est, non raro esse eliciendos. Hinc D. Paulus ad *Rom.* 1. ait: ***Justus ex fide vivit***, quo datur intelligi, quod sicut frequens cibus necessarius est ad sustentandum corpus, ita fides necessaria est animae nutriendae.

Rationes supra adductae probant nec satis esse elicere actum fidei singulis quinquenniis, ut aliqui dicebant de actu charitatis, ac proinde damnati fuerunt ab Innocentio XI. cum sequentem propositionem in ordine sextam proscripserit: ***Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum charitatis erga Deum.*** Id, inquam, evincunt praedictae rationes; si enim ad quinquennium, vel etiam quadriennium, et triennium actus fidei differantur, impossibile erit hominem christiane vivere, ut unicuique consideranti constabit. Videantur Viva et Cardenas in supracitatas damnatas propositiones.

Q. III. Quando *per se* obliget praeceptum de eliciendis fidei actibus internis.

R. I. Per se obligat statim ac puer, qui pervenit ad usum rationis, sufficienter instructus est circa fidei mysteria, quod idem dicendum est de adulto infideli. Et quidem quod fidei praeceptum obliget puerum statim ac fuerit sufficienter instructus, innuit s. Th. 2. 2. *q.* 82. *a.* 6. et probatur quia dum puer est sufficienter instructus, cognoscit se ordinatum esse ad finem supernaturalem propriis actibus acquirendum: ergo debet per actum fidei supernaturalem se et omnia sua in eumdem finem dirigere. Praeterea ea, quae pueris credenda proponuntur, illis proponuntur, ut credenda ex praecepto divino; ideo enim Deus voluit statim ab usu rationis instrui, ut credant; ergo tenentur ex fidei praecepto credere.

Sanch. *l.* 2. *sum. cap.* 1. *num.* 3. Bonac. *de fid. disp.* 3: *q.* 2. *p.* 2. *n.* 8.

Hac ratione inexcusabilis est infidelis adultus, si non credat statim, ac mysteria fidei sunt ipsi sufficienter proposita; sicut enim Christus Dominus voluit statim teneri ad credendum illos infideles, quibus per apostolos sufficienter fides proposita fuit, unde de iis ait Marc. 16. *Qui vero non crediderit, condemnabitur;* ita dicendum de illis, quibus sufficienter est fides proposita, sive per episcopos apostolorum successores, sive per alios fideles. Confirmatur, quia si dum sufficienter infideli proposita est fides christiana, posset illam non amplecti, sequeretur non habere obligationem se convertendi, et procurandi suam salutem, quod dicere omnino est absurdum. Palaus *tr.* 4. *d.* 1. *p.* 12. *n.* 4. Azor. *l.* 8. *c.* 27. *q.* 8. Reginal. *l.* 17. *c.* 2. *sect.* 1. *n.* 16.* Hinc est, quod Innocentius XI. hanc ordine quartam damnavit propositionem: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.**

R. II. Obligat *per se* praeceptum fidei ad eliciendos actus internos, dum alias gravis tentatio vinci non potest, sicut etiam in articulo mortis. Quod detur hujusmodi praeceptum in casu gravis tentationis *alias insuperabilis*, inde constat; quia idem praeceptum, quo praecipitur credere, praecipitur fidem esse servandam; adeoque si necessarius est fidei actus ad tentationem superandam, id praestandum est ex vi talis praecepti. Dixi *alias insuperabilis*, quia ordinarie loquendo, si internae tentationes oriantur ex scrupulis, potius augeri solent, si quis velit eas ejicere solicite eliciendo actum fidei eis contrarium. Consultius igitur erit, vel cogitationem alio divertere, vel solum elicere in genere actum fidei. Si quis e. g. graves patiatur tentationes circa Christi realem praesentiam in ss. Eucharistia, melius erit, si alio se divertat, vel si in genere eliciat actum fidei, dicendo: *Credo quidquid credit s. mater ecclesia*; nam solicite elicere actum expressum fidei circa realem praesentiam, fortasse tentationem augebit. Caeterum id praestare teneretur ex vi praecepti fidei, si alias superare non posset praedictam tentationem. Pertinebit ergo ad prudentem confessarium, juxta poenitentium diversorum statum, illos instruere de modo, quo se gerere debent tempore tentationis: Leander *d.* 2. *q.* 39.

Idem vero praeceptum urgere in articulo mortis probatur, quia ideo statim post assequutum usum rationis, et sufficientem habitam instructionem, obligat praeceptum de eli-

ciendo actu fidei interno; quia tenemur nos conjungere fini supernaturali, ad quem fuimus ordinati, sed hoc a fortiori obligat in periculo mortis; neque enim est excogitabile tempus magis necessarium ad se conjungendum Deo per actus excellentiores virtutum theologicarum. Addendum, hominem tunc se debere munire, quo magis fieri potest, adversus diaboli tentationes, quod melius facere non potest, quam exercendo actus virtutum theologicarum. Suar. *d.* 13. *sect.* 5. Sanch. *l.* 2. *decalog. c.* 1. *n.* 3. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 7. *q.* 6.

R. III. Crebro in vita obligat *per se* praeceptum eliciendi actus fidei internos. Ut id demonstretur, observandum est non raro obligare, ut supra dixi, fidei praeceptum; quia si non aliqua frequentia homo assurgat in Deum, credendo ipsum esse suum ultimum finem, praemii supernaturalis largitorem etc. non poterit christiane vivere, et se in gravi periculo peccandi constituet. Id autem probat non sine aliqua frequentia teneri ad hujusmodi actus eliciendos; si enim longum tempus inter ipsos intercedat, praedictum periculum non evadet.

Mihi quandoque arridebat illa opinio, qua dicebatur satisfieri praecepto fidei, si semel in anno illius actus elicerentur, sicut fit satis praeceptis confessionis, et communionis, si semel in anno hujusmodi sacramenta suscipiantur. Re autem melius considerata, crebrius obligare judicavi; potuit enim confessionis, et communionis praeceptum rarius obligare: quia eorum effectus per alios actus suppleri possunt, per actus nempe virtutis poenitentiae, charitatis, aliarumque virtutum; et ita fecerunt qui in desertis locis sancte vixerunt, licet etiam pluribus annis fuerint impediti ab hujusmodi sacramentis suscipiendis. At actus fidei, utpote qui sunt initium, et fundamentum caeterorum bonorum actuum supernaturalium, non possunt per alios suppleri, ac proinde cum neque possit, ex dictis, sine ipsis diu homo sine peccato esse, qua ratione dicit Apostolus, justum ex fide vivere, sequitur non sufficere semel in anno actus elicere fidei.

Quamvis igitur non credam adesse obligationem eliciendi actum fidei singulis diebus, ut aliqui dixerunt, neque singulis diebus dominicis, ut voluit Scotus; id enim non sufficienter probatur auctoritate aliqua Scripturae, conciliorum, et PP. puto saltem intra quodcumque bimestre actum fidei esse eliciendum; nam si saltem intra bimestre homo non assurgat per actum fidei in ultimum finem, difficillimum erit, ut non labatur in peccata.

Q. IV. Quando praeceptum de eliciendis actibus fidei internis obliget *per accidens*.

R. Praeceptum de eliciendis actibus fidei internis, ex praenotatis initio hujus capitis, per accidens obligat, quando id necessarium est ad eliciendos actus alterius virtutis, qui hic et nunc exercendi sunt. Hinc quando ex. gr. adest praeceptum de eliciendis actibus spei, charitatis, et poenitentiae, simul per accidens obligabit praeceptum de actu fidei eliciendo; actus enim praefatarum virtutum supponunt fidei actus. Cum igitur nemo sperare possit a Deo aeternam retributionem, nisi credat remuneratorem, nec amare, nisi credat summum bonum, nec poenitere sicut oportet, nisi credat a Deo justificari impium per infusionem gratiae ex meritis Jesu Christi, consequens est tales actus, actus etiam fidei praesupponere.

Hic tamen aliquis inquirere posset, an ad praedictos actus eliciendos, et ad alios, quibus fides praerequiritur, necessarius sit actus fidei formalis, vel sufficiat virtualis.

Supponendum igitur est, quod actus formalis fidei est actus praesens ejusdem fidei, actualiter tendens in objectum revelatum; ut dum quis actu crederet Deum misericordem, quia ipse Deus dixit. Actus vero virtualis dicitur ille, qui post habitum actum explicitum fidei, perseverat in aliquo effectu, relicto ab eodem actu explicito et formali. Id explicat s. Thom. 1. 2. *q.* 1. *a.* 6. *ad.* 3. exemplo itinerantis, qui licet non semper cogitet de patria, quo tendit, adhuc prosequitur suum iter; unde virtualiter dicitur velle ad patriam pergere; quia quamvis actu non cogitet de ipsa, adhuc tamen voluntas ad patriam redeundi in suo effectu perseverat, nempe in ipso actuali itinere, quod fuit effectus explicitae et formalis volitionis ad patriam revertendi. Applicando modo dictam doctrinam homini, quem poenitet sui peccati, dicendum est, tunc habere actum fidei formalem et explicitum, quando, quia Deus revelavit, crederet, Deum misericordem velle impio poenitenti gratiam sanctificantem ex meritis Christi conferre. Tunc vero haberet actum fidei virtualem, quando ex desiderio redeundi in gratiam Dei relicto praedicto actu fidei formali; vel ex timore poenarum gehennae, qui remansit ex actu fidei, quo credidit aeterna supplicia; vel ex desiderio placendi Deo summe bono, relicto ex actu explicito, quo Deum, ut summe bonum credidit, moveretur ad dolendum de suis peccatis; cum enim moveretur ad dolendum de peccatis ex effectibus relictis ab actu

explicito, et formali fidei, moveretur ex dictis ab actu fidei virtuali. His suppositis

Dicendum est sufficere, si poenitens fidelis, se disponens ad sacramentum poenitentiae habeat actum fidei virtualem; iste enim sufficiens est, ut vero et supernaturali dolore doleat de suis peccatis. Id patet, si consideretur illum, qui se vult perfecta contritione disponere ad sacramentum poenitentiae, absque eo quod actu credat Deum summe bonum; quia sic ipse revelavit, posse dolere se summum bonum offendisse, ex eo quod talem esse ex fide jam cognoverit, absque eo quod hic et nunc renovet talem actum. Nec obstat Tridentinum *sess.* 6. *c.* 6. recensere actus formales fidei et spei, tamquam dispositiones praevias ad justificationem, etenim Tridentinum *loco citato* docet ea, quae solent, non quae debent semper praeire justificationem. Id constat, quia ibi inter actus disponentes ad justificationem ponit etiam timorem de divina justitia; nemo autem dixerit, peccatorem non justificari absque tali timore, si ex motivo perfectae contritionis de peccatis doleat. * Viva in *proposit. I. damnatam ab Alexandro VII. n.* 10. Sanch. *in decalog. lib.* 2. *cap.* 1. *n.* 3. Tambur. *method. confess. lib.* 3. *cap.* 5. Lugo *de poenit. disp.* 13. *n.* 44. *

Q. V. An detur præceptum divinum externæ fidei confessionis.

R. Dari hujusmodi praeceptum constat ex illo *ad Rom.* 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem;* si igitur confessio oris est necessaria ad salutem, sequitur eam cadere sub divino praecepto.

Q. VI. Quando obliget praeceptum divinum de fide exterius confitenda.

R. Ex D. Thoma 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. primo obligat, quando ex omissione externae confessionis subtraheretur honor Deo debitus, hoc est, non quando mere negative subtraheretur, sed contrarie, vel quia cessaret honor Deo debitus, vel ignominia afficeretur. Secundo quando subtraheretur utilitas proximi, hoc est, quando esset necessaria externa fidei confessio, ut alii ad fidem converterentur, vel ad impediendum, ne aliquis fidem negaret. In his autem casibus obligat per se praeceptum externae fidei confessionis; neque enim solum respicit propriam cujuscumque utilitatem, sed praecipue divinum honorem, sicut etiam proximorum salutem. Sanch. *l.* 2. *sum. c.* 4. *n.* 4. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *cap.* 7. *q.* 7. * Syl. *in* 2. 2. D. Th. *q.* 3. *art.* 2. *concl.* 2. Contin. Tournely *de decal. cap.* 1. *art.* 1. *p.* 2. *

Ex his inferendum primo fidelem a persona privata interrogatum de sua fide, teneri respondere, si ex sua taciturnitate vel Deo honor esset subtrahendus; vel id exigeret proximi spiritualis utilitas. Exemplum sit in Christiano apud Turcas captivo, qui super alios fulgeret dignitate, doctrina etc. si iste interrogatus de sua fide a persona privata, videat ex sua taciturnitate alios concaptivos scandalum passuros, et multo magis si videat in fide vacillaturos, vel etiam Christianos conviciandos, et fidem nostram a circumstantibus ridendam, tenetur respondere. Secus si haec incommoda non sequantur, quia taciturnitatem non est necesse semper sumi pro fidei negatione, sed bene sumi potest pro despectu interrogantis; unde qui interrogatus a persona privata tacet, idem est ac si diceret: *Quid ad te? quid tua interest?* S. Th. 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. *ad* 2. * S. Thomam sequuntur communiter DD. Bonac. *de praecept. decal. disp.* 3. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 6. *et* 7. Continuat. Tournely ubi supra, Reiffenst. *in theolog. mor. tract.* 4. *dist.* 2. *n.* 45. Suar. *de fide disp.* 14. *sect.* 3. *num.* 5. Lug. *disp.* 14. *sect.* 2. *n.* 37. *

Inferendum secundo; quod, quando quis interrogatur de sua fide a persona publica, ut talis est, et maxime in odium fidei, tenetur respondere. Contrariam opinionem damnavit Innoc. XI. sub *n.* 18. dum hanc damnavit propositionem: *Si a potestate publica quis interrogetur, fidem in genere confiteri, ut Deo et fidei gloriosum consulo, tacere ut peccaminosum per se non damno.* Ratio autem est, quia ex publica confessione facta coram publica potestate, magnus in Deum redundat honor, et ex taciturnitate magnus e contra subtraheretur honor, et in fidei contemptum cederet: unde non licet tacere, quia in tali casu ex taciturnitate magnus Deo honor subtrahitur, et fides esset contemnenda. Et quidem, si quandoque obliget praeceptum fidei confitendae, tunc maxime dicendum est urgere, quando quis de sua fide a tyranno, vel judice interrogatur. Dixi nihilominus in responsione, si quis interrogetur a persona publica, *ut talis est:* si enim judex interroget ut persona privata, discurrendum est, sicut supra diximus de eo, qui a persona privata interrogatur. Addidi *maxime in odium fidei:* si enim fidelis secreto interrogetur a judice de sua fide, solummodo ad extorquendas pecunias, puto posse tacere, vel verbis aequivocis eum illudere: neque enim, ita tunc se gerendo, subtrahit Deo honorem, nec spirituali proximorum utilitati praejudicat. * Salmant. *moral. tr.* 20. *cap.* 2. *p.* 6. *n.* 70. Viva *in proposit.* 18. *ab Innoc. XI. damn. n.* 12. *

Inferendum tertio, debere fidem publica confessione defendere illum, qui videret ab infidelibus Christum contumeliis affici, vel ss. imagines calcari: cum enim tunc despiciatur fides nostra, et Deo magnus honor subtrahatur, publica fidei confessione est resarciendus, vel etiam vi injuriae Deo, et ss. imaginibus illatae propulsandae. Sanc. *l.* 2. *sum. c.* 4. *n.* 5. Filliuc. *tr.* 22. *c.* 3. *q.* 4. *n.* 74. Bonac. *de fid. disp.* 3. *q.* 2. *p.* 3. *n.* 13 * Excipit Continuat. Tournel. *loco cit.* casum quo prudenter judicari possit impios ex contradictione majorem arrepturos occasionem gravius fidem conviciandi; tunc enim, ait, tolerandum esse, quod impediri nequit: cum enim ad actum inutilem nemo teneatur juxta vulgare effatum, multo minus ad actum perniciosum et periculosum tenebitur. *

Q. VII. An licite se prodat fidelis cum periculo suae vitae, sine ratione necessitatis, aut secuturae utilitatis.

R. S. Thomas 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. asserit, non esse laudabile cum turbatione infidelium fateri apud ipsos fidem, si non oriatur aliqua utilitas ipsius fidei, vel fidelium. Immo potest esse id illicitum; quia temere se prodendo, potest quis se exponere periculo fidem negandi: ultraquamquod homo, cum non sit dominus suae vitae, non debet illam exponere sine magna causa propriae utilitatis spiritualis, proximorum, aut honoris Dei. Quod si alias quandoque videatur fecisse aliquis martyr, vel dicendum est id fecisse speciali s. Spiritus instinctu; vel si bene perpendatur, apparebit id fecisse, quando fides ex ipsius confessione erat magis dilatanda, et Dei honor maxime augendus.

Constat ex his, bene potuisse quandoque sanctos viros in persecutione fugere exemplo Christi, D. Pauli etc. Ratio est, quia fugere, et sese occultare tempore persecutionis, non est fidem negare; cum potius ille qui fugit, indicet se esse Christianum. Aliunde autem supponitur praesentiam illius, qui fugit, non esse necessariam ad fidem promovendam, imbecilles roborandos etc. nam tunc non posset fugere. Lugo *d.* 14. *sect.* 2. *n.* 42. Idem etiam licite praestarent pastores, si ipsi solummodo ad necem quaererentur; etenim ita agendo poterunt in melioribus circumstantiis se restituere suo gregi: et e contra non fugiendo, populi privarentur suo pastore. Si vero non solum pastor, sed grex etiam ad necem quaererentur, tunc non liceret pastoribus fugere; quia maxime tempore persecutionis tenentur ex officio subditorum saluti prospicere: unde ait Christus *Joan.* 10. *Bonus pastor ani-*

mam suam dat pro ovibus suis, mercenarius autem videt lupum venientem, et fugit. D. Th. *in cap.* 10. *Jo. lect.* 3. Suar. *d.* 14. *sect.* 3. *num.* 12. Lugo *loc. cit.* * Videatur *cap. Sciscitaris caus.* 7. *quaest.* 1. ubi tota haec doctrina clare traditur, ibique Barbosa. *

Q. ultimo an detur praeceptum Ecclesiae de fide externe confitenda.

R. De praecepto Tridentini de fide profitenda a provisis de beneficiis, curatis etc. egi *tr.* 5. *q.* 1. *c.* 2. *quaes.* 2. Aliud habetur decretum ejusdem Concilii *sess.* 25. *cap.* 2. *de reform.* quo praecipitur promovendos in patriarchas, archiepiscopos, vel episcopos facere debere professionem fidei in prima synodo provinciali, cui interfuerint. Item Greg. XIV. in decreto incipiente: *Onus apostolicae etc. bullar. t.* 2. *pag.* 705. absolute obligat omnes episcopos ad faciendam fidei professionem. Pius IV. idem praecipit omnibus praelatis regularibus in sua const. *Injunctum nobis etc. bullar. to.* 2. *pag.* 129. et in motu proprio *In sacrosancta etc. bullar. tom.* 2. *pag.* 127. vult id praestandum esse etiam ab omnibus doctoribus, magistris, regentibus, aliisque professoribus artium liberalium etc.

Regulae in praxi observandae.

I. Quando praeceptum fidei obligat per se, tunc non exercere fidei actum est speciale peccatum contra fidei virtutem, cujus praeceptum non observatur: quando vero obligat per accidens, cum non obliget nisi ratione alterius virtutis, quae non potest sine fidei actu exerceri, ejus omissio non est speciale peccatum, sed solum peccatur adversus virtutem, ad cujus actum quis tenebatur. Hinc si quis, dum tenebatur ad eliciendum actum charitatis, omisit actum fidei, qui ad actum charitatis praerequiritur, sufficit si in confessione se accuset de omissione actus charitatis. Haec si non observet confessarius, non potest rectum judicium facere de suo poenitente.

II. In praxi non nisi rarissime peccant fideles contra praeceptum de eliciendis actibus fidei, vel quia non fuerunt instructi de tali obligatione, vel quia illius obliviscuntur, vel quia de facto saepe saepius actus fidei internos eliciunt. Quis enim est, qui dum recipit sacramenta, dum missam audit etc. fidei actum non exerceat, quamvis multoties ad illum non attendat?

* Quamvis non adsit praeceptum eliciendi actum fidei explicite, vel singulis diebus, vel singulis diebus dominicis, ut

bene supra demonstratum est, neque anxii reddendi sint, cum per aliarum virtutum opera satisfacere huic praecepto credendi sunt: attamen hortandi fideles ad hos actus formaliter et explicite praestandos frequenter, ut ita melius eos elicere detur tempore praecepto, et ideo parochi praesertim rurales Benedicti XIV. monita in suis encyclic. ad patriarchas Italiae *Et si minime bullar. tom.* 1. *pag.* 110. §. 18. nec non *Cum religiosi tom.* 4. *pag.* 213. prae oculis habere studeant; ibi enim §. 4. eos hortatur, *ut festis diebus, ante vel post missam parochialem, elata voce, per ipsummet parochum recitentur fidei, spei et charitatis actus recte scienterque compositi, populo interim parochi verba iterante.* Occasione autem supradictorum verborum *recte scienterque* liceat hic adnotare cum Benedicto XIV. *instit. eccles.* 72. §. 7. *et* 13. quod ad rite actum fidei eliciendum, exprimere satius erit specialiter principaliora illa mysteria, quae de necessitate medii credenda sunt, quam generatim dicere, se credere quod sancta mater ecclesia credit, et revera supradicto modo compositum devote recitantibus cum spei charitatis, et contritionis actibus idem Pontifex indulgentiam septem annorum totidemque quarantenas concedit; insuper quotidie pro mense recitantes, die ad sui libitum electo sua peccata confitentes, et sacram communionem recipientes indulgentia plenaria donat, ut constat ex suo brevi dato die 28 Jan. 1756. *

* Etsi tacere, vel verbis aequivocis respondere possit interrogatus privatim de fide, ad extorquendas ab eo pecunias, attamen attendendae sunt circumstantiae hanc interrogationem comitantes; multoties enim et fere semper gentilis a christiano majores pecunias extorquere nititur, quam ab alio; quia ejus religionem odio habet: Continuat. Tournel. *ubi sup.* Crederem tamen non peccare eum, qui in locis infidelium degens ad vitandas hujusmodi extorsiones non se prodit, dum de sua religione non interrogatur. *

CAPUT IV.

De praecepto non negandi externe fidem

Q. I. An detur praeceptum negativum obligans semper, et pro semper ad non negandam externe fidem.

R. Id negaverunt Priscillianistae, aliive haeretici; at constat dari hujusmodi praeceptum *ex c.* 10. *Mat.* ubi dicitur: *Qui negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo: et ex D. Paul.* 2. *ad Timot.* 2. *Si negaverimus,*

et ipse negabit nos. Ratio autem est, quia qui negaret externe fidem, vel id faceret etiam cum animo interiori, vel non; si cum animo interiori, jam est manifeste infidelis, et se opponit Dei veracitati, quia negat quae Deus revelavit; si non, dicit gravissimum mendacium; negando etenim externe fidem, negat Deum revelasse, quae vere credit revelasse, quod non potest esse sine magna Dei irreverentia: est etenim idem ac externe dicere, falsum esse aliquid, quod Deus revelavit.

Dices licere homini ob aliquem finem honestum genuflectere coram idolo, ut fecit Naaman Syrus de licentia Elisei, ut habetur 4. *Reg.* 5. item simulare se velle idolo sacrificare. sic Jehu 4. *Reg.* 10. simulavit se velle sacrificare Baal, ut posset illius prophetas occidere, ergo: si potest quis falsam simulare religionem, poterit etiam veram negare verbis; idem enim est mentiri factis ac verbis.

Contra tamen est, quia eodem modo illicitum est verbis negare fidem, ac factis falsam religionem simulare: eo enim ipso, quod aliquis falsam simulet religionem, externe negat veram fidem, unde directe agit contra praeceptum de non neganda externe fide. Confirmatur, quia externe simulare falsam religionem est exhibere cultum idolo, quod apud profitentes illam religionem veneratur; nunquam autem licitum est idolo cultum tribuere etc. Ad illud, quod dicitur de Naaman Syro, respondetur non petiisse licentiam simulandi adorationem idoli, sed regem in templo comitandi; et quamvis ibi genuflexerit, nihilominus non id fecit, ut idolum adoraret, sed ut regem adorantem sustineret, unde ibi praestitit actionem mere politicam. * Varias alias scriptorum interpretationes ad hoc Naaman factum videre quisque potest apud Continuat. Tournely *loc. cit.* p. 3. quae caeteroquin non satis factum excusarent. * Jehu vero, ut dicit s. Thom. 2. 2. *q.* 111. *a.* 1. *ad* 2. non fuit immunis a peccato, dum simulavit Baal sacrificare; ideo autem fuit laudatus a Deo, quia destruxit cultum Baal, qua ratione temporaliter fuit remuneratus. Idem jam docuerat D. August. *l. contr. mend. cap.* 2.

Regulae in praxi observandae.

I. Dum nomen Christiani, papistae etc. assumitur ut nomen religionis, non licet explicite negare se esse Christianum, seu papistam; etenim qui negat se esse papistam etc. negat se adhaerere fidei ecclesiae Romanae. Hinc neque licitum est affirmare se esse Turcam, Calvinistam

etc. quia hoc idem est ac dicere, se negare fidem catholicam. Dixi, si assumatur ut nomen religionis; nam si quis e. g. tempore belli interrogaretur a Turca, an sit Christianus, non esset proprie inquirere de ipsius fide, sed potius an sit Turcarum hostis; unde tunc negare se esse Christianum, non esset negare fidem christianam.

II. Non licet Christiano, occulte degenti apud idolatras, thus adolere idolo, ne detegatur; cum etenim talis actio sit de se primo instituta ad significandum cultum religiosum, qui talia ageret, significaret externe illud idolum dignum esse cultu, quod est idem ac externe factis profiteri falsam religionem, et externe negare fidem christianam; cum non possit externe approbari falsa religio, quin simul religio vera ipsi contraria reprobetur.

III. Non licet catholico ad se occultandum uti vestibus infidelium per se primo institutis ad protestationem falsae religionis, ut est vestis summi sacerdotis apud Judaeos, et quaedam vestes habentes depictas imagines Mahumethi, vel alicujus idoli apud Turcas, et gentiles. Ratio est, quia licet usus talium vestium de sua natura esset actio indifferens, attamen cum de se primo institutae sint ad falsam fidem protestandam, idem esset se talibus vestibus induere, ac factis profiteri illam religionem. Ad eum modum quo, licet coena Calvinistica sit de se actio indifferens, attamen non licet catholicis illi interesse, utpote per se primo institutae a Calvinistis ad protestandam suam sectam, et non esse Christum realiter praesentem in eucharistia.

Dumtaxat ergo licitum erit Christiano deferre in ipsorum regionibus vestes infidelium, quae solummodo sunt propriae illius nationis, et non sunt falsae religionis indicativae. Secundo licitum erit ob honestam causam deferre vestes infidelium, quibus discernuntur homines unius sectae ab alia, ut sunt tobalia apud Turcas, quae deferunt exploratores Christianorum, et alii, qui se volunt in eorum terris occultare. Ratio est; quia sicut licitum est ob honestam causam uti verbis aequivocis, licet non in vero sensu sumantur ab audientibus, dummodo ea proferens intendat proferre juxta veram significationem; ita poterit quis uti ob honestam causam vestibus infidelium ob finem ipsorum primarium, qui est tegere corpus, relicta quacumque alia significatione. Addendum quod licet ratione ipsarum vestium distinguatur e. g. Turca a Christiano, non tamen ullo pacto eaedem vestes usurpantur ad protestandam falsam Mahumeti religionem,

sed ad distinguendos subditos Magni-Turcae ab aliis. Ad eum modum, quo gestantes Romae pileum flavum distinguuntur a Christianis; at gestatio illius pilei non est signum protestativum Judaismi; si hoc enim esset, non possent Pontifices praecipere Judaeis, ut illud signum gestarent.

* Videnda constitutio Benedicti XIV. *Inter omnigenas bullar. tom.* 1. *pag.* 302. in qua regni Serviae et finitimarum regionum incolis varias agendi rationes in rebus fidei damnavit, quae Mahumeticae sectae protestationes includunt, et praesertim circumcisionem suscipere, nomina Turcica assumere, abominanda eorum templa frequentare, ecclesiae jejunia esu carnium profanare, a publica potestate interrogatos Mahumeticae sectae sese addictos profiteri. Haec praestantes licet in corde veram fidem servare protestantes, a sacramentis arceri omnino mandat. *

IV. Licitum est catholico curiositatis gratia ingredi templum haereticorum et synagogas Judaeorum, dummodo eorum caeremoniis, vel precibus peculiaribus illius sectae nullatenus communicet. Ratio est quia de se hujusmodi ingressus non est protestatio falsae religionis; dum enim Judaei vident catholicum suam synagogam intrare et haeretici suum templum, interpretantur id facere, ut de eorum ritibus certiores fiant. Id tamen verificatur quando hujusmodi ingressus non est frequens; nam tunc, qui ita se gereret, se periculo perversionis committeret, scandalum praeberet, et gloriosiores redderet haereticos, sive Judaeos. Advertendum etiam est, ne principes haeretici cogant catholicos adire templa, et audire conciones haereticorum in honorem suae falsae religionis; id enim ultra periculum perversionis et scandali, non esset sine plausu, honore et incremento haeresis, quod est intrinsece malum. Hinc Paulus V. in bulla edita an. 1606, definivit, catholicos non posse praefatis principibus obtemperare.

V. In gravi necessitate licitum est catholico, ut se occultet apud haereticos, vesci carnibus diebus ab Ecclesia prohibitis, quia ecclesiae praecepta non obligant cum gravi incommodo; et aliunde per se esus carnium non est protestatio falsae religionis, cum etiam inter fideles, absque eo quod arguantur erroris in fide, quandoque comedantur a gulosis diebus prohibitis. Nec refert, comestionem carnium, usurpari apud haereticos in signum adeptae libertatis a jugo ecclesiae Romanae; remoto etenim scandalo et verae religionis contemptu, talis comestio de se primo est ordinata

ad naturae sustentationem, qua ratione dicit s. Th. *in 4. sent. d.* 38. *q.* 2. *a.* 4. *q.* 3. *ad* 3. licitum esse vesci idolothyto; quando id sit necessarium ad sui sustentationem, et non adsit religionis contemptus. Verum in praxi puto difficillime licere catholicis vesci carnibus diebus prohibitis coram haereticis, quando id cum eis praestent haeretici in protestationem suae sectae; sicut enim nunquam licet interesse coenae Calvinisticae, quia quamvis comestio de se primo ordinata sit in substentationem naturae, attamen praefata coena a Calvinistis ordinata per se primo est ad protestationem sui erroris; idem dicendum est de esu carnium in praefatis circumstantiis. * Quod minime liceat in Anglia etiam in gravi necessitate vesci carnibus diebus prohibitis, tradunt Salmantic. *tr.* 21. *cap.* 2. *p.* 11. §. 2. *n.* 129. *et* 130. quia ea comestio in illis regionibus instituta est ad haereseos protestationem, et tamquam signum, quo Reformati a Catholicis distinguantur; usurpare autem signum falsae religionis est contra fidem, quod nunquam licet. *

VI. Ultima regula sit, non posse dari externam fidei negationem, quae non sit peccatum mortale. Ratio est, quia ideo dictum est nunquam licitum esse externe fidem negare, quia id esset taliter mentiri, ut externe diceretur falsum esse id, quod Deus revelavit, quod in quacumque materia dicatur, non est sine gravi irreverentia contra Deum primam veritatem.

CAPUT V.

De peccatis fidei oppositis, et praecipue de haeresi, ejusque poenis.

Q. I. Quid sit infidelitas, et quotuplex.

R. I. Peccatum, quod fidei opponitur, est infidelitas; unde in praesenti non sumitur pro ea infidelitate, qua aliquis non servat promissa, sed qua se opponit fidei theologicae.

R. II. Infidelitas duplex est, alia negativa, alia positiva seu contraria (1). Infidelitas illorum, quibus non fuit sufficienter proposita fides, dicitur negativa; cum etenim non fuerit illis fides sufficienter proposita, non possunt dici fidei positivam habere repugnantiam. Hinc, ut docet s. Th. 2. 2. *q.* 10. *a.* 1. talis infidelitas non est peccatum; fieri enim non potest, ut infidelitas sit peccatum, si non sit in potesta-

(1) Et alia privativa.

Digitized by Google

te nostra illam vitare; non potest autem esse in potestate infidelis suam vitare infidelitatem, si non sufficienter illi vera fuerit fides proposita. Unde dicebat Apostolus ad Rom. 10. *Quomodo credent in eum, quem non audierunt? Quomodo autem audient sine praedicante?* Contrarium docuit Michael Bajus; unde s. Pius V. et Gregorius XIII. hanc ejus propositionem 67 damnarunt: *Infidelitas pure negativa in iis, quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.* Notat vero idem s. Thomas hujusmodi infideles juste damnandos ob alia peccata, quae committent; quae si non commisissent, recte vivendo juxta leges naturae, Deus vel immediate per se, vel per aliquem angelum seu hominem illis succurrisset, ut saltem instruerentur de necessariis ad salutem.

Infidelitas positiva seu contraria est voluntaria adhaesio alicui errori fidei opposito, postquam ista sufficienter fuit proposita; unde consurgit, quia voluntas postquam fides fuit sufficienter proposita, adhuc vult adhaerere falsae religioni. Hinc gravissimum est peccatum contra fidei praeceptum, auferens medium simpliciter necessarium ad salutem (1).

Q. II. Quot sint species infidelitatis (2).

R. A s. Thoma, loco citato, tres species assignantur infidelitatis, paganismus nempe, judaismus, et haeresis. Dicitur paganus, seu gentilis negans utrumque testamentum. Judaeus admittit vetus, et negat novum. Qui vero aliquid tantum negat de novo, sive veteri testamento, dicitur haereticus. Sive dicas respuentem totaliter fidem nunquam susceptam esse paganum, pertinaciter adhaerentem fidei susceptae in figura, esse Judaeum, ex parte respuentem fidem jam sibi manifestatam, esse haereticum. His speciebus addit s. Thomas *q.* 12. apostasiam, quae revera est paganismus, vel judaismus, et solum differt ab his ex circumstantia personae; nam pagani et judaei solent dici, qui nunquam fidem receperunt; apostata vero dicitur ille, qui fidem jam susceptam in totum respuit, et declinat vel ad paganismum, vel ad judaismum. * Videri possunt Lug. *de fid. disp.* 18. *sect.* 1. Suar. *disp.* 16. Cajet. aliique D. Thomae interpretes, qui plures hac de re quaestiones agunt. *

(1) Privativa demum consistit in carentia fidei in eo qui vel saltem fidem non vult audire, vel sufficienter propositae non assentitur, quamvis nec positive dissentiat, nec errorem fidei contrarium asserat; et est peccatum laethale juxta illud Joan. 3. *qui non credit, jam judicatus est.*

(2) Positivae.

Q. III. Quid sit haeresis.

R. Haeresis *est error intellectus voluntarius contra aliquam fidei veritatem, cum pertinacia in eo, qui fidem suscepit.* Dicitur *error intellectus*; nempe judicium erroneum; sicut enim actus fidei completur in intellectu, ita et error ipsi contrarius. Dicitur *voluntarius*, hoc est; *liber*, alias non esset culpabilis. Additur *contra aliquam fidei veritatem;* haeresis enim in parte fidei opponitur. Ulterius debet esse error *cum pertinacia*, scilicet contra veritatem revelatam sufficienter propositam; unde haereticus est, qui cognoscit aliquid esse contra fidem, quam docet ecclesia, et nihilominus sentit contra talem veritatem: * *arg. can. Dixit Apostolus, et can. Qui in ecclesia caus.* 24. *q.* 3. * Demum dicitur, *in eo, qui fidem suscepit;* qui enim per baptismum non intravit in Ecclesiam, non potest ab Ecclesia ut haereticus puniri: quamvis haereticus esset coram Deo aliquam ex fidei veritatibus negando.

* Quando veritas aliqua satis dicatur revelata, ut fidei objectum esse possit, pluribus expendunt Lug. *de fid. disp.* 20. *sect.* 2. Suar. *disput.* 19. Porro haec intelligenda sunt de haeresi, quae dicitur formalis, non vero de materiali, quae in eo sita est, quod aliquid credatur contra fidem ex ignorantia contra eamdem esse. *

Quod si exposcas, an pro haeretico habendus sit, qui tantum dubitat de aliqua veritate revelata, respondendum est affirmative, sive dubium sit positivum, judicando propositionem de fide esse dubiam; sive negativum, suspendendo assensum judicii circa talem propositionem. Ratio est, quia cum ratio formalis credendi sit divina revelatio; non solum ipsi repugnat non credere; sed dubitare etiam de iis, quae revelata sunt; nam cum certum et infallibile sit, Deum vera dicere, summe injuriosum ipsi est vel judicare dubiam esse propositionem revelatam, vel judicare posse circa illam suspendi assensum judicii, quasi non satis fidat testimonio Dei dicentis. Hinc *c.* 1. *de haeret.* absolute dicitur: *Dubius in fide est infidelis*: Suar. *disput.* 19. *de fid. sect.* 4. *n.* 12. Petr. Huret. *de fid. disput.* 80. *sect.* 4. §. 22. Coninch. *de act. supern. disput.* 18. *d.* 7. *n.* 102. Quod si hujusmodi dubia sint involuntaria, et illa patiens curet se alio divertere, nullo modo in his adest peccatum. Signa defectus consensus sunt dolor et molestia, quam quis patitur in istis dubiis, recursus ad Deum pro his repellendis etc.

Q. IV. Quae ignorantia ab haeresi excuset.

R. I. Non est dubium ignorantiam inculpabilem ab haeresi excusare, quia excusat a peccato quocumque: item excusat ab haeresi ignorantia leviter culpabilis; neque enim datur peccatum mortale, si ignorantia sit leviter culpabilis, adeoque nec peccatum haeresis. Quaestio ergo solummodo esse potest de ignorantia crassa et supina, et de ignorantia affectata, de quibus dictum est *tr.* 1. *q.* 2. *c.* 3. *quaes.* 1.

R. II. Qui errat in fide ex ignorantia crassa, vel supina (1), excusatur ab haeresi; nam qui ita ignorat, non habet affectum ad peccatum, sed solum ex desidia et negligentia non vult a se repellere ignorantiam, quae est causa peccati. Exemplum sit in viro ecclesiastico, qui ex ignorantia crassa et supina nescit, quae pertinent ad suum statum; iste non cupit male administrare e. g. sacramenta, ut de facto evenit propter suam ignorantiam, sed potius vellet ea rite administrare, et solum est culpabilis, quia non vult a se excludere desidiam et torporem in addiscendo. Cum igitur, qui ignorat ex ignorantia crassa et supina, non habeat affectum ad peccatum, quod ex ea sequitur, hinc evenit errantem in fide ratione talis ignorantiae non amare suum errorem; unde paratus erit ad se corrigendum statim ac sufficienter proponetur ipsi veritas fidei, circa quam errat. Ex hoc autem clare constat non esse haereticum; haereticus enim est, qui vult; seu est pertinax in suo errore, etiam postquam fides est ipsi sufficienter proposita. Lugo *de poenit.* *d.* 16. *sect.* 4. *et de fid. d.* 20. *sect.* 6. Hurtad. *d.* 82. §. 50. Palaus *de fid. d.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

Ex his constat cur ignorantia crassa et supina in aliis materiis non excuset a peccato, quod ex ea sequitur, bene vero excuset a peccato haeresis. Ratio discriminis est, quia ad peccandum in aliis materiis non requiritur pertinacia, sed satis est si actio peccaminosa sit voluntaria in se, vel in sua causa. At ut quis formaliter peccet contra veritatem revelatam et ab ecclesia propositam, quod est peccare peccato haeresis, oportet quod sit pertinax, nempe quod nolit credere, etiam postquam eadem veritas fuerit illi sufficienter proposita; quod non sequitur ex dictis in eo, qui ignorat mysteria fidei ex ignorantia crassa et supina. Hic igitur non peccabit directe contra fidem, sed contra obligationem sciendi res fidei, et necessaria ad salutem.

(1) Vel culpabili.

Digitized by Google

R. III. Qui ex ignorantia affectata errat in fide, excusari non potest a peccato haeresis, si nolit ex suo errore discedere, quia parvipendat auctoritatem ecclesiae; nam tunc convincitur esse in suo errore pertinacem. Mastr. *in theol. moral. d.* 10. *n.* 24. Si vero velit ignorare veram fidem, non quia eam, sive ecclesiam parvipendat, sed quia timet ex cognitione verae fidei se impediendum a dissolutionibus in sua secta permissis, hic non videtur haereticus; potius etenim videtur consensurus, si cognosceret, et ideo vult ignorare. Cum igitur in eo desit pertinacia, quae consurgit eo quod respuatur articulus fidei sufficienter propositus, neque datur proprie haeresis. *c. Damnamus de sum. Trinit. can: Dixit Apostolus* 24. *q.* 3.

Q. V. Quae sint poenae contra haereticos latae.

R. I. Jam de excommunicatione, quae contrahitur ob crimen haeresis, et quando contrahatur dixi *tr.* 4. *q.* 3. *c.* 1. *quaest.* 2. Item de irregularitate annexa crimini haeresis egi *ibid. q.* 7. *c.* 4. *quaes.* 4. Pariter quando haereticus privetur beneficio et jurisdictione, dictum est *q.* 2. *c. un. quaes.* 7. *et* 8. Denique privandum ecclesiastica sepultura dixi *ibid. quaes.* 6.

R. II. Etiam poenae temporales sunt in multiplici differentia. Prima est, quod filii haereticorum non possunt admitti ad officium ecclesiasticum vel publicum. Secunda, confiscatio bonorum. Tertia, incapacitas successionis, haereditatis, legati, donationis etc. Quarta, privatio dignitatum. Quinta, exemptio filiorum a patria potestate. Sexta, privatio dominii in servos. Ultima, poena carceris, flagellationis, exilii, mortis etc. De his omnibus late disserunt canonistae. * Suar. *de fid. disput.* 21. *sect.* 2. *n.* 6. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 8. *n.* 6. Barbos. *de potest. episc. allegat.* 40. *num.* 10. *et* 13. *

Q. VI. Ob quam haeresim incurrantur praedictae poenae.

R. Qualiter se debeat habere peccatum haeresis ad incurrendas poenas contra haereticos latas dixi *tr.* 4. *q.* 3. *c.* 1. *quaest.* 2.

Q. VII. Quae verba, aut signa sufficiant ad manifestandam haeresim internam.

R. Talia esse debent, ut ex se, vel ex consuetudine; vel ex aliis circumstantiis et praecipue ex qualitate personae complete et integre exprimant haeresim internam; si enim talia non sint, possunt complete externam reddere haeresim, adeoque neque propter eam possunt incurri poenae, quae incurruntur

ab haereticis externis. Additur, verba, seu signa manifestativa haeresis debere esse peccatum grave in materia haeresis, alias non haberet locum excommunicatio contra haereticos lata, utpote quae non incurritur nisi ob culpam gravem externam haeresis. Suar. *d.* 21. *sect.* 2. Palaus *tr.* 4. *disp.* 3. *p.* 3. *n.* 2.

Difficultas autem est an si verba sint aequivoca, ita ut ultra sensum haereticum habeant etiam catholicum, sufficiant ad incurrendas dictas poenas. Et quidem loquendo de foro externo, puto praefata verba non esse sufficientia ad infligendas poenas, quibus plectuntur haeretici; nam verba aequivoca solum denotant delictum incertum, unde eis correspondere non potest poena certa. Praeterea omnia jura volunt, absolvendum esse reum, cujus delictum non satis probatur; at non satis probatur crimen haeresis prolatae verbis aequivocis. Denique odia, quoad fieri potest, semper sunt restringenda, etc. Palaus *loc. cit. n.* 3.

Quoad forum vero internum dico, quod qui protulit verbis aequivocis haeresim, quam vere habet in corde, incidit in excommunicationem contra haereticos latam. Ratio est, quia quamvis verba aequivoca habeant alium sensum tamen habent etiam sensum, quo plene manifestant internam haeresim, et ita fit externa, adeoque obnoxia poenis haereticorum. Confirmatur, quia licet haeresis externa sit occulta, ut dum quis solus in cubiculo eam proferret, attamen ex communi theologorum incurritur excommunicatio. * Reiffenst. Leur. Pirhing. *in* 5. *decret. tit.* 7. et DD. *cit.* * unde ex paritate rationis idem dicendum in casu praesenti, quamvis propter aequivocationem haeresis remaneat occulta. Probatur autem paritas, quia ideo in primo casu incurritur excommunicatio, quia haeresis vere est externa; et ulterius dum exercetur punitiva jurisdictio per sententiam generalem maxime in poenis spiritualibus medicinalibus, satis est delictum innotescere peccanti, etiamsi actualem ipsius cognitionem non habeat judex. Hinc dum per sententiam generalem fertur excommunicatio in illum, qui hoc, vel illud fecerit, ad eam incurrendam sufficit, si quis externe delinquat contra talem sententiam, absque eo quod id sciat judex. Cum igitur proferens verbis aequivocis suam internam haeresim, externam illam reddat, et sciat se haeresim internam protulisse, fecit quantum oportebat ad incurrendam excommunicationem etc. Suar. *cit. n.* 10. Sanch. *cit. n.* 26. Bonac. *de cens. d.* 2. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 6. Vide etiam quae dixi *tract.* 4. *quaest.* 3. *c.* 1. *quaes.* 2.

Hic tamen advertere oportet ad effectum incurrendi poenas non posse dici haereticum externum, qui suam haeresim sacramentaliter confitetur, vel de ea consulit virum doctum. Ratio est quia in utroque casu facit actionem bonam unde propter illam non potest esse obnoxius alicui poenae, et maxime excommunicationi. Suar. *ibid.* Sanch. *n.* 19. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 10. *q.* 5.

Q. VIII. An licitum sit catholicis disputare de rebus fidei cum infidelibus, seu haereticis.

R. *In cap. Quicumque* §. *Inhibemus de haeret. in* 6. extat prohibitum laicis publice, vel privatim disputare de rebus fidei sub poena excommunicationis, quae tamen non est latae sed ferendae sententiae, ut patet ex litera textus, et ex Glossa *verb. Innodetur*. Cum tamen odia sint restringenda, hoc poenale decretum intelligendum est de disputatione formali, quae fit ad defendendam, vel persuadendam veritatem; non vero de disputatione materiali, quae habetur exercitii gratia, vel ad acuendum ingenium. Haec igitur disputatio materialis, si non fiat coram illiteratis, qui facile decipiuntur, unum pro alio intelligendo, sive si non oriatur ex dubitatione de aliquo articulo fidei, licita esse potest; quia fieri potest ex optimo fine; scilicet ad doctrinam capessendam, ad investigandas solutiones argumentorum etc. * Videatur s. Thomas 2. 2. *q.* 10. *art.* 7. ubi cavendum notat, ne disputationes hujusmodi fiant vernacula lingua coram indocta plebe. *

Difficultas major est, an laici docti comprehendantur in supradicto decreto. Et quidem, si sermo sit de locis, ubi admixti sunt haeretici cum catholicis, ibi consuetudo invaluit ut etiam laici continuas disputationes habeant de rebus fidei. * Salmantic. *tract.* 21. *cap.* 2. *n.* 136. Palaus *tract.* 4. *disp.* 2. *p.* 4. Sanch. *lib.* 3. *moral. cap.* 6. *n.* 7. Lug. *de fid. disp.* 22. *num.* 142. Suar. *disp.* 20. *sect.* 1. * Extra praedicta loca, utique etiam laicis doctis licita est praedicta disputatio, si adesset magna necessitas fidem tuendi, et nullus esset clericus, qui id vellet, seu posset praestare; tunc enim supracitata prohibitio esset fidei nociva, adeoque non attendenda. Hinc communiter dicitur, quod quando finis legis cessat contrarie, ipsa etiam lex cessat. * Sylvius in D. Thom. *loc. cit.* et auctores allati. *

Extra praedictum casum puto probabilius esse, non licere laico etiam docto disputare de fide cum adversariis fidei. Ratio mihi est, quia quamvis finis intentus a lege in aliquo ca-

su particulari non habeat locum, adhuc tamen non cessat lex; nam leges non feruntur de iis, quae raro sed de iis, quae communiter et ut plurimum accidunt, ut habetur *leg. Nam ad ea ff. de leg.* et dixi *tr.* 3. *q.* 4. *c.* 1. Porro finis legis prohibentis laicis disputare de fide cum haereticis et infidelibus, fuit amovere periculum perversionis, et fidei contemptum, qui finis licet cessaret, disputante laico docto, adhuc tamen ut plurimum adest, dum disputant laici; unde remanet in suo robore lex prohibens laicis disputare de fide cum nostris adversariis. Passerin. *in cap. Quicumque de haeret. in* 6. *n.* 22. *et seqq.* (1).

Remanet ergo, ut solum licitum sit de rebus fidei disputare iis qui veniunt nomine clericorum. Advertere tamen oportet, quod si hi sufficienti scientia non polleant, illicite id praestarent, quia exponerent fidem infidelium ludibrio, dum viderent tam male tueri, et ulterius esset periculum perversionis in illiteratis, qui audirent (2).

(1) *To Laici* significare ignorantes tantum docet Patuzzi cum eruditissimo Muratorio.

(2) Catholicis frequens, et intima, seu contubernalis communicatio etiam civilis cum infidelibus, praecipue haereticis, et etiam judaeis prohibetur, ne in dubitationes rapiantur, vel quod pejus est, in apertas eorum approbationes labantur. Quae quidem civilis cum judaeis communicatio ecclesiastico jure quoad sequentia capita est prohibita: nimirum quoad convivia ex condicto et data opera, simul habenda; quoad cohabitationem in eadem domo; quoad medicorum et medicinarum usum, excepto casu necessitatis; quae quidem prohibitio intelligitur quoad ministrationem, et applicationem, non autem quoad earum emptionem; et demum quoad ejusdem balnei usum, idest ne simul fiant data opera. Ita ex can. *nullus. cau.* 18, *q. l. ibi, et ex can. omnes* 14. *can.* 18. *q.* 1. Insuper prohibetur omnibus christianis ne serviant judaeis in eorum domibus, adeout nec nutrices, nec obstetrices esse possint infantium judaeorum. Tandem prohibitum est christianis ne judaeos haeredes vel legatarios in testamento instituant. Glossa *in c. judaei* 5. *h. t. IV. Permittentur.*

Usque adhuc loqnutus sum de prohibitione communicationis etiam civilis cum haereticis, restat modo ut nollulla dicam de lectione librorum ab haereticis confectorum. Itaque circa hoc notandum est librorum prohibitorum classes factas fuisse ad indicandum genus auctorum, potius quam noxam materiam quam continent, sive poenam cui subjiciuntur eosdem legentes atque retinentes. In prima namque classe ii reponuntur qui auctores habent haereticos, aut de haeresi publice et communiter suspectos; quorum libri tam editi quam edendi de religione *ex professo* tractantes, quamvis de ea bene tractent, nullamque haeresim contineant, sunt prohibiti in prima classe; non secus ac haeresiarcarum omnium libri etsi de religione non tractent, in prima annumerantur classe a theologis bene multis. Qui vero libri ab auctore catholico conscripti sunt, quique sanam non exhibent doctrinam, vel falsi dogmatis suspicionem ingerunt, ad secundam

Regulae in praxi observandae

* Pertinacia ad constituendum haereticum requisita ex parte voluntatis non consistit in hoc, quod quis diu retineat errorem et mordicus defendat, sed sufficit quod errorem retineat, postquam ei contrarium sufficienter propositum est, et quod sciat a vera universali ecclesia contrarium teneri, cui judicium suum subjicere recusat: ita cum communi advertit Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 7. *n.* 5. Hinc est

spectant classem; et in hac reperiuntur catholicorum libri, qui de rebus obscenis et lascivis turpiter tractantes, sicuti alii etiam qui temere de vera loquuntur doctrina. Tandem caeteri ab aliquo ignoto auctore editi quique malam continent doctrinam sive in genere moris, sive in genere *religionis* aut *fidei*, ob incertitudinem auctoris, in tertia damnantur classe. Hinc contingere potest, ut *plerique libri* inquit Alexander VII. in Const. quae incipit: Speculatorem domus Israel, *qui tertiae classi assignantur multo pejores sint quam qui in prima et secunda sunt recensiti.* Quapropter ad determinandam culpam et poenam prohibitos libros legentium et retinentium, omissa penitus ea classium partitione, cognoscenda et quammaxime perscrutanda est causa per quam prohibiti fuere, non secus ac falsa et perniciosa doctrina, quam continent. Itaque qui legit seu retinet cujuscumque classis prohibitos libros, qui auctorem habent haereticum, vel quemcumque alium, ob haeresim vel falsi dogmatis suspicionem damnatum, grave committit piaculum, nisi fortassis materiae parvitas ipsum excuset, et Indicis excommunicationi non reservatae obnoxius remanet. Insuper remanet obnoxius excommunicationi Pontifici reservatae, prout legitur in bulla coenae §. 1. quando scienter retinet vel legit haereticorum libros qui haeresim contineant vel de religione dicunt, et alteram quoque per Indicem librorum prohibitorum non reservatam incurrit. Ad quas vero incurrendas censuras, sequentes necessario requiruntur conditiones, quaeque sunt quinque 1. ut ipse auctor libri sit haereticus: hinc excommunicationem Bulle coene non incurrit qui legit librum Pagani, Judaei, Turcae vel alterius infidelis non baptizati etsi de religione tractet et haeresim contineat. Nec ille qui legit librum auctoris catholici licet unam vel plures haereses ex imprudentia inespersas habeat, vel in quo de verbo ad verbum etiam per integra folia referuntur textus et doctrinae alicujus haeretici, vel scriptoris haeretici haereses. 2. a ut haeretici liber vel expressam haeresim contineat, vel de religione pertractet. Tertia ut qui legit, agnoscat librum esse haeretici, atque haeresim continere, et ideo prohibitum esse sub reservatae excommunicationis poena; unde ignorantia crassa quoque et supina, atque juxta aliquorum doctrinam, affectata etiam et culpabilis excusat ab hac incurrenda excommunicatione. Quarta ut notabilis ejusdem libri pars legatur, quae ad culpam lethalem sufficiat. Quinta demum ut absque sedis Apostolicae facultate directe sive indirecte sibi concessa eum legat. Quod si vero retinuisset aliquis, aut legisset libros prohibitos quorum auctor haereticus non fuerit, nec in illis damnata adinveniatur haeresis, seu falsi dogmatis suspicio, peccasset quidem graviter, sed relinquitur Episcopi punitioni tantum, licet nulla innodetur ecclesiastica censura.

quod ad hanc pertinaciam sufficit tanta temporis mora, quanta requiritur ad hoc, ut quis cum plena advertentia judicare possit de fidei veritate proposita, et nihilominus suo judicio adhaerere velit. Hinc est quoque quod errans contra fidem ex ignorantia, simul tamen sese ecclesiae judicio submittens, paratus credere quidquid ipsa credere tradiderit, non est inter haereticos deputandus. Fagnan. *in cap. Damnatus de summa Trinitate nu.* 25. Immo ab haeresi et haereticorum poenis vindicandus, qui ex ignorantia etiam crassa ac supina, ac lethaliter peccaminosa errorem suum verae fidei contrarium esse ignorat. Sanch. *lib.* 2. *moral. cap.* 7. *n.* 20. Laym *lib.* 2. *tract.* 1. *cap.* 13. *nu.* 2. Reiff. *loc. cit. n.* 9.*

*Solent multoties fideles angi scrupulis, et de fide dubitare putant, eo quia haereticis cogitationibus eorum mens saepius agitatur, cui morbo animae Deo devotae plerumque subjectae sunt. Hi scrupuli abjiciendi omnino sunt, et prudentis et docti confessarii instructioni fidendum, et cum serio detestatae sint, illas non curandas, sed contemnendas, ac eo modo cum iis agendum, ac si non sentirentur docet s. Bonaventura *opusc. de profect. relig. lib.* 2. *cap.* 3.: non enim culpae imputantur, sed magis merendi apud Deum occasionem praebent.*

*De absolutione ab haeresi ultra dicta superius *tract.* 4. *qu.* 1. *caq.* 6. *quaesit.* 4. addere lubet, Benedictum XIV. *de syn. dioeces. lib.* 9. *cap.* 4. cum Card. Petr. *tom.* 3. *ad constit.* 18. *Innocentii IV. n.* 19. Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 7. §. 7. et aliis, sententiam illam, ademptam scilicet episcopis facultatem absolvendi ab haeresi externa licet occulta, omnino tenendam docere, atque adversae olim ab aliquibus traditae fundamenta penitus evertere. Neque confundenda est haeresis externa occulta, cum pure mentali nullo exteriori signo manifestata. Haec quidem absolvi potest nedum ab episcopis, sed a quocumque simplici confessario, illa vero minime, etsi ad forum judiciale nondum deducta, prout fuse probat idem Pontifex *loc. cit. a n.* 5. Illud quoque certum est a nemine esse absolvendum haeresis externae occultae crimen quantacumque amplissima potestate praedito, nisi sit specialiter expressum; per eam enim aliasque similes concessiones nunquam concessa censetur, ita declaravit Alexander VII. in suo decreto 23 martii 1656, quod etiam locum habet tempore jubilaei, ut tradit Benedictus XIV. *loc. cit.* Bene vero potest quocumque tempore illud absolvere,

si sit occultum, major Poenitentiarius pro foro conscientiae ob facultatem illi tributam a Benedicto XIV. in sua constit. *Pastor bonus bullar. tom.* 1. *pag.* 319. §. 9. absque alia abjuratione coram ordinario, ac etiam absolutionem istam alteri mandare. Occultum autem in hoc casu habendum est, etiamsi externis actibus manifestatum, dummodo tamen a nemine hujusmodi actus visi sint, aut notati. Non solum autem occultum esse debet haeresis crimen, sed nec cum aliis communicatum. Potest etiam absolvere pro foro conscientiae publicos haereticos, seu apostatas a fide, si necesse non sit complices denuntiare, illis scilicet defunctis, sive in locis palam infectis degentibus, non vero illis viventibus, vel loca habitantibus, ubi inquisitionis viget officium.*

*Licet disputatio habita cum haereticis, debitis servatis circumstantiis superius recensitis, licita sit, raro tamen habenda est, quia ut animadvertit Sylv. *loc. cit.* plerumque inutilis evadit, ac periculosa, unde fit, quod raro expediat; non enim ut plurimum Scripturas sacras recipiunt, nisi quas et quomodo volunt, ecclesiae receptas traditiones aspernantur, ss. patrum auctoritatem nihili facientes, argumentorum solutiones obstinati non attendunt, ut illis assentiantur, sed animo volvunt, quod opponant. Addendum quod raro felices exitus habuerunt hujusmodi disputationes, ut patet ex Tertulliano *de praescript. cap.* 14. *et seqq.* Cochaeo *in act. Luther. an.* 1537. et aliis apud eumdem Sylvium.*

CAPUT VI.

De obligatione haereticos denunciandi

Q. I. An omnes fideles teneantur denunciare haereticos.

R. I. Omnes fideles tenentur denunciare judicibus haereticos, si sint publici: *can. Quapropter* 2. *quaest.* 7. *et cap.* 2. *de haeret.* Id etiam probat s. Thomas 2. 2. *q.* 33. *art.* 7. quia quando peccatum est publicum, non solum est necessarium remedium propter necessitatem spiritualem illius qui peccavit, sed etiam, ne alii inducantur in errorem: hoc autem remedium non potest convenienter adhiberi nisi per denunciationem.

R. II. Denunciandi sunt haeretici etiam occulti, quamvis ipsorum delictum non possit probari. Contraria opinio fuit damnata ab Alexandro VII. dum sub numero 5 hanc damnavit propositionem: *Quamvis evidenter constet Petrum esse haereticum, non teneris denunciare, si probare non possis.*

Ratio autem est, quia quamvis accusator, cum sit pars, in judicio petens, teneatur probare delictum, de quo aliquem accusat, id tamen non tenetur praestare denunciator, cum solum patefacit judici crimen, absque eo quod petat, sicut accusator, vindictam a judice, relinquendo ipsius conscientiae, ut procedat quo melius procedendum esse ipsi videbitur: *cap. Super his de accus.* et ibi communiter canonistae; unde cum denunciator non teneatur probare delictum, non poterit se excusare a denunciatione per hoc, quod illud non valeat probare. Confirmatur, quia, ut bene discurrit s. Thomas *loco supra citato: Quaedam peccata occulta sunt, quae sunt in nocumentum proximorum vel corporale, vel spirituale, puta, si aliquis occulte tractet quomodo civitas tradatur hostibus, vel si haereticus privatim homines a fide avertat. Et quia, qui sic occulte peccat, non solum in se peccat, sed etiam in alios, oportet statim procedere ad denunciationem, ut hujusmodi nocumentum impediatur.*

Accedit, denunciationem criminis occulti, quod non possit probari, non esse inutilem, ut dicebant auctores contrariae sententiae. Primo utilis est ecclesiae; cum etenim judex ecclesiasticus possit ex denunciatione procedere ad inquirendum de tali crimine, et diligentius observare actiones personae denunciatae, impediet ne haeresis crescat. Secundo est utilis delinquenti; etenim a judice admonitus fortasse a peccato commisso emendabitur. Azor *t. 1. l. 8. c. 19. q. 9.* Suar. *de fid. d. 20. sect. 4. n. 7.*

R. III. Nullus excusatur a denunciando haeretico, sive publico, sive occulto, etiamsi sit filius, uxor, soror etc. Quamvis igitur non desint auctores contrarium substinentes, nostra tamen responsio videtur tenenda, si observetur jus naturale et divinum velle, ut bonum commune anteponatur unicuique bono particulari; cum igitur ratione haeresis, quae semper, ut cancer serpit, periclitetur bonum commune fidei, sequitur huic malo semper occurrendum esse, non obstante quocumque damno, quod etiam ipsi patri possit evenire. Confirmatur, quia filius tenetur manifestare patrem proditorem principis, aut patriae, et ex hoc nullam incurrit infamiam: *leg. Quisquis §. ult. C. ad legem Juliam majestatis*, et id, quia periclitatur bonum publicum et commune, ergo multo magis denunciandus est haereticus Dei proditor, et catholicae religionis destructor. Non habet proinde hic locum ea doctrina, qua dicitur, praecepta ecclesiae non obligare cum gravi incommodo: nam in casibus supra-

dictis obligatio denunciandi oritur etiam ex jure naturali et divino, quod obligat ad succurrendum bono communi etiam cum vitae periculo; et eo maxime dum agitur de bono religionis, quod semper haeretici sive manifesti, sive occulti curant destruere. Navar. *in sum. cap.* 15. Tolet. *l.* 5. *c.* 1. *n.* 1. Sanch. *t.* 2. *consil. l.* 6. *c.* 2. *dub.* 19. *n.* 3. *et* 6. Bonac. *de oblig. denuntiat. disp.* 6. *p.* 1. §. 3. *n.* 6. *et p.* 2. *n.* 3. Bordon. *t.* 1. *c.* 31. *n.* 11. Barbos. *de offic. episc. p.* 3. *all.* 96. *n.* 56. * Videatur Farinac. *de haeres. q.* 197. *n.* 40. Mascard. *de probat. concl.* 857. *n.* 18. *

Q. II. An denunciationi praemittenda sit privata correctio.

R. Ante denunciationem non est necessarium praemittere privatam correctionem. Non pauci ex motivo praemittendae correctionis fraternae se retrahebant a denunciandis haereticis, vel committentibus alia crimina spectantia ad tribunal s. inquisitionis, sed huic opinioni improbabilitatis notam inurit Alex. VII. speciali bulla sexta hujus pontificis, ut videre est in bullario *tom.* 6. *pag.* 137. Ratio igitur, cur non sit praemittenda correctio denunciationi, est quia tribunal s. inquisitionis imponens denunciationem judicialem, non solum habet pro fine emendationem delinquentis, sed etiam publicam correctionem et securitatem aliorum fidelium; quamvis autem quis emendaretur privata correctione, ex alio capite, nempe ob publicam punitionem, necessaria est denunciatio. Barbos. *cit. n.* 69. Praeterea non facile est credere, haereticum fore emendandum ex privata correctione, sed potius juste timendum esset eum fingere emendationem, ne denuncietur, et aufugiat poenas haereticorum. Demum non satis est privata fraterna correctio ad emendationem eorum, quos fortasse secreto in errorem duxit; unde isti perseverarent in suo errore, si non viderent punitum et publice correctum magistrum sui erroris. * Haec est doctrina s. Thomae 2. 2. *q.* 33. *art.* 7. *in corp.* ibique Sylvius. *

Ex his constat, non habere locum in praesenti praeceptum de correctione fraterna latum a Christo Domino. *Matt.* 18. illis verbis: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum.* Primo quia praeceptum correctionis habet locum, quando speratur aliquis fructus; experientia autem constat, simplicem correctionem solum deservire, ut tales homines in posterum occultentur. Secundo non urget praeceptum fraternae correctionis, quando aliud exposcit bonum publicum; id autem exposcit ut haeretici secreto non corrigantur, ne occultentur, et quod judicialiter

denuntientur, ut publica criminis vindicta alios reddat cautos. Pariter necessaria est denunciatio non solum, ut ab ecclesia corrigantur illi, qui haeresim docuerunt, sed etiam, ut corrigantur illi, quos ipse denunciandus in errorem induxit. Suar. *de fid. disp.* 20. *sect.* 4. *n.* 14. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *c.* 19. *q.* 9. Sanch. *in decal. l.* 2. *c.* 32. *nu.* 47. Barbos. *de offic. et potest. episc. alleg.* 96. *n.* 79.

Q. III. An sit denunciandus haereticus, qui emendatus reputatur.

R. Est denunciandus haereticus, etiamsi emendatus reputetur. Ista responsio patet ex jam dictis; nam praeceptum denunciandi non solum respicit emendationem delinquentis, sed insuper publicam correctionem et securitatem aliorum, ac proinde non cessat per emendationem ipsius delinquentis; quia haec non est finis adaequatus praecepti, sive legis imponentis denunciationem. Confirmatur, quia quamvis lex fundata in praesumptione facti cesset, quando falsa est praesumptio, non tamen cessat lex fundata in praesumptione periculi, licet illud, quod timetur, non adsit in aliquo casu particulari. Hinc, quia lex Tridentini irritantis matrimonia clandestina fundatur in praesumptione periculi, quod adsint multae fallaciae in iis celebrandis, non cessat, licet in aliquo particulari matrimonio clandestino cessarent omnino hujusmodi fallaciae. Cum ergo lex de denunciandis haereticis praecipue fundetur in periculo perversionis aliorum, non cessabit a sua obligatione ista lex, quamvis propter emendationem in aliquo casu particulari non timeatur praedicta perversio. Barbos. *cit.* Suar. et alii.

Denique addi potest, quod cum nunquam possit esse omnino certa emendatio haeretici, quia haeresis est error in intellectu, in quem nullus homo valet introspicere, et aliunde hujusmodi homines sunt valde callidi; et cum e contra certum sit adesse praeceptum de denuntiandis haereticis, possessio stabit pro praecepto, quod proinde est adimplendum. Suar. *cit. n.* 13. Azor. *loc. cit.* Bordon. *tom.* 1. *c.* 31. *n.* 4.

Q. IV. An denuntiandi sint quos putamus esse haereticos ex levibus indiciis; vel quia audivimus a personis parum fide dignis, vel quia credere possimus errasse ex ignorantia, lapsu linguae, metu etc.

R. I. Cum unusquisque sit in possessione suae famae, non est ea expoliandus, ipsum tanquam haereticum denuntiando ex levibus indiciis, quae nequidem parere valent pruden-

tem suspicionem; et sic nullatenus attenduntur in quocumque tribunali. Item non potest esse mens s. Inquisitionis, ut quis absque sufficienti fundamento exponatur periculo infamiae. Bonac. *de cens. d.* 2. *q.* 6. *p.* 1. *n.* 13. Navar. *in cap. Inter verba num.* 292. Sanch. *de matr. l.* 3. *d.* 13. *n.* 7.

R. II. Quamvis alias probabile crediderim denuntiandum esse illum, quem audivi esse haereticum a personis parum fide dignis, modo tamen dico etiam esse probabile in praedicto casu non adesse onus denuntiationis, quia tales personae non praestant prudens fundamentum ad suspicandum aliquem esse haereticum; unde ex eorum testimonio non est exponendus periculo infamiae. Navarr. *l.* 5. *consil. tit. de haeret. consil.* 3. Sayrus *in clavi regia l.* 12. *cap.* 14. *num.* 3. Less. *l.* 2. *cap.* 30. *d.* 6. *n.* 7. Fagund. *de praecept eccl. l.* 4. *c.* 3. *n.* 31.

R. III. Non sunt denuntiandi, qui ex ignorantia, lapsu linguae etc. protulerunt aliquam haeresim. Ratio est, quia lex de denuntiandis haereticis intelligenda est de haereticis, qui proprie sunt tales, nempe de iis, qui sunt culpabiles, et pertinaces in suo errore, quales non sunt, qui haeresim ex ignorantia protulerunt; nam corriguntur statim ac cognoscunt suum errorem: sicut idem praestant, qui haeresim lapsu linguae pronuntiarunt. Navarr. *c.* 17. *n.* 115. Gibal. *de cens. d.* 2. *q.* 6. *n.* 18.

Q. V. An haereticus teneatur seipsum, vel socios denuntiare.

R. Semper cum juridice non interrogetur, non tenetur denuntiare seipsum, quia praecepta positiva debent esse humanae fragilitati accomodata; nec tale reputaretur hujusmodi praeceptum. Hinc *can. Quis aliquando de poenit. dist.* 1. illa regula habetur: *Non dico, ut te prodas.* Eadem ratione non tenetur socios suae haeresis denuntiare; cum id ordinarie fieri non possit, nisi simul manifestet seipsum. Trullench. *l.* 1. *in decalog. c.* 2. *dub.* 6. *n.* 4. Dian. *tr. de denunc. resol.* 8. et solum teneretur seipsum et socios denuntiare, quando ita ob bonum commune expediret, in quo casu cessat etiam obligatio servandi secreti naturalis, et solummodo nullus adstrui potest casus, in quo non sit servandum secretum sacramentale. D. Thom. 2. 2. *q.* 70. *a.* 1. *ad* 2. * Sanctarell. *de haeres. cap.* 9. Dian. *p.* 1. *tr.* 4. *resol.* 8. Ricc. *p.* 3. *decis.* 278. *num.* 1. Gibal. *de sac. jurisdict. in fer. cens. disp.* 2. *q.* 5. et alii apud Bonac. *l. c.* *

Q. VI. Quas poenas incurrant non denuntiantes.

R. Ex edicto s. Inquisitionis ipso facto incurritur excommunicatio reservata, a qua omittens denuntiare non potest absolvi, usquedum denuntie. Eadem poena renovatur in nostra synodo, ubi fertur excommunicatio reservata contra eos, qui intra quindecim dies non denuntiant. * Videatur ultima synodus Fabii Colloredo *p.* 1. *cap.* 1. *et* 3. et in *append. ad d. cap.* 3. *

Regulae in praxi observandae.

I. Si aliquis se accuset in sacramento poenitentiae de aliqua haeresi, seu blasphemia haereticali, primo interrogandus est, an in eam inciderit ex ignorantia inculpabili, vel etiam crassa et supina; nam tunc non subjacet poenis latis contra haereticos. Si vero non excusetur ratione ignorantiae, interrogandus est, an vere crediderit haeresim, de qua se accusat, et si credidit, an externe protulerit: nam si dumtaxat interne fuit haereticus, potest a quocumque absolvi. Quod si credidit, et etiam externe protulit, quamvis nullo praesente, iterum interrogandus est, an sciverit adesse excommunicationem reservatam latam contra haereticos. Si nescivit adhuc potest a quocumque absolvi: nam censura non ligat ignorantem eamdem censuram, ut habetur *cap. Ut animarum de const. in* 6. Si vero non ignoraverit censuram, non potest nisi de licentia summi Pontificis absolvi. Quod si non credidit haeresim, sive blasphemiam haereticalem, quam externe protulit, tunc denuo interrogandus est, an illam protulerit coram aliis, et si alter non adfuit, potest a simplici confessario absolvi; neque enim est obnoxius poenis haereticorum, qui etiam non habet haeresim internam. Si vero protulit coram aliis, non potest absolvi a simplici confessario propter primum casum reservatum in nostra dioecesi.

II. In peccato haeresis nulla datur parvitas materiae; in quacumque enim re, quae alias parvi momenti reputaretur non credere Deo revelanti, ut facit haereticus, est illi facere gravem injuriam. An vero detur parvitas materiae in lectione libri haereticorum, et quomodo se gerere debeat confessarius cum eo, qui legit, seu retinet hujusmodi libros et quoscumque alios libros prohibitos: dixi *tract.* 4. *quaest.* 3. *cap.* 1. *quaes.* 2.

III. Cum dixerim non esse denuntiandos eos, qui lapsu linguae, vel ex ignorantia pronuntiaverint aliquam haeresim, hinc primo non sunt denuntiandi illi qui in decursu ser-

monis aliquid dicunt contra fidem, at statim se emendant, unde faciunt cognoscere se ex lapsu linguae errasse. Idem dicendum, si dum audientes illos advertant haeresim protulisse affirment id non considerasse, et statim se corrigant. Secundo non sunt denuntiandi concionatores aliquam propositionem haereticalem proferentes; non potest enim prudenter praesumi ex animo dixisse, sed ex incuria, aut inconsideratione, vel etiam ex ignorantia: non pauci enim ex iis, qui toti sunt in concionibus conficiendis, scientiarum studium negligunt. Quod si hujusmodi concionator non semel hujusmodi propositiones protulisset, vel aliquid suspicionis esset de puritate ipsius fidei, tunc utique esset denuntiandus; ac idem dicendum de praedictis.

Ratione ignorantiae non sunt denuntiandi homines simplices, maxime si pii sint, mulieres, rustici etc. qui haeresim etiam ex animo protulerunt; dum si admoneantur, statim se corrigant. Quamvis autem non praesumatur ignorantia sed malitia, dum quis errat in iis, quae passim et communiter non ignorantur ab hominibus illius qualitatis; nihilominus hoc generaliter non est verum. Exemplum sit in rustico, qui interrogatus de persona divina, quae carnem assumpserit, respondeat eam fuisse Patrem, vel Spiritum S. ut quandoque mihi etiam accidit. Certum est hunc articulum communiter a rusticis non ignorari, et nihilominus non ex hoc sequitur, praefatum rusticum non errasse ex ignorantia. Maxima igitur prudentia requiritur in audientibus, ut non saepe se eximant a denuntiando propter praesumptionem ignorantiae in eo, qui haeresim protulit; et e contra, ut non denuncient eum, quem quisquis prudens cognoscere potest ex ignorantia errasse.

* Potest fieri, ut aliquis haeresi audita, aut haeretico cognito distulerit culpabiliter ejus denuntiationem ultra terminum praefixum, vel in edicto s. Inquisitionis, vel in nostra ultima Synodo *loc. cit.* et propterea in excommunicatione ibidem reservatam inciderit. Quid cum eo agendum, si postea resipiscens obligationem hanc implevit? Poterit ne post denunciationem factam a quocumque simplici confessario absolvi? In hoc casu sicut in plurimis variant Doctores; alii enim affirmative respondent, eo quia licet perseveret excommunicatio etiam post sublatam ejusdem causam, cessat tamen reservatio, ita ut non amplius necesse sit ad Superiorem pro absolutione dimittere hujusmodi excommunicatum ita sentit Auctor noster superius: *tract.* 4. *q.* 1. *cap.* 6. Alii

contra negant, quia talis excommunicatio est Pontifici reservata praesertim ex decreto die 3 Jan. 1623, et quia alias frustranea esset reservatio, si cessante denunciationis onere posset a quolibet absolvi. Felix Potestas *exam. confessar. t.* 2. *p.* 3. *num.* 641. Bordon. *in tribunal. fid. cap.* 30. *n.* 19. Dian. *p.* 4. *tract.* 5. *resolut.* 29. Continuat. Tournel. *de poenit. append.* 1. *q.* 22. Bonac. *tract. var. de obligat. denunc. disp.* 6. *p.* 1. §. 10. *n.* 1. et *de censur. disp.* 1. *q.* 3. *p.* 1. Praeterea Suar. *de censuris disp.* 7. *sect.* 2. *n.* 31. Alterius item *de censur. lib.* 4. *disp.* 2. *cap.* 5. tradunt censuras a jure comparari censuris ab homine latis per sententiam generalem, ab his autem etiam praemissa satisfactione non posse absolvere nisi habentem peculiare privilegium, idest facultatem absolvendi a censuris quae sunt a jure. Huic sententiae adhaerere videntur Salmant. ipsi, qui licet *tract.* 10. *cap.* 2. *p.* 4. *n.* 50. dicant posse simplicem confessarium absolvere a censuris ab homine latis per sententiam generalem, paulo inferius hoc explicant de censuris non reservatis.*

QUAESTIO II.

DE SPE

Posito fidei fundamento, super ipsum spem consurgere conveniens est; etenim cum s. fides edoceat, quae nobis bona sint in coelis parata, ad illa assequenda assurgere, mediante spei virtute, debemus.

CAPUT I.

De spe, et praecepto illius.

Q. I. Quid sit spes.

R. In praesenti non sumitur spes pro objecto sperato, quo sensu dicitur *ad Tit.* 2. *Expectantes beatam spem*, nec pro eo, in cujus auxilio speramus, unde dicitur *psalm.* 21. *Tu es qui extraxisti me de ventre, spes mea*, sed pro habitu supernaturali, qui per suos actus tendit in aeternam beatitudinem. Hunc habitum dari patet ex Apostolo *ad Corinth.* 13. ubi ait: *Manent nunc fides, spes, charitas.* Spes ita accepta dicitur: *Habitus supernaturalis, quo speramus beatitudinem supernaturalem, consequendam auxiliis nobis collatis ex meritis Christi, et nostra cooperatione; quia Deus est fidelis, misericors et omnipotens.*

Dicitur *habitus supernaturalis*, quia non est habitus acquisitus nostris actibus, sed nobis a Deo infusus. Additur, *quo speramus beatitudinem supernaturalem*, nempe possidere Deum, mediante ipsius visione; cum enim speremus beatitudinem omnino satiativam nostri appetitus, haec esse non potest, nisi Deus per visionem possidendus. Quia tamen nec Deum assequi possumus solis auxiliis gratiae, nihil ex parte nostra operando; quia ex infinitis s. scripturae locis, Deus futurus est merces etiam nostrorum bonorum operum: et quia nec sola nostra bona opera sine gratiae auxiliis valent assequi Deum, cum operibus naturalibus debita non sit beatitudo supernaturalis, ideo ponitur in definitione spei, quod Deus, ut est, nostra beatitudo, est assequendus *auxiliis gratiae collatis ex meritis Christi, et nostra cooperatione*. Demum dicitur *quia Deus est fidelis, misericors et omnipotens*. Haec verba explicant motivum, cui innititur spes, qua firmissime confidimus beatitudinem nos obtenturos. Sicut igitur movemur ad sperandum aliquid ab amico, quia credimus eum velle et posse id nobis dare, ita ex his motivis speramus a Deo beatitudinem. Hanc autem concipimus eum velle nobis dare, quia est fidelis; hoc est, quia non potest non adimplere sua promissa, tum quia est infinite misericors; sicut etiam scimus posse nobis dare, quia est omnipotens: s. Th. 2. 2. *q*. 17. *a*. 5.

Q. II. Quale sit objectum spei theologicae.

R. I. Objectum *formale quod* spei theologicae est ipse Deus ut a nobis per visionem possidendus. Ratio est, quia objectum *formale quod*, ut diximus agentes de objecto fidei, est illud in quod primo, et per se tendit aliqua potentia, vel habitus; unde objectum *formale quod* spei, erit illud in quod primo, et per se ipsa spes fertur, cum autem spes supernaturalis feratur in objectum supernaturale omnino satiativum appetitus, quod non potest esse nisi Deus, ut a nobis possidendus, sequitur ipsum ut a nobis possidendum, esse objectum *formale quod* spei.

Hinc habemus spem esse virtutem theologicam, cum immediate versetur circa Deum; etenim illius objectum est ipse Deus per beatitudinem consequendus. Speramus quidem a Deo etiam alia bona, et praecipue auxilia gratiae; at quia in haec non fertur spes primo, et per se, sed dumtaxat quatenus ad Deum assequendum referuntur, ideo hujusmodi bona sunt objectum secundarium ipsius spei.

Digitized by Google

R. II. Objectum *formale quo* spei est ipse Deus, ut fidelis, misericors, et omnipotens. Id etiam constat ex dictis in explicando fidei objecto; ibi enim diximus, *objectum formale quo*, seu rationem *formalem sub qua* esse illud, quod nos movet ad aliquid agendum. Sicut igitur diximus objectum *formale quo* fidei esse primam veritatem, ut revelantem: quia divina revelatio movet nos ad credendum: ita cum moveamur ad sperandam Dei consequutionem ex divina fidelitate, misericordia, et omnipotentia, sequitur ex his constitui objectum *formale quo* ipsius spei. * Haec omnia constant ex doctrina s. Thomae *in quodlibet. quaest. unic. de spe art.* 1. *

Q. III. An detur praeceptum de eliciendis actibus spei, et quando obliget.

R. I. Certum est dari hujusmodi praeceptum, quapropter Alexander VII. hanc primam propositionem damnavit. *Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei, spei et charitatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium*. Si ergo tenetur homo aliquando elicere actus spei, signum est de illis dari praeceptum. Et quidem dari hujusmodi praeceptum probatur auctoritate et ratione. Auctoritate, inquam, *cum psalm.* 4. dicatur. *Sperate in Domino, psalm.* 33. *Beatus vir qui sperat in eo*, 1. *ad Timoth.* 6. *Praecipe non sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vero*. Ratione etiam probatur, quia unusquisque tenetur tendere in finem supernaturalem, ad quem fuit elevatus, sed tendere in ipsum importat etiam actum spei contendentis assequi praedictum finem, ergo actus spei tendentis in finem cadit sub praecepto.

R. II. Istud praeceptum aliquando obligat *per se*, aliquando *per accidens*, ut diximus de fidei praecepto. Obligabit *per se*, dum quis assequutus est usum rationis; quia tunc homo tenetur statuere velle consequi finem supernaturalem, ad quem fuit elevatus, quod fieri nequit sine actu spei. Item *per se* obligabit, quando aliquis non posset vincere tentationem contra spem, nisi actum spei eliciendo, quando est in articulo mortis, ac denique non semel in anno. Haec omnia constant ex dictis de fidei praecepto. Obligabit vero *per accidens*, quando actus spei sunt necessarii ad satisfaciendum aliis praeceptis, quae sine actibus spei non valent adimpleri. Hinc *per accidens* obligabit praeceptum spei: quando obligat praeceptum orationis; quia hoc adimpleri non potest sine actu spei, quando homo tenetur de anteacta vita

Digitized by Google

poenitere, quod non fit sine spe veniae, quando actus spei esset necessarius ad vincendas tentationes in aliis materiis etc.

Regulae in praxi observandae.

I. Ut homo rudis excitetur ad actum spei eliciendum, debet edoceri, Deum non solum esse fidelem in observandis suis promissis et misericordem, adeoque velle dare nobis saltem auxilia sufficientia ad assequendam salutem; sed etiam esse omnipotentem, et per consequens posse eam nobis conferre. Insuper est edocendus, praedicta auxilia nobis Christum Dominum promeruisse, quibus tamen addenda est nostra cooperatio; cum vita aeterna sit merces nostrorum bonorum operum, quae Dei supernaturali auxilio adimplemus. Postquam vero ita fuerit instructus, rector animarum ipsum ita edoceat actum spei efformare: *Spero auxilio mihi collato ex meritis Christi, ac meorum bonorum operum cooperatione, me consequuturum vitam aeternam, quia Deus est fidelis misericors et omnipotens.*

II. Edoceat secundo, quod quamvis actus spei oriatur ex amore concupiscentiae, sive proprii spiritualis interesse, non tamen sistendum est, tamquam in fine ultimo, in Deo, ut bono nobis; talis enim actus esset peccaminosus: quia pervertemus rationem finis ultimi omnium nostrarum operationum, qui est Deus ipse independenter a quocumque nostro interesse. Quamvis igitur adsit praeceptum sperandi vitam aeternam, dum tamen ipsam inquirimus et speramus, non debemus ulteriorem finem excludere, sed debemus ultimo referre in ipsum Deum et ipsius gloriam; ac proinde ultimo eamdem beatitudinem inquirere, ut majori libertate possimus ipsum Deum amare, glorificare etc. Hanc tamen relationem nostrae beatitudinis in ipsum Deum, licet optimum sit esse actualem, sufficit tamen si sit habitualis, non excludendo ipsam relationem in Deum, ut ultimum finem, in quem ex natura sua tendunt omnes supernaturales operationes.

III. Denique hic habent locum fere omnes illae regulae, quas in superiori quaestione adnotavimus, agentes de praecepto fidei, scilicet tunc speciali peccato infringi praeceptum spei, quando obligat *per se*, non vero quando obligat *per accidens*; raro peccari contra hujusmodi praeceptum; vel quia rudes tempus, quo obligat, ignorant; vel quia saepe eliciuntur hujusmodi actus, dum oramus etc. Animadvertendum quoque, quod dum dicimus praeceptum spei *per accidens* obligare, sufficit actus virtualis illius, ut diximus *in tertio quaesito capitis tertii superioris quaestionis de actu fidei*.

CAPUT II.

De timore

Cum s. Thomas, postquam 2. 2. *q.* 17. egit de spe, deinde *q.* 19. agat de dono timoris, ideo cum pluribus theologis illius vestigiis inhaerendo, hanc materiam breviter elucidabo, eo maxime quia nonnulla necessario in praxi addiscenda continet.

Q. I. Quid sit timor, et quale ejus objectum.

R. I. Timor ex D. Thoma *p.* 2. *q.* 42. *art.* 3. potest ita definiri: *Timor est fuga mali ardui futuri, quod non potest facile vitari*. Dicitur quod sit de malo arduo; parva enim mala non timentur. Additur *quod non facile vitari potest;* unde supponitur hoc malum, non quidem adhuc venisse, ac proinde dicitur *futurum*, sed nihilominus imminere a potente illud infligere, et nos non habere vires ad illud facile vitandum; si enim incutiatur timor vel ab eo, qui non est potens malum inferre, vel habeamus vires ad illud facile vitandum; nulla est justa causa timendi.

R. II. Ex definitione hucusque explicata facile est cognoscere quale sit objectum timoris. Istud igitur objectum primo erit malum, quod homo refugit; quia tamen istud malum consideratur tamquam nobis imminens ab aliqua causa, quae causa respectu poenae debitae peccatis, est Deus ipsorum vindex, sequitur, completum objectum timoris esse ipsam poenam, ut a Deo infligendam. Hinc in s. Scriptura pluries Dei timor proponitur; quamvis enim ut dicit s. Th. 2. 2. *q.* 19. *art.* 1. Deus timeri non possit, quatenus est summa bonitas, potest tamen esse objectum timoris, quatenus est peccatorum vindex.

Q. II. Quotuplex sit timor.

R. D. Thomas *loco supra citato*, quem sequuntur omnes theologi, quadrupliciter dividit timorem, nimirum in mundanum, servilem, initialem, et filialem. Timor mundanus est ille, quo propter mala temporalia, quae timemus, Dei infringimus praecepta, qui timor reprehenditur Matth. 10. ubi dicitur: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere*. Ille etiam dicitur timor mundanus, quo aliquis taliter ex horrore poenae vitat culpam, ut habeat affectum conditionatum ad peccatum, quod scilicet committere vellet, si poena non adesset. Timor servilis appellatur ille, qui nos movet ad inhaerendum Deo ob ge-

hennae timorem. De hoc timore dicitur Matth. 10. *Timete eum, qui potest animam et corpus mittere in gehennam.* Ideo autem talis timor servilis appellatur; quia proprium est servorum non operari ex amore erga dominum, sed ex timore poenae et supplicii (1). Timor initialis ille est, quo propter timorem culpae et poenae a peccato recedimus, qui timor non obscure significatur Eccles. 2. illis verbis: *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore, et praepara animam tuam ad tentationem.* Ideo autem *initialis* appellatur, quia communiter adest initio conversionis, sternendo viam ad timorem filialem. Denique qui vitant peccatum, ac Deo firmiter adhaerendum decernunt, quia ipsum peccatum considerant uti est offensa Patris coelestis, hi dicuntur habere timorem filialem; boni enim filii est ob hoc unicum motivum patris offensam timere: de hoc timore loquens Apostolus *ad Rom.* ait: *Non accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum.*

Q. III. An omnes supradicti timores sint honesti et laudabiles.

R. I. Certum est, timorem mundanum esse malum et peccaminosum; si quis enim, ne amittat temporalia, infringat Dei praecepta, jam reus est legis violatae; et ulterius magis existimat mundana, quam Dei legem, bona coelestia etc. Pariter si abstineat a peccato propter timorem inferni, taliter ut si non esset infernus, vellet peccare, peccat; quia conservat affectum ad peccatum, et ulterius poenam praefert culpae, quod est maxime iniquum, cum super ipsam inferni poenam magis sit timenda Dei offensa etc.

R. II. Timor servilis est actus bonus et supernaturalis. Ut id probetur, suppono, timorem servilem non comparare poenam cum culpa, illam magis aestimando; hic enim esset actus malus et proprius timoris, quem alii appellant serviliter servilem. Suppono secundo, quod qui ex tali timore gehennae vitat peccatum, non excludat positive alium finem, ex quo fortasse moveretur ad vitandum peccatum, si hic et nunc non illud vitaret ex timore inferni. Hic igi-

(1) Timorem servilem DD. distinguunt in *serviliter servilem, ex in simpliciter servilem*. Primus ille est quo homo peccatum fugit ob timorem poenae, sed peccato in suo corde fovet effectum, et inclinationem ad illud renovandum, si poenam evadere ei datum foret. Secundus ille est, quo homo peccatum omnemque peccato affectum detestatur poenae evadendae causa, et de hac timoris specie disserit Auctor.

tur est taliter affectus, quod licet hic et nunc vitet peccatum ob timorem inferni, non tamen excludit aliud motivum, ex quo illud posset vitare, sed ab eo praescindit. Hoc posito.

Probatur honestas timoris servilis, quia ut vidimus in superiori quaesito, commendatur in evangelio; unde concilium Tridentinum *sess.* 6. *can.* 8. ita habet: *Si quis dixerit gehennae metum, per quem ad Dei misericordiam de peccatis dolendo confugimus, vel a peccato abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Eamdem tradit doctrinam *sess.* 14. *cap.* 4. Hinc Alexander VIII. sub num. 14 sequentem damnavit propositionem: *Timor gehennae non est supernaturalis*: et sub n. 15 *Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus, ac supernaturalis.*

Ratione vero probatur, quia recta ratio judicat poenam inferni esse fugiendam, odio dignam etc. ergo fugere peccatum, ut illa vitetur, est operari juxta rectam rationem, adeoque laudabiliter. Cum vero ipsa fides dictet, talem poenam a Deo vindice paratam esse peccato mortali, sequitur, ita operantem ex motivo supernaturali fidei, habere non solum actum bonum, sed etiam supernaturalem. Neque sequitur, fugientem peccatum propter poenam, vel magis aestimare poenam, quam culpam, vel peccare velle, si non esset infernus. Non sequitur primum, quia qui ex motivo poenae fugit culpam, non comparat illas inter se, magis culpam aestimando, sed solum assumit motivum sufficiens, et honestum ad culpam vitandam, quod licitum est. Item non sequitur, quod vellet peccare, si non esset infernus; quia cum non excludat, sed praescindat ab aliis motivis, quae illum retrahere possent a peccato, bene posset ex alio motivo honesto, e. g. ex turpitudine peccati, ex timore amittendae gloriae etc. peccatum non committere, quamvis infernus non esset.

Hoc totum confirmatur exemplo illius, qui refugit peccatum, ne aeternam beatitudinem amittat. Utique hic honeste operaretur; quia recta ratio dictat, prosequendam esse aeternam beatitudinem; ac proinde Alexander VIII. hanc sub num. 13 damnavit propositionem: *Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu Deo famulatur, charitate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu solius beatitudinis operatur.* Et tamen utique male operaretur, si ita esset affectus, ut

nollet bene operari, si non esset aeterna merces; quia tunc parvipenderet alia motiva excellentiora, nempe obedientiam Deo debitam, infinitam Dei bonitatem, cui famulari deberemus, quamvis nullum constituisset nobis praemium. Sicut igitur qui vitat peccatum intuitu mercedis non amittendae, dicitur bene operari, quia non excludit motiva praestantiora, quibus fortasse moveretur ad vitandum peccatum, etiamsi non esset aeterna merces; ita evenit in casu nostro.

R. III. Super omnes alios timores excellentior est timor castus et filialis. Ista responsio de se patet, nihilominus probanda est dumtaxat ad bene percipiendum quid sit iste timor castus et filialis. Timor igitur filialiis refugit culpam, quatenus inducit separationem Dei ab homine, ipsum privando gratia et aliis donis, quae separatio explicat poenam omnino oppositam charitati; ac proinde, cum iste timor oriatur ab eadem charitate, qua quis vellet Deum sibi unitum, non potest non esse optimus, et consequenter recensetur inter dona Spiritus Sancti. Sicut igitur timor servilis oritur ab amore concupiscentiae et interessato, timet enim peccatum ex desiderio fugiendi poenam nobis summe nocivam; sic timor filialis oritur ex amore perfectae charitatis, dum quis refugit peccatum, ne separetur a Patre coelesti summe dilecto.

Cum timor initialis partim habeat de timore servili, partim de filiali, satis constat ejus bonitas, per quod demonstrata remaneat bonitas et honestas utriusque timoris.

Regulae in praxi observandae

Cum ut plurimum rudes odio habeant peccata ex gehennae timore, ac se praeparent ad justificationem in sacramento assequendam per actum attritionis, debet rector animarum illos graviter admonere, maxime dum edocet doctrinam christianam, nil deservire hujusmodi timorem, si affectus ad peccatum in eorum corde perseveret; quod evenit, quando ita sunt dispositi, ut si non esset infernus, peccarent. Ad vitandum hoc periculum, optimum erit, si excitentur ad dolendum de suis peccatis propter offensam Dei summe dilecti.

Id autem maxime advertendum est, dum auditur confessio alicujus moribundi, qui non christiane vixit, vel protrahendo usque ad illud tempus restitutiones, quas tenebatur in vita facere; vel quia nunquam ex corde inimico pepercit, sive domi habuit concubinam, aut continuas proximas peccandi occasiones. Communiter dicunt ss. PP. potius pec-

cata hos moribundos deserere, non vero ex corde deseri ab his moribundis; cum dumtaxat de illis doleant propter supplicium, quod sibi imminere vident, alias sua scelera non odio habituri. Quantum igitur fieri potest, ad actum contritionis sunt excitandi, ne maximo discrimini ipsorum ponatur salus; quia ut dixi si dumtaxat doleant ex gehennae timore, valde timendum est, ut affectum ad peccatum non dimittant.

* Ne autem parochi aliique christianam doctrinam docentes, vel confessarii in aliquod erroris periculum, vel quaestionis valde adhuc controversae nodos impingant, Benedicti XIV. *de syn. dioeces. lib.* 7. *cap.* 13. monita recolant, ubi luculenter descripta historia quaestionis quoad necessitatem dilectionis cum timore permixtae, ut de peccatis dolor bonus sit et validus, tandem concludit ex auctoritate Alexandri VII, nihil esse decernendum circa sententiam vel negantem, vel affirmantem dilectionem aliquam esse necessario cum gehennae timore admiscendam. Bene vero se gerunt confessarii illi, qui poenitentes suos juxta Auctoris monitum ardenter hortantur, ut cum attritionis dolore contritionis actum elicere conentur. Ita cum Auctore sentiunt etiam ii, qui Melchiori Cano *p.* 5. *select. de poenit.* adhaerentes, sufficere timorem mere servilem ad confessionis validitatem docuerunt Suar. *in* 3. *p. d. Thom. q.* 90. *art.* 4. *disp.* 15. *sect.* 14. Comitol. *respons. moral. lib.* 1. *quaest.* 32. et alii *

CAPUT III.

De peccatis oppositis spei.

Q. I. Quot sint peccata spei opposita.

R. Vitia sive peccata spei opposita sunt duo, nempe desperatio et praesumptio (1). Sicut igitur principale motivum sperandi est divina misericordia et omnipotentia; ita si non eo modo, quo fieri debet, respiciantur hujusmodi motiva, consurgunt duo praedicta peccata. Qui ergo male sentit de divina misericordia et omnipotentia, vel non vult ipsis fidere, incidit in desperationem; qui in iisdem nimis confidit, incidit in praesumptionem.

Q. II. Quid sit desperatio; et quale peccatum.

R. I. Desperatio est *voluntas efficax, qua peccator statuit non prosequi vitam aeternam ex divina misericordia conse-*

(1) Et incuria salutis, consistens in animi abiectione qua quis vellet bonis terrenis perpetuo frui.

quendam. Bonitas hujus definitionis exinde patet, quod cum spes habeat tendere ad consequendam beatitudinem, licet arduam, ex divino auxilio consequendam, desperatio ipsi contraria habebit eamdem beatitudinem respuere, quod oriri potest, vel quia peccator credat Deum impotentem ad ipsum salvandum, vel quia judicet esse moraliter impossibile consequi veniam ob multitudinem suorum peccatorum: unde decernit non apponere media ad eam consequendam.

R. II. Desperatio est peccatum mortale, quia opponitur divinae misericordiae, et omnipotentiae, quod non est sine gravi Dei injuria. Sentit vero s. Thomas 2. 2. *q*. 20. *a*. 3. quod licet desperatio sit peccatum gravius caeteris peccatis, quibus contra alias virtutes morales operamur; laedit enim spem theologicam, quae praefatis virtutibus est excellentior, attamen sit minus peccatum odio Dei, quod opponitur charitati et infidelitati, quae opponitur fidei: *Infidelitas*, ait s. Doctor, *et odium Dei sunt contra Deum, secundum quod in se est. Desperatio autem secundum quod ejus bonum participatur a nobis. Unde majus peccatum est, secundum se loquendo, non credere Dei veritatem, vel odisse Deum, quam non sperare gloriam consequi ab ipso*. Cum hoc tamen stat, desperationem esse periculosiorem ex parte peccatoris; sublata enim spe, homines effraenate in vitia ruunt.

R. III. Desperatio aliquando est conjuncta cum peccato haeresis, aliquando non. Potest igitur quis ex duplici motivo incidere in peccatum desperationis. Primo si judicet, quod etiamsi conetur se disponere ad gratiam, Deus nolit, vel non possit illum salvare; et cum hoc judicium contineat haeresim, sequitur, tunc desperationem esse cum haeresi conjunctam. Secundo potest quis desperare, non quia judicet Deum nolle nec posse illum salvare; sed quia judicat sibi utile, seu jucundum desperare ob aliquem finem, quem intendit, puta, ut liberius peccet etc. Ad eum modum quo qui furatur non judicat sibi esse licitum furari, sed furatur quia e. g. judicat furtum sibi utile ad laute vivendum, ludendum etc. In hoc igitur casu patet, stare desperationem sine haeresi. * Videri potest Sylv. *in* 2. 2. *q*. 20. *art*. 2. Palaus *tr*. 5. *disp*. *unic*. *p*. 5. *

Q. III. Quid sit praesumptio, et quale peccatum.

R. I. *Praesumptio est inordinata confidentia in divina misericordia, sive in propriis operibus factis ex solis naturae viribus*. Advertendum igitur est, Deum in præsenti providentia decrevisse non salvare nos sine nobis, hoc est, sine nostra

cooperatione, ut supra dictum est. E contra, cum bona opera naturalia nullam dicant proportionem ad beatitudinem supernaturalem, iisdem bonis operibus sine auxilio gratiae non possumus salutem adipisci; et contrarium dicere fuit error Pelagianorum. Vel igitur speramus gloriam sine nostris meritis ex sola Dei misericordia, vel ex solis nostris operibus naturalibus sine auxilio supernaturali gratiae, dicimur semper praesumere; quia tendimus in beatitudinem ea ratione et modo, quo in praesenti providentia non est ab adulto assequibilis.

R. II. Peccatum praesumptionis grave ex se est, sed minus grave peccato desperationis, quod ita probat s. Thomas 2. 2. *q.* 21. *art.* 2. *Dicendum quod omnis motus appetitivus qui conformiter se habet ad intellectum falsum, secundum se malus est, et peccatum: praesumptio autem est motus appetitivus, quia importat quamdam spem inordinatam; habet autem se conformiter intellectui falso, sicut et desperatio. Sicut enim falsum est, quod Deus poenitentibus non indulgeat, vel quod peccantes ad poenitentiam non convertat, ita falsum est quod in peccato perseverantibus veniam concedat, et a bono cessantibus opere gloriam largiatur: cui aestimationi conformiter se habet praesumptionis motus, et ideo praesumptio est peccatum. Minus tamen quam desperatio, quoniam magis proprium est Deo misereri et parcere, quam punire etc.*

R. III. Peccatum praesumptionis aliquando est conjunctum cum haeresi, aliquando non. Si igitur aliquis speraret cum Pelagianis consequi gloriam solis propriis viribus; vel putaret cum pluribus ex protestantibus, non esse necessaria bona opera ad assequendam beatitudinem, hic utique haereticus esset. Quod si aliquis, non considerando fidem docere, non posse assequi gloriam sine Dei auxilio, et nostra cooperatione, adhuc speraret gloriam, quamvis nollet recedere a peccato, iste peccaret peccato praesumptionis, sed non esset haereticus; quia non attenderet ad ea, quae fides dictat, neque judicaret, salutem sibi esse futuram absque gratia, et bonis operibus, in quo judicio proprie consistit haeresis. Bene autem notat Suarez *de spe disp.* 2. *sect.* 1. *n.* 2. raro dari peccatum praesumptionis sine haeresi, cum difficile sit haec duo conjungere: credere nempe gloriam non posse assequi sine gratia, simulque bonis operibus, et ex alia parte praesumere illam assequi vel sine gratia, vel sine bonis operibus.

Q. IV. An proprie peccet peccato praesumptionis, qui differt poenitere de suis peccatis usque ad mortem.

R. Huic quaesito solutionem dat s. Thomas 2. 2. q. 21. a. 2. ubi sic ait: *peccare cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniae, ad praesumptionem pertinet: et hoc non diminuit, sed auget peccatum. Peccare autem sub spe veniae quandoque percipiendae, cum proposito abstinendi a peccato et poenitendi de peccato, hoc non est praesumptionis; sed peccatum diminuit, quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.* Qui igitur, licet nolit hic et nunc recedere a peccato, adhuc tamen habet propositum resipiscendi ante mortem et propter hoc sperat consequi gloriam, non peccat proprie peccato praesumptionis; quia ipsius spes adhuc innititur Dei auxilio, et bonis operibus, quae sperat facere, dum resipiscet; adeoque cum innitatur motivo proprio ipsius spei, non habet actum ipsi contrarium. Iste igitur nimis differendo poenitentiam, potius peccat contra praeceptum, quo prohibemur non illam nimis procrastinare. Solum ergo peccat peccato praesumptionis proprie dictae, qui perseverat in peccato sine animo poenitendi, et adhuc sperat beatitudinem.

Regulae in praxi observandae.

I. Qui incidit in peccatum desperationis vel praesumptionis, si non excusetur a gravi culpa ex defectu deliberationis, non est excusandus ex parvitate materiae; desperans etenim de sua salute injuriam facit Dei misericordiae et omnipotentiae, et qui praesumit, injuriam facit saltem justitiae Dei vindicativae, unde tales injuriae, quae immediate respiciunt divina attributa, non possunt leves existimari.

II. Si aliquis conjungat peccatum desperationis cum haeresi, tunc non potest a simplici confessario absolvi, nisi haeresis fuerit mere interna, vel si fuit externa, nisi peccans ignoraverit censuram latam in bulla coenae contra haereticos, ut alias dictum est.

* Duo sunt ordinarie loquendo desperationis fontes, luxuria scilicet et acedia, quia homines dum luxuriae inserviunt ita venereis delectationibus abripiuntur, ut coelestia nihil ducant, et dum ad cor reverti conantur, vel de libidinis victoria, vel de beatitudinis consecutione desperant. Languor autem ac virtutis taedium eam ita difficilem reddit, ut impossibilem, et ideo abjiciendam judicare faciat, quod maxime adversatur spei, quae consistere nequit, nisi subsistat

objecti sperati possibilitas. Hinc est quod cum contraria contrariis curentur, luxuriae, amor castitatis; acediae, fervor anteponendus est. Et ideo istas desperationis causas a poenitentibus eliminare curabit confessarius, illis, quo perducere soleant, graphice ostendendo. *

* Dantur aliquae animae ita damnationis timore oppressae, ut omni spe destitutae videantur. De iis non procedunt quae superius dicta sunt; quia sunt tentationes a diabolo, vel a turbatione aliqua, vel a melancholia excitatae; absque vero et deliberato consensu. Cum his invigilare debet prudens confessarius eas paterne consolando, eisque ostendendo talia culpa vacare, quandiu voluntarie non consentiant, eas hortando, ut frequenti Jesu Christi passionis meditatione animum erigere curent, ac sese divinae bonitati et misericordiae commendent, interim quibuscumque afflictionibus non obstantibus bona opera meliori qua possunt attentione ac devotione exerceant, nec ab eis unquam desistant. *

QUAESTIO III.

DE CHARITATE

CAPUT I.

De essentia, et objecto charitatis, et de praecepto diligendi Deum.

Q. I. Quid sit charitas.

R. Charitas, quae aliis theologicis virtutibus major est, juxta illud Apostoli 1. *ad Corinthios* 3. *Major horum est charitas,* recte definitur: *Habitus supernaturalis, a Deo infusus, quo diligimus Deum propter se, et proximum propter Deum.* Dicitur *habitus supernaturalis infusus* quia a Deo infunditur juxta illud Apostoli *ad Rom.* 5. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum.* Additur *quo diligimus Deum propter se*, scilicet, quatenus est summa bonitas, et super omnia amabilis. Illa vero verba *et proximum propter Deum*, significant nos debere amare proximos ex aliquo motivo respiciente ipsum Deum, ut statim dicam. At cum charitas proximos etiam respiciat, ideo in sequentibus capitibus ad quid obliget explicabo.

Q. II. Quale sit objectum charitatis.

R. I. Objectum *formale quod* charitatis, est Deus infinite bonus (1). Ratio est; quia cum charitas, omnium virtutum regina, inclinet ad perfectissimam dilectionem, habebit etiam pro objecto *formali quod* perfectissimum diligibile; at istud perfectissimum diligibile est Deus infinite bonus. Hinc habetur. proximum, qui ex charitate amatur, esse objectum secundarium ejusdem charitatis; etenim illud est objectum secundarium, in quod aliquis non tendit, nisi in ordine ad objectum *formale quod*, seu objectum primarium; charitas autem non respicit proximum propter se, sed in ordine ad Deum, quatenus ad ipsum pertinet, vel ut servum, vel ut amicum et filium etc.

R. II. Objectum *formale quo* charitatis est ipsa infinita bonitas divina. Ratio est, quia charitas tendit in Deum perfecto amore amicitiae; cum autem amor amicitiae amet amicum, non propter interesse amantis, sed propter ipsum amicum et ejus bonitatem, sequitur, charitatem moveri ad amandum Deum ratione ipsius bonitatis divinae. Hinc s. Thomás 2. 2. *q.* 23. *art.* 6. notat quod fides et spes attingunt Deum, quatenus ex ipso nobis aliquid provenit; fides enim attingit Deum, quatenus ex ipso nobis provenit cognitio veri; spes, quatenus Deus habet nobis dare promissam beatitudinem; charitas vero non fertur in Deum, quia ex ipso aliquid nobis proveniat, sed quia in se est infinite bonus, adeoque super omnia amabilis, etiamsi nil nobis vellet elargiri.

Eo ipso autem quod charitas moveatur ad amandum Deum ratione infinitae suae bonitatis, ex eodem motivo inclinabitur ad amandum proximum; dum enim quis amat amicum propter amici amabilitatem, movetur ex eodem amore amicitiae ad amandum, quod pertinet ad ipsum, et ad volendum, quod ipsi placet. Cum igitur omnes proximi pertineant ad Deum, vel ut servi, vel ut filii, et quatenus voluit, omnes esse capaces suae beatitudinis: et ulterius placeat Deo, ut omnes amentur, inde est, quod qui amat Deum amore charitatis, adeoque amore perfectae amicitiae, movetur ex ipsius bonitate ad amandum etiam omnes proximos cum ad ipsum pertineant, et gratum illi sit, ut amentur.

(1) Quatenus talis est in se, non quatenus nobis bonus est, et nos perfecte beare potest; nam hic amor foret potius amor *spei*, seu *concupiscentiae* qui toto coelo distat ab amore benevolentiae, et amicitiae quo amamus Deum quia in se bonus est, seu propter suam infinitam amabilitatem.

Q. III. An detur praeceptum amandi Deum, et quando obliget.

R. I. Non est dubium, dari praeceptum de amando Deum unde dicitur *Deuter.* 6. *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo*, quod psaeceptum *Matth.* 22. dicitur *primum*, *et maximum mandatum*. Cum autem detur hujusmodi praeceptum, consequens est, quandoque obligare; unde Alexander VII. sub n. 1. sequentem damnavit propositionem: *Homo nullo umquam vitae suae tempore tenetur elicere actum fidei spei et charitatis, ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

R. II. Praeceptum diligendi Deum obligat plusquam semel in vita; unde Innocentius XI. sub n. 5, hanc damnavit propositionem: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.* Item obligat, ut saepius quam singulis quinquenniis eliciamus actus charitatis; quod patet ex condemnatione sextae propositionis, quae ita se habet: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare praeceptum charitatis erga Deum.* Demum certum est, teneri nos ad eliciendum actum amoris Dei etiam extra illud tempus, quo necessarius est ad nostram justificationem; unde idem Pontifex hanc sub n. 7. damnavit propositionem: *tunc solum obligat, quando tenemur justificari, et non habemus aliam viam, qua justificari possimus.*

R. III. Praeceptum diligendi Deum, ut tradit s. Thomas 1. 2. *q.* 89. *a.* 6. primo obligat per se, (1) cum homo pervenit ad usum rationis. Id autem probatur, quia istud est primum et maximum praeceptum nostrae legis, et proinde inter prima praecepta est adimplendum; et cum debeamus incipere adimplere Dei legem in primo instanti rationis, sequitur, tunc primo adimplendum esse tale praeceptum. Confirmatur, quia dum homo, assequuto usu rationis, cognoscit se esse ordinatum ad Deum ultimum finem, debet deliberare de illo assequendo, et in ipsum se suosque actus dirigere; at sine amore illius ultimi finis non potest velle ipsum assequi, et ad ipsum se, et omnia sua dirigere, ergo necessarius est talis amor. Secundo praefatum praeceptum obligat per se aliquoties in anno; quia ut diximus agentes de praeceptis fidei et spei, si non saepius, quam semel in anno, exerceantur actus virtutum teologicarum, non posset

(1) Vid. Bened. XIV. *Instit. eccl.* 72.

vita supernaturalis conservari. Tertio obligat *per se* in puncto mortis, quia tunc instat necessitas conjungendi se Deo, et consummatio charitatis. Demum obligat *per se*, dum urget gravis tentatio odii Dei, quae non facile superari posset nisi eliciendo actum charitatis; nam unaquaeque virtus obligat *per se* ad abigendum, quod sibi contrarium est: nihil autem magis contrarium est charitati, quam odium Dei. Sanch. *l.* 2. *in decal. cap.* 35. *n.* 9. Ant. a Spir. S. *in direct. tr.* 2. *disp.* 2. *sect.* 1. *n.* 12.

R. IV. Praeceptum de Deo diligendo quandoque etiam obligat *per accidens*. Tunc obligat *per accidens* ex dictis de praeceptis fidei et spei, quando necesse est adimplere hoc praeceptum, ut observentur alia praecepta, quorum obligatio hic et nunc urget. Hinc praeceptum charitatis obligabit *per accidens*, semper cum necessarius erit actus amoris Dei, ne alia praecepta transgrediantur. Pariter obligabit *per accidens*, dum quis non habet copiam confessarii, cui confiteatur aliquod peccatum mortale, et aliunde est in necessitate vel administrandi, vel recipiendi sacramenta. Cum etenim debeat conari ad justificationem assequendam, quam consequi nemo potest extra sacramentum sine actu contritionis includentis actum amoris Dei super omnia, consequens est tunc eliciendum talem actum.

Q. IV. Quomodo ex vi praecepti charitatis teneamur Deum diligere super omnia.

R. I. Deus est amandus super omnia objective. Tunc igitur aliquis super omnia objective amatur, quando illi volumus et optamus majora bona, quam caeteris omnibus, quos diligimus. Jam autem Deo summe dilecto debemus velle plura et majora bona, quam caeteris omnibus creaturis, quia cum sit infinita bonitas, plura et majora bona ipsi debentur; sicut et debemus gaudere de beatitudine infinita ipsi essentiali, cujus non sunt capaces creaturae.

R. II. Deus est amandus super omnia appretiative. Tunc aliquis dicitur appretiative amari super omnia, quando nullus illi anteponitur, nec magis aestimatur, adeo ut si inter plures, quos amamus, non omnes amplius possunt amari, ille super omnes appretiative amaretur, cujus amorem retineremus, relicto amore caeterorum. Ita autem super omnia amandum esse Deum per se patet, quia ille magis est amore aestimandus, in quo magis relucet bonitas, sed haec est essentialiter, et infinito modo in Deo: ergo Deus est super omnia appretiative amandus. Confirmatur, quia

magis appretiative aestimandus et amandus est, qui est per se amabilis, quam ea, quae non sunt propter se diligibilia; at Deus, utpote infinite bonus et ultimus finis, est propter se diligibilis et amabilis, creaturae vero solummodo diligibiles in ordine ad ipsum Deum.

R. III. Licet optimum sit amare Deum etiam intensive super omnia, id tamen non cadit sub praecepto. Amare aliquem intensive super omnia est ipsum amare majori conatu, ac actu intensiori et ferventiori, ita ut talis amor habeat majores gradus intensionis, sive fervoris supra caeteros amores, quibus alia amantur. Quod ita intensive amare Deum super omnia optimum sit, de se patet. Quod vero hujusmodi amor non cadat sub praecepto, probatur quia praeceptum de diligendo Deum non respicit majorem vel minorem intensionem amoris, sed solum obligat ad amandum Deum super omnia. Confirmatur, quia, ut fiat satis praecepto de diligendo Deo super omnia, satis est illum super omnia appretiative amare; hoc enim posito, jam amor Dei praefertur cuicumque creaturae, ita ut quatumvis magnus esset amor creaturae, adhuc tamen qui amat Deum appretiative super omnia, paratus est creaturam deserere, quoties sit necessarium, ne offendatur Deus.

Ex hoc autem nova adducitur ratio pro nostra responsione: etenim ille amor Dei cadit sub praecepto, ex quo movemur ad observanda omnia alia praecepta; unde in evangelio dicitur; quod in amore Dei et proximi tota lex continetur: eo autem ipso quod Deus super omnia appretiative ametur, jam ex tali amore inferri potest observatio omnium praeceptorum; cum ita amans sit ita dispositus, ut potius res omnes velit amittere quam Deum non amare, vel offendere. Exemplificatur in illa matre, quae intensive magis amaret catulum, quam filium, adhuc tamen quia appretiative plus istum amat, data necessitate, potius perdit catulum quam filium.

Regula in praxi observanda.

Cum amor charitatis feratur in Deum ex affectu amicitiae, adeoque amet Deum propter Deum, sive propter ipsius infinitam bonitatem super omnia amabilem, independenter a quocumque nostro interesse, sequitur quod qui vult aliquem excitare ad habendum proprie actum charitatis, non debet illi proponere Deum ut creatorem, redemptorem etc. hic enim amor, quamvis bonus sit, respicit no-

strum interesse. Debet igitur proponere Deum summe amabilem independenter a quocumque beneficio nobis collato, quia est infinite bonus; et in praxi illum edoceat, quod si vult actum charitatis elicere, ita debet illum efformare: *Amo Deum, quia est summe bonus etc.*

* Hunc charitatis actum reprobarunt aliqui, et praecipue Amort auctor *ideae amoris*; ut ab Innocentio XII. damnatum anno 1699. 12 martii in propositionibus 23 archiepiscopi Cameracensis, quasi hic charitatis actus timoris, atque spei virtutes excluderet. Sed male hoc putant; in illis enim propositionibus 1, 2, et 3, damnatus quidem fuit status permanens, habitualis ac stabilis amoris puri a timore, ac spe sejunctus, non autem actus charitatis ita perfectus, ut Deum diligat in se sine intuitu ullius praemii. Ita testatur Benedictus XIV. *in absolutissimo de ss. canonizat. opere lib.* 2. *c.* 31. et fuse probat Reiffenst. *theolog. moral. tract.* 4. *disp.* 6. *addit. I. II. et III. post n.* 9. Insinuare ergo vult Auctor perfectiorem Dei amoris actum, qui dicitur benevolentiae, vel amicitiae, quique Deum respicit super omnia in se amabilem; quacumque mercede praecisa, non improbare actum charitatis elicitum ob aliquod nostrum interesse v. g. ob vitam aeternam etc. qui bonus est, sanctissimorum virorum exemplis comprobatus. Caute igitur legendae, ac insinuandae quaedam charitatis actus formulae, quae in quibusdam operibus inveniuntur. *

* Cum homo a primo rationis usu teneatur, juxta communiorem saniorum theologorum doctrinam, Deum diligere, et vix reperiatur, qui huic praecepto in ea aetate satisfaciat, curere debent parentes summa cura, ut parvuli sui tamquam summe amabilem Deum apprehendentes sic assuescant in illa aetate theologicarum virtutum actus quotidie elicere; sic enim adolescentes postea aetate adulti prompti et habiles efficientur ad vere charitatis actum efformandum. Eamdem praxim inculcare studeant parochi rurales ovibus sibi creditis, propterea que monita superius tradita Benedicti XIV. saepius recogitent et exequi studeant. *

CAPUT II.

De Praecepto diligendi proximum.

Q. I. An detur praeceptum diligendi proximum; et ad quid obliget.

R. I. Certum est dari praeceptum de proximo diligendo; dicitur enim Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut tei-*

psum, et 1. Jo. 4. *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et proximum suum*. Porro proximi nomine veniunt omnes, qui sunt beatitudinis capaces, adeoque cum aliquo modo ad Deum pertineant, sunt amore charitatis diligendi: ut enim dixi capite superiori, dum quis amat amicum, etiam amat omnia ea, quae ad ipsum spectant.

R. II. Praeceptum charitatis non solum obligat ad amandum proximum per actus externos benevolentiae et misericordiae, sed etiam ad amandum ipsum amore interno. Hinc Innoc. XI. sub n. 10. et 11. sequentes damnavit propositiones: *Non tenemur proximum diligere actu interno, et formali . . . . Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos*. Et quidem cum in s. Scriptura praecipiatur dilectio proximi, consequenter praecipitur actus internus dilectionis; in hoc enim vere et formaliter consistit ipsa dilectio.

Non immorabor autem in determinando tempus, quando proximus est diligendus, cum illud urgere solummodo videatur in casibus necessitatis spiritualis, vel corporalis ipsius proximi: his autem occurrentibus, sicut tenemur auxilium proximo praestare, ita et debemus habere voluntatem ipsi succurrendi, quae non datur sine formali amore proximi. * Hanc sententiam tenet Continuat. Tournel. *t.* 3. *pag.* 264. et Ethic. amor. *tom.* 2 *lib.* 4. *n.* 111. *et* 113. rigidioris doctrinae sectatores, unde non videtur omnino spernenda, ut voluisse videtur P. Concina *theol. christ. tom.* 1. *pag.* 420. si enim in necessitate tam spirituali, quam corporali proximi tenemur illum interno charitatis actu diligere, dicendum erit singulis ferme passibus charitatis praecepto nos obligari; ut enim animadvertit Card. Bona *in princip. vitae christ.* §. 43. *Tot sunt hominum miseriae tam spirituales quam corporales, ut vix gressum movere possimus vel oculos vertere, quin multi occurrant ope nostra, vel supportatione indigentes*. *

Q. II. An ex vi supradicti praecepti teneamur inimicum diligere; et quae ipsi sint praestanda.

R. I. Tenemur inimicum, ut est noster proximus, diligere, cum dixerit Christus Dominus Matt. 5: *Ego autem dico vobis; diligite inimicos vestros, et benefacite his, qui oderunt vos*. Ratio autem est, quia inimicus est capax beatitudinis, ergo ex dictis in superiori quaesito, est amandus amore charitatis. s. Th. 2. 2. *q.* 25. *a.* 8.

R. II. Tenemur inimico exhibere signa dilectionis, quae omnibus sunt communia: *si enim non exhiberentur inimicis hoc pertineret ad livorem vindictae*, ait s. Th. 2. 2. *q.* 25. *a.* 9. Hinc non possumus excludere inimicum a nostra oratione, dum pro populo oramus, nec a beneficio, auxilio, aut opere facto in gratiam totius communitatis. Palaus *tr.* 6. *d.* 1. *p.* 5. *n.* 4. Anton. a Sp. S. *tom.* 3. *tr.* 2. *d.* 2. *sect.* 3. *n.* 24. Item est resalutandus inimicus salutans, quia tunc salutatio est signum commune benevolentiae. Pariter est salutandus, si salutatio sit signum commune benevolentiae, quod exhiberi soleat aliis personis, quae sunt ejusdem gradus et conditionis, in qua est inimicus. Et revera dum theologi docent, non esse obligationem inimicum salutandi, loquuntur in suppositione, quod salutatio sit signum speciale. Azor. *tom.* 2. *lib.* 2. *cap.* 3. *quaest.* 6. Anton. *loc. cit. num.* 24. Bonaccina *tom.* 2. *d.* 3. *quaest.* 4. *p.* 3. Posset nihilominus quis excusari a salutatione, si paulo post ac fuit offensus, illi occurrat inimicus, dummodo salutationem non omittat ex odio et vindicta, sed ex justo dolore receptae injuriae.

Haec tamen doctrina patitur limitationem respectu Superioris, patrisfamilias etc., quae personae possunt subdito, filio etc. qui illos injuria affecerunt, negare etiam signa generalia, dum id praestent non ex odio, sed ad justam reprehensionem et objurgationem injuriae illatae, ut non ita faciles deinceps sint ad injuriandos Superiores, patrem etc.

R. III. Non tenemur exhibere inimicis signa particularia benevolentiae, alias ratione illatae injuriae melior fieret eorum conditio; ac proinde omnes censent, talia signa esse solummodo de consilio et perfectione, non autem de praecepto: D. Th. 2. 2. *q.* 25. *a.* 9. Ex hac doctrina sequitur, homines non teneri ad orandum specialiter pro inimicis, illos hospitio recipere, cum illis familiaritatem habere, aegrotos invisere, maestos solari etc. Advertendum tamen est, haec signa, quae respectu plurium personarum sunt particularia, adeoque non est necesse illis exhibere, si sint inimici, respectu tamen aliquorum sunt generalia; unde respectu ipsorum sunt de praecepto. Signum e. g. particulare benevolentiae est invisere personas, quae ad nos non attinent, dum aegrotant, sicut etiam cum illis quamdam familiaritatem habere; at respectu patris, fratrum, sororum et plurium consanguineorum sunt signa generalia; ac proinde ob injuriam acceptam, hujusmodi signa iis negare, est pec-

catum grave ex dictis in superiori responsione. Si tamen qui alium injuria affecit, nolit injuriati visitationem et colloquium admittere, et primus alloqui offensum, (offensor tenetur primus petere pacem ab offenso, si non sit conditionis valde superioris: vel si ipse non passus sit graviorem injuriam ab eodem offenso) iste satisfacit suae conscientiae, dum sit paratus invisere inimicum aegrotum, cum ipso alloqui etc.

Ulterius est advertendum, quod cum regula generalis sit, nos teneri ad removendum scandalum, et ad succurrendum saluti corporali et spirituali proximi, semper cum id praestare possumus sine gravi nostro incommodo; exinde sequitur, quod si possumus sine gravi nostro incommodo exhibere signa particularia benevolentiae, erit obligatio ea praestandi, quando ex ipsorum negatione oriretur scandalum; vel quando ea exhibendo oriretur salus spiritualis vel corporalis inimici. Azor. et Bonac. *loc. cit.* Palaus *tr.* 6. *d.* 1. *p.* 5. *n.* 12.

Quaeri etiam hic solet, an offensus teneatur etiam remittere actionem coram judice. Et quidem communior sententia est, quod hujusmodi actionem non tenemur remittere, etiamsi inimicus pacem postulet, et velit totam satisfactionem exhibere. Sicut enim judex ex motivo justitiae vindicativae non solum potest, sed debet delinquentes punire, ut exemplo punitionis arceantur malefactores; ita ex eodem motivo poterit offensus justitiam petere. Fateor tamen in praxi id valde periculosum esse, quia ut habet Rom. cath. *de* 5. *praecept. cap.* 6. ulciscendi libido hominum mentibus valde insita est, unde difficile redditur non ex odii et vindictae affectu actionem injuriarum prosequi coram judice. Hinc offenso semper consulendum est praefatam actionem remittere, et maxime si agatur de poena valde gravi condonanda; nam difficile est velle eam prosequi sine livore vindictae. * Videantur Spor. *tr.* 2. *in* 1. *decal. praec. cap.* 6. *per tot.* Layman. *lib.* 2. *tr.* 3. *cap.* 3. ubi exacte hanc materiam pertractant. *

Q. III. An ex vi praecepti de proximo diligendo teneamur ipsi succurrere cum vitae et bonorum periculo.

Ante resolutionem hujus quaesiti supponendum est, triplicem dari necessitatem, extremam, gravem, et levem. Extrema est, quando quis est in periculo vitae etc. et non potest sine nostro auxilio liberari. Non est autem necesse istud periculum esse certum, sed sufficit, si sit valde probabile;

ut enim habet s. Th. *in* 4. *sent. d.* 15. *q.* 2. *a.* 1. *q.* 4. *a.* 4. si expectanda esset ultima necessitas, frustranee ut plurimum proximo opitularemur. Ad necessitatem extremam reducitur periculum satis proximum infirmitatis incurabilis, carceris perpetui etc. Gravis necessitas tunc datur, quando proximus non est in tam proximo periculo, ac in extrema necessitate, sed adhuc nihilominus est in valde probabili periculo subeundi damnum notabile in corpore, honore, statu, vita, vel re familiari. Denique necessitas levis datur, vel quia licet timeatur damnum grave, potest unusquisque sine magna difficultate se ab eo liberare, vel quia non timetur grave damnum. In ordine vero ad succurrendum pauperibus consideratur alia necessitas, quae dicitur communis, ea nempe, quam patiuntur communiter pauperes, cui aliquali morali diligentia possunt occurrere; adeoque vere est levis. Quod si hujusmodi necessitas sit spiritualis, tunc erit extrema, quando quis non potest sine nostro auxilio ab aeterna damnatione, quae ipsi imminet, liberari. Gravis, si possit liberari, sed cum magna difficultate etc. et levis, si sine magna difficultate.

Supponendum est secundo, neminem ob salutem non solum corporalem, sed neque spiritualem proximi, et etiam totius mundi, posse leve peccatum committere. Ratio est, quia charitas diligit Deum secundum quod est principium boni, de quo bono prius unusquisque vult participare, et postea in eadem participatione consocios habere proximos; ergo esset contra ordinem charitatis, ut alii participent de illo bono, velle per peccatum nos ipso eodem bono privare. Ultraquamquod peccatum est ab intrinseco malum, et semper est offensa Dei; nunquam autem offendi debet, qui super omnia debet amari, ut aliis auxilium praestemus; unde dicebat Apostolus ad Rom. 3. *Non faciamus mala, ut eveniant bona*. Videatur D. Th. 2. 2. *q.* 26. *art.* 4. Quod si aliqui sancti videntur voluisse deleri de libro vitae pro salute proximi; vel loquuti sunt per exaggerationem et filialem confidentiam ut explicat s. August. *in exod. qu.* 147. vel de carentia beatitudinis pro aliquo tempore ut dicit s. Th. 2. 2. *q.* 27. *a.* 8. *ad* 1. quae temporanea privatio sufficienter compensaretur incremento meriti, et gloriae. Caeterum pro bono spirituali et etiam corporali proximi potest quis se privare bonis spiritualibus non necessariis ad salutem; et sic filius tenetur religionem non ingredi, ut alat non solum parentes, sed etiam avum necessitate oppressum,

fratres, et sorores, si sint in pueritia etc. d. Th. 2. 2. *qu.* 189. *a.* 6. *et qu.* 101. *a.* 4. *et quodl.* 10. *a.* 9. Suar. *t.* 3. *de relig. lib.* 5. *c.* 5. *n.* 11. Sanch. *l.* 4. *sum. c.* 20. *n.* 3. His positis.

R. I. Tenemur cum periculo vitae subvenire proximo existenti in extrema necessitate spirituali. Ratio est, quia datur praeceptum de exponenda vita pro salute proximi; dicitur enim 1. Jo. 3. *Sicut Christus animam suam posuit pro nobis, et nos debemus pro fratribus animas ponere.* Cum igitur hoc praeceptum in aliquo casu obliget, alias fuisset frustraneum, non alius casus adinveniri potest, in quo magis obliget, quam in extrema spirituali necessitate proximi. Ulterius ordo charitatis exposcit, ut majus bonum minori bono anteponatur, sed spiritualis salus proximi est bonum longe majus, ac nostra salus corporalis: ergo haec est illi postponenda. S. Th. 2. 2. *q.* 26. *a* 5. Quod si vita succurrentis necessaria esset bono communi, tunc non habet locum praedicta doctrina, ut bene observat idem s. Doctor 2. 2. *q.* 185. *art.* 5. cum bonum commune particulari sit anteponendum. Quod si non solum periclitaretur vita corporalis, sed etiam spiritualis succurrentis, ut eveniret si qui opem ferret proximo existenti in extrema necessitate, esset in peccato mortali, tunc non deberet ei opitulari, si difficilis ipsi redderetur contritio; in pari enim periculo debet praeponere propriam salutem spiritualem. Ex hac doctrina, quae etiam est s. Thomae *in* 3. *sent. dist.* 29. *a* 8. *q.* 2. *ad* 2. pariter infertur invasum posse occidere invadentem, quem putat in statu peccati mortalis, quia ordinarie multi timent periculum damnationis ex morte subitanea. Ultraquamquod hujusmodi necessitas proximi invadentis non potest dici extrema; potest enim facile se liberare, desistendo ab invasione. Palaus *tr.* 6. *d.* 1. *p.* 9. *n.* 3. Trullench. *l.* 1. *decal. c.* 5. *dub.* 6. *n.* 10.* Sylv. *in* 2. 2. *d. Th. q.* 26. *art.* 5. *concl.* 1.*

R. II. In gravi necessitate personae particularis nemo, si non teneatur ex officio, tenetur ipsi succurrere cum gravi periculo vitae, aut gravi dispendio rerum temporalium, famae etc. bene vero si existat in gravi necessitate aliqua communitas. Quod persona particularis non teneatur in praefatis circumstantiis succurrere proximo existenti in gravi necessitate spirituali, probatur, quia in hujusmodi necessitate proximus absolute potest se liberare a periculo damnationis, quamvis id praestare non possit sine magno conatu; si autem absolute potest se liberare, licet non sine magna diffi-

cultate, non potest consurgere in persona particulari gravis obligatio ei succurrendi cum gravi dispendio bonorum, cum periculo vitae etc. S. Th. 2. 2. *quaest.* 26. *a.* 5. *ad* 3.

Dixi, si non teneatur ex officio, stipendio etc. nam qui obligatur ratione officii, vel stipendii; strictius, quam alii, obligatur; ergo si alii obligantur in extrema necessitate, qui obligabitur ex stipendio seu officio tenebitur etiam in gravi. Quapropter, ut docet D. Th. 2. 2. *q.* 185. *art.* 5. *et opusc.* 18. *cap.* 16. pastores animarum etiam cum vitae periculo tenebuntur succurrere suis ovibus existentibus in gravi necessitate, et adimplere id, quod dicit Christus Dominus Jo. 10. *Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis:* Suar. *de char. d.* 9. *sect.* 2. *n.* 4. Palaus cit. *nu.* 12. Coninch. *d.* 25. *d.* 7. *n.* 101. Caeterum, si ad succurrendum proximo existenti in gravi necessitate, solummodo leve damnum immineat, omnes tenebuntur ei succurrere, quia necessitas spiritualis, cum sit ordinis superioris, praeferri debet levi damno corporali. Suar. *cit. n.* 4. Coninch. *n.* 99. * Gravitas autem tollendae necessitatis, ait idem Suar. *nu.* 15. *non potest definiri in universali, sed in particulari prudenter judicandum est, servata rerum proportione.* *

Addidi in conclusione unumquemque etiam cum periculo vitae etc. teneri succurrere communitati existenti in gravi necessitate spirituali. Ratio autem est, quia bonum commune spirituale communitatis quam maxime praeponderat bono privato, adeoque ratione conservationis propriae vitae non debet quis eam relinquere in gravi spirituali periculo. Addatur nunquam sequi, aliquam communitatem esse in gravi spirituali necessitate, quin multi particulares sint in extrema. Exemplum sit in casu, quo aliquis disseminaret falsa dogmata in aliqua civitate; licet tunc multi possint se liberare a gravi spirituali periculo, adhuc tamen multi ex plebe, et indocti non valebunt cognoscere fraudes et fallacias seductoris, si ab aliquo non detegantur. In tali igitur casu, si aliquis sit, qui possit hoc praestare; et speret suum auxilium profuturum, id praestare tenebitur etiam cum periculo vitae: D. Th. 2. 2. *q.* 26. *a.* 5. *ad* 3. Suar. *d.* 9. *sect.* 1. *nu.* 4. Bonac. *d.* 3. *q.* 4. *n.* 2. *et* 5. * In communi demum spirituali necessitate constitutis nemo tenetur cum periculo vitae, neque cum gravi temporalium bonorum jactura subvenire; quia communis necessitas non est simpliciter et absolute necessitas, cum eam patiens possit satis facile et pluribus modis se expedire. *

R. III. Licet unusquisque teneatur succurrere proximo existenti in gravi, vel extremo periculo corporali, si id possit sine gravi incommodo; id tamen non tenetur praestare cum periculo vitae, aut valde gravi jactura bonorum temporalium. Prima pars de se constat, quia si comparetur, gravissimum damnum sive in vita, sive in bonis fortunae imminens proximo, cum levi meo incommodo quod perferre deberem, ut ipsi succurrerem, statim constat damnum gravissimum proximi esse meo levi incommodo praeferendum, adeoque me teneri ex charitate ad illi operam ferendam. Quod si sermo esset de gravi, vel extremo periculo boni communis, deberem ipsi succurrere, etiamsi mihi aequale immineret damnum, quia quaelibet pars politica est propter corpus civile; unde sicut pars corporis naturalis exponi debet propter conservationem totius, idem dicendum in casu nostro.

Ratio secundae partis est, quia obligatio de succurrendo proximo existenti in extremo periculo corporali, non debet esse nimis dura, sed accomodanda humanae conditioni: nimis autem durum esset, si pro salvanda vita corporali proximi, deberet quis subire gravissimum onus amittendi magnam partem bonorum temporalium, juxta dicenda capite sequenti, et multo magis amittendi vitam. Confirmatur, quia illud praeceptum Matth. 22. *Diliges proximum tuum sicut te ipsum*, significat juxta explicationem D. Thomae 2. 2. *q*. 26. *art*. 4. quod amori, quem habemus erga nos, debet assimilari amor, quem habere debemus erga proximum; unde prius stat, nos debere vitae nostrae providere, et deinde vitae proximi. Tolet *l*. 4. *c*. 10. *n*. 4. Navar. *c*. 24. *n*. 9.

Per hoc tamen non nego, quod possit quis, quamvis ad id non teneatur, ex aliquo vero motivo virtutis, vitam certo mortis periculo exponere. Ratio est, quia dum quis ex motivo virtutis exponit certo periculo suam vitam, ut proximo succurrat, non comparat propriam vitam cum vita alterius, tunc enim est propria vita alterius vitae praeferenda; sed comparat propriam temporalem vitam cum honestate virtutis, ac proinde praefert bonum suum spirituale, quod consistit in exercitio virtutis, bono temporali. Hinc poterit aliquis, ne proximus pereat, tradere panem sibi necessarium ad vitam sustentandam; poterit quis in naufragio alteri tradere tabulam, quae sibi esset necessaria ad mortem evadendam; poterit quis pro salvando amico se mor-

tis periculo exponere, dummodo haec omnia fiant ex motivo, vel fortitudinis, vel pietatis, vel observantiae, vel amicitiae etc. unde dicitur Jo. 15. *Majorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Suar. *disp.* 9. *de char. sect.* 3. *n.* 7. Palaus *tr.* 6. *d.* 1. *p.* 8. *n.* 5. *et* 6. Caeterum si quis exponeret propriam vitam ex solo motivo vitam proximi salvandi, non esset damnandus gravis culpae, quia ordo de anteponenda propria vita vitae proximi, non videtur sub gravi obligare. * Haec intelligenda vult Bonac. *loc. cit. n.* 6. Coninch. *disp.* 23. *dub.* 5. *n.* 84. Palaus *loc. cit. p.* 8. *n.* 7. de homine libero, cujus vita aliis necessaria non est; si enim necessaria esset, puta filiis, uxori, consanguineis, vel pro spirituali, vel pro temporali bono, nullo modo liceret ob alterius vitam propriam profundere cum tot personarum detrimento.*

Q. IV. Quis ordo servandus sit in proximo diligendo.

R. Hujusmodi ordo ex D. Th. 2. 2. *q.* 26. *art.* 6. attendendus est penes majorem conjunctionem, adeo ut illi sint in dilectione praeferendi, qui nobis magis sunt conjuncti in eos etenim magis inclinat natura, quam non destruit, sed perficit gratia. Ex hac ratione uxor videtur omnibus praeferenda, quia est veluti una caro cum marito; secundo filii quia amor naturalis, qui est instar ponderis, magis in ipsos quam in parentes videtur inclinare; tertio parentes, et inter hos magis pater quam mater, quia ille habet excellentiorem rationem principii; quarto fratres, et sorores; quinto consanguinei juxta suum gradum; sexto amici et benefactores; septimo concives. Cum hoc tamen stat, bene dixisse s. Thomam 2. 2. *q.* 26. *art.* 9. *et art.* 11. *ad* 2. quod in extrema necessitate caeteris praeferendi sint parentes. Ratio pro ipsis peculiaris est, quia ipsis debitores sumus vitae, unde in extrema necessitate congruum est, ut tantumdem illis rependamus.

Observandum tamen est, praedictum ordinem servandum esse, si caetera sint paria. Hinc licet plus debeamus patri, quam matri, si tamen haec sit in extrema necessitate, et pater in gravi necessitate, potest mater praeferri patri, ac ita discurrendum de caeteris. Pariter quamvis consanguinei praeferendi sint amicis et benefactoribus, bene tamen in aliquo casu praeferri potest insignis benefactor, qui nobis e. g. vitam conservavit, consanguineo, maxime si ab eo nullum beneficium, vel exigui momenti acceperimus. * Videatur Palaus *p.* 10. per tot. *

Digitized by Google

Regulae in praxi observandae.

I. Cum ex dictis debeamus amare inimicos, ac illis saltem signa generalia exhibere benevolentiae, sequitur nullatenus esse absolvendum, qui hujusmodi nollet inimico praestare, quamvis diceret, se nullatenus illum odio habere. Quod si ignoretur quis coeperit injurare, adeoque non facile sit alicui persuadere, ut primus alterum salutet, alloquatur etc. tunc cogendus est uterque ad se mutuo salutandum etc. et si ita se gererent confessarii, non diu foverentur apertae inimicitiae inter aliquas familias et personas, cum magno aliorum scandalo etc.

II. Ex doctrina supra firmata succurrendum esse proximo in extrema spirituali necessitate constituto, sequitur, ab unoquoque etiam cum periculo vitae defendendum esse dormientem, quem certo sciremus esse in peccato mortali; baptizandum infantem, cui mors immineret; obstetricem, etiam cum periculo vitae amittendae, debere detegere suum crimen, si aliquos pueros invalide baptizaverit; non solum parochos, sed et quemcumque confessarium cum eodem gravi periculo excipere confessionem moribundi, a quo fuit vocatus, si, eo quod sit rusticus et ignarus, difficillimum illi sit actum contritionis elicere. Et ratio est, quia supradicti versantur in extrema spirituali necessitate, quibus proinde est succurrendum, etiamsi foret amittenda vita corporalis.

III. Cum major sit obligatio illorum, qui tenentur alteri succurrere ex officio vel stipendio, ac proinde ex dictis teneantur succurrere proximo etiam in gravi necessitate spirituali constituto, sequitur, parochos etiam cum periculo suae vitae teneri ministrare sacramenta necessaria suis ovibus, quamvis nonnisi in gravi versentur necessitate. Hinc debent adulto, peste vel alio morbo contagioso laboranti, quo moraliter certum est inficiendum etiam ipsum parochum, sacramentum poenitentiae administrare; quamvis enim adultus possit sibi actu contritionis providere, adhuc tamen, cum valde difficile sit actum contritionis elicere justificantem, non sequitur non esse in gravi necessitate, cui proinde teneatur succurrere parochus cum periculo suae vitae etc.

* Licet verum sit satisfacere offensum suae obligationi, si se tantum paratum ostendat inimicum alloqui, salutationem reddere, ac alia benevolentiae signa ei ostendere, si nolit offensor injuriato satisfactionem praestare, animadvertant tamen confessarii posse quandoque fieri, quod offensus

etiam injuste, etiam ab offensore non salutatus teneatur offensorem in salutatione et in aliis benevolentiae signis ex charitate praevenire, si hoc fuerit medium, ut sibi ac Deo reconcilietur. Ita sentiunt Viv. *in proposit.* XI. *damnat. ab Innoc. XI. n.* 14. §. *Fit secundo*, Reiffenst. *Theolog. mor. tract.* 4. *dist.* 6. *n.* 23. Continuat. Tournel. *de Praecep. Decal. cap.* 1. *art.* 3. •

• Potest quidem pater et mater ad justum injuriae dolorem ostendendum, et in poenam offensae, e. g. matrimonii sine eorum consensu et indigni contracti filium, vel filiam ab eorum consortio amovere, et reliquae familiae hoc idem imperare; sed advertant confessarii ne pater aut mater ex animi odio procedant, et delicti mensuram excedant; quare non est eis permittendum, ut in perpetuum, vel ad nimis longum tempus reconciliationem denegent. In hoc autem solent frequenter delinquere matres, quae filias contra earum voluntatem, licet irrationabilem, nuptas invisere, ac alloqui diu recusant, interim tamen nihil odii in corde fovere dictitantes. •

• Cum actionem apud judicem intentare possit offensus adversus offensorem duabus de causis, ratione nempe injuriae acceptae ad eam reparandam, vel ratione damni accepti ad illud compensandum, illam remittere consentaneum valde est christianae charitati, et in praxi magis consulendum. Hoc etiam aequo animo tolerare christianae perfectionis signum non ambiguum est; potest tamen fieri, quod offensus non debeat, immo nec possit hoc condonare. Demus e. g. aliquem ex vulnere accepto graves expensas subire coactum, et ob id gravi filiorum et uxoris necessitati aliunde consulere non valentem. Hic vulneranti damnorum restitutionem condonare non tenetur, immo nec potest, et debet eam apud judicem prosequi, quia contra debitum charitatis ordinem peccaret; debet enim prius filiis uxorique consulere quam extraneo, et ideo nullatenus ei suadendum, ut ex vulnere damna remittat. Lug. *de just. disp.* 11. *n.* 63. La Croix *lib.* 3. *p.* 2. *n.* 310. Vide etiam dicenda inferius *tract.* 13. *q.* 3. *cap.* 1. *q.* 5. *et in Reg. pract.* •

• Ultra poenitentiae sacramentum potest interdum esse necessaria extrema unctio quando nempe illi poenitentia ministrari nequiret. Haec autem intelligenda sunt, si alios idoneos ministros substituere nequeat. Sed de his iterum *tract.* 10. *q. unic. cap.* 5. ubi de parochorum obligationibus. •

* Ex dictis pariter inferendum cum Salmant. *tract.* 21. *cap.* 6. *n.* 34. Palaus *loc. cit.* parocho in similibus circumstantiis constituto non licere officio parochi renunciare, alias nullus pastor suis opem ovibus praestare teneretur; sed unusquisque suum officium dimittens ab hac se obligatione cum ovium detrimento eximeret; immo Bonac. *in* 1. *decal. Praecept. disp.* 3. *q.* 4. *p.* 4. *n.* 5. docet non solum non posse parochum oves relinquere, sed teneri eas quaerere, ut eis occurrat. *

* Non solum peccatum non licet operari pro bono proximi spirituali; sed neque se exponere proximo peccandi etiam venialiter periculo: in moralibus enim idem est peccatum committere, ac illius committendi periculo se exponere praesertim vero si agatur de periculo in materia determinata, in qua se fragilem expertus est. Suar. *de charit. disp.* 9. *sect.* 1. *n.* 8. patet ex propositione 63 ab Innocentio XI. proscripta. Si vero agatur de periculo remoto, licitum est illi se exponere propter bonum spirituale proximi. Difficultas est de periculo probabili: multi enim docent, eo non obstante, subveniendum proximo in extrema spirituali necessitate constituto, quia peccandi periculum peccatum non est, nisi quatenus est moraliter voluntarium, qui autem urgenti aliqua de causa periculo se exponit, alias non se expositurus, non voluntarie sed invitus illud subit. Hanc sententiam tuentur Azor. *tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 4. Sanch. *in decalog. lib.* 1. *cap.* 8. Contrariam tradit Sylvius cum d. Thoma *q.* 26. *art.* 4. docens, quod si periculum ita sit probabile, ut probabilior evadat lapsus, quam perseverantia, non liceat ei se immiscere; unusquisque enim suam magis, quam aliorum salutem diligere ac curare tenetur, solum admittit, posse proximo opitulari, *cum etsi periculum sit, magis tamen speratur peccatum non sequuturum.* Si autem periculum in confuso advertatur, tunc pro necessitatis et periculi absolute, vel relative sumpti ratione res pensanda. Suar. *loc. cit.* *

CAPUT III.

De Eleemosyna corporali.

Cum eleemosyna tendat ad alterius miseriam sublevandam, et haec miseria duplex sit, corporalis scilicet, et spiritualis, sequitur, duplicem dari eleemosynam, corporalem scilicet; et spiritualem, quarum unaquaeque habet septem actus. E-

leemosyna spiritualis explicatur nomine correctionis, de qua capite sequenti: corporalis vero absolute dicitur eleemosyna; et definitur a s. Thoma 2. 2. *quaest.* 32. *art.* 1: *Opus, quo datur aliquid indigenti ex compassione propter Deum.* His verbis datur intelligi: eleemosynam esse actum misericordiae versantem circa sublevandam alterius indigentiam. Quod si eliciatur ex motivo placendi Deo super omnia amabili, imperabitur a charitate; si ordinetur ad Dei cultum, imperabitur a religione; si vero per talem actum intendat quis satisfacere pro suis peccatis, erit actus imperatus a poenitentia. Porro actus eleemosynae corporalis sequenti versiculo continentur:

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

His positis.

Q. I. An detur praeceptum elargiendi eleemosynam.

R. Non potest dubitari dari praeceptum de eleemosyna elargienda; nam Matth. 25, dicit Christus Dominus: *Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo, et angelis ejus; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare, sitivi et non dedistis mihi potum etc.* Ex his patet, fore aliquos condemnandos, quia non fecerunt eleemosynam adeoque eleemosyna est de praecepto, cujus transgressio potest esse peccatum grave. Hinc s. Th. 2. 2. *q.* 32. *a.* 5. ita habet: *Ad dilectionem pertinet, ut non solum proximo velimus bonum, sed etiam illud operemur, juxta illud* 1. Joan cap. 3. *Non diligamus verbo, nec lingua, sed opere, et veritate. Sed ad hoc, quod velimus et operemur bonum proximi, requiritur quod ejus necessitati subveniamus, quod fit per eleemosynam.* * Legatur Thommassinus in peculiari tractatu de eleemosyna gallico idiomate scripto, et de ecclesiastica disciplina *p.* 3. *lib.* 3. *cap.* 26. asserens eleemosynam tum humano tum divino tum naturali jure imperatam. *

Q. II. Quando obliget praeceptum de eleemosyna elargienda.

Suppono hic primo, quae dixi capite superiori de triplici proximi necessitate. Deinde suppono, bona temporalia alia esse necessaria ad conservandam vitam propriam, et ipsorum, quibus aliquis tenetur providere; alia esse necessaria ad conservationem sui status, unde iis amissis, aliquis non posset decenter, et cum debito decore vivere, quamvis alias haberet necessaria ad vitae sustentationem (1); alia vero su-

(1) Alia ad integram status decentiam aliqualiter necessaria.

perflua statui, quia etiam sine illis conservaretur debitus decor et decentia, quae alicui juxta suum statum conveniret. His positis.

R. I. Quando proximus est in extrema necessitate, tenemur illi elargiri eleemosynam, etiam cum aliquali proprii status diminutione; non vero tenemur ipsi dare, quae necessaria sunt ad propriam vel nostrorum conservationem. Ratio primae partis est, quia certum est aliquando obligare praeceptum de eleemosyna elargienda, at nullo tempore aptius obligat, quám in extrema, seu quasi extrema proximi necessitate. D. Th. 2. 2. *q.* 32. *a.* 5. *ad* 3. Sanch. *in cons. p.* 1. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 5. *nu.* 24. Palaus *tr.* 6. *d.* 2. *p.* 2. *n.* 5.

Neque dicas nimis grave esse obligare ad elargiendam eleemosynam cum aliqua proprii status diminutione, adeoque non dari hanc obligationem etiam in extrema proximi necessitate. Contra enim est, quia si eo majus incommodum perferre debemus, quo major est proximi necessitas, sequitur, quod si, ut videbimus, in gravi proximi necessitate tenemur ipsi succurrere ex superfluis statui, in extrema tenebimur cum aliquali ipsius diminutione. Ulterius modica status diminutio apud virum cordatum non potest nimis grave incommodum reputari, dum illud sit perferendum ob proximi vitam salvandam; vel illum a gravissimo malo liberandum: immo judicabit ordinem charitatis exposcere, ut vita hominis etc. tali incommodo praeferatur. Hinc contrariam sententiam non pauci inhumanam appellant.

Dixi teneri ad succurrendum proximo existenti in extrema necessitate, etiam *cum aliquali status diminutione;* nam si quis deberet vel in totum vel pro majori parte cadere a statu, non tenetur in praedictis circumstantiis proximo eleemosynam elargiri. Ratio est, quia sicut non tenetur homo conservare propriam vitam cum amissione proprii status, ut fert communis sententia, quia tale praeceptum aptandum est humanae conditioni, eadem ratione multo minus tenebitur id praestare pro conservanda vita proximi; ordo enim charitatis prius respicit conservationem propriae vitae, quam aliorum.

Hinc etiam sequitur, quod in supradicta responsione asserui, scilicet neminem teneri ad succurrendum proximo in extrema necessitate, ex necessariis ad sui, suorumque sustentationem; cum unusquisque teneatur prius sibi providere: * Sylv. *in* 2. 2. *d. Th. q.* 32. *a.* 6. *concl.* 2. Palaus *tract.* 6. *disp.* 2. *p.* 2. *n.* 6. *

R. II. Omnes tenentur ad eleemosynam elargiendam in gravi proximi necessitate, si habeant superflua statui (1). Haec responsio, quae est juxta doctrinam s. Thomae 2. 2. *q.* 32. *a.* 5. *ad* 3. innititur eo principio, quod quando commode possumus, tenemur saltem ex charitate tueri vitam, honorem et bona proximi; at semper cum solummodo erogare debemus superflua statui, possumus sine gravi incommodo opitulari proximo existenti in tali necessitate, adeoque de iis tenemur ipsi eleemosynam facere. Hinc Matth. 18. legimus damnatum fuisse eum, qui in gravi sui conservi necessitate noluit illius misereri. Sanch. *in consil. t.* 1. *l.* 1. *c.* 5. *dub.* 5. *n.* 34. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c.* 7. *q.* 4. Palaus *tr.* 6. *d.* 2. *p.* 2. *n.* 13.

R. III. Etiam in communibus pauperum necessitatibus divites tenentur ex superfluis eleemosynas elargiri. Haec etiam assertio est D. Thomae citata *qu.* 32. *art.* 7. et potest duplici ratione probari. Prima est, quia divisionem rerum censendum est factam fuisse sine gravi pauperum praejudicio; at si divites non tenerentur in communibus pauperum necessitatibus ex superfluis eleemosynas elargiri, praefata divisio non fuisset sine gravi pauperum praejudicio: ergo censendum est, divites ex superfluis teneri eleemosynas elargiri. Secunda est, quia communes pauperum necessitates constituunt gravem necessitatem in republica, huic enim nimis onerosum esset omnes communes necessitates sublevare; cum ergo unusquisque pro sua parte teneatur gravem reipublicae necessitatem sublevare, et tenebitur eleemosynas pauperibus elargiri. Et de facto hoc expostulare ordinem charitatis innuitur 1. Jo. 3. illis verbis: *Qui habuerit substantiam hujus mundi, et viderit fratrem suum necessitatem habere, et clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Charitas ergo vult subveniendum esse communibus pauperum necessitatibus. Palaus *l. c. n.* 26. Sanch. *n.* 37. Bonaccina *disp.* 3. *quaest.* 4. *p.* 6. *n.* 8.

Dices difficile esse reperire aliquem habentem superflua proprio statui; quia quamvis habeat aliquid superfluum statui praesenti, nihil tamen erit ipsi superflui in ordine ad statum altiorem, quem juste potest acquirere. Contra tamen est, quia haec replicatio continet doctrinam saltem implicite damnatam ab Innoc. XI. dum sub n. 12 hanc proscripsit

(1) Imo etiam de bonis ad integram status decentiam aliqualiter necessariis tenentur proximo in eadem necessitate existenti subvenire. Ita communius.

Digitized by Google

thesim: *Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus superfluum statui, et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.* Et quidem frustraneum omnino redderetur praeceptum de eleemosyna elargienda, si subsisteret praefata doctrina; unusquisque enim nihil superflui habere contenderet, eo quod altiorem vellet statum adipisci. Ut igitur subsistat praeceptum de eleemosyna elargienda, dicendum est, superfluum considerandum esse in ordine ad statum praesentem, non ad statum futurum, et in hoc sensu dicitur: Luc. 11. *Quod superest, date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis*, et 1. Timoth. 6. *Divitibus hujus saeculi praecipe, facile tribuere.* Constituendum tamen est discrimen inter laicos et ecclesiasticos, quod scilicet isti totum, quod superfluum est, tenentur in pios usus erogare, ut dicam in tractatu de justitia; et insuper, cum sint patres pauperum, tenentur pauperes inquirere, ut illis opitulentur. Laici vero, cum juste possint propriis bonis altiorem gradum adipisci, sufficit si aliquid ex superfluis praesenti statui conferant pauperibus. Ubi tamen advertendum est, quod licet non dicantur superflua proprio statui, quae conservantur pro necessitate futura, quae probabiliter timeatur, pro dote filiarum etc. ea tamen, quae reservantur ad meliorem statum acquirendum, superflua dici debent, utpote quae statui praesenti, et necessitatibus, quae probabiliter timeri possunt, non sunt necessaria. Palaus *tr.* 6. *d.* 2. *p.* 2. *nu.* 12. aliique apud ipsum.

Q. III. An pauperi indigenti sufficiat aliquid mutuo dare; vel potius sit obligatio elargiendae eleemosynae.

R. Dum aliquis simpliciter est pauper, non fit satis obligationi de eleemosyna elargienda mutuando; nam tunc urget praeceptum erogandae eleemosynae, quae non est sine donatione. Si vero aliquis est pauper *secundum quid*, quia scilicet non habet bona hic, bene vero alibi, tunc satis erit illi mutuare; revera enim non est pauper. Idem cum magna probabilitate dici potest, dum agitur de subveniendo illi, qui licet hic et nunc vere sit pauper, nihilominus cito est habiturus bona vel ex sua industria et labore, vel ex haereditate certo ei obventura; neque enim charitas videtur obligare ad succurrendum gratis ei, qui non est absolute pauper in spe, sed facillime restituere potest, quae dantur ad ei subveniendum. Unde s. Th. *quodlib.* 5. *a.* 17 dicit satisfieri praecepto charitatis, si tradendo mutuum aliquis a morte liberetur. Anton. *in direct. tr.* 2. *d.* 2. *c.* 10. *n.* 67. et alii.

apud ipsum.* Sylv. Palaus *ll. cc.* Azor. *p.* 2 *lib.* 12. *cap.* 9. *quaest.* 1.*

Q. IV. Qui possint facere eleemosynam, quando, prout in superioribus diximus, urget illius praeceptum.

R. In gravibus et communibus necessitatibus solum illi possunt et tenentur facere eleemosynam, qui habent bona propria, et ipsorum habent liberam administrationem. Dixi, si habeant bona propria; nemo enim potest aliena surripere, ut indigentem sublevet. Ulterius debent habere ipsorum liberam administrationem; si etenim ea careant, non possunt de iisdem bonis disponere: et ita qui sunt sub tutela, non possunt facere eleemosynas, nisi de bonis, quae ipsis ad suum liberum arbitrium impendenda tribuunt tutores, et potius istis competit facere modicas eleemosynas ex bonis, quae administrant, quales faciendae essent ab ipsis, quorum sunt bona. Azor. *p.* 2. *l.* 12. *c.* 10. *q.* 5. Bonaccina *d.* 3. *q.* 4. *p.* 6. *n.* 26.

Dixi etiam in responsione in gravibus et communibus necessitatibus; nam si sermo sit de necessitate extrema, poterit quis, si propria non habeat, etiam ex alterius bonis existentem in tali necessitate sublevare; tunc enim omnia bona sunt communia. Palaus *tr.* 6. *d.* 2. *p.* 12. *n.* 1. Anton. *t.* 2. *d.* 2. *sect.* 15. *n.* 93.

Regulae in praxi observandae.

I. Cum omnino constet dari praeceptum obligans sub gravi de eleemosyna elargienda, debet confessarius, qui divitis confessionem excipit, caute illum admonere de hujusmodi obligatione, ipsumque edocere non satisfieri ab ipso huic praecepto per hoc, quod superflua proprio statui impendat vel in construendis domibus vel in pluribus famulis alendis etc. affirmando ita ab ipso sublevari pauperum miserias. Ita inquam agendo, non satisfacit praecepto de eleemosyna elargienda, quod importat dare aliquid gratis, et liberali donatione. Quod vero tribuitur famulis, domorum constructoribus etc. tribuitur ex obligatione justitiae. Recte tamen se geret; si bene valentibus, qui possunt suis laboribus sibi necessaria comparare, nil in eleemosynam tribuat; potius enim id esset ipsorum ignaviam fovere.

II. Cum omnes ex superfluis proprio statui teneantur eleemosynas quasdam facere, sequitur non esse tutos in conscientia, etiamsi omnia superflua velint in alios pios usus erogare. Hinc male se gerunt illi ecclesiastici, qui in pun-

cto mortis, timentes defecisse obligationi pie impendendi ea, quae ex proprio beneficio ipsis superant, fundant capellanias etc. et nil pauperibus relinquunt; tenebantur enim aliquam partem reddituum beneficii, qui proprio statui erant superflui, pauperibus elargiri. Quae vero pars a divitibus ex superfluis proprio statui sit in eleemosynam eroganda, non tam facile est assignare. Communior videtur illa opinio, quae obligat episcopum habentem superflua, ad tribuendam pauperibus quartam partem annui redditus beneficii, alios vero ecclesiasticos ad quintam, vel sextam partem, dummodo aliud, quod superfluum est, congruae sustentationi, erogent vel in Dei cultum, vel in usus pios. Quoad laicos habentes superflua proprio statui, sunt qui putant ab ipsis satisfieri obligationi de eleemosyna elargienda, si pauperibus distribuant quinquagesimam partem annui redditus, caeteris reservatis ad altiorem statum adipiscendum. Talis opinio, meo videri, nimis favet divitibus; unde consulerem, ut liberaliores essent erga pauperes, ne verificetur facilius esse camelum transire per foramen acus, quam ipsos intrare in regnum coelorum.

III. Ultimo notet prudens et doctus confessarius, quod dum dicitur ex superfluis impendi posse in alios pios usus, quam in eleemosynas, hoc intelligendum est, dum non sit necessitas subveniendi gravibus pauperum necessitatibus. Quis enim non videat, quam Deo displiceret fundare ecclesias, beneficia, ornamenta altaribus etc. suppeditare, dum interim pauperes graviter indigentes in suis miseriis tabescerent? Bon. *disp.* 3. *qu.* 4. *de char. p.* 6. *n.* 9.

* Ad judicandum de extrema pauperum necessitate, non sufficiunt quae ipsi de sua necessitate asserunt: etiam per qualemcumque parochi fidem; mendici enim saepe saepius suas miserias exaggerant, et parochorum fides ordinarie loquendo non de extrema, sed tantum de gravi testatur. Ita cum s. Thoma semper laudandus ejus interpres Sylvius *in* 2. 2. *q.* 32. *art.* 6. *

* Non desunt qui velint urgere praeceptum eleemosynae in gravi proximi necessitate, etiamsi aliquam levem proprii status diminutionem ferre quis debeat, ut videre est apud eumdem Sylvium *conclus.* 3. ex eo praecepto, quod vult, proximum diligendum non verbo et lingua, sed opere et veritate. Quae sententia paulo severior aliis videtur; mihi quidem arridet ea, quam tenere videntur Palaus *loc. cit. n.* 14. Coninch. *de charit. disp.* 27. *dub.* 8. *n.* 130. Suarez *de*

charit. disp. 7. *sect.* 3. *n.* 9. ubi probant, non excusare ab eleemosyna facienda in gravi proximi necessitate diminutionem status, idest illum altiorem statum, qui curari licite potest ex illis superfluis, unde in gravi necessitate attendendus non erit status futurus curandus, sed praesens, cui si bona aliqua supersunt, eroganda erunt ad graves proximorum necessitates. Neque coeteroquin haec generaliter intelligenda sunt, sed attentis circumstantiis; cum enim necessitatis gravitas suam habeat latitudinem, ita et status diminutio aliquando major, aliquando minor esse debet, itaut tanto minus in hac parte sibi concedant divites, quanto plus ex altera indigent pauperes; neque enim eodem passu procedendum in gravi, ac in eorum extrema necessitate, sed prudentis ac cordati judicio relinquendum. *

* Notandus hic venit aliquorum error, qui res inventas, ac etiam furto res ablatas in eleemosynam pauperibus distribuere volunt, putantes hoc modo, et restitutionis oneri satisfacere, et eleemosynae fructu gaudere. Oritur error iste ex eo, quia posthabitis diu diligentiis ad dominum inveniendum, illi reperto restitutionem facere erubescunt. At revera neutram implent obligationem; non primam, quia hujusmodi eleemosyna fieri non debet, nisi postquam sufficienti adhibita diligentia dominum invenire datum non est; non secundam, quia eleemosynam faciendam esse ex bonis rebusque propriis apud omnes in comperto est. *

* Alter quoque reprehendendus error famulorum et praecipue famularum, quae solent consanguineis invisentibus, ac etiam extraneis pauperibus panem, aliaque poculenta, et exculenta tribuere insciis dominis, pro excusatione eleemosynam afferentes, et gravem erga pauperes misericordiam. Licet una aut altera vice a multis permittatur, non sunt tamen huic praxi laxandae habenae; quia nimis ceteroquin frequenter praestarent contra domini voluntatem non quoad modum tantum, sed etiam quoad substantiam invitum, et non suum, sed alienum donarent. Praxim hanc reprobare videtur D. Thom. *in* 4. *sent. dist.* 15. *qu.* 2. *art.* 5. *quaestiunc.* 3. ubi, postquam admisit posse famulos et famulas panem ac alia hujusmodi de bonis dominorum in eleemosynam elargiri, requiri docuit domini consensum, et ipsius nocumentum abesse. *

* Cavendum quidem est, ne severiori examine mendicantium pauperum necessitas inquiratur, quia majus periculum est in eo quam in negligenti: attamen non pauci sunt, qui

Digitized by Google

ignaviae ac otio dediti, licet benevalentes labore manuum victitare recusantes, mendicando victum quaerere non erubescunt. His eleemosynam denegando nullomodo charitatis praeceptum infringi dicendum est, tum quia hujusmodi homines non sunt vere pauperes, tum quia eleemosyna ignaviam vitiorum omnium matrem, foveret. Ita Sylv. *loc. cit. art.* 9. *conclus.* 3. Palaus *p.* 14. *n.* 2. et alii apud ipsum; vel mitius loquendo cum Natali Alexandro *theolog. dogmat. mor. lib.* 4. *cap.* 3. *art.* 11. *reg.* 25. nec magna, nec ita facile tribuenda est. *

* Ad eleemosynae speciem reduci potest, quae in plurimis locis viget consuetudo permittendi pauperibus, absoluta messe, aliisque fructibus recollectis, quas ex agricolarum manibus effugerunt spicas, ac aliorum fructuum reliquias tollere. An haec quae olim veteri lege vigente, licentia arctissimo Dei praecepto jubebatur, Levitic. *cap.* 19. Deuteron. *cap.* 24. illa cessante, obsoleverit, multum apud sacros interpretes, et jurisconsultos certatur. Si non justitiae, charitatis certe lege concedenda videtur, ut pauperes exigua hac ope juventur; neque enim certa ratione satis constat abrogatum fuisse vetus praeceptum, et pauperes a misericordia impetrato beneficio, aut a lege jure quaesito gaudeant. Hoc si permittant pauperibus parochi, aut confessarii, eos docere non desinant sine dominorum damno praestandum, quod plerumque ex eorumdem insatiabili cupiditate evenit, dum sub praetextu colligendarum reliquiarum, agros, vineas, oliveta ac sylvas invadunt, in quibus nondum totaliter fructus collegerunt domini, quod nullo modo esse permittendum recta ratio dictat. Videatur Benedictus XIV. *constit.* 56. *Acerbi plane bullar. tom.* 1. *pag.* 165. *

CAPUT IV.

De eleemosyna spirituali, hoc est, de praecepto correctionis fraternae.

Quamvis etiam eleemosynae spirituali septem assignentur actus, qui sequenti versiculo continentur:

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Nihilominus specialiter instruitur sermo de fraterna correctione; et quidem non de judiciali, quae adhibet remedium peccato delinquentis, quatenus ex isto oritur malum

aliorum, et nocumentum communis boni, sed de correctione fraterna, quae juxta D. Th. 2. 2. *q*. 33. *a*. 1. *et* 3. adhibet remedium peccato, in quantum peccatum est malum ipsius peccantis (1).

Q. I. An detur praeceptum naturale correctionis fraternae; et quos obliget.

R. I. Datur praecitatum praeceptum, et evidenter patet: Ecclesiast. 19. *Corripe proximum tuum ne iteret: corripe amicum tuum ne iterum addat facere*, et Math. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe illum inter te, et ipsum solum*. Ratio autem evidens est, quia si ex praecepto naturali et divino tenemur succurrere proximo existenti in corporali necessitate; utpote quia ad nos quodammodo pertinet, ut diximus agentes de proximi dilectione, quis dubitare potest multo magis dari tale praeceptum, dum agitur de sublevanda proximi spirituali indigentia, quae tam praevalet corporali?

Et quidem hujusmodi obligatio erit de sua natura mortalis; etenim si non sublevare proximum in gravi corporali necessitate constitutum mortale est, multo magis mortale erit ipsum non sublevare in gravi spirituali necessitate. Trullench. *l*. 1. *decal*. *c*. 5. *dub*. 13. *n*. 2. * Haec est communissima theologorum sententia. *

R. II. Praeceptum correctionis fraternae obligat omnes. Ratio est, quia tale praeceptum oritur ex praecepto charitatis, quae vult ab omnibus proximum esse amandum, et ei subveniendum, praecipue in spirituali necessitate. * Habetur *can*. *Tam sacerdotes caus*. 24. *q*. 3. *et cap*. *Cum ex injuncto de haereticis*. * Hinc cum subditi teneantur praecepto charitatis Superiores diligere, pariter, ut notat s. Thomas 2. 2. *q*. 33. *art*. 4, tenebuntur et ipsos corrigere, quamvis cum magna mansuetudine, prudentia, et reverentia, et secreto, si peccata Superioris non sint publica, et scandalosa. Regin *t*. 1. *l*. 4. *c*. 25. *n*. 330. Pal. *tr*. 6. *d*. 3. *p*. 7. *n*. 10. Si tamen subditus sit vilis conditionis, non tenetur, nec debet Superiorem per se ipsum corrigere, sed suae obligationi satisfacit, si id faciat per personas digniores; facilius enim ita assequetur finem fraternae correctionis: * Sylv. *q*. 33. *art*. 4. *

(1) Correctio fraterna est *admonitio qua quis proximum ex caritate conatur a peccato revocare*. Differt ab *judiciali* quae fit publica auctoritate et potius ordinatur ad bonum commune: differt a *paterna* qua superiorum auctoritate sua absque judicii forma delinquentem corripit ad illum lucrandum, et ad scandalum tollendum.

Item peccator tenebitur corrigere alium delinquentem ex ratione jam dicta. Ut plurimum tamen publici peccatores eximuntur a tali obligatione, tum quia potius ad ostentationem, quam ad emendationem viderentur corrigere; et correctus posset ipsi respondere juxta illud Mat. 7: *Hypocrita quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem in oculo tuo non vides?* Caeterum si publicus peccator procedat cum humilitate, et emendationem speret, tenebitur delinquentem corrigere: d. Thom. 2. 2. *q.* 33. *a.* 5. Palaus *loc. cit. n.* 2.

Super omnes autem tenentur Superiores ad correctionem fraternam, cum ad eam teneantur ex vi sui officii: D. Th. 2. 2. *q.* 33. *a.* 3. *ad* 1. Si vero in hoc praestando deficiant, mihi probabilius est non solum peccare contra charitatem, sed etiam contra justitiam, cum proprio officio non satisfaciant. Sanch. *consil. lib.* 6. *cap.* 2. *dub.* 9. *n.* 3. Palaus *l. c. n.* 8. Trullench. *lib.* 1. *cap.* 5. *d.* 15. *n.* 1. * et habetur *cap. Quamvis causae de reg. jur.* * Hinc praelati tenentur corrigere subditos, parentes filios, mariti uxores, dominus famulos, magister discipulos, tutor pupillum, curator minorem, parochus suas oves, confessarius poenitentes etc.

Ulterius praelati, et magistratus non solum tenentur ad corrigendos, quos noscunt delinquentes, sed tenentur hoc inquirere vel per seipsos, vel per speculatores, quos tamen debent curare praeditos esse prudentia, charitate, et justitia ne mendaciis ipsorum aures impleant, et plusquam par est aliena crimina extollant. Dixi teneri per se ipsos, vel per speculatores subditorum crimina inquirere; tum quia tamquam patres et judices tenentur de subditorum vita inquirere, ut adhibeant convenientia remedia ad ipsorum correctionem: tunc quia cum ad ipsos pertineat bonum commune promovere, id exposcit ut majori diligentia de subditorum vita et moribus inquirant, mediis tamen ordinariis, non extraordinariis. D. Th. 2. 2. *q.* 33. *a.* 2. *ad* 4. Layman. *l.* 2. *tr.* 3. *c.* 7. *n.* 2. Dian. *p.* 1. *tr.* 2. *resol.* 42. Hujusmodi inquisitio non est licita subditis, quia per ipsam pax reipublicae turbaretur, unde dicitur Proverb. 24: *Ne quaeras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.* Videatur s. Thom. 2. 2. *quaest.* 33. *art.* 2. *ad* 4.

Q. II. Quae peccata sint materia praecepti correctionis.

R. I. Peccatum mortale non emendatum est materia praecepti correctionis. Ratio est, quia peccator existens in peccato mortali, est in gravi spirituali necessitate, adeoque illi

eleemosyna spirituali est subveniendum. Ulterius Christus Dominus imposuit praeceptum correctionis fraternae, ut lucremur fratrem nostrum, ut deducitur ex illo Matth. 18. *Lucratus es fratrem tuum*: dum ergo frater periit per peccatum, est obligatio illum lucrandi mediante correctione. Demum, ut bene advertit s. Thom. 1. 2. *q.* 109. *art.* 8. est moraliter impossibile hominem diu existere in peccato mortali absque nova culpa; ut enim habet s. Gregorius *lib.* 25. *moral. cap.* 19. *Peccatum quod mox per poenitentiam non deletur, suo pondere ad aliud trahit*. Cum ergo omnes asserant obligare praeceptum correctionis, dum est periculum reincidentiae, et hujusmodi periculum semper adsit, si peccatum praeteritum non sit emendatum, sequitur ex peccato praeterito non emendato consurgere obligationem fraternae correctionis. Suar. *de char. d.* 8. *sect.* 3. *n.* 8. Bon. *d.* 3. *q.* 4. *p.* 7. *n.* 4. Hurtad. *d.* 26. *sect.* 7. §. 68.

Dices fere numquam posse consurgere hujusmodi obligationem, quia semper potest praesumi emendatio illius, qui peccavit. Contra tamen est, quia dum certo moraliter scitur commissum fuisse peccatum, et aliunde, qui peccavit, non det signa emendationis; puta adeundo confessarium, faciendo restitutionem, non frequentando domum, in qua peccavit, loquendo cum illo, quem injuriis lacessivit etc. dat prudens fundamentum credendi parum curare de sua emendatione, et ita datur locus morali certitudini de perseverantia in peccato. Caeterum persona particularis non tenetur corrigere quae per dubia signa cognovit, vel quae scit per incertum rumorem, seu audivit a personis, quibus non sit necesse omnino credere, tunc enim correctio potius noceret, quam esset proficua: Sanchez *t.* 2. *consil. l.* 6. *d.* 1. *n.* 3 Dian. *p.* 7. *tr.* 3. *resol.* 6. Praelatus vero potest etiam dubia peccata corrigere, exponendo tamen illi, qui timetur deliquisse, non esse certum de suo crimine; nam hoc pertinere videtur ad eam vigilantiam, quam supra gregem suum habere debet. Unusquisque etiam privatus teneri videtur, ut dubia repraesentare crimina, de quibus habet suspicionem, si ex his immineat grave damnum bono communi, et aliunde sit spes emendationis; nam tunc periculum boni communis, seu etiam vitae proximi, videtur strictius obligare ad removendum crimen, quamvis non certum. Filliuc. *t.* 2. *tr.* 28. *c.* 6. *q.* 3. *et* 4. Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 14. *n.* 1.

R. II. Unusquisque tenetur sub veniali, peccata venialia habitualia proximi corrigere, non vero quae oriri solent ex

fragilitate. Ratio primae partis est, quia cum peccata venialia habitualia constituant hominem in aliqua spirituali miseria, adest obligatio illum ab ea liberare. Ratio secundae partis est, quia non solum impossibile est cognoscere omnia peccata, quae ex fragilitate oriuntur, sed etiam communiter ab eis homines non se corrigunt. Palaus *tr.* 6. *d.* 3. *p.* 3. *n.* 3.

Quod si sermo esset de praelatis regularibus, quamvis possint quandoque dissimulare aliquos defectus occultos; nihilominus, tenentur ut plurimum sub gravi levia peccata corrigere; quia ex istis graviter laeditur regularium disciplina, et valde impediuntur religiosi a perfectione acquirenda, unde si ipsa non corrigant, graviter in suo munere deficiunt. Suar. *de char. d.* 8. *sect.* 2. *num.* 6. Palaus *d.* 3. *p.* 3. *n.* 6. Reginal. *l.* 4. *c.* 25. *n.* 333. Anton. a Sp. S. *tr.* 2. *dub.* 2. *sect.* 18. *n.* 123.

R. III. Etiam peccata per ignorantiam commissa sunt materia correctionis si ignorantia sit vincibilis, vel si sit invincibilis et emendatio speretur. Certe si ignorantia sit vincibilis, seu culpabilis, pro comperto est omnes teneri sic delinquentem corrigere; cum talis ignorantia a peccato non excuset. Si vero sit invincibilis, adest obligatio correctionis, dum speratur fructus; alias ex correctione nocumentum proximo adveniret: *can. Si quis autem de poenit. disp.* 7. * Et eruitur *ex cap.* 6. *Quia circa de consanguinit.* ubi Innocentius III. putavit dissimulandum cum quibusdam invalido matrimonio copulatis *cum ex separatione grave videas scandalum imminere.* * Aliqui dicunt id esse verum, quando delinquens, qui invincibiliter ignorat, peccat contra jus positivum, secus si peccet contra legem naturalem. Sed ego non video sufficientem disparitatem; etenim si corrigo invincibiliter delinquentem contra legem naturalem, dum fructus non speretur, nil aliud facio, quam reddere formaliter peccantem illum, qui tantum materialiter peccabat, quod est idem ac reddere illum reum gehennae.* Hanc doctrinam tenent Sylvius *in* 2. 2. *d. Thom. q.* 33. *art.* 2. *quaer.* 5. *conclus.* 4. Continuat. Tournel. *t.* 3. *pag.* 317., nec reprobat p. Concina *apparat. ad theolog. christ. tom.* 2. *dissertat.* 1. *cap.* 4. *n.* 26. ubi textum d. Aug. *Si scirem* etc. *ex cap. Si quis de poenit. dist.* 7. depromptum de correctione fraterna extra poenitentiae sacramentum facienda explicat, et admittit Antoin. *theolog. moral. tract. de virt. theolog. cap.* 5. *q.* 2. *

Q. III. Quando obliget praeceptum fraternae correctionis.

R. I. Praeceptum de correctione obligat non solum in extrema, sed etiam in gravi proximi necessitate. Ratio est; quia non solum quando proximus est in periculo damnationis, sed etiam quando vel est in periculo committendi grave peccatum, vel in illo perseverat, imminet illi grave spirituale damnum, nos autem debemus grave spirituale damnum proximi removere, semper cum possumus, ut explicatum est supra. Ita docet s. Thom. 2. 2. *q.* 33. *art.* 2. ubi etiam advertit expectandam esse temporis opportunitatem, ne correctio perniciosa evadat.

R. II. Non adest obligatio proximum corrigendi, ni sit probabilis spes emendationis. Advertendum igitur ex s. Th. *loc. cit.* correctionem judicialem faciendam esse sine tali spe; nam haec primo, et per se considerat publicum bonum. Quapropter Superiores tenentur corrigere publicos defectus etsi non sperent delinquentes emendandos; quia ex omissione talis correctionis rueret publicum bonum. Cum vero e contra correctio fraterna per se respiciat emendationem peccantis, cessante tali spe, cessat illius obligatio.

Non opus tamen est, spem emendationis esse certam, alias fere nunquam daretur praeceptum correctionis. Sufficit igitur si sit probabilis; dum enim spero prudenter meam correctionem profuturam, adest quidquid requiritur, ut movear ad succurrendum meo proximo. Ubi etiam advertendum, quod quamvis aliqui non statim emendentur, dum corriguntur, nihilominus fructus correctionis sequitur post aliquem temporis decursum, et id satis est ut non teneamur a correctione cessare. Suar. *disp.* 8. *sect.* 3. *num.* 3. Palaus *tr.* 6. *d.* 3. *p.* 5. *nu.* 1. Anton. a Sp. S. *t.* 3. *tr.* 2. *disp.* 2. *sect.* 118. *n.* 126. Item advertendum quod mœror, tristitia, vel ira, quae fortasse consurgent ex correctione in correcto, non debent nos deterrere ab observatione praecepti de corrigendo proximum, sed solum si prudenter timeatur proximum ex correctione sumpturum occasionem novum committendi peccatum, aut sequuturam obstinationem in praecedenti. Adderem saltem in extrema necessitate non abstinendum esse a proximo corrigendo, quamvis dubitarem, an correctio fructum, vel potius nocumentum sit allatura; nam tunc videtur tentandum etiam remedium dubium, ne proximus damnetur.

Q. IV. Qualis ordo servandus sit in correctione fraterna, et an semper obliget.

R. I. In correctione fraterna servandus est ordo, quem docuit Christus Dominus Matth. 18. Igitur secreto delin-

quens, secreto corrigatur. Secundo, si talis monitio secreta non prosit, corrigatur coram testibus etiam delicti ignaris. Tertio, si hujusmodi non prosint, denuntietur praelato; quem si non audiat, habeatur sicut ethnicus, hoc est, corrigatur per poenas ecclesiasticas. Quamvis autem videantur quidam innuere hunc ordinem esse dumtaxat de consilio, non de praecepto, nihilominus omnino tenendum est esse de praecepto, ac ita manifeste docet s. Thomas 2. 2. *q.* 33. *art.* 7. *et* 8. Id autem probat s. Thomas exemplo medici corporalis; sicut enim iste tenetur, semper cum fieri potest, conferre sanitatem aegroto absque membri abscissione, pari ratione per correctionem fraternam ita tenemur spirituali proximi necessitati mederi, ut illius fama conservetur. Suar. *t.* 4. *de relig. l.* 10. *c.* 7. *n.* 10. Palaus *tr.* 6. *d.* 3. *p.* 8. *n.* 4. et communiter theologi apud Dianam *p.* 5. *tr.* 15. *resol.* 42. Et hoc puto observandum, etiamsi aliquis ob bonum finem juri secretae correctionis cessisset; etenim perseverat praeceptum, semper cum illius primarius finis perseverat: finis autem primarius secretae correctionis a Christo impositae, est fratris emendatio, ac proinde servandus est, semper cum spes emendationis effulget. Praeterea experientia docet, quod dum non servatur secreta correctio, non emendatio, sed peccantis perturbatio oritur.

Ex hoc infertur, minime licere deferre peccatum subditi ad ipsius praelatum, vel parochum, quando secretum est, dum quis probabiliter sperat sufficere suam privatam correctionem ad emendationem peccantis: et hoc verum est, etiamsi quis intendat deferre occultum crimen praelato, seu parocho, ut patri. Ratio est, quia ita agendo, non consulitur bono spirituali proximi sine ipsius gravi detrimento; pluris enim subditi, et parochiani aestimant conservare bonam famam apud praelatum, et parochum. Ulterius ex hujusmodi modo agendi solent oriri rixae, et odia inter correctum, et deferentem; ac proinde non sequitur emendatio peccantis, sed potius praebetur occasio novis peccatis. Palaus *p.* 12. *n.* 7. Anton. a Sp. S. *tom.* 3. *tr.* 2. *d.* 2. *sect.* 16. *num.* 129. Praefatam autem doctrinam puto attendendam, quamvis credatur correctio praelati melius profutura; etenim lex naturalis dictat, correctionem faciendam cum minori proximi detrimento; ac proinde nunquam videtur infamandus apud praelatum, et parochum, quoties speratur ex privata correctione emendandus. Anton. *in direct. regul. p.* 3. *tr.* 4. *d.* 3. *sect.* 2. *n.* 57. et alii apud ipsum. * Videatur ulterius D. Thom. *Quodlib.* 11. *q.* 10. *art.* 11. *

R. II. Quando peccata sunt notoria, non est obligatio servandi ordinem supradictum correctionis fraternae, nisi forte, ut dicit s. Thomas 2. 2. *q.* 33. *a.* 7. *Aliquis firmiter existimaret, quod statim per secretam admonitionem posset hujusmodi mala impedire*. Si igitur quis non firmiter existimaret posse statim peccantem ad meliorem frugem reducere, potest illum quantocius ad Superiorem deferre; etenim eo ipso, quod publice peccet, publice se infamat, et facit cognoscere, se renunciare juri secreti. Praeterea quomodo sperari potest profuturam secretam correctionem respectu illius, qui, publice peccando, faciat cognoscere se hominum praesentiam parvipendere? Stet ergo peccatum notorium, sive facto, quia in multorum praesentia est commissum, sive jure, quia manifestatum fuit per sententiam judicis, sive fama, quia illius notitia ad plures pervenit, posse statim ad Superiorem deferri.

R. III. Si quis velit committere peccatum, quod cedat in damnum tertiae privatae personae, ut se habent furtum, homicidium etc. tunc distinguendum est. Si igitur certa sit spes emendationis, teneor paratum ita delinquere secreto corrigere; tunc enim sine damno peccantis possum damnum tertiae particularis personae impedire. Si vero non sit certa spes emendationis, tunc teneor delinquentem denuntiare Superiori. Ratio est, quia si certa non sit spes emendationis, potest grave damnum tertiae innocenti personae imminere, unde, ut hoc a superiore impediatur, possum delinquentem ipsi manifestare; semper enim bonum innocentis bono delinquentis est praeferendum. Notandum proinde hic est discrimen, quod intercedit, quando corrigendus est delinquens, qui tantum committere vult peccata, quae sunt in damnum sui, ac quando vult peccata committere in damnum tertii. In primo casu, ut sit obligatio illum secreto corrigendi, satis est si sit sola probabilis spes emendationis, ut dictum est supra. At dum agitur de corrigendo delinquente, qui committit peccata, seu vult committere peccata in damnum tertiae personae, tunc si non sit certa spes emendationis, denunciandus est Superiori, omissa fraterna secreta correctione; ita enim expostulat ratio vitandi damnum innocentis. Quod si non possim Superiorem adire, possum et debeo ipsum innocentem admonere, ut sibi caveat; et si opus sit, etiam denuntiare ipsi nocentem, ut postulet a judice auxilium. Sanch. *in consil. p.* 2. *l.* 6. *c.* 2. *dub.* 5. *n.* 8. Trull. *tr.* 28. *c.* 7. *q.* 3. *n.* 153. Palaus *tr.* 6. *d.* 3. *p.* 13. *n.* 8.

Quod vero omitti debeat secreta correctio, et denunciandi sint laedentes falsa doctrina etc. bonum publicum, dixi supra *q.* 1. *c.* 6. Eadem doctrina applicatur respectu graviter delinquentium contra bonum publicum; uti se habent proditores, falsificantes monetas etc.

Regulae in praxi observandae

I. Cum praeceptum correctionis obliget de se sub mortali, debet prudens confessarius advertere, ne poenitentes huic muneri deficiant sub praetextu, quod ad ipsos non attinet corrigere eos, qui non sunt ipsorum subditi, domestici etc. si enim peccatum sit grave, et detur probabilis spes emendationis, tenetur unusquisque quaerere opportunitatem temporis, ut proximum a spirituali sublevet miseria, alias difficile excusabitur a gravi culpa, ut patet ex dictis.

* Multis de causis fieri potest venialis correctionis fraternae obligatio. I. Si proximus peccet tantum venialiter; advertendum tamen, quod interdum ex peccato proximi veniali oriri potest grave damnum, aut scandalum; ut esset si alium leviter irridens ad magnam iram impelleret: tunc enim sub mortali teneretur audiens irridentem corrigere, si in religiosa communitate leves defectus sine correctione a Superioribus permitterentur; nam per ipsos notabilis regularis disciplinae jactura, quod est grave malum, plerumque sequitur. Suar. *de charit. disp.* 8. *sect.* 2. *num.* 6. Coninch. *disput.* 28. *dub.* 3. *num.* 24. Secundo, si omittatur correctio ex inadvertentia non crassa, vel ex magno quodam pudore et timore, qui mentem incertam teneat, et sagacia verba praecludat. s. Thom. *loc. cit. art.* 2. *ad* 3. *

II. Si aliquis non constitutus sit a superioribus speculator actionum proximi, non potest propria auctoritate alienos defectus inquirere, etiamsi sibi proponat pro fine illos corrigere; nam ex hujusmodi inquisitione facta a particularibus personis pax reipublicae et communitatis turbatur. Hinc patet, quam male se gerant illi, qui sola curiositate moti, die noctuque vigilant, ut scire valeant, quo aliquis eat, ubi commoretur, si domos suspectas frequentet etc. Immo admonent doctores ipsos superiores, quibus licet adhibere etiam zelatores vigiles, ne modis extraordinariis propriis subditis insidientur.

III. Si Superior manifestari praecipiat crimen occultum, quando prius praemittenda est fraterna secreta correctio, quam diximus cadere sub praecepto, tunc non est ei pa-

rendum; sed prius facienda est fraterna correctio, quae si non prosit, tunc crimen deferendum est Superiori. Audiatur s. Th. 2. 2. *q.* 33. *a.* 7. *ad* 5. ubi sic habet; *praelato non est obediendum contra praeceptum Domini, secundum illud actor.* 5. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus. *Et ideo, quando praelatus praecipit, ut sibi dicatur, quod quis sciverit corrigendum, intelligendum est praeceptum sane, salvo ordine correctionis fraternae, sive praeceptum fiat communiter ad omnes, sive ad aliquem specialiter. Sed si praelatus expresse praeciperet contra hunc ordinem a Domino institutum, et ipse peccaret praecipiens, et ei obediens, quasi contra praeceptum Domini agens.* Si igitur aliquis a Superiore interrogetur de peccato occulto, quod cedit in damnum solius delinquentis, si nondum secreto illum correxerit, potest respondere se nescire; quia ita respondendo, respondet ad mentem interrogantis, cum praesumatur interrogare de peccato, quod dicere teneatur.

IV. Bene notet confessarius multos deficere in adimplendo praecepto de fraterna correctione, quia non sibi certo videtur delinquens emendandus vel emendandus statim; quapropter monere debet suum poenitentem obligare hoc praeceptum, dum est probabilis spes emendationis; vel dum speratur correctio aliquando profutura. Alii cessant a correctione, quia vident delinquentem esse perturbandum, sed neque hoc motivum excusat a correctione, quoties fructus speretur. Alii pariter credunt, hoc praeceptum urgere, quando sciunt, aliquem deliquisse; cum re vera charitas exposcat etiam corrigendum illum, qui est in periculo peccandi, vel quia ex. gr. habet malos socios, vel quia nimis familiariter incipit cum mulieribus agere etc. Moneat insuper confessarius quosdam zeli nimis ferventis, ut ad proximum corrigendum opportunum tempus expectent.

• Si loquamur de Superioribus, patribus, maritis etc. correctionem omittentibus, cum ea facienda erat, conveniunt plures, debere istos circumstantiam officii, seu personae in confessione explicare, et subditi correctionem omisisse. Sylv. *loc. cit. art.* 3. Suar. *disp.* 8. *sect.* 4. *num.* 5. Palaus *loc. cit. num.* 8. •

• Qui correctionem peccatorum venialium faciendam admittunt, graves theologi docent, simul multa opus esse prudentia et circumspectione, tum quia emendatio singulis fere passibus necessaria perpetuam scrupulorum materiam ministraret, tum quia gravem proximis molestiam crearet, et

exprobrandi potius quam corrigendi animo fieri videretur, tum denique quia minima quaeque vellicans, pacem ac tranquillitatem perturbaret, intollerandum in civili societate se redderet, ideoque neque venialis, neque lethalis peccati emendationem obtineret. In his ergo circumstantiis satius erit dissimulare, nisi, ut mox dictum est, veniale peccatum grave damnum afferret. *

* Valde utilis esse solet correctio illa, quam adhibent plures viri cordati, ac mulieres bene compositae; dum enim audiunt aliquem proximo detrahentem, vel inhonesta loquentem, exteriori vultus compositione, ac moestitia, aliisque displicentiae signis sermones illos abominari ostendunt, quo facile fit, ut in se reversus ille ab iis desistat. Quam profuturum sit istud correctionis genus habetur Proverb. *cap.* 25. *vers.* 23. ait enim: *Ventus aquilo dissipat pluvias, et facies tristis linguam detrahentem*. Hanc ergo valde insinuare satagant confessarii praesertim puellis, dum in conversationibus alias licitis inveniri contingat; plerique enim illos sermones adhibent, ut multitudinem oblectent. Si ergo male accipi sentiunt, facile, ait Beda in locum illum: *discit non libenter dicere, quod didicerit non libenter audiri*. Quae correctio maxime curanda, cum non semper alia via ad eam faciendam pateat. *

CAPUT V.

De vitiis oppositis charitati.

Q. I. Quot sint vitia opposita charitati.

R. Cum charitas Deum respiciat et proximum, illa vitia erunt ipsi opposita, quae Dei et proximi amori opponuntur. Decem autem enumerantur a s. Thoma 2. 2. *q.* 34. *a.* 4. Odium Dei, et proximi, quod vitium immediate ipsi charitati opponitur, quatenus dicit dilectionem. Cum autem charitas etiam gaudeat de bono divino, et proximi, ipsi primo erit opposita acedia, secundo invidia. Praeterea cum unio effectus sit charitatis, ipsi erit contraria discordia; sicut etiam quia ex amore sequitur pax, ipsi opponuntur discordia, contentio, schisma, bellum, rixa, seditio. Denique, cum charitas inclinet ad benefaciendum; ipsi erit contrarium *scandalum*, de quo capite sequenti.

Q. II. Quid sit odium Dei, et quotuplex, et quale peccatum.

R. I. In praesenti non sumimus odium Dei pro odio generali incluso in omni peccato, quatenus scilicet dicitur o-

dio habere Deum ille, qui per peccatum mortale avertitur ab ultimo fine, et convertitur ad creaturam; hoc enim odium, cum sit inclusum in omni peccato mortali, non constituit specialem malitiam, distinctam ab illa. quae est in eodem peccato.

R. II. Cum, ut bene advertit s. Thomas *loco supra citato art.* 1. Deus non possit odio haberi, quatenus in se bonus, et ut auctor aliquorum effectuum non contrariorum voluntati creatae, ita enim nihil dicit, quod dissonet, et repugnet nostro appetitui, sequitur, solummodo posse odio haberi, ut est prohibitor, seu vindex peccatorum; sub hac enim ratione explicat aliquid repugnans inordinatae peccantium voluntati. Hinc odium Dei potest definiri: *Aversio a Deo; in quantum prohibet peccata, vel eadem peccata punit.*

R. III. Odium Dei duplex est, abominationis scilicet, et inimicitiae. Odio abominationis desiderat peccator, ut Deus non sit; odio vero inimicitiae optat illi aliquod malum.

R. IV. Odium Dei est peccatum omnium gravissimum, tum quia opponitur nobilissimae omnium virtuti; tum quia ipsi opponitur secundum actum primarium, scilicet secundum quod dicit Dei dilectionem. Cum autem quodcumque malum, quod Deo velimus, non possit non esse culpa gravissima, ideo non potest dari in odio Dei peccatum leve ex parvitate materiae. Dicitur etiam peccatum in Spiritum Sanctum, quia directe opponitur Dei charitati. Laym. *l.* 2. *tr.* 3. *cap.* 8. Bonac. *d.* 3. *q.* 4. *p. ult. n.* 3.

Q. III. Quid sit odium proximi, et an omnia odia proximi sint ejusdem speciei.

R. I. Odium proximi est expresse exoptare malum proximo. Quamvis autem sit ex genere suo mortale, unde dicitur Jo. 3. *Omnis, qui odit fratrem suum, homicida est*, nihilominus potest esse veniale ex imperfecta deliberatione; vel quia malum proximo exoptatum sit exiguum. Quod si proximo non velimus malum sub ratione mali, sed ob amorem boni, tunc nullum est peccatum; ut si proximo aliquod exoptem infortunium, ut ad Deum redeat, ne seducere possit innocentes, nocere bono publico etc. Tolet. *l.* 4. *sum. c.* 11. Navar. *in sum. c.* 15. *n.* 10. Bon. *de char. d.* 3. *q.* 11. *p. ult. a n.* 7. (1) * Ad hoc autem ut quis dici

(1) Hujusmodi odium dicitur *abominationis*, et habet pro termino, personae qualitatem non vero personam ipsam, quia hoc in casu odium inimicitiae dici deberet. At valde cavendum ne qualitas illa putetur prava

Digitized by Google

possit proximum non odisse, vel ei malum non exoptare sub ratione mali, necesse est ut ejus persona diligatur, vitia tantummodo odio habeantur juxta illud Psalm. 118. *Nonne qui oderunt te; Domine, oderam?* Quae verba exponens divus Augustinus, *hoc est*, ait, *perfecto odio odisse, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas**.

R. II. Probabile est, omnia odia mere interna proximi esse ejusdem speciei. Ratio autem est, quia sicut omnia furta sunt ejusdem speciei in ratione furti, quamvis diversis mediis fiant, quia omnia tendunt ad laedendum proximum in bonis fortunae; sicuti censent non pauci doctores esse ejusdem speciei diversas detractiones, quia omnes conveniunt in laedendo proximum in bonis famae; ita potest dici omnia interna odia, quamvis diversa mala proximi respiciant, esse ejusdem speciei, quia omnia conveniunt in ratione malevolentiae, qua proximo malum exoptamus. Dixi, probabile est, quia ita convincit ratio allata; auctoritas multorum doctorum, et nimis videtur grave obligare confessarium ad inquirendum, quale speciale damnum exoptaverit proximo ille, qui ipsum odio habuit. Lug. *de poen. disp.* 16 *sect.* 5. *n.* 259. *et seq.* Bon. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 4. *p. ult.* §. 1. *n.* 10. Caeterum e contra mihi apparet difficile in genere moris adinvenire quamdam communem mensuram specificam omnium malorum, quae possunt proximo exoptari, ita ut idem specie peccatum sit exoptare e. g. alicui aeternam mortem, ac exoptare jacturam bonorum temporalium. Pal. *d.* 4. *p.* 1. *num.* 7.* Suar. *de char. disp.* 6. *sect.* 2. *n.* 2. Coninch. *disp.* 29. *dub.* 3. *num.* 61. Sylv. *in* 2. 2. *d. Thom. q.* 34. *art.* 6. *quaer.* 2.*

Pariter dixi in responsione, omnia odia mere interna proximi probabile esse, quod sint ejusdem speciei; nam si desiderium non fuit simplex, sed ulterius aliquo pacto influxit in executionem sive consulendo, sive aliud medium apponendo, tunc certum est, ista odia, prout respiciunt executionem, desumere speciem a malo desiderato, adeoque esse diversae speciei, quando mala desiderata sunt diversae speciei. Hac ratione aliud specie diversum peccatum est ex odio curare, ut proximo auferatur fama, aliud curare, ut

quia nostro corrupto genio non est accomodata, vel ne odium transeat de qualitate in personam, quod facile posset evenire si in longum, odium abominationis protraheretur, vel tempore irae et commotionis animi, vel demum proximo negando signa amicitiae communia; vel etiam ipsamet particularia, si respective communia fiant, etc.

auferantur bona fortunae etc. Lug. et Bon. *loc. cit.* • Videantur DD. etc. •

R. III. Quando odium etiam internum est circa personam, quam speciali virtute debemus prosequi, explicanda est persona, quam odio habuimus, quia tunc non solum laeditur charitas, sed etiam illa virtus, pietas e. g., vel observantia, quae vult ex speciali motivo, nos tales personas benevolentia prosequi debere. Hinc in peccatis odii declaranda est conjunctio personae, quae odio habetur, ut si sit parens, conjux, praelatus, insignis benefactor, sacerdos, princeps, sive persona aliquo modo conjuncta laedenti: Lug. *de poenit. d.* 6. *sect.* 6. Coninch. *d.* 25. *de char. dub.* 9. *n.* 156. Bon. *in* 4. *decal. praec. d.* 6. *q. un. p.* 3. • Et late ostendunt Salmant. *tr.* 6. *cap.* 8. *n.* 82. •

De acedia, et invidia jam dictum est *t.* 2. *q.* 2. *cap. ult.* Sicut etiam *cap.* 1. explicando sextam superbiae filiam, innui quid sit discordia, et contentio. Solummodo hic adnotare volo, non esse laude dignos illos contentiosos scholasticos, qui in publicis, quas habent, in templis, disputationibus, ultra modum vocem attollunt, non sine sacri loci irreverentia. Quam bene se gererent, si servarent quae praescribit Tridentinum *sess.* 2. in gravibus fidei, et morum controversiis! En ejus verba: *In sententiis vero dicendis, juxta Toletani concilii statutum, in loco benedictionis considentibus Domini sacerdotibus, nullus debeat, aut immoderatis vocibus perstrepere, aut tumultibus perturbare, nullis etiam falsis, vanisve, ant obstinatis disceptationibus contendere, sed quidquid dicatur, sic mitissima verborum prolatione temperetur, ut nec audientes offendantur, nec recti judicii acies perturbato animo inflectatur.*

Q. IV. Quid sit schisma.

R. Schisma definitur a s. Th. 2. 2. *q.* 39. *a.* 1. *Voluntaria separatio ab unitate ecclesiae;* schismaticus enim se separando a capite ecclesiae, scindit ipsius unitatem. Hinc patet, quod licet omnes haeretici sint schismatici, cum omnis haereticus se separaverit a capite ecclesiae, adeoque ab ipsius unitate, non tamen omnes schismatici sunt haeretici; quia bene possunt credere omnes veritates fidei; ipsumque Pontificem esse verum Petri successorem, et nolle nihilominus ei obedire. Caeterum in praxi difficile est adinvenire schismaticum, qui non sit haereticus: d. Th. *l. c. in respons: ad* 3. Sanch. *l.* 2. *decal. c.* 36. *n.* 1. *et seqq.* Ex his patet, schisma semper esse gravissimum peccatum, cum non

possit dari casus, quo leviter charitas offendatur in separatione membrorum a capite.

Q. V. Quid sit bellum; et quae sint justae causae bellandi.

R. I. De bello agit s. Th. 2. 2. *q.* 40. et potest definiri. *Dissidium inter principes, ordinatum ad pugnam, multitudine armata.*

R. II. Ex sola opinione probabili, quod aliquod regnum, seu provincia etc. ad aliquem principem pertineant, puto non licere hujusmodi principi indicere bellum possidenti. Ratio est, quia non licet alicui propria auctoritate ex opinione pure probabili sententiam dicere, quod aliqua bona sint sua, et illam executioni mandare expoliando possidentem, et ideo neque ex mera opinione probabili licebit indicere bellum; hoc enim idem est ac proferre sententiam, illamque executioni propria auctoritate mandare. Hinc patet, quod licet quis possit ex opinione probabili movere litem, quia id non est expoliare bonis possidentem, sed inquirere cujus sint, et deinde expectare judicis sententiam; nihilominus hujusmodi doctrina non potest favere illi, qui ex opinione pure probabili vult bellum indicere. Praeterea non potest justum esse bellum, nisi clare fiat injuria invadenti; hujusmodi autem clara injuria non datur, dum solum habet rationes probabiles: nam tunc etiam alter habet jus fundatum, et ulterius ipsi favet possessio.

Ex hac ratione non pauci Theologi volunt, non licere etiam habenti opinionem probabiliorem indicere bellum possidenti; quia usque dum illius rationes non excedunt lineam probabilitatis, non fit a possidente certa injuria habenti rationes probabiliores; et ulterius titulus possessionis elidit, ex communiori theologorum, etiam rationes probabiliores. Quod si his addantur damna irreparabilia, quae ex bello inferuntur religioni, innocentibus, honori virginum, et nuptarum, apparebunt taliter praeponderare rationibus pure probabilibus, ut difficile possit judicari ex talibus rationibus justitia belli. Sotus *de just. lib.* 3. *q.* 6. Lezan. *t.* 2. *qq. regul. verb. Bellum num.* 4. Pal. *t.* 1. *tr.* 1. *d.* 2. *p.* 7. *n.* 5.

Inferri etiam ex dictis potest, quod si aliquando datur bellum ex utraque parte justum, id non oritur, quia utraque pars habeat rationes probabiles, sed quia ex invincibili ignorantia utraque pars certo putat sibi aliquid deberi. * Sylvius *in* 2. 2. *d. Thom. q.* 40. *art.* 1. *quaer.* 5. *

Q. VI. Quid sit rixa, et seditio.

R. I. *Rixa est privatum bellum commissum privata auctoritate, quo unus alterum laedit*. Qui se defendit cum moderamine inculpatae tutelae, nullum committit peccatum, ut de se patet. Quia tamen de his agere solent theologi in quinto decalogi praecepto, ideo modo supersedeo ab ulteriori examine.

R. II. *Seditio est tumultus, quo una pars reipublicae contra aliam insurgit ad pugnam*. Si fiat contra principem dicitur rebellio, includens inobedientiam adversus principem; quae non datur, dum una pars populi adversus aliam insurgit.

Regulae in praxi observandae.

I. Dum quis se accusat in confessione suum odisse proximum, primo interrogandus est a confessario de malo proximo exoptato; nam ex hoc capite odium, ut vidimus, potest esse peccatum leve. Secundo, si credat confessarius non omnia odia interna esse ejusdem speciei, interrogare debet poenitentem de specie mali, quod exoptavit; nam tunc aliud esset specie peccatum exoptasse malum privans bonis fortunae, aliud si privet bonis famae, seu vitae. Tertio, interrogandus de persona, cui malum exoptavit; nam si illam tenebatur prosequi peculiari virtute, duplex commisit peccatum.

II. Quando poenitentes se accusant de peccato invidiae, advertere debent confessarii, multoties nullum committere peccatum; neque enim aegre ferunt proximum aliquod bonum habere, sed dumtaxat et ipsi eadem bona desiderarent. Pariter est considerandum id, de quo tanquam de peccato invidiae se accusant, esse peccatum odii; quia nollent proximum aliquibus bonis frui, eo quia inter ipsos fuerint inimicitiae etc. Quod si respondeant se aegre ferre in proximo bonum, quia ea ratione vident se minoris aestimari etc. tunc proprie peccant peccato invidiae, ut suo loco dictum est.

* Ex supradictis de odio colligere potest confessarius, quando maledictiones sint peccatum grave vel leve; sed de his iterum *tract.* 7. *q.* 4. *cap.* 1. *

* Milites, qui subjecti sunt principi bellum indicenti, vel qui jam inscripti sunt, tenentur militare, neque belli justitiam ac causam examinare tenentur; quia in dubiis standum est pro principe, neque spoliandus hic est imperandi jure, quod possidet; qui vero non subditi, quandiu de justi belli causa dubitant, non possunt militare, quia nullam

habent obtemperandi necessitatem. Videatur Sylv. *loc. cit. quaer.* 4. *concl.* 5. *et* 6. *

* De peccatis qui admitti possunt in bello gerendo, et de obligationibus, quibus deficere possunt milites, vel eorum duces, videri possunt Sylv. *loc. cit.* Palaus *tract.* 6. *disput.* 5. *p.* 4. *et* 5. *

* Frustra grave optantes malum proximo a peccato se immunes fuisse credunt, quia, defervescente passione, nollent malum illud evenire; hoc satis non est; nam si passionis tempore ita ab ea abrepti sint, ut voluntarie grave malum optaverint, mortaliter peccaverunt, etiamsi paulo post, ac etiam statim malum illud evenire noluerint. Videant ergo confessarii an ipso passionis tempore consenserint, et an pro tunc voluissent quod optabant fieri, tunc enim peccatum mortale admiserunt; et quod postea post passionem doleant, hoc innuit in malo non persistere, et solum peccasse ex passione non ex habitu. Ita post Cajetan. Sylv. *in* 2. 2. *d. Thom. q.* 76. *art.* 3. *

CAPUT VI.

De scandalo et de operationibus, quae hoc peccatum continent.

Q. I. Quid sit scandalum, et quotuplex.

R. I. Scandalum, quod est idem ac offensio, definitur *dictum, vel factum minus rectum, praebens occasionem spiritualis ruinae.* Per *dictum, seu factum* intelligitur verbum, seu actio externa, additur *minus rectum*, ad significandum, illam actionem externam, vel esse malam, vel habere mali speciem. Eo ipso autem quod dicatur, *praebens occasionem spiritualis ruinae*, primo significatur, ad peccandum peccato scandali non esse necessarium sequi peccatum, sed satis esse, si detur occasio lapsus. Significatur etiam non esse necesse ad peccandum peccato scandali aliquem esse causam moralem, v. g. consulendo furtum etc. sed satis est, si sit occasio, quatenus intendit, vel praevidit sua prava actione aliquem esse ad peccatum inducendum. Hinc patet, peccatum scandali opponi charitati et correctioni fraternae, cum destruat, vel destruere intendat in proximo bonum spirituale, quod charitas et correctio fraterna vellent in ipso conservari: d. Th. 2. 2. *q.* 43. *a.* 1, *et* 2. Sanch. *in dec. l.* 1. *c.* 6. *a. n.* 1. Anton. a Sp. S. *in decret. conf. t.* 3. *tr.* 2. *d.* 3. *sect.* 5. *n.* 161.

R. II. Scandalum aliud dicitur activum, aliud passivum. Scandalum activum est illud, quod in superiori responsione explicatum est. Scandalum passivum est ipsa ruina spiritualis, quae sequitur in aliquo proximo, occasione accepta, ex dicto, vel facto alterius. Item scandalum aliud est pharisaicum aliud pusillorum. Scandalum pharisaicum datur quando quis ex propria malitia ruit, nulla habita occasione; denominatione accepta a phariseorum exemplo, qui ex propria malitia scandalizabantur ex bonis operibus Christi et apostolorum. Dum vero ruina spiritualis proximi, nulla habita occasione dicti, vel facti minus recti oritur non ex malitia, sed ex infirmitate, vel ignorantia, tunc dicitur scandalum pusillorum. Sit exemplum in eo, qui labitur, viso decenti ornatu alicujus foeminae. Item scandalum potest esse per se, vel per accidens. Per se datur, quando vere intenditur ruina proximi. Potest dici etiam scandalum per se, quando, licet non intendatur proximi ruina, adhuc tamen cognoscitur opus tale esse, ut ex natura sua incitet proximum ad peccatum, ut si quis coram alio cum muliere peccaret. Potest, inquam, dici scandalum per se: quamvis enim non intendatur a peccante ruina spiritualis proximi, attamen sequitur exnatura operis. Scandalum pure per accidens datur, quando quis non intendens spiritualem ruinam proximi, et in occulto peccans, videtur nihilominus ab aliquibus per accidens, unde sumunt occasionem peccandi: Sanch. et Anton *l. cit.*

Q. II. Quando scandalum sit speciale peccatum aperiendum in confessione.

R. Non pauci sentiunt, tunc solummodo scandalum esse speciale peccatum oppositum charitati, et fraternae correctioni, quando dicto, vel facto minus recto expresse intenditur ruina spiritualis proximi; adeoque volunt quod, si haec non intendatur, sit solummodo scandalum generale non constituens speciale peccatum aperiendum in confessione. At meo videri valde probabilior est contraria sententia, quae asserit consurgere speciale peccatum scandali, etiamsi non expresse intendatur proximi spiritualis ruina, si quis faciat, vel dicat aliquid, ex quo probabiliter videat sequuturam illius spiritualem ruinam. Haec opinio videtur fuisse s. Thomae 2. 2. *q.* 43. *art.* 1. *ad* 4. ubi sic ait: *Quando aliquis suo malo facto, vel verbo intendit alium ad peccatum inducere, vel etiamsi ipse hoc non intendat, et ipsum factum est tale, quod de sui ratione habet, quod sit inductivum ad peccatum, puta cum aliquis publice facit peccatum vel quod habet similitudinem peccati: et tunc ille*

proprie dat occasionem ruinae: *unde vocatur scandalum activum*. Idem docet *artic*. 6. En igitur quod s. Doctor cognoscit peccatum scandali, non solum quando prava operatione intenditur proximi spiritualis ruina, sed etiam quando aliquid fit, quod de se est inductivum ad peccatum.

Ratio autem est, quia semper cum sit aliquid, quod de se cognoscitur destructivum objecti alicujus virtutis, offenditur illa virtus, etiamsi hoc non intendatur. Exemplum fit in eo, qui non intendens nocumentum proximi, adhuc tamen ponit causam talis nocumenti; nemo dicet hunc non offendere etiam justitiam commutativam. Pariter qui solum intendens vindictam vulnerat inimicum in ecclesia, non solum peccat contra justitiam, sed etiam contra religionem; quia fecit opus etiam contra talem virtutem, quamvis eam offendere non intenderit. Pari igitur ratione, qui committit peccatum, praevidens futurum occasionem ruinae spiritualis proximi, licet eam non intendat, de facto ponit ex parte sua quod destruit bonum spirituale proximi, adeoque offendit charitatem, sive correctionem fraternam, quae respiciunt idem bonum spirituale. Lugo *de poenit. d.* 16. *sect.* 4. Coninch. *d.* 32. *n.* 45. Navar. *in man. c.* 6. *n.* 19.

Caeterum, quidquid diversimode sentiant auctores, in explicando quando scandalum sit speciale peccatum, omnes videntur fateri debere, quod faciens aliquod malum, ex quo videt sequuturam proximi ruinam spiritualem, duplex saltem peccatum numero distinctum committat. Sanchez *l.* 1. *decal. c.* 6. *n.* 3. Ledesm. *t.* 2. *tract.* 4. *cap.* 5. *concl.* 5. *et* 7. *disp.* 1. In sententia, quam probabiliorem diximus, tria committeret peccata. Unum contra charitatem, quatenus esset occasio ruinae spiritualis proximi, aliud e. g. contra justitiam, quatenus e. g. ipse furaretur, et etiam pariter contra justitiam, quatenus furando coram aliis, ipsis praeberet suo malo exemplo occasionem furandi, unde et ipsi esset imputabile furtum istorum. Quia tamen non esset causa, sed solum occasio, non teneretur ad restitutionem, ut dicetur in tractatu *de justit. et jur.* In sententia vero illorum, qui volunt tunc tantum dari speciale peccatum scandali, quando fit malum, intendendo ruinam spiritualem proximi solum committeret duo ultima peccata.

* Superiorem doctrinam qui impugnant, contrariam putant de mente expressa D. Thomae; nam *art.* 3. docet, quod quando aliquis non intendit alteri ruinae occasionem praebere, sed suae tantum voluntati satisfacere, scandalum

in eo casu est per accidens, ideoque non est speciale peccatum. Verum non satis firmo nituntur fundamento; etsi enim s. Thomas videatur obscure loquutus *art.* 3. superiori *art.* 1. *ad* 4. clare suam mentem expressit, ut ex supra allatis verbis satis abunde patet; quando autem, *art.* 3. dicit scandalum per accidens non esse speciale peccatum, intelligendus est de scandalo prorsus per accidens, idest de eo, quod nec directe, nec indirecte est volitum, sed omnino praeter intentionem non tantum expressam agentis, sed etiam interpretativam. Videatur. Sylv. *in* 2. 2. *q.* 43. *art.* 3. *concl.* 3. *

Q. III. An sit peccatum scandali suadere minus malum parato gravius committere.

R. Id esse illicitum constat, si alia via possit quis divertere proximum a graviori malo perpetrando, vel si parato inferre gravius damnum uni, detur consilium, ut inferat minus malum alteri; quia consulens esset causa istius mali, cum de illo non cogitasset, qui volebat gravius malum facere. Quod si aliquis sit paratus et determinatus uni inferre gravius malum, tunc licitum erit illi consulere, ut minus inferat: v. g. parato occidere Petrum, licitum est suadere, ut tantummodo brachium amputet. Ratio est, quia neque minus malum absolute suadetur, sed tantum sub conditione; idem enim esset ac dicere: *Si determinatus es ad committendum majus malum, melius tibi est, et proximo, ut minus malum eligas.* Hoc consilium continet puram veritatem, et non inducit ad peccatum, sed potius ad bonum; quia bonum est, ut determinatus ad malum perpetrandum, inter duo mala quod minus est eligat: (1) Sanch. *de matr. l.* 7. *d.* 11. *n.* 15. Palaus *tract.* 6. *disp.* 6. *p.* 6. *n.* 6. Bonac. *de rest. disp.* 1. *q.* 2. *p.* 7.

Q. IV. Quando actiones, alias indifferentes, omittendae sint, quia ex illis sequitur scandalum in proximo.

R. I. Quando actiones sunt indifferentes, tum de se, tum attentis circumstantiis, in quibus fiunt, non est necesse eas omittere, si grave incommodum oriatur ex illarum omis-

(1) Verum hujusmodi doctrina juxta nonnullos theologos locum non habet. nec habere potest in peccatis, quae libere fiunt, et vitari possunt, sed in illis solum malis quorum unum sustinendi necessitas incumbit. Itaque in communi sententia licitum est dumtaxat gravioris mali omissionem suadere, tacendo autem de alio minus gravi: non per hoc tamen spernenda est Auctoris sententia.

sione, etiamsi ratione illarum aliquis sit peccaturus. Ratio est, quia per hoc quod attentis omnibus circumstantiis, sint indifferentes, de se non sunt inductivae ad peccatum. Eo ipso autem quod non possint sine gravi incommodo omitti, sequitur unumquemque habere jus ad illas patrandas, et per consequens, si ex ipsis sequatur alterius peccatum, dici permissum, non volitum. Plura dabimus exempla in regulis infra apponendis.

Dixi, *si grave incommodum oriatur ex illarum omissione:* nam cum *unicuique mandaverit Deus de proximo suo*, ut habetur Eccles. 17. charitas exposcit, ut impediatur peccatum proximi semper cum fieri potest sine gravi incommodo. Si ergo ex actionis indifferentis omissione grave incommodum non sequatur, nemo jus habet ad illam exercendam; adeoque si exerceat, convincitur non solum permittere, sed velle peccatum proximi: cum facile posset illius occasionem amovere, et non amoverit: Sanch. *l.* 1. *decal. cap.* 6. *n.* 17. Palaus *tr.* 6. *d.* 6. *p.* 7. *n.* 3. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 31.

Hic etiam advertendum quod, quo peccatum proximi est gravius, eo major causa requiritur, ut quis possit ponere actionem indifferentem, ex qua praevidetur sequuturum. Ratio est, quia charitas exposcit, ut juxta gravitatem peccati consideretur incommodum subeundum ad ipsum impediendum. Hinc communiter theologi docent quod illud incommodum, quod me excusat, si ponam actionem indifferentem, unde aliquis sumpturus sit occasionem peccândi contra temperantiam, potest me non excusare, si ex ea aliquis peccaturus sit contra justitiam, cum tunc laedatur jus tertii.

R. II. Si actiones de se sint indifferentes, et remote tantum concurrant ad peccatum proximi, tunc licite fiunt, si adsit justa causa, vel necessitas. Ratio est, quia qui remote concurrit per actionem indifferentem ad peccatum, nec subministrat peccati materiam, nec occasionem de se inducentem ad peccatum, quamvis talis possit esse ex alterius malitia. Exemplum sit in eo, qui locat domum meretrici: hic utique remote concurrit ad ejus peccatum, locando illi domum, at neque subministrat materiam peccati, neque dat occasionem inducentem ad peccatum, nisi forte illa domus ratione situs aptior esset ad peccata committenda. Cum autem habet justam causam domum locandi, ne, si aliam non habeat personam cui locet, careat fructu locationis, se-

quitur per hujusmodi locationem non peccare. Quod si non adsit justa causa, vel necessitas, charitas obligat nos, ut neque remote concurramus ad alterius peccatum. Sanch. *lib.* 1. *c.* 7. *n.* 20. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c.* 18. *q.* 5. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 26.

R. III. Si actiones, quae alias possent esse indifferentes, satis sint proximae alterius peccato, ita ut proxime ipsi cooperentur, non possunt excusari etiam ratione gravis mali imminentis. Ut hujusmodi responsio bene percipiatur, notandum est nomine actionum, de quibus modo loquimur, venire illas, quae, etsi in aliis circumstantiis exercitae, possent esse bonae, vel indifferentes, nihilominus hic et nunc talibus actionibus aliquis cooperatur alterius actioni intrinsece malae: ut si aliquis, exempli gratia, comitaretur latronem, ut eum defenderet, vel ipsum adjuvaret ad furandum. Responsio hoc modo explicata probatur, quia actio intrinsece mala nullo modo potest cohonestari, ergo neque ullo pacto possunt excusari, qui proxime ad illam cooperantur; semper enim convincitur male agere, qui est causa proxima actionis intrinsece malae. Hinc Innoc. XI. sequentem damnavit propositionem ordine 51. *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestram ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta, ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Quamvis autem propositio loquatur de famulo supradicta praestante, *ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur;* nihilominus dicendum est non posse ea praestare etiam metu mutilationis, aut mortis. Id autem convincitur, quia ingredi aliquam domum ad stuprandam virginem, ad fornicandum etc. est actio intrinsece mala, ergo erit intrinsece malum cooperari proxime hujusmodi actioni; causae enim proximae semper imputatur effectus, qui sequitur. Viva *in praefatam propositionem n.* 4. Salmant. *tr.* 21. *cap.* 8. *n.* 75. Alia exempla de iis, quae licet, vel non licet praestare, quando alterius peccato cooperamur, dabo in regulis infra apponendis, de quibus videri possunt Sanch. *l.* 1. *cap.* 7. Laym. *l.* 2. *tr.* 3. *cap.* 13. Bonac. *de matr. quaest.* 4. *p.* 14. Ledesm. *t.* 2. *tr.* 27. *cap.* 9. *concl.* 6.

Q. V. An peccent peccato scandali contra castitatem mulieres superflue se ornantes, vel ostendentes nuda pectora, et mamillas.

R. I. Mulieres se ornantes juxta conditionem sui status et honestum morem patriae, non peccant, nam illis competit ita se ornare. Quod si mulier praevideat exinde aliquem occasionem sumpturum illam turpiter adamandi, debebit utique ex charitate quantum potest se ab illius aspectu subtrahere; sed quia non convincitur illi praebere occasionem, quia talis ornatus est honestus, et illi debitus, non potest dici causa peccati, quod aliquis ex sua fragilitate seu malitia committeret. Navar. *in sum. cap.* 23. *n.* 29. Sanch. *l.* 1. *decal. c.* 6. *n.* 17. Palaus *tr.* 6. *disp.* 6. *p.* 7. *n.* 3.

R. II. Ornatus superfluus semper est peccatum, quia semper fit ex quadam vanitate et levitate, qui tamen finis non videtur excedere culpam venialem. D. Th. 2. 2. *q.* 169. *art.* 1. *et* 2. Potest autem esse culpa mortalis, primo, si mulier exinde cognosceret ab aliquo esse turpiter adamandam; nam tunc convinceretur praebere illi occasionem, cum adhiberet ornatum, ad quem nullum jus haberet. Secundo, quando ornatus esset meretricius, quia tunc habet dare aspicientibus occasionem peccandi. Tertio si ornatus sit valde nimius et praeter patriae consuetudinem; nam qui illum introducit, auctor est consuetudinis, quae non solet esse sine plurimis peccatis. Salmant. *tr.* 21. *c.* 8. *p.* 5. §. 2.

R. III. Non possunt mulieres ad sui ornatum nuda pectora et mamillas ostendere. Ut id ad evidentiam demonstrem hac unica utor ratione. Negari non potest, graviter peccare peccato scandali contra castitatem, qui aliquid facit, ex quo praebere possit aliis gravem occasionem peccandi, maxime si ad illud faciendum nullum jus habeat; cum autem ita se habeant mulieres nudo pectore incedentes, sequitur, nullatenus a gravi culpa esse excusandas. Quod notabiliter nudas mamillas ostendere habeat inducere grave periculum peccandi in aspicientibus, demonstrant SS. PP. qui tam gravibus verbis hujusmodi morem reprehendunt; non certe autem tam graviter inclamarent contra usum, qui solum inferret culpam venialem, ut bene observat Carthusianus in *direct. vit. nob. ar.* 14. Id ipsum ostendunt, dum hujusmodi morem meretricium appellant, quod dici non potest de re dumtaxat leviter ad malum excitante. Id ipsum demonstrant quamplures synodi jubentes, ut talibus mulieribus sacramentalis absolutio denegetur, et a s. communione arceantur. Has synodos recenset Natalis Alexander *lib.* 4. *de decal. a.* 5. *reg.* 8. *de scandal.* atque etiam ita praescribunt constitutiones et instructiones synodicae s. Fran-

Digitized by Google

cisci Salesii. Compertum autem apud omnes est, nullatenus fore eis deneganda sacramenta, si propter hujusmodi nuditatem non praeberent gravem peccandi occasionem. Confirmatur, quia non defuerunt Praesules, qui inter casus reservatos sequentem esse voluerunt: *Mulierum inverecundia, quae pectus, vel humeros in loco publico notabiliter denudant, vel transparentibus solum velis cooperiunt*. Ita Cesenae Episcopus sub n. 7. Non reservantur autem, nisi peccata, quae gravia sunt, vel ex se, vel e. g. ratione gravis scandali, quod aliis praebetur. Demum si reperire est confessarium, qui judicio SS. PP., tot synodorum, et praesulum non acquiescat, et putet cum aliquibus theologis, praefatam nuditatem immunem esse a ratione gravis scandali, facile deponere potest suum falsum judicium, si velit ad examen revocare originem multorum peccatorum carnalium, quae audit in confessione. Si hoc praestet, videbit ex procaci obtutu erga pectus foeminarum non modeste coopertum, quamplura luxuriae peccata oriri. Consulat et ipse suam conscientiam, et videat, si aspiciendo maxime cum aliqua mora in ea parte foeminas, credat non se exponere gravi periculo turpis delectationis. Non est ergo acquiescendum quibusdam speculativis ratiocinationibus, dum experientia tot virorum, qui ex tali aspectu in peccata prolabuntur, scimus, hunc morem praebere gravem occasionem peccandi.

Ex dictis etiam constat, nullatenus attendendam illorum rationem, qua excusant a gravi culpa mulieres ita incedentes, quia nempe, dum adest talis consuetudo, habere videntur jus se illi accommodandi. At quaeso potest ne quaecumque vel immemorabilis consuetudo dare jus ad id, quod aliis de sua natura praebet gravem peccandi occasionem? Utique si ex tali consuetudine aliquod jus consurgeret, posset consuetudo praevalere non solum contra legem positivam, sed etiam divinam et naturalem. Hinc futilem omnino esse praefatam rationem demonstravit s. Antoninus *p.* 2. *tit.* 4. *cap.* 5. ubi ait: *Si de usu patriae est, ut mulieres deferant vestes versus collum scissas, et apertas, usque ad ostentationem pectoris, et mamillarum, valde turpis et impudicus est talis usus, et ideo non servandus.*

* Male hic meo videri reprehenditur a nupero Doctore noster Auctor, eo quia consuetudinem pectore detecto incedendi non tantum non admittat, sed etiam rationem ex ea ductam reprobet ac derideat. Sed animadvertatur quaeso,

auctorem nostrum illum morem insectari, quem omnes graviter notant, immodicam scilicet, ac nimis indecentem pectoris denudationem, quam nulla consuetudine honestari posse cum illis fatetur et ipse. Quod mihi magis suadet, quia etiam noster auctor admittit materiae parvitatem, itaut venialiter peccent mulieres, si modice detecto pectore incedant. Quando igitur consuetudines aliasque rationes deridet ac damnat, intelligendus est de gravi scandalo, ac de nimis indecenti pectoris denudatione, quae nullo possit titulo cohonestari, et in quam ipse etiam nuperus doctor graviter invehit. *

Futilissimam etiam puto rationem illorum, qui dicunt hujusmodi pectoris nuditatem non esse damnandam peccati gravis, quia alias etiam mulier pulchra in publicum procedens esset similis culpae rea; cum naturalis mulierum pulchritudo valde soleat ad venerem allicere. Sed quis non videat latissimam disparitatem? Si quis ex pulchritudine mulieris occasionem sumat peccandi, non potest id mulieri imputari; cum non possit a se removere motivum, ex quo illam videns in peccatum prolabitur. At dum praebet alteri occasionem peccandi indecenti pectoris nuditate, peccatum est illi imputabile, utpote quae sine suo incommodo occasionem removere poterat et debebat, et noluit. Immo retorqueri potest hujusmodi ratio: si etenim mulier pulchra semel et iterum tenetur se domi continere, ita dictante charitate, ne se offerat aspectui illius, a quo scit se turpiter adamari; quamvis nullam illi praebeat occasionem sibi voluntariam peccandi, quis negare potest, velle charitatem, ut removeat quidquid inducere potest plures ex aspicientibus in peccatum, quando id facillime removere potest, et laudabitur ut mulier prudens et honesta? Non nego tamen, dari in hoc non posse materiae parvitatem, si nempe pectus modice sit discoopertum; ita ut non possit, nisi levissime ad malum provocare. Hanc materiam diffuse discutiunt Albertus de Albertis in *paradox. moral. de ornat. mul. disp.* 2. *c.* 1. *per totum.* Joseph. Boccaful. *in prax. theol. moral. t.* 2. *l.* 4. *in* 6. *praecept. dec. c.* 3. *n.* 238. Jo. Maria de Castillento *in theol. moral. t.* 1. *v. Consuetudo diff.* 22. Nec desunt adnotare Superiores tam ecclesiasticos, quam laicos teneri ad extirpandam sub gravi culpa consuetudinem, qua mulieres incedunt pectore indecenter detecto.

Q. VI. Qando parato committere aliquod peccatum licitum sit praebere occasionem illud committendi.

R. Id licitum est, si id, quod petitur, potest bene, et male fieri, et simul ad illud petendum impellit justa causa, vel necessitas. Primo igitur, non licet petere actionem, a qua hic et nunc non possit separari malitia, etiamsi alias quis paratus esset illam facere. Ratio de se est manifesta, quia petere aliquod ex objecto malum, est invitare ad malum, et inducere ad malum semper est peccatum. Hinc patet, non solum peccari peccato scandali, quando inducitur ad peccandum foemina parata, sed etiam, si invitetur ad coenam paratus solvere jejunium; cum talis actio in circumstantiis, in quibus urget praeceptum jejunii, non possit expoliari ab omni malitia. Nec refert dicere invitari ad peccatum personam jam paratam; nam, ultraquamquod semper mala sit actio, quae hic et nunc est de re, a qua non potest separari malitia, ulterius istud particulare peccatum oritur ab illo, qui invitat paratum ad peccandum, cum non cogitasset de isto particulari peccato, si non fuisset invitatus, seu ab alio scandalum non accepisset. Palaus *tr.* 6. *d.* 6. *p.* 10. *n.* 2. *et p.* 14. *n.* 2. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 13.

Licitum e contra erit dare occasionem parato ad peccandum, semper cum id, quod petitur, potest etiam bene fieri; et ulterius adest justa causa, vel necessitas petendi. Et quidem si non adsit justa causa, vel necessitas, id illicitum esse ex eo patet: quia charitas graviter obligat vitare damnum spirituale proximi, quando id commode possumus. Dum vero adsit justa causa, vel necessitas, id, quod potest bene, vel male fieri, posse peti ab eo, quem scimus male facturum, probatur: quia semper cum bene fieri potest, quod male fiat, provenit ex malitia operantis; cum autem aliunde nemo teneatur cum gravi incommodo impedire alterius peccatum, semper cum iste potest a semetipso illud omittere, sequitur, urgente justa causa vel necessitate, non teneri illud impedire. Hinc. s. Th. 2. 2. *q.* 78. *a.* 4. loquendo de illo, qui petit mutuum ab eo, quem scit nolle dare, nisi sub usuris, asserit licite operari, semper cum id praestet ad subveniendum propriae, vel alterius necessitati. Navar. *c.* 14. *n.* 39. Sanchez *l.* 1. *decal. c.* 7. *num.* 15. Bonac. *d.* 2. *de pecc. q.* 4. *p.* 2.

Q. VII. Quando ob vitandum scandalum alterius sint dimittenda bona spiritualia, quae cadunt sub praecepto.

R. I. Praecepta, quae nunquam possunt omitti sine peccato, non sunt praetermittenda ob alterius scandalum sive pharisaicum, sive pusillorum, non enim sunt facienda mala,

ut eveniant bona. Hinc nunquam ob alterius scandalum licet transgredi praecepta naturalia negativa; v. g. non occidendi; non furandi etc. hujusmodi enim transgressio semper est intrinsece mala. Pari ratione non licet omittere praecepta fidei et sacramentorum necessaria necessitate medii ad salutem consequendam. d. Th. 2. 2. *q.* 43. *a.* 7.

R. II. Praecepta naturalia affirmativa et alia juris positivi non sunt omittenda ob scandalum pharisaicum, bene vero aliquando ad vitandum scandalum pusillorum. Non est igitur necesse cessare ab observatione praedictorum praeceptorum ob scandalum pharisaicum, acceptum scilicet a sola alterius malitia, cum id praestare potius noceret communi bono: daretur enim malis occasio impediendi malitiose alterius bonum. Hac ratione s. Thomas docet 2. 2. *q.* 43. *art.* 8. propter hujusmodi scandalum non esse dimittenda neque etiam temporalia; tunc enim daretur occasio malis rapiendi etc.* Advertit autem Sylvius ibi, quod si possint illa bona ad tempus negligi cum nullo, aut modico detrimento, et affulgeat spes eum, qui ex sua malitia scandalizatur, a peccato cessaturum, in eo casu relinquenda esse.*

Si vero scandalum sit pusillorum, hoc est, illorum, qui peccant sive ex ignorantia, sive ex infirmitate; puto, ad illud vitandum, posse praetermitti praeceptum affirmativum juris naturalis, et multo magis juris positivi, si tamen ex omissione non sequatur damnum proximi. Ratio est, quia etiam praeceptum vitandi scandalum est juris naturalis, ergo si simul concurrat cum praecepto juris positivi, praeponderabit praeceptum naturale illud vitandi. Si vero concurrat cum alio praecepto juris naturalis, praeponderabit praeceptum vitandi scandalum, si eo quod omittatur observantia illius praecepti, nullum sequatur damnum, et e contra grave sequatur damnum, si non omittatur. Hoc totum clarificabitur exemplis. Est praeceptum juris positivi jejunare in quadragesima, et aliunde est praeceptum juris naturalis, quod mulier non det viro occasionem ad alias divertendi. Si ergo propter jejunium taliter uxor reddatur macerata, ut propter hoc sit viro offendiculum, praestabit omittere jejunium, quam dare viro occasionem peccati. Est praeceptum naturale corrigendi delinquentem; et nihilominus si ex correctione secuturum sit damnum, quia scilicet correctus deterior evadet, praeponderabit praeceptum naturale non dandi occasionem peccati: quia ex omissione correctionis nullum sequitur damnum, bene vero sequeretur, si non omitteretur. Quam-

vis tamen ex correctione sequuturum esset damnum correcti, nihilominus, si ex omissione correctionis grave fieret nocumentum bono communi, quatenus mali sumerent ansam peccandi, eo quia viderent peccatum impunitum, tunc praestaret permittere scandalum correcti; quia ipsius peccato praeponderant graviora mala, quae sequerentur, si non corrigatur. Suar. *d.* 10. *de scandal. sect.* 4. *nu.* 9. Ledesm. *p.* 2. *sum. tract.* 4. *cap.* 5. *concl.* 8.

Semper cum ergo agitur de scandalo pusillorum, observandum est id, quod docet s. Th. 2. 2. *q.* 43 *art.* 7. ubi loquens de rebus spiritualibus, quae non sunt de necessitate salutis, dicit, quod si ex eis oriatur scandalum pusillorum, vel occultanda, vel differenda sunt, usque dum reddita ratione ipsarum rerum cesset scandalum. Item *art.* 4. *et in* 4. *dist.* 38. *q.* 2. *art.* 4. *q.* 3. sentit differendam a Praelato exactionem debitorum ob evitandum scandalum ignorantium et infirmorum, usque dum edoceantur, et cesset scandalum. Si vero, postquam fuerint edocti, adhuc persistere velint in sua opinione, et sumere ex aliorum bonis operibus occasionem peccandi, tunc ipsorum scandalum oriretur ex malitia, adeoque transiret in pharisaicum; et per consequens non esset curandum.

Hic tamen ulterius est adnotandum, quod si non posset differri actio alias non peccaminosa sine gravi detrimento etiam temporali, tunc non tenemur illam omittere ad vitandum peccatum alterius, eo modo quo dictum est, agendo de ordine charitatis.

Regulae in praxi observandae

I. Si confessarius putet, juxta sententiam, quam supra docuimus, scandalum esse speciale peccatum contra charitatem, non solum quando aliquis suo dicto vel facto intendit ruinam spiritualem proximi, sed etiam quando quis suo exemplo, jussu etc. movet ob propriam utilitatem, seu delectationem alium ad peccandum, quamvis non intendens ipsius peccatum, debet interrogare poenitentem, si ipse alium induxerit ad peccandum, ut intelligat, an duo peccata specie diversa commiserit. Juvenis e. g. qui peccavit cum muliere, interrogandus est, an ipse eam ad venerem provocaverit; nam tunc ultra peccatum contra castitatem, aliud commisit contra charitatem, quatenus fuit causa, seu occasio peccati mulieris. Ulterius necesse est interrogare, an consilio, exemplo etc. induxerit ad peccatum, ad dignoscendum

numerum peccatorum; si etenim induxit, non solum est reus peccati fornicationis, furti etc. a se commissi, sed etiam ultra peccatum scandali peccat in eodem genere peccati a complice perpetrati, ut dixi capite praecedenti in secundo quaesito. Dici etiam potest tot ulterius numero peccata commisisse, quot personas ad peccandum pertraxit, vel saltem ipsius peccatum eo magis augeri, quo major est ipsarum numerus.

II. Cum dixerimus non esse omittendas actiones omni ex parte indifferentes propter alterius peccatum, dummodo adsit justa causa illas exercendi, notet confessarius, non teneri mulierem domi se continere, et abstinere a decenti ornatu, quamvis sciat, ab aliquo turpiter adamandam. Cum istae actiones sint per se indifferentes, et cum aliunde nimis grave esset hujusmodi mulieri semper se domi continere, non est ex hoc capite ipsius conscientia inquietanda. Quia tamen non est grave incommodum semel et iterum domi manere, id teneretur praestare mulier, ne daret alicui occasionem peccandi: sicut etiam adire aliud templum ob audiendum sacrum, si commode id facere posset, dum sciret turpiter adamari in templo, in quo solet sacrum audire. E contra debebit abstinere sub gravi ab ornatu meretricio, aut valde nimio; et multo magis, si sciat exinde aliquem sumere occasionem eam turpiter adamandi; cum hujusmodi carentia non possit prudenter grave incommodum reputari.

Ex hoc etiam, quod ad vitandum grave incommodum licitum sit praestare actiones indifferentes, sequitur licitum esse famulis cibos concubinae condire, ministrare mensae, ipsam ornatu decenti ornare, ad ipsam deferre literas nil turpe continentes, sed tantum signa urbanitatis et alia hujusmodi praestare indifferentia bono, vel malo usui; cum enim ex se nullum peccatum contineant, non tenetur quis ab eis desistere, si ex hoc grave deberet incommodum subire.

Addendum, posse famulos ad vitandum grave incommodum etiam concubinae lectum sternere, facem praeferre, immo et ipsam ad heri domum comitari; quia hae actiones de se sunt indifferentes, et remote conducunt ad peccandum. Dum tamen dixi licere comitari concubinam, id intelligendum volo, quando etiam famulo non comite, domum heri adiret; nam si iret, quia famulum comitem haberet, alias non itura, non esset indifferens famulatus, sed influeret proxime in peccatum heri; ipse enim ad eum deferret occasionem peccandi.

III. Proh dolor! Non desunt confessarii, qui facillime absolvunt mulieres, non tegentes pectus, ut par est, vel ita transparentibus velis tegentes, ut ea tegumenti specie magis fortasse ad libidinem incitent. Si nolint tot synodis esse sapientiores, si nolint ipsam experientiam negare, fateri debebunt, hujusmodi foeminas gravis scandali esse culpabiles, adeoque sacramentorum incapaces. At quando speculativis aliorum rationibus vellent acquiescere, ne has foeminas contristarentur, saltem quae subjungo prae oculis habeant. Istae foeminae in mane se ita ornando, ut in laxiori loquar opinione, saltem peccaverunt venialiter ex levitate, vanitate etc. et postea ita immodeste in publicum procedendo, continuarunt in tali peccato et ante confessionem, et in ipsa actuali confessione; quid ergo judicandum de ipsarum dolore et proposito? Scio dari posse dolorem de peccatis gravioribus, etsi non doleat quis de aliqua levi culpa: at in praxi puto difficillimum esse istas mulieres vere de caeteris culpis dolere; dum actu culpabiles sunt de peccato in sententia quidem multorum levi, sed quod in veriori et omnino meo videri tenenda sententia, grave est; adeoque Praesules judicarunt inter reservata accensendum. Si et ipsae verum fateri velint, bene agnoverunt, non raro juvenes in ipsorum pectus indecenter detectum oculos intendisse, non raro ex hac causa impudicas audisse aequivocationes, et fortasse sermones aperte obscoenos. Et credere debeo eas vere hic et nunc de propriis culpis dolere, quando nolunt derelinquere, quod sciunt graviter ad libidinem provocare?

IV. Cum dixerimus: non posse quacumque ex causa exerceri actiones proxime influentes in aliorum peccatum, advertere debet confessarius, non posse famulos concubinae deferre verba internuntia, quae turpia exprimant; quia est proxime participare in alterius actione inhonesta. Idem dico de scribentibus et deferentibus literas amatorias; quia hae sunt instrumenta, quibus immediate concubina inducitur ad actus inhonestos. Sunt qui putant, scribentes vel deferentes literas amatorias posse excusari, si id faciant metu gravis damni; at si id esset verum, putarem ex eadem ratione posse excusari officium lenonis. Quod si hic excusari non potest, quia adhibet media ex sua natura determinata ad alliciendum ad malum, idem dicendum in casu nostro. Ex hac regula sequitur, neque posse famulum vi aperire januam, ut ingrediatur herus ad stuprandam virginem, seu peccandum cum muliere, quamvis posset aperire domum ipsi concubinae,

maxime, dum etiam eo non aperiente, adhuc esset qui aperiret; nam tunc actio ipsius de se non conducit nisi remote ad peccandum, adeoque potest, urgente aliqua causa, cohonestari. Caeterum vi aperire domum mulieris, ut aliquis ingrediatur ad peccandum, est actio de sua natura ad peccatum ordinata, unde nunquam est licita; et in hoc sensu intelligenda est propositio supra relata damnata ab Innoc. XI. dum in ea sermo est de famulo aperiente januam etc. Ex dictis facile est deducere, quando etiam in aliis materiis cooperatio ad alterius peccatum nullo pacto valeat cohonestari.

V. Quia personae, quamvis paratae ad peccandum non licet dare occasionem actionis, a qua separari hic et nunc non valeat malitia, consequens est (quidquid in contrarium non pauci dicant) non licere famulis et cauponibus subministrare carnes, sive alios cibos volentibus frangere jejunium; quia dum urget lex jejunii, ista comestio non potest ab omni malitia separari. Pariter non erit licitum parato peccare cum foemina, adducere aliquam foeminam, cum qua peccet. Et in utroque casu ratio mihi videtur eadem; non minus enim proxime cooperatur fornicationi, qui parato peccare cum foemina adducit foeminam, quam qui parato solvere jejunium, carnes et cibos ministrat. Verum tamen est quod quia lex de jejunio est ecclesiastica, et in pluribus casibus potest non obligare, ideo famuli, tabernarii etc. possunt multoties praesumere, petentes carnes, seu alios cibos vetitos, excusari a legis observantia ob aliquam infirmitatem, defatigationem etc.

E contra cum, justa interveniente causa, sive ad vitandum grave incommodum, possit quis dare alteri occasionem peccandi, quando id, quod petit, possit hic et nunc bene et male fieri, poterit quis ab usurario petere mutuum, etiamsi sciat ipsum non daturum nisi sub usuris; dummodo tamen petens non possit alia via propriae succurrere indigentiae. Pariter volens recipere aliquod sacramentum, quod non possit ita facile differre, si alium non habeat ministrum poterit illud petere ab eo, quem videt paratum, quamvis sciat ipsum esse in peccato mortali. Et ita discurrendum in aliis similibus casibus. Vid. inferius *tract.* 16.

VI. Ultima regula sit, quod cum ad vitandum scandalum pusillorum bene possit omitti observantia alicujus praecepti, poterit quandoque mulier omittere auditionem sacri die festo, si videat juvenem particularem ex ipsius aspectu

sumpturum occasionem peccandi. Sicut etiam sacerdos poterit die festo omittere sacrum, si cognoscat, concurrente populo ad sacrum audiendum, orituras graves rixas etc. Quod si omittendo observantiam praecepti, grave oritur incommodum vel sibi, vel aliis, tunc nisi multo magis praeponderet damnum, quod sequeretur, si non omitteretur, nullatenus observantia praecepti est omittenda. Ponamus exemplum, quando urgeret praeceptum subveniendi mulieri in extrema necessitate: quia tunc ex omissione observandi praeceptum charitatis, gravissimum sequitur mulieris incommodum, ideo curare non debeo scandalum; quod aliquis sumeret, videndo me ingredi ad ipsam mulierem. Si vero; ultra suspicionem mali ex meo ingressu ad illam mulierem, plurima sequutura essent homicidia, tunc videretur potius permittenda esse mors corporalis ipsius mulieris, quam dare occasionem plurimorum homicidiorum etc.

* Ex dictis multoties gravis peccati reas se constituunt, et ideo graviter reprehendendae sunt illae uxores, quae conviciis et aliis verbis viros fatigando eos ad iram provocant. Videantur quae dicentur *tract.* 10. *quaest. unic. cap.* 3. *in reg. pract. num.* 8. *

* Ex dictis pariter resolvi potest quaestio illa, an liceat domino, vel patri pecuniam relinquere, vel ponere in aliquo loco, ut famulorum vel filiorum fidem probet, sciens tamen eam furaturos. Quaestionem hanc negative resolvunt aliqui apud Sanch. *lib.* 10. *de matrim. disp.* 12. *n.* 53. Bonac. *de scand. disp.* 2. *q.* 4. *p.* 2. *n.* 34. quia sic exponeretur proximus peccandi periculo, et hoc modo illorum peccato cooperari videretur, quod illicitum esse volunt. Verum non minus probabiliter alii dicunt, quod dominus, vel pater pecuniam exponens non inducit alium ad peccandum, sed alterius peccatum permittit, ut se indemnem servet, et filium ab amore et furandi consuetudine avertat, aliud enim est ad peccatum inducere, aliud peccatum permittere; illud utpote intrinsece malum, illicitum; hoc justa interveniente causa quandoque licitum, qualis esset suprallata, nempe se indemnem servare, et filiorum correctio, praesertim si alia via non subsit illa praestandi. Continuat. Tournel. *de praecept. decal. cap.* 1. *art.* 3. *sect.* 7. *p.* 1. §. 3. *in fin.* Reiffenst. *tr.* 4. *dist.* 7. *addit.* 6. *post n.* 28. et eruitur ex *l. Si quis servus C. de furtis*, quem textum habere locum etiam pro foro conscientiae tradunt Palaus *tract.* 6. *disp.* 6. *p.* 5. *n.* 6. et alii apud Sanch. *loc. cit. num.* 53. *

* Demum colligi potest quid sentiendum de ea consuetudine, quae multis in locis obtinere coepit, permittendi nempe quod juvenes crines puellis aliisque foeminis componant. Ordinarie loquendo id esse potest eis proxima occasio peccandi, unde confessarii videant, an tuto id eis permittendum. *

* Solent in praxi multa occurrere dubia, an liceat aliquam ponere actionem indifferentem, ex qua proximi oriri potest peccatum. Ad ea tollenda non ex majori tantum alterius peccati gravitate causa pensanda, ex qua liceat actiones indifferentes ponere in proximi peccatum influentes, sed ex aliis quoque circumstantiis eruenda. Aliae enim remotius, aliae propinquius in illud influunt, major quandoque est illius virtutis obligatio in proximo, cui se opponit peccatum committendum, gravius interdum est proprium damnum. Hinc non inconsulto procedendum, sed juxta prudentum. DD. placita; quo enim propinquior est ad peccatum influxus, quo arctior virtutis obligatio, quo gravius proximi damnum, et major requiritur causa. Sanch. *in decal. lib.* 1. *cap.* 7. *n.* 12. Reiffenst. *theol. moral. tract.* 4. *dist.* 9. *n.* 23. *et addit.* 11. *post n.* 24.

TRACTATUS SEPTIMUS

DE PRIMO

DECALOGI PRÆCEPTO

Primum, quod se offert, praeceptum est de cultu, et adoratione Dei, et illud sequentibus verbis traditum est. *Exod.* 20. *et Deuter.* 5. *Non habebis Deos alienos in conspectu tuo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinem omnium, quae in coelo sunt desuper, et quae in terra deorsum, et quae versantur in aquis sub terra. Non adorabis ea, et non coles.* Si bene perpendatur triplex negatio, quae est in hoc praecepto, videbimus in prima excludi omnem falsam adorationem Deorum, etiam absque simulacris. In secunda vetari omnem cultum, qui eorum imaginibus exhibeatur. In tertia absolute prohiberi omnem cultum idololatricum. Ex hoc autem sequitur, soli vero Deo, supremum cultum et adorationem deberi. Hinc in hoc tractatu agam de religione, ejusque actibus; ratione etenim ipsius Deo debitum cultum tribuimus: deinde de vitiis eidem oppositis.

QUAESTIO PRIMA

DE RELIGIONE, EJUSQUE ACTIBUS.

CAPUT I.

De religione, ejusque actibus internis, devotione scilicet et oratione; ubi de iis, quos possumus orare, et pro quibus possumus orare; sicut et de effectibus orationis.

Q. I. Quid sit religio.

R. Relicta nominis etymologia, de qua varie loquuntur auctores, optime definitur religio, si dicatur, *Religio* (graece idem est ac latria) *est virtus, quae debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo principio omnium rerum.* Sicut igitur

eos, qui inter nos sunt aliqua ratione excellentes, colimus et honoramus; sic Deo, ob infinitam ejus excellentiam, cultum, et honorem tribuimus, quo eum ut primum omnium principium agnoscimus et confitemur, nosque illi in omnibus servos protestamur. Quamvis igitur religio non sit virtus theologica, quia non attingit immediate Deum, obtinet tamen inter morales primum locum; quia habet pro objecto cultum Deo debitum, adeoqne immediatius quam aliae Deo adhaeret.

R. II. Quot sint actus religionis.

R. I. Actus interni religionis sunt devotio et oratio, de quibus statim. (1)

R. II. Actus externi sunt in triplici differentia. Primi sunt illi, quibus homo exhibet corpus suum ad colendum Deum, scilicet adoratio, de qua capite sequenti. Secundi generis sunt illi, quibus homo assumit aliquas res exteriores ad Deum honorandum, qui omnes veniunt sub communi nomine oblationis; et hujusmodi sunt sacrificium, decimae, primitiae etc. sed de his in praesenti non tractant theologi. Tertii generis sunt illi, quibus aliquid in honorem divini nominis assumimus, ut sacramenta, juramentum, adjuratio, votum etc. de quibus in secundo decalogi praecepto.

Q. III. Quid sit devotio.

R. Juxta doctrinam s. Thomae 2. 2. *q.* 82. *art.* 1. devotio potest ita definiri. *Voluntas prompte se tradendi ad ea, quae pertinent ad Dei famulatum.* Ly *voluntas* significat actum voluntatis, quo homo redditur promptus ad famulandum Deo in omnibus et fervidus ad exequendum quidquid in Dei cultum cedere potest. Hinc etiam expellit omnes vanos timores et omnia obstacula, quae animum retardare possent ad Deo in omnibus obsequendum. Illa ergo laetitia et suavitas spiritualis, quam aliquando personae piae experiuntur in Dei famulatu, non est devotio, sed devotionis effectus. Immo major est devotio in illis animabus, quae inter ariditates, et desolationes versantes, adhuc omni conatu volunt Deo famulari.

Q. IV. Quid sit oratio et quotuplex.

(1) In primis Religionis actus alii sunt eliciti, alii imperati. Primi generis sunt illi omnes qui a virtute Religionis proceduut, ut voluntas, seu intentio exhibendi Deo cultum debitum, adoratio, sacrificium. Secundi generis vero sunt i? qui immediate ab aliis virtutibus eliciuntur, sed imperante religione quae illos ad divinum cultum ordinat.

R. I. De oratione tractat s. Th. 2. 2. *q.* 83. *art.* 1. et potest definiri. *Petitio alicujus boni honesti a Deo*. Dicitur *petitio boni honesti;* nam solummodo in oratione petenda sunt honesta et bona, quae in bonum finem valeant referri. Additur, *a Deo*, non solum ad demostrandum, Deum esse specialem auctorem omnium bonorum, sed insuper quod oratio est actus religionis. Ratio autem est, quia ad religionem pertinet quidquid fit ad exhibendam Deo reverentiam et honorem; Deo autem exhibemus reverentiam et honorem orando, quatenus nos ei subjicimur et profitemur ipsius indigere ut auctoris omnium bonorum. D. Th. *a.* 3.

R. II. Oratio alia est publica, quae scilicet fit a publico ministro ab ecclesia deputato, et haec non fit sola mente, sed etiam verbis. Alia est privata, et haec est, quae fit a persona particulari, ut talis est. Item alia est oratio mentalis, alia vocalis. Prima fit sola mente, secunda mente et verbis; oratio enim non est, quae solis verbis perficitur.

Q. V. An oratio sit necessaria necessitate medii.

R. Attentis decretis praesentis providentiae, quibus Deus non solet conferre quae sunt necessaria ad salutem, nisi media oratione, dicendum est, orationem necessariam esse necessitate medii ad salutem. Et ratio est, quia sicut nemo negare potest auxilia Dei necessaria esse necessitate medii ad salutem, ita et necessaria erit oratio, si absque ipsa non conferantur. Quod vero Deus non soleat conferre auxilia necessaria ad salutem nisi media oratione, non obscure tradit Tridentinum *sess.* 6. *cap.* 11. ubi haec habet: *Deus impossibilia non jubet, sed jubendo monet et facere quod possis, et petere quod non possis, et adjuvat ut possis*. Et Math. 7. dixit ipse Christus Dominus: *Petite, et accipietis*, quibus videtur significare voluisse a nobis prius esse petenda quae obtinere ad salutem optamus. Hoc idem explicans D. Augustinus *lib. de eccles. dogm. cap.* 56. dicit: *nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire, nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari, nullum nisi orantem auxilium promereri*. Suar. *tom.* 2. *de relig. tr.* 4. *l.* 1. *c.* 28. *n.* 3. Azor. *tom.* 1. *l.* 9. *c.* 34. Laym. *l.* 4. *tract.* 1. *c.* 1. *n.* 2.

Non per hoc tamen nego in casu extraordinario quandoque a Deo ex mera sua liberalitate conferri auxilia necessaria ad salutem, etiam non orantibus. Habemus exemplum in D. Paulo, qui ex plenitudine gratiae, ipsi non petenti, immo persequenti Christum collatae, conversus est in aposto-

lum; unde s. Th. 2. 2. *q*. 83. *a*. 2. *ad* 3. ait: *Dicendum quod Deus nobis multa praestat ex sua liberalitate etiam non petita*. Sicut igitur, agentes de mysteriis credendis necessitate medii, diximus, fidem Trinitatis et Incarnationis esse necessariam necessitate medii ad salutem, quamvis in casu raro posset aliquis sine tali fide salvari, quia de rebus judicandum est secundum quod sunt per se, non secundum ea, quae per accidens eveniunt; ita modo, dico, orationem necessariam esse necessitate medii ad salutem, quamvis aliquando etiam non orantibus Deus conferat sua auxilia. * Videantur Salmant. *de praec. decal. tr.* 21. *cap.* 9. *p.* 3. *

Q. VI. An oratio necessaria sit etiam necessitate praecepti ad salutem; et quando obliget.

R. I. Nullum dubium est, dari praeceptum naturale et divinum de oratione facienda. Datur praeceptum naturale, quia ratio dictat, homines debere in suis necessitatibus habere recursum ad Deum, tamquam ad principium et fontem omnium bonorum, qui recursus non fit nisi media oratione. Quod autem detur de oratione etiam praeceptum positivum divinum, explicat D. Th. 2. 2. *q*. 83. *a*. 3. *ad* 2. his verbis: *Ad secundum dicendum, quod non solum petere quae desideramus, sed etiam recte aliquid desiderare sub praecepto cadit; sed desiderare quidem cadit sub praecepto charitatis: petere autem sub praecepto religionis*; quod quidem praeceptum ponitur Matt. 7. ubi dicitur: *Petite, et accipietis.* Ulterius nullum dubium est esse etiam de praecepto, quae sunt de necessitate medii; adeoque cum dictum sit, orationem, juxta providentiam ordinariam, necessariam esse necessitate medii ad salutem; consequens est etiam cadere sub praecepto. D. Th. 2. 2. *q*. 83. *a*. 2. *et p*. 3. *q*. 68. *art*. 1.

Q. VII. Quando obliget praeceptum orandi.

R. I. Certum est obligare in istanti usus rationis, et in articulo mortis. Ratio est, quia talibus temporibus unusquisque petere debet media ad se convertendum in Deum; hujusmodi autem media reducuntur ad auxilium speciale et efficax, quo quis eliciat actus fidei, spei, charitatis etc. * Sylvester *v*. *Oratio q*. 8. Hoc autem licet probabile ducat Palaus *tr*. 7. *disp*. 1. *p*. 8. *n*. 4. non minus probabile censet contrarium *.

R. II. Homo saepius tenetur ad orandum Deum, quam semel singulis annis. Ratio autem est, quia obligatio orandi

praecipue consurgit ex dispositione praesentis providentiae; qua Deus statuit nobis conferre auxilia solummodo media oratione; non videtur autem cohaerens rationi, Deum hujusmodi auxilia semel tantum in anno oranti velle conferre, cum potius videatur s. Scriptura insinuare ad Deum perseveranter esse recurrendum. Verum tamen est, communiter, satisfieri hujusmodi obligationi, cum difficile sit christianum tam perditum adinvenire, ut saltem singulis mensibus quandoque non oret. Caeterum singulis saltem mensibus, et forte saepius, graviter obligare praeceptum orationis autumarem; et id, quia frequenter indiget homo Dei auxilio, quod cum obtinere debeat media oratione, nimis utique videretur eam differre, qui ultra mensem protraheret. Palaus *l. c. n.* 3. Suar. *lib.* 1. *de orat. cap. ult. n.* 16.

Sicut autem praecepta fidei, spei, et charitatis, ut suo loco diximus, quandoque obligant per se, quandoque per accidens, quando scilicet necessaria sunt ad observantiam alterius praecepti, ita non solum per se, et per accidens obligabit praeceptum orandi. Dum igitur aliquis erit in gravi tentatione, vel magna populi calamitas urgebit, tunc per accidens tenebitur ad orationem; quia sine ipsius praesidio non superaretur tentatio, vel non averteretur imminens malum.

Q. VIII. Quis a nobis sit orandus.

R. I. Ut auctor omnis boni, quod nobis sit necessarium, solus Deus est orandus. Ratio est, quia nullus alius praeter Deum est causa boni, sive supernaturalis et spiritualis, sive temporalis; unde cum solus ipse possit ea efficere, solus poterit elargiri.

R. II. Ut intercessores apud Deum bonorum, quorum indigemus, possumus orare angelos et homines bonos, maxime beatos. Ratio est, quia conveniens est, quod hi exaudiantur, utpote amici Dei. Praeterea ad impetrandum quae exposcunt, multum valere possunt eorum merita suis ipsis operibus acquisita; sicut ille, qui fideliter famulatus est regi, et multa promeritus est, facile ratione suorum meritorum impetrat quae expostulat. Quod si ratione amicitiae et meritorum, homines adhuc viventes plura pro aliis a Deo obtinuerunt, ut dicitur in s. Scriptura de Abraham, Isaac, Moyse, Jeremia etc. cur potiori ratione non valebunt impetrare homines beati, qui finaliter perseverando adepti sunt justitiae coronam? Neque valet dicere, ab illis non cognosci nostras necessitates et preces, nam ut docent theologi

eum s. Th. 2. 2. *q.* 83. *a.* 4. *ad* 2. competit perfectae beatitudini, qua ss. in coelo fruuntur, ut videant in Deo, quae ad ipsos pertinent, adeoque preces, quae ad ipsos funduntur.

Putant haeretici, orando sanctos, fieri injuriam ipsi Christo, qui est noster intercessor et advocatus apud Patrem. At id patet esse falsum; nam sancti, dum interpellant pro nobis, principaliter Deo exhibent merita Christi, ut pro nobis impetrent. Praeterea ipsa merita sanctorum fuerunt effectus gratiae ex meritis Christi ipsis collatae, unde potius dignoscitur quam magna sint Christi merita, cum ratione ipsorum plura meriti sint ipsi sancti: ita merita sanctorum in Christi gloriam redundant, sicut excellens effectus semper causae excelleniam demonstrat.

R. III. Valde probabile est, posse nos invocare etiam animas purgatorii; ut pro nobis apud Deum intercedant. Ratio est, quia cum illae animae sint Deo charae, ac aequo animo sustineant suas poenas, non est, cur non possint Deum pro nobis orare, quatenus ipsius Dei amicitia fruuntur. Quod si possunt pro nobis orare, et poterunt invocari, ut pro nobis orent. Accedunt innumerae privatae revelationes, quibus habetur, animas purgatorii non solum pro se ipsis orare, petendo a Deo, ut nobis tribuat charitatem ad orandum, et ut pro eis satisfaciamus, sed etiam plura nobis impetrasse. Quamquam autem ipsae videre non possint in Deo nostras indigentias et preces, adhuc tamen cognoscunt in genere nostras miserias; et possunt etiam mediis angelis scire nostras speciales petitiones. Huic opinioni refragatur s. Th. *p.* 1. *q.* 89. *a.* 4. *et* 2. 2. *q.* 83. *a.* 4. *et a.* 11. *ad* 11. ubi videtur dicere indecorum esse animas purgantes, utpote reas et in statu poenae, Deum pro aliis orare. At contra hujusmodi ratiocinium potest instari ex paritate justorum, dum adhuc vivunt; quamvis enim habeant reatum aliquarum culparum venialium, quo liberae sunt animae purgatorii, simulque reatum poenae, correspondentem praefatis culpis, nihilominus utpote amici Dei possunt pro aliis orare, et eorum orationes sunt Deo gratae; cur ergo et idem dicere non poterimus de animabus purgatorii? Bellarm. *l.* 2. *de purgat. c.* 15. Laym. *l.* 4. *tr.* 1. *c.* 1. *n.* 5. Palaus. *tr.* 7. *d.* 1. *p.* 4. *et p.* 5. *n.* 8. Bonac. *de hor. can. q.* 1. *p.* 1. *in fin.* Caeterum videntur omnes concedere debere angelos animarum purgatorii nomine ipsarum pro nobis apud Deum intercedere.

Q. IX. Qui possint pro nobis orare.

R. Huic quaesito patet responsio ex supradictis. Certum igitur est, Christum etiam nunc in coelis pro nobis orare;

nam cum ratione humanitatis sit Patre minor, potest ut homo esse noster advocatus apud Patrem. Abstinuit tamen Ecclesia in publicis orationibus ab hac petitione: *Christe ora pro nobis*; cum enim oratio fit inferioris ad superiorem, potuissent rudes credere cum Ario etc. Christum non esse Deum.

Secundo angeli et animae beatae possunt pro nobis orare; cum enim orare pro aliis sit effectus charitatis, sequitur, angelos et beatos in patria orare pro nobis, cum sint in statu perfectioris charitatis, et Deo per charitatem conjunctiores. s. Th. 2. 2. *q.* 83. *a.* 11. Et de facto habemus ex s. Scriptura angelos pluries pro hominibus orasse. Addit s. Thomas *loco citato ad primum*, sanctos in coelo etiam orare pro gloria sui corporis, qua carent.

Tertio etiam homines vivi possunt pro aliis orare, *maxime justi;* quia enim sunt amici Dei, et eorum orationes, utpote a gratia et charitate procedentes, Deo gratae, sunt de congruo etiam pro aliis meritoriae, et possunt item esse satisfactoriae, et impetratoriae. Hinc Jacobi 5. dicitur: *Orate pro invicem, ut salvemini.* Dixi *maxime justi,* nam etiam peccatores pro aliis possunt orare; licet enim ipsorum orationes non sint meritoriae, nec pro se, nec fortasse etiam pro aliis satisfactoriae, possunt tamen esse impetratoriae. Ratio est, quia oratio, quatenus impetratoria, innititur benignitati, et misericordiae Dei; unde non repugnat Deum pro sua benignitate etiam peccatores exaudire. Notat vero s. Thomas ubi supra *a.* 4. *ad.* 3. quod rogatio facta ad vivos, proprie non dicenda est oratio, sed potius petitio, quia nec valent cognoscere, ut beati, quae cogitamus, nec certi sunt de sua beatitudine, ac proinde non habent supra caeteros superioritatem etc.

Q. X. Pro quibus liceat orare; et quibus prosint nostrae orationes et suffragia.

R. I. Licitum est orare pro omnibus, qui adhuc sunt in vita mortali. Ratio est manifesta, quia oratio praecipue dirigenda est in hunc finem, ut scilicet nostri proximi vitam consequantur aeternam; unde cum nullus sit hominum viventium, qui non possit salvari, Christus etenim pro omnibus mortuus est, consequens est pro omnibus viventibus posse nos orare. Hinc Apostolus 1. ad Timoth. 2. ait: *Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus.* Non per hoc tamen intelligo esse obligationem aequaliter pro omnibus orandi; nam oratio regulanda est juxta ordinem chari-

ritatis: vidimus autem agentes de charitate, specialiter aliquos esse diligendos, aliis vero tantum signa communia benevolentiae posse exhiberi, et nonnisi in necessitatis articulo necesse esse eos subvenire.

Ecclesia nihilominus excludit ab orationibus communibus, indulgentiis et sacrificiis, prout fiunt nomine ecclesiae, excommunicatos saltem vitandos, qua de re dixi *tr. 4. q. 2. c. unic. quaes. 4.*

R. II. Non debemus orare pro iis, qui sunt in termino; nam hi vel sunt beati, et nullius boni indigent; vel sunt damnati, et cum eorum poena sit aeterna, frustranea esset quaecumque oratio.* Et habetur *cap. Cum martha de celebr. miss.**

R. III. Orandum est pro animabus purgatorii. Antequam ratio hujus responsionis afferatur, advertendum est orationem triplicem habere effectum, videlicet *mereri*, *satisfacere*, *et impetrare*. Quantum ad meritum, advertendum est; aliud esse meritum *de condigno*, aliud meritum *de congruo*. Meritum *de condigno* est meritum habens aequalitatem cum praemio; unde dicunt Theologi thomistae, neminem posse pro aliis mereri *de condigno* primam gratiam; nam cum non conferatur prima gratia, si simul non deleatur peccatum mortale, quod est offensae infinitae, ad primam gratiam promerendam *de condigno* requireretur meritum infinitum, cujus non est capax pura creatura. Item de condigno non valet homo pro aliis mereri augmentum gratiae et gloriam, quia ipse pro tali merito praemiatur, juxta illud: *Opera enim illorum sequuntur illos;* unde cum ipse pro tali merito praemium recipiat, non potest aliud praemium pro aliis praetendere. Meritum *de congruo*, juxta Thomistas, est meritum, quod fundatur in amicitia et liberalitate praemiantis; unde istud meritum valet etiam aliis applicari: cum deceat Deum non solum opera justi remunerari, sed etiam ipsum exaudire, dum aliis bona communicari exposcit. Hinc opera justorum possunt *de congruo* mereri aliis non solum augmentum gratiae et gloriam, sed etiam primam gratiam, juxta illud Jacobi *ult. Orate pro invicem, ut salvemini: multum enim valet deprecatio justi assidua.*

Quod vero bona opera et ipsa oratio sit satisfactoria constat, quia etiam oratio est opus laboriosum et Deo gratum, unde valet applicari ad solutionem poenae debitae peccatis; ac proinde de oratione maxime unita jejunio et eleemosynae dicitur Tob. 12 quod *purgat peccata*. Advertendum tamen

Digitized by Google

est, quodcumque opus bonum, sicut etiam ipsam orationem, non posse esse satisfactoriam, nisi sit ab homine justo; ut enim dicit s. Thomas *in 4. sent. dist.* 15. *quaest.* 1. *a.* 1. *quaestiuncul.* 2. in tantum opera nostra sunt satisfactoria, in quantum a Deo acceptantur: Deo autem acceptare non convenit in satisfactionem poenae ea, quae sibi a suo inimico offeruntur.

Denique impetrare est effectus peculiaris orationis; nam cum oratio sit petitio, habet ex natura sua inducere Deum ad dandum quod petitur: bona vero opera, quae comitantur orationem, praestant facilius impetrare, quod exposcit oratio. Hujusmodi autem effectus, ut diximus supra, non supponit necessario statum gratiae; nam fundatur in liberalitate et misericordia Dei, ex quo ait s. Th. 2. 2. *q.* 83. *art.* 16. etiam orationem peccatoris infallibiliter consequuturam suum effectum, si *pro se petat, necessaria ad salutem, pie, et perseveranter.* His positis

Probatur responsio primo ex textu, qui habetur 2. Mach. 12. ubi dicitur Judas duodecim millia drachmas argenti misisse Jerosolymam, ut offerrent eas ibi pro peccatis mortuorum, *nisi enim eos, qui ceciderant, resurrecturos speraret, superfluum videretur, ac vanum orare pro mortuis . . . Sancta ergo, et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur.* Accedit praxis continua Ecclesiae, quae in canone mentionem facit eorum, *qui praecesserunt cum signo fidei, et dormiunt in somno pacis.* Probatur etiam ratione, quia licet et oratio, et quodcumque opus bonum non valeat applicari aliis, unde nec animabus purgatorii in ratione meriti *de condigno*, valet tamen applicari aliis in ratione satisfactionis et impetrationis; conveniens enim est, membra Ecclesiae sibi ad invicem communicare favores, et subsidia: in hoc enim consistit *communio sanctorum.* Cum igitur animae purgatorii sint nobiscum veluti membra colligata tum nexu charitatis, tum quia sunt sub uno eodemque capite, scilicet Christo, bene stat, posse nos eas nostris suffragiis, et orationibus juvare, illisque applicare nostras satisfactiones. Omnes proinde lithurgiae mentionem faciunt orationis pro defunctis, et plurima concilia hanc catholicam veritatem docuerunt, et novissime Tridentinum *sess.* 22. *can.* 3. *et sess.* 25. *decr.* 4.

Ultimo perpendatur, pene innumeras reperiri revelationes privatas, quibus habemus animas e purgatorio orationibus vivorum fuisse liberatas; unde quando adversus haere-

ticos haec catholica veritas non constaret ex s. Scriptura, et traditionibus, adhuc prudenter crederetur ex innumeris praefatis revelationibus, quas non pauci auctores collegerunt.

Q. XI. An orationes et quodcumque aliud opus bonum animabus purgatorii oblatum infallibiliter eis prosit.

R. Lis est inter DD. circa hoc quaesitum, aliis affirmantibus, aliis negantibus. Ut quod probabilius mihi videtur esse seligam, duo in hac materia mihi certa videntur. Primum est, nostras orationes, suffragia, indulgentias etc. semper aliquid operari respectu animarum purgatorii. Ratio est, quia quod nostrae orationes et suffragia prosint animabus purgatorii habetur ex illo articulo: *Credo sanctorum communionem;* Deus autem voluit communicationem bonorum operum, seu satisfactionem, quae continetur in tali articulo, non pendere a conditione, *si ipse velit,* sed quod absolute habeat effectum: et ita credimus, semper nostra bona opera etiam aliis prodesse, et pro ipsis satisfacere, si facta sint in statu gratiae. Id etiam videtur docere Tridentinum *sess.* 25. *in decr. de purgatorio,* ubi docet, sensum Ecclesiae semper fuisse, nostra suffragia, et praesertim sacrificium missae animabus purgatorii prodesse: *Cum catholica,* ait, *ecclesia Spiritu Sancto edocta ex sacris literis, et antiqua patrum traditione in sacris conciliis, et novissime in hac oecumenica synodo docuerit, purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio, juvari: praecipit etc.* Videantur Lugo *de poenit. disp.* 26. *sect.* 1. *n.* 5. Suar. *de poenit. disp.* 48. *sect.* 3. *n.* 3.

Secundum est, quod licet satisfactiones fidelium pro defunctis oblatae habeant minuere eorum poenas, attamen absolvere a tota poena pendet a misericordia Dei, et a dispositione illius, pro quo offeruntur. Quod habeant aliquam poenae partem minuere, constat ex supradictis, nam cum dixerimus, semper nostra suffragia aliquo pacto prodesse defunctis, sequitur, saltem aliquam poenae partem minuere. Quod vero ex Dei misericordia et voluntate pendeat major, vel minor applicatio satisfactionum nostrarum, probatur, quia neque totus valor sacrificii missae, quamvis de sua natura infinitus, applicatur iis, pro quibus offertur; unde licet dicatur infinitus quoad sufficientiam, dicitur finitus quoad efficaciam; ut, dum agam de sacrificio missae, magis explicabo.

Pariter valorem satisfactionis quoad efficaciam etiam pendere ex dispositione illius, pro quo offertur, docet D. Th.

in 4. dist. 45. q. 2. a. 1. q. 3. ubi ait: *Ad sextum dicendum, quod ad hoc quod suffragium alicui valeat, requiritur et ex parte ejus pro quo fit, capacitas hujus valoris, et hanc homo acquisivit per opera propria, quae gessit in vita, et sic loquitur Augustinus.* Autumant autem non pauci; quod ii, qui dum erant in vita, valde fuerunt addicti cultui sanctissimi sacramenti, uberiorem prae aliis percipiant fructum missarum, quae pro illis offeruntur, dum sunt in purgatorio; pariter pie et rationabiliter credunt, divinam misericordiam accepturam vel in totum, vel pro majori parte suffragia, quae fient pro iis, qui dum erant in vita, curaverunt per omnia media possibilia animas purgatorii adjuvare etc. * Videatur Tournel. *praelect. theolog. de Deo q.* 12. *art.* 2. ubi fuse ac luculenter hanc materiam pertractat, et haereticorum fundamenta penitus evertit *.

Q. XII. An suffragia pro aliis oblata aeque prosint, si offerantur pro pluribus, ac pro uno tantum.

R. Aliter discurrendum est de suffragiis, si considerentur quoad satisfactionem, aliter si considerentur quoad impetrationem. Quoad satisfactionem considerata, minus valent si pro pluribus applicentur, ac si pro uno etc. Ita expresse docet s. Thomas *in 4. d. 45. art. 4. q. 2. Si consideretur,* ait, *valor suffragiorum, in quantum sunt satisfactiones quaedam, per intentionem facientis translatae in mortuos, tunc magis valet suffragium alicui, quod pro eo singulariter fit, quam quod pro eo communiter fit et multis aliis .... et ex hoc etiam patet quare institutum sit ut suffragia specialia in ecclesia fiant.* Ratio autem fundamentalis est, quia satisfactio, quae exhiberi potest nostris bonis operibus, est undequaque finita. Item satisfactio, quae provenit ex sacrificio missae, est quoad effectum finita, quo ergo pluribus applicatur, minus singulis proderit. Azor. *tom.* 1. *cap.* 33. *l.* 9. *qu.* 3. Suar. *t.* 2. *de relig. l.* 1. *c.* 27. *n.* 6.

Si vero considerentur nostrae orationes quoad impetrationem, non minus prodesse possunt, si pro uno, ac si pro multis offerantur. Ratio autem est, quia impetratio fundatur praecipue in Dei misericordia et liberalitate; hae autem cum sint infinitae, non minus sublevare valent miseriam unius, quam omnium hominum. Praeterea idem convincitur, quamvis diceretur, impetrationem etiam fundari in charitate et desiderio, quod habet orans, ut ipsius preces impetrent pro suis proximis; hujusmodi enim charitas et desiderium non minuuntur eo quod pro pluribus quis intelli-

Digitized by Google

gat impetrare. Audiatur s. Thomas *in* 4. *dist.* 45. *art.* 4. *in corpore*: *Dicendum, quod si valor suffragiorum consideretur secundum quod valent ex virtute charitatis unientis membra Ecclesiae, suffragia pro multis facta tantum singulis prosunt, ac si pro uno tantum fierent; quia charitas non minuitur, si dividatur effectus ejus in multos, immo magis augetur: et similiter etiam gaudium, quantum pluribus est commune, fit majus, ut dicit Augustinus* 8. *conf. et sic de uno bono facto laetantur tam multi in purgatorio, quam unus.* * S. Thomae adhaerent Cajetanus *tom.* 2. *opusculor. tract.* 3. *q.* 2. Salmant. *tract.* 21. *cap.* 9. *p.* 5. *n.* 89. contra Suar. *de relig. tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 26. *n.* 6. Palaum *tract.* 7. *disp.* 1. *p.* 7. *n.* 11. *

Q. XIII. Quae sint in oratione petenda.

R. I. Nullum dubium est, nos posse et debere petere bona spiritualia; cum enim Deus nos ad spiritualem beatitudinem ordinaverit, consequens est, nos debere ab ipso petere media necessaria ad illam consequendam, quae sunt auxilia gratiae, quibus liberamur a peccatis; ac deinde ut in adepta gratia, et sanctificatione perseveremus.

R. II. Bona temporalia necessaria ad conservationem vitae possunt absolute peti a Deo. Id probatur, quia in quarta petitione orationis dominicae absolute petimus à Deo hujusmodi bona, dicendo: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*, et Proverb. 30. dicitur: *Mendicitatem, et divitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria.* Ratio etiam suffragatur; cum enim Deus velit nobis, ut naturam conservemus, intelligere possumus, etiam velle, quod absolute inquiramus, et petamus ea, quae necessaria sunt ad ipsius conservationem. Dices, juxta doctrinam D. Thomae 2. 2. *q.* 83. *art.* 5. *et* 6. ea esse non absolute, sed sub conditione petenda, *quae possunt malum eventum habere, quibus etiam homo potest bene, et male uti*; cum igitur bonis temporalibus, etiam necessariis ad conservationem vitae, possimus bene et male uti, erunt dumtaxat sub conditione petenda.

Contra tamen est, quia, si hujusmodi doctrina non satis percipiatur, sequeretur, neque ipsam gratiam, auxilia, virtutes etc. esse a Deo absolute petendas, quia etiam ipsis possumus male uti v. g. superbiendo etc. Alia ergo sunt, quae ex se malum eventum habere non possunt, licet illum habere possint ex prava intentione, et malitia operantis; alia, quae ex se periculosa sunt, et facile possunt habere pravum eventum. Bona primi generis possunt absolute peti, quam-

vis ex nostra malitia possimus illis male uti; et hujusmodi sunt, quae simpliciter sunt necessaria ad conservationem vitae, ut salus, victus, vestitus, artes etc.: nam haec ex se non inducere valent aliquid mali, cum solum ex se deserviant ad conservationem vitae, quod optimum est, et ipse Deus vult a nobis conservari. Bona secundi generis sunt tantum sub conditione exposcenda; unde.

R. III. Quae non sunt necessaria ad vitae conservationem non sunt absolute petenda, sed dumtaxat sub conditione, si nempe conducere habeant ad beatitudinem. Ratio est, quia cum hujusmodi bona non sint necessaria ad vitam conservandam, sed superflua, sunt ex se valde periculosa; unde non debent nisi conditionate peti, alias convinceremur amare nostrum periculum. Hinc D. Thomas exemplificans *loco supra citato* quae bona debeant conditionaliter peti, exemplum ponit in honore, divitiis, regnis, splendidis conjugiis etc. Nec refert dicere, appetere divitias, episcopatum, magistratus, praefecturas etc. esse appetere aliquod indifferens, adeoque non esse desiderium pravum. Quamvis hoc verum sit, quia tamen ex se hujusmodi sunt valde periculosa, et non tam facile exercentur sine peccato, hinc dumtaxat sunt appetenda sub hac conditione, si scilicet ea nos adjuvare debeant ad tendendum in beatitudinem. * Laym. *lib.* 4. *tr.* 1. *cap.* 1. *q.* 4. *n.* 8. Palaus *l. c. p.* 3. *n.* 1. *

Regulae in praxi observandae.

I. Dum confessarius vult ad poenitentis emendationem remedia praescribere, nunquam obliviscatur inter ea semper aliquod orationis exercitium recensere. Optimum e. g. est praescribere poenitenti venereis addicto aliquas carnis macerationes etc; at cum frustra speraret, se cohibere sine Dei auxilio, et hoc auxilium media oratione sit obtinendum, patet, inter necessaria remedia ad emendationem cujuscumque peccatoris, semper ponendam esse orationem.

II. Multum etiam defatigantur confessarii in praescribendis mediis, quibus ii, qui gravibus vexantur tentationibus, debent eas superare. Optimum unumquodque erit, si cum oratione conjungatur, qua Dei gratia ad resistendum impetretur.

*Cum devotio juxta superius dicta consistat in prompta ac fervida voluntate exequendi quidquid in Dei cultum ac famulatum cedit, videant quantum a vera devotione aberrent, et quam parum sibi ex ea promittere queant illi, qui unum,

Digitized by Google

aut alterum dumtaxat actum ad Dei cultum pertinentem alacri animo referunt. Hi sunt qui contra Christi monita *Matth. cap.* 6 duobus dominis servire posse confidunt. Attente perlegant confessarii D. Franciscum Salesium in opere inscripto *Introduzione alla vita divota*, ut suos poenitentes tuto instruere queant; perlegant et poenitentes, et quid praestandum videant, ut verae devotionis regulas sequi possint. *

* Non negandum bonum ac utilem esse orationis vocalis usum, non negandum tamen magis utile ac proficuum esse illud orationis genus, quae mentalis appellatur, quaeque in quadam studiosa eorum, quae ad salutem aeternam conducunt, investigatione consistit. Quantae enim animae plagae sunt, intellectus tenebrae, voluntatis infirmitates, occasionum pericula, quam continua divinae opis necessitas. Ad haec bene cognoscenda, et efficacem remedii postulationem, perquam utilis est, immo quandoque necessaria! Haec animo suo recolens Benedictus XIV. in sua constit. *Quemadmodum bullar. tom.* 2. *pag.* 161. ut fideles omnes ad orationis studium excitaret, non solum a praedecessoribus suis concessas, vel vocaliter, vel mentaliter orantibus, indulgentias confirmavit, sed ut tam salutare, tam necessarium orationis mentalis exercitium magis, magisque promoveret, tam docentibus, quam addiscentibus mentaliter orandi methodum, vere poenitentibus ac sacra communione refectis, toties quoties septem annorum et totidem quadragenarum indulgentiam concessit; quod si quis assidue praedicta praestiterit, vere poenitentem, s. communione refectum, ac pro consueto indulgentiarum more orantem indulgentia plenaria semel singulis mensibus, animabus etiam purgatorii applicabili, pro uniuscujusque arbitrio donavit. Qui vero integro mense quotidie dimidiam vel saltem quadrantem horae partem in oratione mentali insumpserint, poenitentiae ac Eucharistiae sacramento muniti, ac ut supra orantes, eamdem indulgentiam plenariam lucrari possunt. Hac de causa hortatur Pontifex omnes archiepiscopos, episcopos etc. ut singulis praecipuarum Ecclesiarum praepositis in civitate, et singulis parochis in oppidis imponant, quod certa diei hora fideles ad campanae sonum in Ecclesiam ad hujusmodi exercitium convocent, vel ut illud in privatis domibus cum tota familia praestent, hortentur patresfamilias. Methodus hujus orationis facilis et clarus traditur a s. Francisco Salesio in opere: *Introduzione alla vita divota cap.* 1. *p.* 2. *

CAPUT II.

De adoratione et cultu debitis tam Deo, quam Sanctis, eorumque Imaginibus, et Reliquiis.

Q. I. Quid sit adoratio, et quotuplex.

R. I. *Adoratio est actus, quo quis alteri se submittit ob illius excellentiam et superioritatem.* Cum igitur illum adoremus, quem ut superiorem cognoscimus, qua ratione nos ei submittimur, sequitur quod licet adoratio includat honorem, quem exhibemus illi, quem adoramus, nihilominus dicat aliquid de plus, quam honor; nam ut dixi adoratio est inferioris ad superiorem, honor autem est etiam inter aequales.

R. II. Adoratio est triplex, nempe latria, hyperdulia, dulia. Ratio est manifesta, quia motivum adorationis est eminentia et excellentia illius, quem adoramus: haec autem eminentia triplex est, nempe increata, propria Dei; creata, sed valde eminens, et habens specialissimam conjunctionem cum Deo, quae est propria beatissimae Virginis, ratione maternitatis; ac denique creata, sed non dicens praefatam specialissimam conjunctionem, et haec competit sanctis. Cum igitur triplex sit eminentia, quae est motivum adorationis, triplex etiam est distinguenda adoratio. Ad significandam adorationem Deo debitam, utuntur theologi nomine *latriae*, quod nomen licet de sua prima origine quamcumque servitutem etiam sanctis praestitam potuerit significare, attamen theologi cum D. Augustin. *l.* 10. *de civit. Dei cap.* 1. *et l.* 20. contra Faust. *cap.* 21. eo utuntur ad significandam illam omnimodam servitutem et subjectionem, quam Deo debemus ratione ipsius increatae eminentiae. Ad significandam vero adorationem debitam sanctis, propter ipsorum excellentiam ordinis supernaturalis, quae oritur a gratia, sanctitate, beatitudine etc. utuntur nomine *hyperduliae*, dum explicant cultum debitum beatissimae Virgini; idest cultum supra *duliam*: nomine autem simpliciter *duliae*, quae significat servitutem et subjectionem alteri praestitam propter ipsius eminentiam, explicant cultum et subjectionem debitam sanctis.

Hinc autem satis constat nomen adorationis, (id notatum velim contra aliquos, qui utpote parum theologi, tale nomen a cultu sanctorum proscribunt, quasi adoratio soli Deo

Digitized by Google

competat) proprie tribui etiam cultui, qui sanctis debetur; nam proprie datur adoratio, dum alteri nos submittimus propter ipsius eminentiam, et bene nos sanctis submittere possumus, si consideremus ipsorum eminentiam, quae ab ipsorum gratia et gloria ortum habet.

R. III. Adoratio alia est interna, alia externa. Interna est actus virtutis religionis, quo voluntas submittit se Deo infinite excellenti, et supremo principio omnium rerum. Hoc pacto angeli et animae beatae adorant Deum. Ab hac adoratione interna oritur externa, qua aperitione capitis, osculo, genuflexione etc. manifestamus internam subjectionem et servitutem, quam Deo ob ejus infinitam eminentiam debemus. Sola vero submissio externa sine interna potius irrisio esset, quam adoratio.

Q. II. An detur praeceptum adorandi Deum.

R. Datur praeceptum divinum et naturale de Deo adorando. Quod detur praeceptum divinum probatur Exod. 20. ubi dixit Deus: *Non habebis Deos alienos coram me, nec facies tibi sculptile;* quae verba, ut notat s. Th. 1. 2. *q.* 100. *a.* 14. includunt praeceptum adorandi Deum, quia faciunt hunc sensum: Me solum, ut verum Deum adorabis. Quamvis autem hoc praeceptum sit affirmativum, nihilominus fuit verbis negativis expressum; quia cum unicuique inditum sit, Deum esse colendum; sufficiebat ad adimplendum hoc praeceptum removere Deos alienos, et idololatriam prohibere, ad quam Gentes et etiam Hebraei erant tam proni. Suarez *t.* 1. *de relig. tr.* 2. *l.* 1. *c.* 1. *nu.* 13. Navarr. *in man. c.* 11. *n.* 20. Quod vero hujusmodi praeceptum sit etiam naturale, inde constat, quia ratio dictat, colendum esse quemcumque, in quo aliqua excellentia reperiatur, adeoque supremo et perfectissimo cultu Deum infinite excellentem esse adorandum. Praeterea eadem ratio naturalis dictat nos debere esse servos et cultores Dei, cum ab eo acceperimus, quidquid habemus. s. Th. 2. 2. *q.* 84. *a.* 2.

Q. III. Qui cultus debeatur Deo, sanctissimae Trinitati, et Christo Domino.

R. I. Cum adoratio debita sit ob excellentiam personae adorandae, sequitur quod cum in Deo, ac in unaquaque persona ss. Trinitatis sit infinita excellentia creaturis non communicabilis, ac ista excellentia eadem sit in tribus personis, sequitur, inquam, Deo, ac unicuique personae ss. Trinitatis deberi summam adorationem, quae dicitur *latria*, sicut etiam omnibus personis divinis eamdem deberi adora-

tionem. Advertendum tamen est, quod dum una persona divina seorsim ab aliis adoratur, ut bene potest fieri, sicut et una seorsim ab alia concipi potest, aliae explicite non excludantur, cum revera ratione circuminsessionis una sit in alia.

Quia Deo debetur peculiaris cultus et adoratio, quae non potest creaturis convenire, datur etiam in Ecclesia peculiare signum hujus adorationis et cultus, scilicet sacrificium, quod soli Deo convenit. Alia vero signa cultus, et adorationis, quae fiunt extra sacrificium, hominibus etiam deferuntur, quamvis illis deferantur in signum inferioris adorationis. D. Thom. 2. 2. *q.* 84. *a.* 1. *ad* 1.

R. II. Etiam Christus ut homo consideratus, est adorandus adoratione latriae: id nos docuerunt Magi, *qui procidentes adoraverunt eum, et obtulerunt ei munera*, ut habetur Matth. 2. sicut etiam d. Thomas apostolus, qui exclamavit: *Dominus meus, et Deus meus*, ut dicitur Jo. 20. Ratio etiam id demonstrat, quia ut aliqua specie adorationis quaedam persona adoretur, sufficit in illa esse motivum talis adorationis, quamvis tale motivum invenire non sit in omnibus partibus illius personae. Hinc ad adorandum sanctum, sufficit in eo esse sanctitatem, quae est motivum adorationis, quamvis non in omnibus illius partibus v. g. manibus et pedibus inveniatur, quae tamen insimul adorantur dum ipse adoratur. Pariter ad exhibendum alicui honorem, qui debetur regi, satis est si vere sit persona regis, quae est motivum talis honoris; et tamen eodem tempore simul honoratur purpura, qua induitur, licet in ea persona regis non contineatur. Ut igitur Christus, etiam ut homo, possit adoratione latriae adorari, sufficit, si in ipso contineatur excellentia increata, cui debetur talis adoratio, quamvis hujusmodi excellentia non competat humanitati: ac proinde, cum ut homo subsistat per subsistentiam, sive personalitatem divinam, cui debetur adoratio latriae, bene stat, posse tali cultu adorari. D. Thom. *p.* 3. *q.* 25. *art.* 1. Eadem ratione sacramentum Eucharistiae, quia continet Deum et personas divinas, adoratione latriae adoramus, ut definivit Tridentinum *sess.* 13. *can.* 3. Videatur s. Th. *p.* 3. *q.* 25. *art.* 1.

Advertendum tamen est, quod si humanitas Christi concipiatur ut praecisa a Verbo, sive a persona Filii, tunc esset adoranda adoratione hyperduliae, non vero latriae. Ratio est, quia si cogitemus de Christi humanitate ut a Verbo praecisa, solum esset adoranda ob ejus gratiam habitualem,

Digitized by Google

alia dona et virtutes supernaturales, quibus fuit affecta; haec autem omnia solummodo creatam explicant excellentiam, non ergo possunt terminare adorationem latriae, soli excellentiae increatae debitam, sed solum hyperduliae. D. Thom. *loc. cit. a.* 2. Dum tamen ita quis Christi humanitatem adoraret ob perfectiones creatas, ut fieri posse innuit s. Thomas *loco citato*, vel simul deberet eam adorare adoratione latriae ob unionem cum persona divina, vel eam non excludere etc.

Q. IV. Quomodo adoranda sit crux Christi, et alia instrumenta passionis.

R. I. Tam vera crux Christi, quam omnes aliae cruces ad ejus imaginem factae, sunt adorandae adoratione latriae. Ratio est, quia imago alicujus est adoranda eadem adoratione ac prototypus, sed quaelibet crux est imago Christi crucifixi, ergo quaelibet crux est adoranda eadem adoratione ac adoratur Christus, nempe adoratione latriae. Haec ratio infra magis examinabitur, dum de sacris imaginibus sermo erit.

R. II. Crux vera Christi, etiam non considerata ut imago Christi, adoranda est adoratione latriae, secus vero aliae cruces. Ratio primae partis hujus responsionis est, quia crux vera Christi, etiam non considerata ut ipsius imago, est insignis ejus reliquia ob physicum contactum ad ejus membra, et quia ejus sanguine fuit respersa; cum autem reliquiae, ut videbimus, eadem colendae sint adoratione ac persona, cujus sunt reliquiae, sequitur crucem veram Christi, et quaecumque ipsius frusta esse adoranda adoratione latriae. S. Thom. *p.* 3. *q.* 25. *art.* 4. Ratio secundae partis est, quia aliae cruces solum habent motivum adorationis, quatenus sunt Crucifixi imago; unde si per divisionem non amplius retineant formam crucis, amittunt quodcumque motivum adorationis. Videatur s. Thom. *p.* 3. *q.* 25. *art.* 4. Notat etiam *opusc.* 60. *art.* 6. nomina Dei, Jesu Christi etc. esse adoranda eadem adoratione ac eorum significata; cum enim significent personas, eadem ipsis debetur adoratio, quae debetur ipsis personis.

R. III. Instrumenta *inanimata* passionis Christi, quae ipsum corpus Christi tetigerunt, adoranda sunt adoratione latriae. Ratio est, quia sunt insignes reliquiae ipsius Christi. Dixi *inanimata;* quia instrumenta animata, ut fuerunt labia Judae osculantis, manus crucifigentium, ratione indecentiae et scandali, excludunt a se omnem adorationem. Idem dicendum e. g. de asello, in quo Jesus Christus Hierosoly-

mam intravit. Azor. *t.* 1. *l.* 9. *cap.* 5. *q.* 9. Fagun. *l.* 1. *in decal. c.* 22. *n.* 15. *et* 16.

Q. V. Quae adoratio tribuenda sit beatissimae Virgini, aliisque sanctis.

Suppono ex dictis, dum explicavi quid sit adoratio, bb. Virginem, Angelos, ac omnes Sanctos posse adorari; cum enim motivum adorationis sit excellentia personae adoratae, ac proinde cum ista reluceat in beatissima Virgine, ac Sanctis, sequitur posse adorari. Quia tamen hujusmodi eminentia est quid creatum, non possunt supremo Dei cultu adorari, sed alio longe inferiori, qui proinde non continet idololatriam, ut haeretici contra nos apud vulgum garriunt; idololatria enim datur, quando supremus cultus Deo debitus creaturis exhibetur. His positis

R. I. Beatissimae Virgini debetur cultus hyperduliae, hoc est, adoratio superior ea, quae sanctis tribuitur, ut docet s. Th. *p.* 3. *quaest.* 25. *art.* 5. Ratio est, quia beatissima Virgo et ratione maternitatis et ratione valde excellentioris gratiae habitualis, caeterorumque donorum supernaturalium non parum aliis sanctis supereminet; cum ergo in ipsa sit excellentia valde superior, et ipsi etiam debetur adoratio superior ea, quae Sanctis tribuitur. Ex his patet quam juste damnata fuerit ab Alexandro VII. *sub n.* 26. sequens propositio. *Laus, quae defertur Mariae ut Mariae, vana est.*

R. II. Sanctis canonizatis et beatificatis deferendus est publicus cultus, sive adoratio duliae. Responsio patet ex supradictis, ubi actum est de adoratione; nam eo quod sint canonizati vel beatificati, ecclesia vel expresse, vel tacite declarat eos habere singularem eminentiam in gratia habituali, caeterisque donis supernaturalibus, ac speciali Dei amicitia frui; est ergo in eis eminentia digna speciali cultu et adoratione, quae eminentia communiter non reperitur, vel ignoramus reperiri in aliis, qui clara Dei visione fruuntur.

Dixi Sanctis canonizatis et beatificatis, quia eo ipso quod ut tales, seu ut colendi ab ecclesia proponantur fidelibus, esset propositio saltem sapiens haeresim, si diceretur, ecclesiam potuisse errare in iis canonizandis, sive beatificandis; adeoque posse non esse dignos cultu et adoratione. Et quidem quod ita dicere sit temerarium, nemo inficias ibit, quia esset contra communem opinionem theologorum et fidelium: itemque scandalosum esset, quis enim scandalum non pateretur, si audiret possibile esse s. Franciscum, s. Ignatium etc. in inferno torqueri? Quod vero etiam saltem sape-

ret haeresim, probatur, quia haeresim saltem sapit, qui diceret, Papam errare posse in iis, quae ad communes ecclesiae mores pertinent; negare etenim videretur illam specialem assistentiam, quam Christus promisit suae ecclesiae usque ad consummationem saeculi: eo ipso autem quod errare posset in beatificandis, vel canonizandis Sanctis, erraret in iis, quae pertinerent ad mores totius ecclesiae; cum induceret totam ecclesiam ad exhibendum cultum iis, qui non essent cultu digni et veneratione. Suar. *de fid. d.* 5. *sect.* 8. *n.* 8. Bannes 2. 2. *q.* 1. *a.* 1.

Quod si ulterius hic quaeras, an aliquis cultus deferri possit viris, aut foeminis cum opinione sanctitatis decedentibus, quamvis nondum sint beatificati vel canonizati, respondendum est, illis deferri non posse illum cultum, quem ecclesia peculiariter designavit pro Sanctis beatificatis, vel canonizatis. Ita se habet celebratio missae, officii divini recitatio, eos nominari in litaniis, ipsis dicare templum vel altare, illos depingere cum radiis, et splendoribus etc. Videatur decretum s. Romanae inquisitionis, incipiens: *Sanctissimus Dominus noster etc.* quod approbavit Urbanus VIII. anno 1625. die 13. Martii, et habetur in bullario *tom.* 4. *pag.* 83. ubi recensentur praefati Pontificis bullae. Praedictis vero licite defertur cultus privatus; et ratio est, quia si dum in terra degebant, licite publice rogabantur, ut pro nobis ad Deum intercederent, si publice eorum manus osculabamur etc. cur ergo potiori titulo id non fieri potest post mortem? Accedit in processibus pro Sanctorum beatificatione allegari populi concursum ad eorum sepulchra, ut ipsis intercedentibus impetrent sanitatem infirmis, et Deus miracula operetur etc. Hinc etiam licebit praefatorum virorum, ac mulierum reliquias servare et venerari, in ipsorum honorem votum privatum offerre, jejunare in eorum vigilia etc. Barbos. *in collect. ad concil. Trident. sess.* 25. Sanch. *sum. l.* 2. *c.* 43. *n.* 8. Bonac. *t.* 2. *disp.* 3. *p.* 2. *num.* 2.

Q. VI. An imagines sint adorandae; et quo cultu.

R. I. Imagines sunt adorandae. Ista responsio patet ex pluribus definitionibus ss. conciliorum adversus Iconoclastas, ut Nicaeni II. *act.* 7. Florentini *sess.* 5. et Tridentini *sess.* 25. *decret.* 2. adversus modernos haereticos. Probatur etiam ex dictis supra; cum enim post alia concilia Tridentinum *sessione citata* definierit Sanctos esse adorandos, sequitur, non solum imaginem Dei, sed etiam ipsorum Sanctorum esse adorandas; ea enim adoratio, quae exhibetur imaginibus, ut

ibidem dicit Tridentinum, non ipsis imaginibus exhibetur, quasi in eis sit aliqua divinitas et virtus, propter quam sint colendae, vel quasi ab imaginibus sit aliquid petendum, et fiducia in ipsis figenda, sed quia dum coram illis caput aperimus et procumbimus, Christum adoramus, et sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneramur. Sicut igitur injuria facta imagini regis in aestimatione prudentum reputatur facta ipsi regi, quia ipsum repraesentat; sic sacer cultus imaginibus exhibitus iis, quos ipsae repraesentant, tribui reputatur.

Non esse autem exiguas utilitates, quas ex ss. imaginibus fideles recipiunt, observat Tridentinum *loco citato*; dum enim e. g. videamus picturas exprimentes mysteria nostrae redemptionis, confirmamur in fide, et admonemur beneficiorum, quae a Christo nobis fuerunt collata. Ita etiam sanctorum picturae excitant nos ad imitandas eorum virtutes, et ad colendum et amandum Deum, qui tam mira in sanctis fuit operatus, et per ipsos tanta nobis contulit beneficia.

Fuerunt aliqui ultimis etiam nostris temporibus, qui reputarunt perperam in ecclesiis pingi Dei Patris sedentis simulacrum, unde Alexander VIII. sequentem damnavit propositionem: *Dei Patris simulacrum nefas est christiano in templo collocare.* Et quidem summa fatuitas esset ita depingere Deum Patrem, et aliam quamcumque Trinitatis personam, si hujusmodi picturis vellemus significare esse corporeum etc. Depingitur ergo Deus pater sub effigie hominis senis, ad ostendendam ejus aeternitatem et auctoritatem, et quod sit prima ss. Trinitatis persona. Pariter ita depingitur, quia sic visus est, ut habetur Daniel 7. Filius etiam in pectore patris depingitur ad ostendendum a patre procedere: et exprimitur Spiritus Sanctus sub specie columbae, quia dignatus est sic apparere. Eadem ratione angeli tanquam pulcherrimi juvenes, et alati depinguntur, sicut etiam ad demonstrandam eorum agilitatem, et aetatem nunquam senescentem.

Quod si ulterius inquiras, an bene agant fideles, dum magis colunt unam imaginem uniusmet exemplaris, quam aliam et, dum omissis, quas apud se habent, ad alias longe distantes peregrinantur; respondeo id ex rationabili motivo posse praestari. Primum est, quia aliquae imagines non solum sunt imagines, sed etiam reliquiae, utpote vel factae angelorum ministerio, vel quia aliquis sanctus illas depinxit. Secundo, quia ut experientia constat, Deus plura et majora

Digitized by Google

miracula in quibusdam imaginibus operatur, cujus rei causas non est nostrum investigare, sed potius divinam sapientiam et providentiam admirari. Tertio quia quaedam imagines vividius, et cum majori proprietate sua exprimunt exemplaria; unde magis excitant eorum memoriam et devotionis affectum erga illa. Hae sunt rationes, cur potius afficiamur erga unam imaginem unius exemplaris, quam erga alias ejusdem exemplaris. Videatur D. Augustinus *epist.* 137. *et l.* 2. *de civit. Dei cap.* 8. Interim animadvertant pastores, ne ipsorum incuria aliquid erga ss. imagines superstitiosi cultus invalescat.

R. II. Imagines colendae sunt eodem cultu ac adoratione, qua coluntur exemplaria. Ita fere omnes scholastici adversus Bellarminum et Suarez. Ratio est, quia imago considerata, ut quaedam res est, non est digna cultu et adoratione, et solum colenda est, quatenus in esse repraesentativo est idem cum exemplari: cum ergo tota ratio, cur adorentur imagines, sit ipsum exemplar, consequens est, quod si exemplari debetur e. g. cultus latriae, pariter debeatur imagini. Ita expresse docet s. Th. *p.*3. *qu.* 25. *art.* 3. ubi ita concludit: *sic ergo dicendum est, quod imagini Christi, in quantum est res quaedam, puta lignum sculptum, vel pictum, nulla reverentia exhibetur. Relinquitur ergo quod ei exhibeatur reverentia solum in quantum est imago. Et sic sequitur quod eadem reverentia exhibeatur imagini Christi, et ipsi Christo: cum ergo Christus adoretur adoratione latriae, consequens est, quod ejus imago sit etiam adoratione latriae adoranda.* Neque dicas ex hac doctrina sequi, quod parificentur exemplar et imago, quod patet esse absurdum. Contra enim est, quia imagini non competit adoratio ratione sui, sed ratione exemplaris, quod repraesentat; exemplari vero competit adoratio ratione sui, unde constat, magnam intercedere differentiam inter imaginem et exemplar.

Q. VII. An reliquiae sint adorandae; et quo cultu.

R. I. Sanctorum reliquiae sunt dignae adoratione. Ita autem definivit concilium Nicaenum II. ac demum post alia Tridentinum *sess.* 25. *cap.* 2. Clare autem id probatur, quia Deus ipse reliquias sanctorum honorat, faciendo plura miracula, dum ipsae reliquiae deferuntur ad languidos et infirmos. Sic etiam babemus Actor. 19. sudaria et semicinthia s. Pauli ad langnidos delata, et ab eis recessisse languores, et spiritus nequam. Si ergo Deus fecit quamplura miracula, dum reliquiae venerabantur, signum est, velle eas coli et adorari.

Digitized by Google

R. II. Sacrae reliquiae adorandae sunt eadem adoratione, ac adorantur sancti, quarum sunt. Ratio est, quia dum adoramus reliquias, semper cogitamus de illis, quorum sunt reliquiae: nam ipsae dicunt relationem ad personas: unde eadem adoratione adorandae sunt, qua adorantur personae. Confirmatur ratione s. Thomae; quia scilicet dum conservamus affectum ad aliqua, quae supersunt e. g. per mortem amici, non amamus illa propter se, quia possunt esse vilia, et nullius valoris, sed propter amicum, quem impense diligebamus; sic a pari dum veneramur corpora sanctorum etc. et ea, quae post illorum mortem supersunt, adoramus propter affectum, quem habemus ad ipsos sanctos, ut Dei filios et amicos, adeoque totus cultus et adoratio in ipsos sanctos refertur, ac proinde ipsorum reliquiae eodem cultu, quo ipsi sancti adorantur, sunt adorandae. Sanch. *l.* 2. *sum. c.* 43. Palaus *tr.* 8. *d.* 1. *p.* 6. *n.* 2. Ex hac doctrina infert s. Th. *p.* 3. *q.* 25. *art.* 4. *et* 6. latria esse adoranda Christi praeputium, aliaque instrumenta passionis, in quibus aliquid ipsius sanguinis reperitur. Unde lac, capilli etc. beatissimae Virginis hyperdulia erunt adoranda: dulia vero corpus, ossa, vestes, et similes partes sanctorum. Hic tamen iterum notatum velim, res indecentes, putridas, foetidas etc. quae fuerunt alicujus sancti, vel illos attigerunt, nullo pacto esse adorandas propter indecentiam, vel scandalum: tum quia in ipsis non concipitur religiosa relatio ad sanctos, quorum ratione adorantur. Sanch. *cit.* et Suar. *in* 3. *p. disp.* 55. *sect.* 1.

Q. VIII. An liceat tangere sacras reliquias, sicut etiam illas formas cereas, quas communiter appellamus *Agnus Dei*. Et quid dicendum de attrectantibus vasa sacra, ut calices, corporalia, pallas, sicut etiam casulas, et alia sacra ornamenta benedicta ab episcopo?

R. I. Nullum est peccatum, si reliquiae reverenter contrectentur a laicis, et etiam foeminis, cum nullum sit decretum id prohibens, et aliunde si debita cum reverentia attrectentur, nullus interveniat nec tacitus, nec expressus contemptus. Accedit consuetudo; nam videmus saeculares et sanctimoniales reliquias tangere, maxime si ornari debeant, et decenter reponi intra thecas. Sanch. *l.* 2. *decal. cap.* 42. *num.* 26. 27. Dian. *p.* 3. *tr.* 6. *resol.* 12.

R. II. Quae sunt consecrata, ut calix, patena, et ara, seu quae immediate tangunt corpus Christi, non possunt a laicis et foeminis tangi. Id probatur, quia hujusmodi tan-

Digitized by Google

gere prohibetur *distic.* 23. per multa capita, et praesertim canone *Sacratas*, ubi sacrae foeminae vel monachae proibentur tangere sacra vasa, vel sacras pallas. Prohibetur quidem citata distinctione laicis etiam tangere sacras vestes ab episcopo benedictas; quia nihilominus talis prohibitio decursu temporis abiit in desuetudinem, ideo modo etiam laici absque ulla culpa praedictas vestes possunt contrectare. Quia autem laicis prohibitum est calices, patenas et aras tangere, utpote chrismate delibuta, eadem ratione putant multi theologi non licere eisdem agnos tangere. Sunt nihilominus qui affirmant, cum nullum sit decretum id prohibens, et quia etiam usus in contrarium invaluit, cum videamus moniales praedictos agnos tangere, semper cum necessitas sit eos ornandi et accommodandi in capsis.

Quamvis autem adhuc vigere censeant theologi prohibitionem tangendi ea, quae sunt chrismate consecrata, et quae immediate tangunt Corpus Christi, ut corporalia; nihilominus communis ipsorum opinio est, solummodo venialiter peccare illum, qui, secluso contemptu, hujusmodi tangeret; si enim religiose quis se gerat, dum ea tangit, hujusmodi tactus non reputatur materia gravis. Bonac. *in decal. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. Advertendum tamen, quod si calix actu contineat corpus Christi, tunc illum contingere reputatur valde indecens respectu illius, qui non esset sacerdos, vel diaconus; cum ad hujusmodi munus ecclesia consecret sacerdotem, et diaconum, ac proinde alter excusari non posset a gravi culpa. Bonac. *cit.* Suar. *in* 3. *p. d. Th. d.* 81. *sect.* 8. Idem dicas de tactu chrismatis, olei sancti, et eucharistiae, quae attrectare est proprium muneris sacerdotalis. Excipiendus est tamen casus necessitatis, ut quando hujusmodi, vel etiam ipsa eucharistia in terram caderent, et abesset sacerdos, qui ea posset a terra elevare; nam tunc cum reverentia elevanda essent a laicis, et in locum decentem reponenda. Idem dicas, si periculum esset, ut praedicta raperentur et conculcarentur ab haereticis etc. Azor. *lib.* 1. *inst. moral. c.* 9. *q.* 9. Bonac. *in decal. disp.* 3. *q.* 1. *n.* 13.

Advertendum etiam est, ea, quae diximus supra de calicibus, corporalibus etc. procedere attento jure communi; nam attento privilegio concesso a Callixto III. fratribus laicis ordinis Minorum, dum sacristiae inserviunt, et a Sixto IV. fratribus laicis s. Augustini, tam ipsi, quam omnes alii laici religiosi, qui communicant eisdem privilegiis, possunt praedicta tangere, dum sacristiae inserviunt. Stante autem

opinione, sanctimoniales communicare eisdem privilegiis, quae habent alii religiosi, et ipsae, dum sacristiae inserviunt, poterunt calices, pallas et corporalia tangere: et quidem currit pro eis eadem ratio ac pro praedictis fratribus laicis, necessitas scilicet ea ministrandi, reficiendi, servandi, abstergendi etc.* Videatur Ferrar. *bibliotech. moral. v. Vasa sacra n.* 14. ubi plures AA. affert id affirmantes. * Denique ut id praestetur sine ullo peccato, sufficere putant nonnulli theologi, ut quis sit prima tonsura initiatus; tunc enim videtur reputandus in numero sacrorum ministrorum, quibus solummodo conceditur a ss. canonibus corporalia, pallas, calices etc. tangere. Suar. *loc. cit.* Ledesm. *de sacram. eucharist. cap.* 22. *conclus.* 2. *d.* 2.

QUAESTIO II.

DE SUPERSTITIONE, EJUSQUE SPECIEBUS

Vitia opposita religioni, cujus essentiam, et actus in superiori quaestione explicavi, reducuntur a s. Thoma 2. 2. *q.* 92. *art.* 1. ad ea, quae ipsi opponuntur per excessum, et ad ea, quae per defectum. Quamvis igitur Deus coli non possit plusquam mereatur, nihilominus cultus dici potest per excessum religioni oppositus, vel quia colitur Deus modo indebito, vel quia cultus ipsi debitus creaturae tribuitur. Cultus hujus generis est superstitio sub se continens idololatriam, divinationem, vanam observantiam, et magiam. Vitium oppositum religioni per defectum illud est, quo Deo denegatur cultus debitus, vel contemnitur, et dicitur irreligiositas (1); et inter cujus species sunt tentatio Dei, sacrilegium, et simonia. Videatur s. Th. 2. 2. *q.* 92. *art.* 1. *et* 2. De praedictis omnibus speciebus sequentibus capitibus agendum est, sed de simonia specialis quaestio est instituenda.

CAPUT I.

De superstitione

Q. I. Quid sit susperstitio, et quotuplex.

R. I. Ethymologia hujus nominis *superstitio*, si credendum est Lactantio *l.* 4. *div. instit. c.* 28. orta est ex eo,

(1) Quae proprie definitur ab eodem s. Doctore loco citato, *vitium quo Deus vel in se vel in rebus, aut personis illi dicatis inhonoratur.* In se inhonoratur Deus tentatione Dei, et blasphemia, in rebus simonia, et in personis sacrilegio.

quod homines diis veteribus relictis, colerent superstitem memoriam suorum. Placet vero D. Thomae 2. 2. *q*. 92. *art*. 1. *ad* 2. desumere hujusmodi ethymologiam cum s. Isidoro a verbo *supersto*, eo quod scilicet homines nimii essent in precando, et immolando diis, ut sibi filios superstites relinquerent. Quidquid autem sit de hoc, superstitio bene definiri potest ex s. Thoma loco citato: *Vana et falsa religio, seu vitium per excessum religioni oppositum, quo vel colitur Deus modo indebito, vel tribuitur creaturae cultus divinus.*

R. II. Duae sunt species superstitionis, ut patet ex allata definitione, una scilicet, qua colitur Deus cultu indebito, alia, qua colitur creatura cultu divino. Porro superstitio, qua colitur Deus cultu indebito, dupliciter accidit. Primo quando colitur Deus cultu falso et pernicioso, secundo quando colitur Deus cultu vano et superfluo. Tunc colitur Deus cultu falso et pernicioso, quando vel adhibetur ad eum colendum res ipsius cultui contraria, vel non apta ad eum colendum, vel falsa. Tunc res esset contraria et non apta ad ipsum colendum, quando de se esset turpis, ut si quis divinis officiis turpia misceret. Falsa vero esset, quando ad colendum Deum adhiberetur res, vel non habens modo congruam significationem, vel falsa esset. Hujusmodi genere superstitionis coleret Deum, qui modo coleret per sacrificia, et caerimonias antiquae legis; nam modo illorum falsa est significatio; significabant enim Christum venturum. Pariter eodem genere superstitionis coleret Deum, qui mutaret materias, aut formas sacramentorum, qui fingeret falsas indulgentias, falsa miracula etc. qui se fingeret sacerdotem etc. Videatur s. Thom. 2. 2. *q*. 93. *art*. 1.

Cultus vero indebitus ratione cultus vani et superflui a s. Thoma *artic*. 2. reducitur ad hoc, quod talis sit cultus, ut non conducat ad spiritualem profectum, aut sit praeter institutionem Dei, vel ecclesiae; aut contra communem consuetudinem: et re vera, qui ita Deum adorat, non illum adorat in spiritu et veritate, ut dicitur Jo. 4. Ad hoc igitur genus superstitionis reducitur oratio, quam aliquis ex. gr. tantum putaret faciendam aliqua determinata hora, nec proficuam crederet alio tempore factam; sicut etiam si quis particulari afficeretur inclinatione erga missam, quae celebraretur a sacerdote habente nomen Joannes. Idem dicendum de eo, qui vellet celebrare missam tot candelis, tali colore non determinato ab ecclesia, seu caerimoniis non institutis ab eadem ecclesia etc. Nec refert hujusmodi ad spiritualem

Digitized by Google

profectum ordinare; nam cum sint contra consuetudinem ecclesiae, et non referibilia in Deum, nunquam possunt excusari a cultu indebito, adeoque superstitioso; et ita non cultum, sed Dei offensam continent. Sanch. *l.* 2. *decal. c.* 31. *a. n.* 1. Laym. *t.* 2. *tr.* 10. *cap.* 1. Bonac. *t.* 2. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

Secunda superstitionis species, quae accidit, quando cultus Deo debitus creaturae exhibetur, multipliciter dividitur secundum diversos fines diversi cultus, ut ait s. Thomas 2. 2. *qu.* 92. *art.* 2. Si igitur cultus divinus ordinatus ad Dei reverentiam, tribuatur creaturae, dicitur *idololatria.* Si spreto Deo, quem homo debet etiam colere, ut ab ipso instruatur, consulat daemones per pactum tacitum vel expressum, consurgit species superstitionis, quae dicitur *divinatio*. Si non a Deo, sed a diabolo quaerat dirigi et adjuvari in suis operationibus, intervenit ea superstitio, quae dicitur *vana observantia*. Si ab eodem mira petat, intervenit *magia*, *maleficium* vero, si petat ut aliis noceat.

Q. II. Quale peccatum sit superstitio ratione cultûs falsi.

R. Superstitio ratione cultus falsi est peccatum mortale. Ratio est, quia mendacium in materia pertinente ad cultum Dei, semper grave apparet, adeoque a gravi culpa non potest excusari. Et quidem quis non videat gravem religioni irrogare injuriam, qui fingeret falsa miracula, falsas indulgentias, vel proponeret falsas reliquias populo adorandas? His mediis non indiget religio catholica, vel ad sui confirmationem, vel ad augendum cultum apud Christianos; quapropter non sine ipsius gravi injuria adhiberentur. Suar. *t.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 2. *c.* 2. Sanch. *l.* 2. *decal. c.* 31. *n.* 8. Navar. *in man. c.* 11. *n.* 27. Idem constat, si turpia et profana adhiberentur, statim etenim apparet gravem Deo irrogari injuriam, si quis velit illum colere iis, quibus potius offenditur.

Q. II. Quale peccatum sit superstitio cultus indebiti.

R. Superstitio cultus indebiti, quando solum continet aliquid vanum et superfluum, potest aliquando esse venialis, aliquando mortalis. Tunc esset mortalis, quando fieret prava intentione, in contemptum scilicet Dei vel ecclesiae; vel materia superflua et vana esset gravis; ut si quis e. g. in missa magnum aliquid adderet, vel aliquid notabile detraheret, volens hoc pacto ex suo libito inducere in ecclesiam novum cultum. Si vero materia sit levis, ut si additio, vel diminutio, seu quid aliud leviter vanum et superfluum fie-

Digitized by Google

ret bona intentione, dumtaxat foret peccatum veniale, quia materia de se levis esset. Sanch. *cit. n.* 11. Fagund. *t.* 1. *l.* 2. *cap.* 34. *n.* 5.

Regulae in praxi attendendae.

Advertere debent confessarii, ut removeant a suis poenitentibus superstitiones plures cultus indebiti, in quas multoties solent rudes ex simplicitate incidere. Ita evenit dum tribuunt aliquam infallibilem virtutem orationibus, etsi de sua natura bonis, credendo e. g. toties repetitas habere vim obtinendi, ne repente moriantur, moriendi in gratia etc. Idem dicendum, si tribuant infallibilem virtutem ad aliquid obtinendum, reliquiis e. g. ad collum appensis, vel alteri rei sacrae, quam secum gestent; nam quamvis habere possint vim contra fulgura, mortem repentinam etc. non tamen infallibilem.

* Ex dictis patet quid dicendum sit de hac quaestione. Solent aliqui in honorem alicujus sancti vovere jejunium in ejus vigilia, et si ea in die dominico incidat, se voti transgressores putant non observantes. Docent aliqui a sacris canonibus *cap. Si quis praesbyter dist.* 30. *cap. Sacerdotes caus.* 26. *q.* 7. *et cap. Ne quis jejunet de consecrat. dist.* 3. ita interdictum esse jejunium in die dominico, ut nullo modo obliget votum, immo inter ea quae cultum superstitiosum exhibent adnumerat Navar. *in manual. cap.* 11. *n.* 41. Cajet. *in* 2. 2. *d. Thom. q.* 92. *art.* 1. ad cultum superstitiosum falsum adducit, attamen nullum peccatum erit hoc praestare diebus dominicis, cum hodie cessarit causa illius prohibitionis, haeresis nempe Manichaeorum jejunium in resurrectionis D. N. contemptum die dominico necessarium asserentium, sed tantum venialis culpa erit, si quodam singularitatis studio et errore fiat. Sed neque voti reos se constituerent, illud, vel in praecedentem, vel etiam sequentem diem transferentes, quin et illis consulenda haec praxis, ut ita melius universalis ecclesiae ritui se conforment, dummodo tamen expressam non habuerint die dominico jejunandi intentionem. Sanch. *in decalog. lib.* 2. *cap.* 37. *n.* 19. Palaus *tract.* 17. *disp.* 1. *p.* 1. *n.* 7. Idem dicendum de ea jejunandi obligatione, qua se obstringunt alii, jejunandi nempe in ipsa die alicujus sancti, v. g. Annunciationis. Quamvis enim possint licite hoc praestare, negandum tamen non est melius esse universalis ecclesiae consuetudinem servare,

jejunium die dominica incidens in diem praecedentem transferentis. Sanch. *ibid. n.* 18. Salmant. *tract.* 21. *cap.* 11. *n.* 8. *

CAPUT II.

De idololatria, et divinatione.

Q. I. Quid sit idololatria, et quotuplex.

R. Non est hic sermo de idololatria, quatenus significat, graviter peccantem ponere suum ultimum finem in creatura in quo sensu ait Apostolus de gulosis ad Philip. 3. *Quorum Deus venter est.* In hac acceptione idololatria per omnia peccata divagatur; unde idem Apostolus ad Ephes. 5. appellat avaritiam idolorum servitutem. Sumitur ergo in praesenti idololatria, quatenus importat tribuere creaturae cultum divinum; unde communiter definitur cum s. Thoma 2. 2. *q.* 94. *art.* 1. *Cultus divinus exhibitus creaturae.* Primo igitur necesse est ad idololatriam deferre creaturae cultum soli Deo debitum. Secundo quod dum fit talis cultus, consideretur creatura ut creatura, non vero quatenus in ea considerari potest excellentia, et imago Creatoris. Parum autem refert ad peccatum idololatriae, quod exhibeatur cultus divinus creaturae materiali, sive immateriali etc. Ex his patet quam grave sit peccatum idololatriae; cum enim per illam honor Dei, et divina majestas in creaturam transferatur, non potest non continere summam Dei injuriam, sicut gravissime peccaret ille, qui honorem regi debitum alteri deferret, et hunc ut regem reputaret. Accedit idololatriam religioni adversari, quae est maxima inter virtutes morales adeoque post peccata, quae adversantur virtutibus theologicis, est peccatum caeteris omnibus gravius. Puto autem peccata contra virtutes theologicas graviora esse idololatria, utpote opposita praestantioribus virtutibus, et videtur clare docere D. Thomas de odio Dei 2. 2. *q.* 34. *a.* 2. et de infidelitate et desperatione *q.* 10. *a.* 3. *q.* 20. *a.* 3. * D. Th. adstipulantur Sylvius *in* 2. 2. *q.* 94. *art.* 3. Suar. *t.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 4. *per tot.* *

R. II. Tripliciter committi potest idololatria. Primo quando est interna et externa; quod accideret, quando quis credens creaturam divino cultu dignam illi externe talem honorem tribueret. Id certe est gravissimum peccatum; nam cum essentia divina sit creaturae incommunicabilis, summa injuria Deo irrogatur, putando creaturam esse Deum,

eique tribuendo divinum honorem. Secundo datur idololatria pure externa, quando scilicet quis non credens creaturam esse Deum, nihilominus illi vult tribuere honorem divinum, ut illam habeat propitiam, quo pacto striges colunt daemones. Id etiam non est sine gravissima Dei injuria, cum alteri communicetur cultus ipsi soli debitus. Observat etiam s. Thomas 2. 2. *q.* 94. *a.* 3. difficile evenire posse, aliquem credere Dei cultum non convenire creaturae, et nihilominus illum ipsi tribuere, si Deum non odio habeat. Tertio evenire potest idololatria, quando quis neque credens creaturam dignam divino honore, neque volontatem babens talem honorem ipsi tribuendi, id tamen praestat ex ambitione, adulatione aut timore mortis. Quamvis autem haec non sit vera idololatria sed ficta, cum non adsit animus colendi creaturam divino honore; nihilominus est gravissimum peccatum, quia est gravissimum mendacium, generat gravissimum scandalum, et ulterius importat externam negationem fidei contra Apostoli praeceptum ad Rom. 10. ubi dicit quod *ore confessio fit ad salutem*. Caeterum cum non adsit animus creaturam colendi honore divino, potest ex hoc capite esse peccatum minus grave duobus praecedentibus. Suar. *t.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 2. *c.* 6. Sanch. *l.* 2. *in decal. c.* 37. *n.* 22. *et seqq.* (1).

Q. II. Quid sit divinatio, et quotuplex.

R. I. Non est sermo in praesenti de divinatione, quatenus importat praenunciationem futurorum ex cognitione causarum necessariarum, quo pacto licite praenunciant astrologi eclypses: sicut etiam bene possunt per quamdam conjecturam praenunciare, quae ut plurimum eveniunt: ita ex conjunctione stellarum, earumque aspectu praenunciant siccitates, pluvias etc. Sermo igitur in praesenti est de divinatione, seu praenunciatione eorum, quae pendent a causa libera, adeoque possunt evenire et non evenire. Divinatio in hoc sensu accepta definiri potest: *Praenunciatio ordinata futurorum eventuum, facta ope daemonis*. Ex hac definitione

(1) Addi potest et altera idololatriae species; quae incompleta dicitur seu malitiosse dumtaxat voluntatis, qua nimirum quis non credens creaturam quam colit esse Deum, attamen ex pravo affectu, quem habet contra Deum eam adorare eligit, quaeque species est malitiosissima, et gravior prima. Qui idololatriam committit primo modo ab auctore citato eum errore mentis cum pertinacia conjuncto, est etiam haereticus, et ut talis incurrit in excommunicationem Papae reservatam. In secundo vero modo incurrit tantummodo excommunicationem non reservatam, quam inflictam esse a Joann. XXII. refert Inquisitorum directorium.

patet quam grave peccatum sit; nam cum assumatur auxilium daemonis ad cognoscendum id, quod tantum curare debemus scire a Deo, quia omnia ipsi sunt praesentia in aeternitate, jam daemoni tribuimus cultum, qui soli Deo, erat exhibendus.

Hinc autem advertendum, posse daemones praedicere omnia, quae habent causas necessarias, ut conjunctiones astrorum, eclypsés etc. Imo cum comprehendant virtutem omnium causarum naturalium facile possunt praedicere effectus ipsarum, quamvis possint ab aliis impediri; atque ita valent praedicere pestes, pluvias etc. Pariter ob incomparabilem sui celeritatem annunciare possunt, quae in longinquis fiunt. Multa scire possunt ex divina revelatione, cum sciant quid ipsi, vel alii daemones sint facturi ex divina permissione; unde etiam earum rerum, quarum ipsi ex divina permissione possunt esse auctores, possunt praedicere finem, ut pestis pluvia etc. sicut etiam maleficii, cujus finis pendet a sublatione signi, quod est in ipsorum potestate. Ea vero quae unice pendent a divina voluntate et libero hominis arbitrio, certo praedicere nequeunt, ut docet s. Thomas *p.* 1. *q.* 57. *a.* 3. quamvis ex acumine ingenii, et hominum temperamento, et inclinatione, possint probabiliter conjecturare et praedicere quid facturi sint homines. S. Th. *p.* 1. *q.* 57. *a.* 3 *et* 4. Sanch. *l.* 2. *c.* 38. *n.* 7. Fagund. *l.* 1. *decal. c.* 35. *num.* 2.

R. II. Divinatio alia est per expressam daemonis invocationem, alia per tacitam. Primo modo contingit, quando quis expresse invocat daemonem, promittendo ei cultum, adorationem etc. si res occultas illi manifestet. Hoc non raro contingit, apparente daemone sub forma regis, aliis stipatus daemonibus, et praescribendo formam, qua divinator negare debeat Deum, sacramenta etc. promittere nunquam se integre confessurum peccata etc. et hoc pactum solet consignari schedula conscripta proprio sanguine. Aliquando vero hoc pactum fit ab aliquo, dum est solus cum solo daemone; et si non audet coram daemone comparere, praedictà promittit daemoni per alium maleficum.

Invocatio tacita daemonis evenit, quando quis ad aliqua cognoscenda usurpat media vana et inutilia, cum enim nullam habeant connexionem et virtutem naturalem ad manifestandas res occultas, quarum cognitio desideratur, neque aliunde instituta sint a Deo ad illas manifestandas, convincitur eum, qui utitur talibus mediis ad aliquod cognoscen-

dum, velle a daemone doceri. D. Th. 2. 2. *q*. 95. *a*. 3. Suar. *de relig*. *t*. 1. *tr*. 3. *l*. 3. *c*. 9. Bonac. *disp*. 3. *q*. 5. *p*. 3. *n*. 4.

Divinatio, quae fit per expressam daemonis invocationem, continet sub se plures species. Prima, dicitur *praestigium*, et evenit quando daemon se praesentat aspectui superstitiosorum sub forma alicujus corporis a se efformati, vel ita facit illis apparere, illudendo illorum sensibus, ut accidit phreneticis, ac ita apparendo docet occulta. Secunda, *divinatio per somnia*, quia divinatores non raro sperant, se hoc modo a daemone instrui. Tertia, *necromantia*, qua, adhibitis quibusdam praecantationibus et sanguine, videntur mortui resurgere, divinare et respondere ad interrogata. Hoc autem puto evenire, vel quia daemon ingreditur corpus alicujus mortui, et in eo loquitur; vel quia illudit nostris sensibus, faciendo apparere hominem, cum vere non sit. Caeterum si animae sunt in coelo, non subjiciuntur daemonis potestati: sicut si sint in purgatorio, non decet illis subjici. Si vero in inferno, sunt ibi divina lege alligatae; unde non potest ullo pacto daemon veram mortui resurrectionem facere. Non nego tamen aliquando Deum permisisse animam ad corpus redire per breve tempus. Hinc nonnulli credunt animam Samuelis, de qua 1. Reg. 28. ad corpus rediisse ad majorem ipsius gloriam, et punitionem Saulis; at id non censendum est, fuisse factum petente pythonissa; sed virtute et jussu Dei. Quarta, *divinatio per pythones*, quando scilicet daemon aliqua praenuntiat per homines vivos, et arreptitios. Quinta intervenit, dum daemon aliqua occulta docet per aliqua signa, de quibus superstitiosus conventionem habuit cum daemone. Si haec appareant in corporibus terrestribus inanimatis, ut ligno, ferro etc. dicitur *geomantia*; si in aqua *hydromantia*, si in aere *aeromantia*, si in igne *pyromantia*, si in visceribus animalium immolatorum in aris daemonum *haruspicium*.

Divinatio etiam, quae fit per tacitam invocationem daemonum plures continet species, scilicet *astrologiam*, dum scilicet quis aliqua praenunciat ex motu, et dispositione syderum; *augurium*, si praenunciatio fiat ex motibus, et vocibus avium, sternutationibus hominum, et similibus; *auspicium*, si ex volatu avium, et ex motu quorumcumque animalium; *chiromantia*, si ex lineamentis manuum; et *sortilegium*, quod importat divinationem per sortes. Haec omnia melius infra explicabo; relinquendo tamen ea, quae nullam

patiuntur difficultatem, et solum explicando, quae ad examen revocari solent a theologis.

Q. III. An licita sit divinatio per astra.

R. Non est hic sermo de astrologia naturali, quae ex situ, motu, colore, ortu, occasu etc. planetarum, et astrorum, conjecturat eclypses, tempestates, pluvias, ventos, sterilitates etc. Haec astrologia cum valde conducat agricolturae, medicinae, navigationi etc. merito commendatur: *cap. Si quis Gram.* 37. *d.* 7. Posset etiam nihilominus hoc peccatum esse veniale ob levitatem, temeritatem, et imprudentiam. Suar. *tom.* 1. *de Relig. tr.* 3. *l.* 2. *cap.* 11. Sanch. *l.* 2. *Decal. c.* 38. *n.* 29, Trull. *l.* 1. *Decal. c.* 10. *d.* 3 *nu.* 2. Peccaret igitur venialiter, qui tamquam certa affirmaret, et crederet quae videmus experientia nihil certi habere, quia virtus astrorum est valde obscura, et potest impediri a ventis, vaporibus, frigore, calore etc. Pariter difficillimum est scire, quae sit virtus astrorum in quolibet aspectu, sive trigono, sive tetragono, hexagono etc.

Sermo igitur in praesenti est de astrologia judiciaria, quatenus ex aspectu syderum et planetarum praedicere praesumit praeteritos, vel praesentes eventus prorsus occultos, sive futuros eventus, et actiones pendentes a libera hominum voluntate. Haec autem reduci possunt ad duo capita, scilicet ad astrologiam, quae praenuntiat, quae in alicujus hominis vita eventura sunt, ut matrimonia, liberos, uxorem pulchram, mortem tali mense, et tali die, quae astrologia dicitur *genethliacum*, *seu magisteria nativitatum.* Alia est astrologia, quae judicat quid in singulis casibus, et eventibus sit utiliter faciendum, omittendum etc. ut quod aliquis non exeat domo nisi tali hora, non aggrediatur aliquod negotium, nisi tali die etc., et haec vocatur *astrologia electionum*. De his duabus speciebus astrologiae modo sermo est, relicta ut prorsus superstitiosa astrologia imaginum fabricatarum, ut dum e. g. astrologi efformant figuram sagittarii, et putant sagittarium, quem in coelis commentiuntur, habere virtutem ad aliquos effectus producendos, constat enim nullam esse connexionem inter talem figuram, et eam, quam in coelis confingunt.

Dico igitur, etiam praefatas astrologiae species esse omnino superstitiosas, si astrologi ex eis aliquid certi praesumant praedicere. Hinc hujusmodi astrologia criminatur Deuter. 18. et pluries apud ss. canones, ut videre est *cap. Illud cap. Illos, et per plura alia capita* 26. *q.* 3. Item illam pro-

Digitized by Google

hibuere plures Pontifices, et specialiter videndus motus proprius Sixti V. incip. *Coeli et terrae Creator bullar. t. 2. pag.* 515. Prohibetur etiam jure civili, nempe *l. Artem*, *l. Nemo*, *l. Etsi excepta c. de malefic. et mathem.* Ratio autem est, quia si praenuncientur ex astrologia res occultae, sive praeteritae sive praesentes, ut furtum, homicidium, cum nulla ratione certo videri possint in aspectu astrorum, sequitur, haud cognosci posse nisi ex pacto tacito, vel expresso cum daemone. Id etiam probatur respectu futurorum, quae pendent ex libera hominum voluntate, quia aspectus astrorum non est signum institutum a Deo ad cognoscendum quid libere sint homines facturi. Item cum astra sint quid corporeum, non valent per se influere in voluntatem incorpoream; unde nulla ratione potest quis ex eorum influxu certo cognoscere, quid sit homo facturus. Accedit, quod si ex astris possemus certo futura praedicere, statim tolleretur e medio libertas, et induceretur fatum: unusquisque enim sua crimina reduceret in necessitatem ex influxu astrorum provenientem. Laym. *l.* 2. *tr.* 10. *c.* 3. Sanch. *l.* 2. *decal. c.* 38. *a n.* 30.

Q. IV. An probabiliter, vel saltem conjecturaliter praedicere possint astrologi futuros eventus liberos.

R. Omnino certum est astrologos nec probabiliter praedicere posse praedictos eventus, probabiliter enim praedicere est affirmare aliquid eventurum, esto fiat cum formidine partis contrariae; at id fieri non potest ex aspectu astrorum quia corpora coelestia non habent, ut dictum est, virtutem qua agant in intellectum et voluntatem. Deinde si haberent, impediri posset ab aliis influxibus, causisque sublunaribus sicut etiam ab eademmet voluntate; ergo solum ex pacto daemonis potest aliquid certo praedici, quamvis cum formidine errandi, de futuris liberis eventibus. Hinc Sixtus V. damnat audentes praedicta affirmare, etiamsi id non certo affirmare asserant, aut protestentur. Suar. *to.* 1. *tr.* 3. *de rel. c.* 11. *n.* 29. Filliuc. *tr.* 24. *c.* 4. *q.* 6. *n.* 93. Fagund. *lib.* 1. *in decal. cap.* 38. *n.* 8. * Sanch. *l. c. n.* 33. *et* 34. *

Quoad praedictionem vero conjecturalem, qua nihil certi affirmatur, respondetur, quod cum corpora coelestia habeant posse influere in motus appetitus sensitivi, quibus motibus seu passionibus pauci sint, qui resistant, sequitur, ut observat s. Th. 1. *p. q.* 115. *art.* 5. bene posse conjecturaliter praedicere astrologum in communi actus humanos, futuras e. g. sedictiones, rixas etc. ex influxu planetae alterantis

irascibilem. Non vero est admittenda praedictio conjecturalis liberae actionis alicujus hominis in particulari, quamvis enim communiter homines non resistant passionibus, unusquisque tamen homo particularis valet illis resistere; unde non potest dari prudens conjectura de iis, quae homines particulares sint facturi. Accedit, difficillimum esse ex astris hominum temperamenta, et inclinationes etiam probabiliter praedicere, quia difficillimum est, imo impossibile, scire punctum animationis, seu conceptionis hominis, quo tempore aspectus astrorum valde conducit ad dignoscendas conjecturaliter inclinationes. Secundo, difficillimum est cognoscere astra, et omnes causas tunc influentes etc. cum rapidissimus sit coeli motus. Juxta hanc distinctionem, quae est s. Th. *loco cit.* intelligendi sunt auctores, qui licitam, vel illicitam reputant praedictam conjecturalem praedictionem.

Q. V. An licita sit divinatio per somnia.

R. Ut notat s. Thomas 2. 2. *q.* 96. *art.* 6. triplex est somnium, naturale, divinum, et daemoniacum. Naturale, ortum habet a causis naturalibus, quarum duae sunt intrinsecae, et una extrinseca. Prima causa intrinseca dicitur animalis, hoc est, oriens ab animi passionibus, qua in dormientis phantasia occurrunt ea, de quibus vigilando cogitavit, et hoc genus somniorum habent etiam animalia, unde canes solent in somniis latrare. Secunda causa dicitur corporalis quia oritur ex corporis dispositione; ex ea enim formatur in phantasia motus proportionatus, et conveniens tali dispositioni. Hinc qui sanguine abundat, somniat laeta, qui atra bili, tristia, qui flava bili, pugnas, rixas, lites etc. qui phlegmate, aquas, fontes, imbres etc. qui melancolia, caligines, planctus, tenebras etc. Causa extrinseca naturalis sunt impressiones aeris, vel alicujus corporis coelestis, quibus immutatur imaginatio dormientis, et apparent in phantasia aliqua conformia talibus impressionibus; hinc ex aeris humidi impressione puto causari posse somnia imbrium etc. Somnia divina dantur, quando Deus aliqua per se, vel angelorum ministerio hominibus in somno revelat. Id aliquando facit ostendendo imagines significantes metaphorice: ita suam futuram magnitudinem demonstravit Joseph, illi ostendendo manipulos fratrum ipsius manipulum adorare. Aliquando formando voces in phantasia dormientis, ac si dormiens per auditum corporis eas audiret: ita loquutus est Abraham Genes. 28. et s. Joseph ministerio angelorum, quando, ut patet Matth. 1. ipsum admonuit

ut tolleret puerum, et matrem ejus, et fugeret in Ægyptum. Denique somnia daemoniaca dantur, quando daemonis opera, Deo sic permittente, aliqua apparent phantasiae dormientium, quibus eis aliqua occulta manifestat, et solet incitare insimul humorum permutatione; vel ad libidinem, vel ad iram, vel ad desperationem etc. His positis.

Ex somniis naturalibus licitum est observare causas, a quibus procedunt, non vero futura libera, et fortuitos eventus. Poterit igitur ex qualitate somniorum quis inferre qualis sit humor praedominans in suo temperamento; nam, ut vidimus, ex redundantia diversorum humorum diversa oriuntur somnia. Non vero ex eis poterit quis futura libera et fortuitos eventus denunciare, quia somnia non possunt esse ipsorum causa; quaecumque enim interveniant somnia, possum ego aliter operari; sicut et diversimode possunt evenire, quae fortuito accidunt.

Somnia divina omnino sunt observanda, quia semper fidem Deo loquenti praestare debemus, et maxime quia, ut patet ex pluribus s. Scripturae exemplis, Deus per somnia nos corrigit, docet, instruit etc. Verum tamen est, interpretationem hujusmodi somniorum attendendam esse a pio et docto confessario.

Demum, sicuti certum est, fidem praestandam esse somniis divinis, ita certum est, nullatenus credendum somniis daemoniacis; ultra enim hoc, quod esset sacrilegum commercium habere cum maximo Dei inimico, exponeremus nostram salutem ipsius fallaciis, et deceptionibus; cum daemon pater sit mendacii.

Q. VI. Quomodo discernendum sit, an somnium sit a Deo, vel a diabolo.

R. Somnium reputandum est diabolicum, si sit de re turpi et inhonesta, si ad malum impellat, si animum turbatum relinquat, et ad virtutes indispositum. Si vero bonos producat effectus, et animum quietum, et ad virtutem dispositum relinquat, bene possumus judicare a Deo esse. Solet etiam esse effectus somnii divini certum reddere somniantem illud a Deo esse; unde superfluum erit id indagare. Quod si prudens et pius confessarius, a quo somniorum discreptio est inquirenda, sit dubius, an somnium sit a Deo vel a daemone, tale somnium omnino est contemnendum, tum quia, ut dixi, solet Deus in somniis a se immissis hujusmodi dubitationes removere; tum quia in dubio somniis fidendo, est se submittere daemonis disciplinae;

cum illa somnia nullam connexionem habeant cum futuris liberis, et effectibus contingentibus. Si vero saltem probabilius credatur, somnia esse a Deo, tunc poterimus ea observare; quia tunc prudenter judicare possumus esse divina. D. Th. 2. 2. *q.* 95. *a.* 6. Suar. *t.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 2. *c.* 13. Fagund. *l.* 1. *in decal. c.* 39. *n.* 12. Barbos. *de potest. episc. p.* 3. *alleg.* 11. *n.* 132. * *Quae tr.* 19. *q.* 5. *cap.* 2. dicentur de revelationibus, facile hic aptari possunt somniis, ut bene ait Sanch. *l. c. n.* 52. *

Q. VII. An licita sit divinatio per auguria, et alias observationes externarum rerum.

R. I. In praesenti non sumo augurium solummodo pro avium garritu, ut antiquitus fieri solebat, sed prout significat divinationem per motus, aut voces avium, et quorumcumque aliorum animalium; sicut etiam per sternutationes hominum, saltus membrorum etc. Pro observatione vero externarum rerum in praesenti intelligo divinationem, quae fit ex membris corporis humani, remittendo meos auditores ad illos theologos, quae alia prolixe discutiunt. His positis. Ex cantu, volatu, motu etc. animalium, bene possumus quosdam effectus naturales praedicere, non vero futura libera, seu contingentia. Pro quo observandum est cum s. Th. 2. 2. *q.* 95. *art.* 7. quod cum bruta animalia non habeant nisi animam sensitivam, quam maxime subjiciuntur influxibus corporum coelestium, a quibus ob carentiam libertatis facile moventur, et gubernantur. Hoc autem non ita evenit in homine; nam anima rationalis non est corporum materialium influxibus subjecta, et a nullo necessitatur in operando; quamvis autem ipsius phantasia, utpote materialis, affici possit a coelestium corporum influxibus, nihilominus potest voluntas illam ad alia distrahere. Cum igitur influxus coelestes, a quibus causantur tempestates, serenitates, venti, pluviae etc. valde afficiant animalia, possunt bene causare in ipsis quosdam insolitos motus, cantus etc. ex quorum observatione praevideant homines pluvias, ventos etc. Hinc ex cornicula saepe crocitante praedicimus pluviam futuram; ex vespertilionibus volantibus longe a domibus praedicimus serenitatem; idemque ex submersione avium in aqua, et ostentatione delphini etc. Addit D. Th. 2. 2. *q.* 95. *art.* 7. quod cum praedicti animalium motus sint ex instinctu indito ab Auctore naturae, sunt signa ab eo instituta ad designandos similes effectus, quapropter illos ex eis praedicere, non excedit cognitionem naturalium rerum.

Cum vero e contra similes animalium motus, cantus etc. non sint signa a Deo instituta ad cognoscendos nostros actus liberos, et futura contingentia, et insuper cum astrorum influxus, a quibus possunt causari, non valeant afficere nostram voluntatem, consequens est, semper esse superstitiosum ex eis actus nostros liberos praedicere etc. D. Th. *cit.* Fagund. *in decal. c.* 39. Filliuc. *tr.* 24. *c.* 5.

R. II. Superstitiosum est conjecturare aliquid prosperum, vel adversum ex rebus casu contingentibus. Sic superstitiosum est, si quis infausta sibi ominetur, si mane egrediens in aliquod offendat; si vinum decidat super sal, si tresdecim mensae accumbant, si aliquod opus tali die sit aggrediendum, et plura alia his similia; nam bujusmodi nihil habent influere in eventus prosperos, vel adversos. Azor. *t.* 1. *l.* 9. *cap.* 22.

R III. Divinare ex observatione membrorum corporis humani, potest esse licitum, si ex eis praedicantur, quae cum ipsis naturaliter connectuntur; secus si praedicantur futuri eventus liberi et casus fortuiti.

Primus igitur modus hujus divinationis dicitur physiognomia, quae observat totius humani corporis membra. Haec naturalis et licita est, si ex iis conjecturetur temperamentum, et naturales inclinationes. Astrologia vero illicita est, si transeat ad praedicendos eventus liberos, et casus fortuitos. Et quidem ex bona dispositione partium nostri corporis conjecturare non raro licet bonam inclinationem, et animum ad bonitatem propensum; unde dicitur Eccles. 19. *Ex visu cognoscitur vir, et ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, et risus dentium, et gressus hominis enunciant de illo.* E contra qui sunt a natura monoculi, claudi manchi, gibbosi; lumine laesi, solent inclinationem pravam habere, unde circumfertur illud dictum: *Cave a signatis*. Credo, hujusmodi propensionis eam posse esse rationem, quia partes corporis bene dispositae signum sunt boni temperamenti; nam ex debita proportione humorum consequuntur partes corporis ritae dispositae; ubi autem est bonum temperamentum, seu debita humorum proportio, necesse est etiam esse bonam inclinationem. E contra defectus in corpore oriuntur ex ipsorum humorum vitio; vel quia scilicet non sunt in debita quantitate, vel quia abundat calidum, humidum, frigidum etc, qua redundantia alicujus humoris praesupposita, necesse est etiam aliquam inclinationem naturalem, quae ex tali oritur redundantia, esse excedentem, adeoque vitiosam.

Quamvis autem, ut dixi, possit ex praedictis conjici temperamentum et naturalis inclinatio, nihilominus non licet ex physiognomia, quae dicitur astrologica, praedicere actus liberos; quia Dei gratia adjuti possumus ex nostra libertate quamcumque inclinationem pravam superare. Neque pariter licitum erit praedicere Petrum e. g. habentem talem phisiognomiam, ducturum talem uxorem, tali morte obiturum etc. in hujusmodi enim non certo influit naturalis inclinatio, quae ex physiognomia talis esse judicatur, semper etenim possunt impediri a libera nostra voluntate:

Secundus modus praefatae divinationis dicitur chyromantia, et licita erit, si naturalis; et illicita, si astrologica. Chyromantia naturalis ex qualitate manuum, et ipsarum linearum conjicit temperamentum, et subinde inclinationes, quae ex tali temperamento consequi possunt. Solent e. g. conjicere naturaliter astrologi ex palma longa, et digitis proportionatis bonum ingenium, et e contra ex manu brevi, et digitis longis obtusitatem; quia in his abundat phlegma, sicut ex manibus nimis brevibus, respectu aliarum partium corporis, loquacitatem, et propensionem ad dolos, subsannationem etc. quia in his abundat calor.

Semper tamen certum est, superstitiosum esse ex his velle futura libera, et casus fortuitos praedicere; nam Deus non instituit hujusmodi, veluti signa istorum effectuum: et aliunde, quamvis possint esse signum naturalis inclinationis, semper tamen possumus ex nostra libertate aliter operari. Ex hoc constat, consulere Ægyptias, vulgo *singare*, de propria fortuna, de sua natura esse peccatum lethale; quamvis ab hujusmodi peccato possit quis excusari, si id faciat joci, et ridendi gratia dummodo absit scandalum. Azor. *t.* 1. *l.* 9. *cap.* 16. Sanch. *l.* 2. *in decal. c.* 38. Palaus *tr.* 17. *d.* 1. *p.* 7. *n.* 4.

Q. VIII. Quid sit, et quotuplex divinatio sortium, et an sit licita.

R. I. Tunc intercedit divinatio per sortes, quando aliqui conveniunt de aliqua re facienda, ut ex consideratione ejus eventus innotescat aliquid occultum, v. g. an aliqua res potius uni, quam alteri debeat convenire. Potest etiam dari, quando homo solus secum convenit de emittendo sortem, ut aliquid occultum cognoscat, puta, si emittendo taxillos, judicet, ex numero impari non sibi bene eventurum aliquod negotium, secus ex numero pari. D. Th. *q.* 95. *a.* 8.

R. II. Sortes aliae sunt divisoriae, aliae consultoriae, aliae divinatoriae, ut tradit D. Th. 2. 2. *q*. 95. *a*. 8. Si judicio sortium quaeratur quid tribuendum sit unicuique, sive illud sit res possessa, sive dignitas, sive praemium, tunc sors dicitur divisoria. Si per sortes quaeratur quae sit Dei voluntas in hac, vel illa re, negotio etc. sors dicitur consultoria. Demum si quaeratur a daemone per sortes cognitio alicujus rei occultae, vel contingentis futurae, tunc datur sors divinatoria.

R. III. sortes divisoriae licitae sunt, si non prohibeantur jure positivo. Ratio est, quia dum mittuntur sortes, ut alicui conferatur aliqua res, dignitas et officium etc. ad quae plures possunt praetendere, nullatenus quaeritur a daemone doceri de aliqua re occulta, vel libere futura, sed solum adhibetur ad hoc, ne aliquis conqueratur, si illi aliqua haud conferatur dignitas, sive si illi aliqua res non tribuatur, aliquod imponatur gravamen etc. Accedit hujusmodi sortes in rei veritate nihil aliud esse, quam mutuum contractum inter plures jus habentes ad aliquam rem, quo conveniunt, ut ille e. g. cujus nomen ex urna extrahitur, habeat aliquam rem, dignitatem, sive alicui succumbat gravamini. Cum autem in hoc omnium par sit conditio, quia uniuscujusque nomen potest extrahi ex urna, sequitur nil mali intervenire. D. Th. *loc. cit.* Fagund. *in decal. l.* 1. *c.* 40. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 8.

Hinc approbatur usus sortis divisoriae in conferendis dignitatibus saecularibus, dummodo sors super indignum cadere non possit. Approbatur in decidendo cujus merces tempore tempestatis sint in mare pojiciendae: qui medici, et Dei ministri tempore pestis infirmis debeant assistere: cui pauperi inter plures tribuenda sit eleemosina, quae non possit dividi: quales malefactores inter plures morte sint damnandi, et his similia. Videatur D. Augustinus *epis.* 180. *et doctor. chr. l.* 1. *cap.* 28. et D. Th. *loco supra citato*. Aliquando etiam leges volunt, hujusmodi sortem esse adhibendam ad dirimendas lites inter haeredes, legatarios, et alios: *leg. Si cum ambo ff. de judic. leg. Si duobus cod. communia de legat.* * Advertendum tamen ne violetur justitia commutativa; quod fieret, si admitterentur, qui ad illam rem jus aequale non haberent vel excluderentur habentes. Sanch. *loc. cit. n.* 68.*

Dixi, *si non prohibeantur jure positivo*: nam *cap. Ecclesia de sortil.* prohibentur sortes divisoriae in electionibus ad officia, et beneficia ecclesiastica; et ratio hujus prohibitionis ea esse potest, quia si electio fiat per sortem super minus ido-

Digitized by Google

neum, cadere potest in praejudicium ecclesiae et animarum. Caeterum nec talis electio locum habere debet, quando duo aequalibus suffragiis fuerunt ad beneficium electi; nam generaliter omnis electio per sortes prohibetur a sacris canonibus. * Ita supponere videtur Gloss. communiter recepta in *cap. Duobus de rescript. in* 6. * Verum tamen est, quod sola electio praelati habentis jurisdictionem tam in civilibus quam in criminalibus si fiat per sortes non solum est illicita, sed etiam nulla; quia irritatur *cap. Quia propter de elect.* caeterae vero electiones ad officia et beneficia ecclesiastica, quamvis illicitae sint, quia prohibitae, non tamen sunt irritae; quia in sacris canonibus nullum est reperire verbum irritans tales electiones, quamvis eas prohibeant: constat autem prohibitionem ab irritatione esse distinctam. Suarez. *de relig. t.* 1. *tr.* 3. *l.* 2. *c.* 12. *n.* 9. Sanch. *in decal. l.* 2. *c.* 38. *n.* 83. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. *n.* 9.

Solent etiam hic disputare canonistae, an liceat sortibus componere lites beneficiales; et ego breviter respondeo, id licitum esse, si fiat auctoritate ecclesiastici Superioris. Dixi id licitum esse; tum quia *cap. Ecclesia supra citato* solum prohibetur electio per sortes ad beneficium, non vero litium compositio; tum quia ille, super quem cadit sors, non eligeretur ex vi sortis, sed ex vi juris, quod habebat, remoto per sortem impedimento alterius collitigantis. Debet tamen hoc fieri Superioris ecclesiastici auctoritate; quia *ex cap. fin. de pact.* simoniacum est omne pactum initum propria auctoritate circa beneficia litigiosa. Ulterius necessaria est auctoritas Superioris ad concedendum verum titulum illi, super quem caderet sors, si forte verum titulum non haberet. Suar. *cit. n.* 13. Sanch. *n.* 79. Fagund. *l.* 1. *cap.* 40. *n.* 7.

R. IV. Sortes consultoriae possunt esse licitae in sequentibus casibus. Si adsit aliqua necessitas gravis spiritualis, vel temporalis; qua desinente, adhibere sortes ad aliquod a Deo cognoscendum, est ipsum tentare: si fiant cum debita reverentia, scilicet fusis precibus ad Deum: si non mittantur sortes ad electiones ecclesiasticas; hoc enim, ut dixi, prohibitum est. Stantibus his conditionibus, quando non suppetat aliud medium cognoscendi aliquod occultum, cujus cognitio est summe necessaria, possunt cum magna fiducia adhiberi sortes, ut per eas illud a Deo manifestetur. Usus est hujusmodi sortibus Josue ad dignoscendum malefactorem occultum, quem reperit esse Acham, ut patet Josue 7. item Samuel in electione Saulis ad regnum. 1. Reg.

Digitized by Google

10. pariterque Apostoli in electione s. Matthiae ad apostolatum. Actor 1. quamvis non pauci interpretes illa verba : *cecidit sors super Matthiam*, intelligant de electione facta suffragiis Apostolorum.

Advertendum nihilominus his nostris temporibus difficile esse dari casum, quo usus sortium consultoriarum sit licitus; cum Deus ordinarie velit a nobis suum placitum investigari ex sacris Sripturis, ecclesiae oraculis, doctrina sanctorum, et consiliis prudentum. D. Th. 2. 2. *q.* 95. *a.* 8. Suarez *t.* 1. *de relig. lib.* 2. *cap.* 12. Palaus *tr.* 17. *d.* 1. *p.* 6. *n.* 11. Fagund. *in decal. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 16.

R. V. Sortes divinatoriae, quibus scilicet notitia rei futurae, seu occultae expectatur a daemone, semper sunt illicitae, ut de se patet. Tunc autem dantur hujusmodi sortes, vel quando expresse per eas exposcitur a daemone notitia alicujus rei, vel quando fiunt sine conditionibus supra expressis pro sortibus consultoriis; nam illis deficientibus, certum est, Deum nolle aliquid manifestare per sortes, adeoque illis uti ad aliquod incognitum cognoscendum est facto ipso talem notitiam expostulare a diabolo. Ultra peccatum vero divinationis superstitiosae possunt etiam aliam malitiam continere, v. g. injustitiae, ut si quis sorte cognoscere velit, quis fecerit aliquod furtum : nam infamaret illum, super quem caderet sors. Palaus *cit. p.* 6. *n.* 12. Fagund. *n.* 10.

Q. IX. Quid dicendum de divinatione illorum, qui sunt morti proximi, cum teste experientia, soleant aliquando futura divinare.

R. S. Gregorius loquens de hac divinatione *lib.* 4. *dialogor. cap.* 26. *et* 27. duas potissimum causas talis divinationis adducit. Prima est, quia Deus animae jamjam de corpore exiturae aliquando plura revelat. Secunda, quia animae, dum est fere in egredi a corpore, aliquando conceditur figere oculum mentis in secreta coelestia. Hae possunt esse causae talis divinationis quoad futura libera, et res plane occultas. Si vero moribundus naturalia praedicat, id evenire potest, quia mens consopitis sensibus, se retrahendo ad interiora, facilius futura contemplatur. Potest etiam accidere, quia in tali statu facilius sentit varietatem temporum, et coelorum influentias, ac proinde hujusmodi praedicit. Haec ratio etiam demonstrat, qua ratione fatui et furentes, in quibus consopitum est acumen rationis, non raro naturalia divinent. Videntur quandoque etiam libera divinare, sed id tribuendum est ipsorum nimiae loquacitati, qua fit,

ut aliquando per accidens divinent, quae postea eveniunt. Id pariter evenire potest, quia facile daemon mobilitati ipsorum imaginationis sese immiscet.

Q. X. An omnes divinationes, de quibus hucusque loquuti sumus, ejusdem sint speciei.

R. I. Certum est, divinationes, sive fiant per unam rem, vel per aliam, non differre in genere moris, ut si fiant per aquam, ignem, garritum animalium etc. Ratio est, quia peccatum non praecise consistit in assumenda hac, vel illa re, sed in assumenda re non apta ad aliquod cognoscendum, qua ratione convincitur, divinatorem talem cognitionem a diabolo expectare. Porro de materiali est, an hujusmodi res non apta sit ignis, vel aqua etc. sicut de materiali se habet, si aliquis furatus sit centum aureos, an eos surripuerit, vel in auro, vel in argento etc. Azor. *t.* 1. *l.* 9. *c.* 12. *q.* 3. Palaus *tr.* 17. *d.* 1. *p.* 3. *n.* 9. Sanch. *l.* 1. *decal. cap.* 38. *n.* 14.

R. II. Per se nec differt specie divinatio, quae fit cum pacto expresso cum daemone, ab ea, quae fit cum solo pacto tacito. Ratio est, quia pactum expressum non differt a tacito, nisi quia est magis perfecta invocatio daemonis, quae autem sunt magis et minus perfecta non differunt specie; adeoque *leg. De quibus in f.n. ff. de leg.* dicitur quod taciti et expressi est eadem ratio. Azor. Sanch. *loc. cit.* Suar. *de relig. t.* 1. *tr.* 3. *c.* 10. Filliuc. *tr.* 24. *c.* 3. *q.* 10. *n.* 72.

Dixi praefatas divinationes *per se* specie non differre; nihilominus quia pactum expressum solent comitari plura alia peccata, ideo ordinarie loquendo hujusmodi pactum est in confessione aperiendum. Talia peccata solent esse idololatria, si divinator daemonem tamquam quid divinum agnoscat, vel illi tribuat cultum divinum; haeresis, si responsa daemonis reputet infallibilia; apostasia, si neget Christum, seu fidem; et sacrilegium, si rebus sacris abutatur. Ex his enormibus peccatis pactum expressum comitantibus, consurgit necessitas illud explicandi in confessione. Accedit, difficillime evenire posse aliquem facere in iis pactum expressum cum daemone, quin se exponat morali periculo, ne decipiatur in gravissimum sui, vel aliorum detrimentum; adeoque hujusmodi peccatum semper est contra charitatem propriam, vel proximi, vel contra justitiam. * Videantur DD. cc. *

In sententia etiam, qua dicitur in confessione esse aperiendas nedum circumstantias mutantes speciem, sed etiam circumstantias notabiliter aggravantes, semper aperienda esset

etiam ex hoc capite circumstantia pacti expressi habiti cum daemone, ut de se patet.

Regulae in praxi observandae

I. Cum detur divinatio superstitiosa, non solum quando expresse invocatur daemon ad aliquod cognoscendum, sed etiam quando cum eo fit pactum tacitum, nempe quando ad acquirendam aliquam notitiam usurpantur media vana et inutilia; hinc est, confessarium non acquiescere debere dictis poenitentis, qui protestatur, se non intendisse a daemone edoceri, et ab eo auxilium quaerere. Hujusmodi protestatio est contra factum; eo enim ipso quod ad aliquid cognoscendum media vana, et inutilia assumpserit, convincitur, talem notitiam a daemone expostulare: cum illam nec naturaliter talibus mediis acquirere possit, nec a Deo; qui rebus vanis et inutilibus non se immiscet. Verum tamen est, in divinatione per pactum tacitum posse aliquam personam rudem excusari a peccato mortali ratione ignorantiae, quae ignorantia non potest contingere, dum adêst pactum expressum cum daemone; nam tunc nimis patens est malitia. Excusant etiam a mortali plures theologi illum, qui credendo omnia esse falsa, semel et iterum mediis inutilibus utitur ad divinandum joci causa, atque ita etiam observat sortes, auguria etc.; nam tunc divinatio non est perfecte superstitiosa: oportet tamen abesse scandalum. Dum autem divinatio, et quaecumque alia superstitio ex aliqua causa non est peccatum mortale, non est peccatum reservatum.

II. Cum divinatio per astra sit superstitiosa, quoties etiam probabiliter praesumit manifestare casus fortuitos, res occultas, et futura libera, hinc est, de hujusmodi non licere consulere astrologos, et esse ex genere suo peccatum mortale; quia ita faciens inducit ad rem superstitiosam. Excusari nihilominus possunt personae rudes propter ipsarum ignorantiam, si de his astrologos consultant, ut nimis frequenter accidit.

III. Cum etiam peccatum mortale superstitionis sit fidem adhibere somniis deamoniacis, consequens est, non licere fidem eis adhibere; cum hoc sit idem ac se subdere diaboli disciplinae. Et hoc verum est, etiamsi quandoque ipso eventu omnia comprobentur, quia, ut observat D. Thomas 2. 2. *qu.* 96. *artic.* 3. id accidit casu; vel curat ipse daemon per eventum somnia comprobare, ut homines implicentur his

observationibus, fiant curiosiores, et ita facile possit illos in errorem inducere. Nullum autem erit peccatum observare somnia ad detegendas fraudes daemonis; cum id quandoque possit esse animae salutare et necessarium. Si vero nulla, vel levis credulitas somniis adhibeatur, et nihilominus aliqua ex eis fiant, vel omittantur, quae non cadunt sub praecepto, id dumtaxat erit peccatum veniale: cum enim non credat quis esse verum, quod vidit, vel deducit ex somniis, non pervenit ad veram superstitionem, sed potius vel ex levitate, vel ex nimia timiditate operatur. Idem dicas, si aliquis propter somnia aliquid faciat vel omittat, credens sine sufficienti fundamento, illa immissa esse a Deo; nam tunc ex nimia levitate, vel simplicitate operatur. Caeterum si quis ita observet somnia, ut passim per illa gubernetur, convincitur nimis somniis credere, adeoque nulla ratione potest a gravi superstitione excusari. Idem dicas de illis, qui se certo modo et situ sternunt, vel in alio loco quaedam ponunt nomina, ut sub pulvinari, inter capillos etc. ad hoc, ut in somniis dignoscant, an eadem nomina sint in quibusdam ludis extrahenda; patet etenim, eos tacite invocare daemonem, ut ab eo instruantur. Multo magis gravis superstitionis sunt culpabiles illi, qui haec faciunt, postquam admoniti fuere, non posse hujusmodi fieri sine gravi culpa. Interim prudens confessarius graviter objurget etiam illum, qui solum leviter peccavit in observandis somniis; nam alias fiet, istum quandoque nimis fidere, adeoque graviter peccaturum.

* Solent plerumque hujusmodi facientes se excusare, dicentes, se circa illa nomina certam fidem non habere; excusatio haec posset admitti in iis, qui una, aut altera vice hoc praestarent, in iis vero qui saepe admoniti, et nihilominus saepe saepius facere pergunt, et de somniis frequentes sermones instituunt, quem per tale, vel tale somnium numerum ludo exponendum inquirentes, facile reperire erit secretam aliquam superstitionem et fidem, quod somnia conferre possint ad victoriam in ludo, ideoque in nostra dioecesi a simplici confessario sine absolutione dimittendi quippe qui secundi casus reservatione obnoxii; in aliis vero locis etiam non absolvendi, donec emendationem praeseferant, utpote sine vero dolore et proposito confitentes *.

* Solent quoque plures praesertim mulierculae frequentissime recitare nescio quas preces ad sanandum morbum illum vulgo *risipola*, affectum membrum moneta aliqua ar-

gentea signantes. Hanc praxim bene examinare debent confessarii; nam facile est in ea invenire vanam aliquam circumstantiam, ex qua superstitionis notanda sit, ut esset obsignare partem affectam hac moneta argentea in specie, et non alia, tot numero cruces ducere, et non plures neque minores.

IV. Circa divinationem per dispositionem membrorum corporis, ac manus linearum etc. nulla est particularis regula adhibenda, quae non statim pateat ex supradictis. Quamvis autem non condemnaverimus peccati mortalis illos, qui joci et ridendi gratia, et remoto scandalo consulunt astrologos, seu zingaras, ut ex sua physiognomia, vel lineis manuum praedicant aliquod praeteritum occultum, vel aliquod futurum fortuitum; nihilominus rectores animarum debent eos ab his absterrere, et maxime si sint personae rudes et indoctae. Ratio est, quia non raro, casu vel ope daemonis, praedicti praeterita divinant, seu quae sunt in futurum eventura, ex quo fit, ut personae indoctae in posterum nimis eis fidant; et narrando, quod sibi accidit, sint causa, ut alii fidem adhibeant hujusmodi vanis divinationibus.

V. Quamvis absolvi possint; qui vere non credentes vanis auguriis, et tamen ex quadam animi levitate, propter eadem auguria a quibusdam faciendis abstinent, nihilominus confessarius ab iis illos absterreat. Quod si quaedam fecerunt ex simplicitate, nihilominus si semel, vel bis admoniti poenitentes non resipiscant, confessarius debet illis negare absolutionem: ut si quis noluit accumbere mensae, in qua convivae erant tresdecim, vere credens, intra annum aliquem ex illis moriturum; si inquam admonitus adhuc in sua credulitate persistat, et exinde nolit tali mensae interesse, convincitur vere credere augurio, et post monitionem dici non potest ex simplicitate peccare.

CAPUT III.

De vana observantia, et magia

Q. I. Quid sit vana observantia et quotuplex.

R. I. Sicut divinatio superstitiosa datur, quando mediis improportionatis, et a Deo non institutis, inquiritur rei occultae notitia; ita vana observantia ea dicitur, quae iisdem mediis quosdam effectus procurat. Hinc ex s. Thoma 2. 2. *q.* 96. *art.* 1. definiri potest: ***Superstitio**, **qua mediis inutilibus et vanis, adeoque nec a Deo, nec a natura institutis,***

intenditur aliquis effectus. Patet ex his ejus malitia; nam cum talia media non valeant illum effectum producere, nec appareat Deum velle iisdem illum causare, consequens est per pactum expressum, vel tacitum expectari a daemone.

R. II. Hujusmodi superstitiosae observantiae tres adnumerantur species a s. Thoma. Prima dicitur *ars notoria*. Secunda, *observantia sanitatum*. Tertia, *observantia futurorum eventuum*.

Q. II. Quid sit ars notoria.

R. Ars notoria est superstitio, qua quis absque labore et industria, credit se consecuturum aliquam scientiam, adhibendo quasdam orationes, jejunia, inspectionem quarundam figurarum etc. Hac arte Anabaptistae, sumpto bolo suae detestabilis coenae, audiuntur proferre plures textus s. Scripturae, disputare etc, cum tamen prius essent omnino rudes, et indocti. Observandum igitur est, quod licet quandoque Deus absque humana industria infuderit hominibus scientiam, ut Salomoni, Apostolis etc. id tamen non disposuit facere sub certis observationibus, sed juxta suum beneplacitum: unde mediantibus quibusdam orationibus etc. velle assequi sine proprio labore scientiam, est eam a daemone expostulare; cum Deus non voluerit eam talibus impertiri. Praeterea ut docet s. Thomas *p. p. q.* 109. *art.* 3. daemon non valet illuminare nostrum intellectum, adeoque dicendum est, praefatos Anabaptistas minime habere scientiam infusam, sed diabolum per eos loqui, ut accidit in arreptitiis: et de facto statim ac suam haeresim abjurant, scientiam omnem deperdunt. Supposito autem, aliquem ope daemonis quaedam didicisse, poterit hujusmodi scientia uti, dummodo in usu et conservari non pendeat ab ipso daemone; scientia etenim bona est, et peccatum jam pertransiit. Suar. *tom.* 1. *de relig. l.* 2. *c.* 17. *n.* 1. Bonac. *in decalog, disp.* 3. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 6.

Q. III. Quid sit observantia sanitatum.

R. Observantia sanitatum est velle obtinere sanitatem per media vana et inutilia, ut sunt quaedam verba, signa, caeremoniae etc. Ad dignoscendum autem, an hujusmodi media sint vana et inutilia, observandum est, quod si hujusmodi media non sint naturalia, nec instituta a Deo, vel Ecclesia, sunt semper vana, adeoque superstitiosa. Idem dicas, si precibus institutis ab Ecclesia adjungantur vanae et inutiles circumstantiae, sive nomina incognita nihil significantia, aut verba certum promittentia effectum. Idem pari-

Digitized by Google

ter dicendum, si spes reponatur in verbis, quamvis sacris, dum per alia verba sacra et aequivalentia non speraretur effectus; verba enim de se non habent vim causandi sanitatem, sed tantummodo illam impetrandi a Deo, si preces pie et religiose adhibeantur, et spes reponatur in Deo.

Ex hoc inferunt theologi, superstitiosas esse curationes factas per viros et mulieres, quos Hispani dicunt *Empsalmistas*, quia quibusdam orationibus, praecipue psalmorum verbis compositis, curant morbis mederi etc. Quoties igitur, ut communiter accidit, his orationibus tribuitur virtus infallibilis ad sanandum morbum, id nonnisi superstitiosum dici potest; nam talia verba ex se non habent naturalem virtutem sanandi, et ulterius nec habent a Deo; nullibi enim constat, Deum tribuisse aliquibus verbis virtutem efficiendi, quod sonant, si formae sacramentorum excipiantur. Addendum, ordinarie loquendo, Deum velle orationes fieri super infirmos a ministris Ecclesiae, non vero ab Empsalmatoribus, qui solent esse homines flagitiosissimi. D. Th. 2. 2. *q.* 96. *a.* 2. *et* 4. Hurtad. *t.* 1. *resol. moral. tr.* 5. *cap.* 6. *resol.* 43. Denique fere semper apparet superstitio in hujusmodi orationibus; quia quaedam etiam vana et ludicra continent, vel aliae circumstantiae inutiles admiscentur, ut est pannum certo modo complicatum: id manifestat per tales orationes solummodo virtutem daemonis invocari, illique honorem deferri. Non nego nihilominus id licere, si haec omnia absint; et aliunde empsalmus sit tantum *invocativus*, hoc est oratio composita ex sacris verbis, quibus vel salus petatur pro infirmo, vel ut aliquod nocivum Deus a proximo avertat; oportet tamen, non credi in tali oratione virtutem infallibilem ad consequendum effectum, sed solummodo expectari a divina misericordia. Navar. *in man. c.* 11. *n.* 36. Suar. *de relig. t.* 1. *tr.* 4. *l.* 2. *c.* 15. *num.* 26. Sanch. *lib.* 2. *in decal. c.* 40. *n.* 39. Fagund. *l.* 1. *in Decal. c.* 36. *n.* 1.

Q. IV. Quid dicendum sit de quibusdam hominibus, qui dicuntur habere virtutem naturalem ad aliquos morbos sanandos, v. g. morborum rabiei, strumas etc., et quid de virtute naturali solo aspectu fascinandi.

R. I. Virtus sanandi aliquos morbos, si quae aliquibus insit, non est naturalis; nam primo non potest eis competere, ut homines sunt; quia ita competeret omnibus hominibus, sicut omnibus herbis determinatae speciei competit virtus aliquid operandi. Secundo non competit talibus ho-

Digitized by Google

minibus, quatenus nati sub tali constellatione, habent hanc, vel illam complexionem; nam tunc competeret omnibus, qui sub tali nati sunt constellatione, quod patet esse falsum. Si ergo quidam habeant virtutem aliquibus verbis medendi, dicendum est, hoc esse ex gratia gratis data; qua ratione dicitur esse in rege Francorum virtus sanandi strumas, et in rege Hispaniae virtus sanandi scrophas, et ad depellendos daemones ab obsessis. Suar. *tom.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 2. *cap.* 15. *n.* 25. Navar. *in man. c.* 11. *n.* 36. Th. Hurtad. *resol. moral. p.* 1. *tr.* 5. *c.* 4. *resol.* 28.* et de regibus Francorum approbare videtur Bonifacius VIII. in bulla canonizationis s. Ludovici regis: *bullar. t.* 1. *p.* 201.* Virtutem sanandi strumas aliqui tribuunt etiam septimo masculo, cujus ortus non interruperit partus foemineus, sed communiter dicunt theologi, hoc asseri sine fundamento. Semper ergo hujusmodi curationes expositae sunt multis periculis, ut diabolus se iis ingerat; ac proinde pertinet ad episcopos et inquisitores, et in horum absentia ad animarum rectores videre, ne verba vana et inutilia iis admisceantur; tunc enim curatio esset omnino superstitiosa.

R. II. Datur virtus naturalis fascinandi eos, qui videntur; et hoc ideo sequitur, quia dantur corpora infecta, continentia in se venenosas qualitates, quae immissae per oculos, nares, os, et caeteros corporis meatus, inficiunt et corrumpunt ea; in quibus insident tales venenosae qualitates: ac proinde ex tali causa non solum possunt exficcari herbae, plantae etc., sed etiam causari in aliquibus aegritudines etc. Id autem facile evenire posse in muliere menstruata, communiter docent physici. D. Th. *p. p. q.* 117. *a.* 3. *ad* 1. His autem morbis, utpote naturalibus, solum cura medicorum occurrendum est; et summopere cavendum, ne hujusmodi aegri oscitationibus, aliisque superstitionibus quarumdam pessimarum vetularum exponantur.

Non nego tamen, dari etiam fascinationem daemoniacam, quando scilicet striges, et malefici paciscuntur cum daemone, ut eos fascinet sive in aegritudinem conijciat, quos iracunde aspexerint; et id praestant daemones immittendo in ipsorum corpora spiritus venenosos, qui per aerem divagantur.

Dices, si datur fascinatio naturalis, poterit etiam admitti, ut remedium naturale illud, quod vocant sympathicum, sive per pulverem sympathicum; si enim fascinari possunt personae existentes in aliqua distantia, ita et per dictum pul-

Digitized by Google

verem mederi quis poterit vulneribus eorum, qui in aliqua distantia a dicto pulvere versantur.

Contra tamen est, quia etiam fascinatio, quando in multa distantia contingit, daemoniaca solet reputari; cum intellectu difficile sit, homines valde distantes fascinari a spiritibus immissis ab aliquo corpore. A fortiori igitur videtur, non posse fieri sine ope daemonis, quod pulvis sympathicus applicatus panno sanguinolento alicujus vulnerati existentis valde distantis, vel clausi in aliquo cubiculo statim sanguinis effluxum impediat. Et quidem cum nullum venenum eodem modo applicatum naturaliter obsit, non est perceptibile, pulverem sympathicum in notabili distantia posse prodesse. Hinc communiter theologi talem curationem ut superstitiosam rejiciunt. Videatur P. Scotti *in sua Magia p. 4. l. 5. c. 1.*

Q. V. Quid sit observantia futurorum evenutum.

R. Ista superstitio parum distat a divinatione, et dicitur intervenire, quando ex fortuito et casuali occursu *quarumdam rerum impertinentium* creditur sequuturus aliquis effectus prosper, seu adversus; ut si quis domo egrediens, credat iter futurum infaustum, quia pedem offendit, ac proinde domum revertatur. Ratio quare haec observatio sit superstitiosa, patet ex pluries dictis; quia scilicet hujusmodi res impertinentes nec naturaliter, nec ex Dei institutione habent aliquid sive faustum, sive infaustum producere, sive designare. Hinc d. Th. 2. 2. *q.* 96. *a.* 3. dicit, hujusmodi observantias esse reliquias antiquae idololatriae, quae observabat auguria ad dignoscendos dies faustos sive infaustos; et s. Augustinus expresse docet, in iis semper pactum cum daemone intervenire, ut videre est *lib. 2. de doctr. christ. cap.* 20.

Dixi *quarumdam rerum impertinentium;* observare etenim tempora, et dies lunae pro colligendis herbis, secandis arboribus etc. et circa corporum infirmitates, nulla est superstitio; nam alio pacto influit luna, quando crescit, ac quando decrescit, et quibusdam temporibus propter temperatum, vel nimium aeris calorem, nostra corpora sunt magis et minus disposita ad medicamentorum virtutem. Ita videmus, vere medicos plura infirmis praescribere, a quibus abstinent diebus canicularibus.

Q. VI. Quid sit magia, et quotuplex.

R. I. Magia est ars quaedam, mira et insolita faciendi.

R. II. Duplex est magia, alia scilicet naturalis, alia superstitiosa. Magia naturalis tunc datur, quando applicatio-

ne alicujus causae naturalis communiter occultae quaedam insolita fiunt, unde admirationem inducunt; et cum haec naturaliter fiant, constat, hujusmodi magiam nullatenus illicitam, immo honestam esse et laudabilem. Magia superstitiosa est; quando ope daemonis aliqua insolita fiunt. Quia tamen magi semper praetendunt, naturaliter fieri ea quae ipsi operantur, ideo ad dignoscendum, an magia sit naturalis, vel superstitiosa, observanda sunt sequentia. Primo, si plane constet, causam naturaliter non potuisse talem effectum producere, statim patet, magiam fuisse superstitiosam. Idem dicas, si una cum causa, quae praetenditur naturalis, adhibeantur ligaturae, verba impropria, sive incognita, et aliae circumstantiae inutiles, nil ad effectum conducentes. Secundo, erit magia superstitiosa, si operatio fiat in maxima distantia, vel cum extraordinaria brevitate; ut si graviter aegrotanti statim restituatur salus etc. Tertio idem dicendum, si effectus productus superet humanas vires; ut si facillime onus, alias supra vires plurium hominum, ab aliquo celerrime in alium locum transferretur, dummodo tamen non esset gigans etc. Less. *l.* 2. *c.* 44. *d.* 3. Trullench. *l.* 1. *c.* 10. *dub.* 11.

Quod si dubitetur, an effectus sit superstitiosus nec ne, tunc videndum est qua ratione a superstitione excusetur. Si dicatur factus ex Dei miraculo, hoc non facile est praesumendum; Deus enim miracula non operatur absque gravissima necessitate, unde in dubio, an effectus excedens vires naturae sit a Deo vel a daemone, potius ab isto esse praesumendum est. Del Bene *p.* 1. *dub.* 228. *sect.* 15. Si vero dubitetur, an sit a causa naturali vel a daemone, tunc si nulla intervenerit circumstantia vana et inutilis, potius a causa naturali esse credendum est, cum innumerae sint virtutes causarum naturalium, quamvis et ipsis doctioribus ignotae. D. Th. 2. 2. *q.* 60. *a.* 4. Plura exempla effectum naturalium, quae tamquam miracula habebantur, affert D. Augustinus *lib.* 14. *de civit. Dei c.* 24. ubi inter alia refert, quod virtute causarum naturalium ita aliquis a sensibus alienabatur, ut neque ignem admotum sentiret. Scio etiam dari virtutem, qua res, alias adustibiles, ab igne non consumuntur. * Sanch. *l. c. n.* 44. et alii apud ipsum. *

R. III. Magia superstitiosa item duplex est. Si fiat ad ostentationem virtutis, et commodum proprium sive aliorum, dicitur simpliciter *magia;* si vero fiat ad nocumentum aliis inferendum dicitur *maleficium*. Maleficium item duplex est;

Digitized by Google

quatenus nempe eo utuntur sagae ad nocendum hominibus, plantis, animalibus etc. dicitur *veneficium*. Si vero ipso utantur ad excitandum amorem carnalem, vel odium, dicitur *maleficium amatorium*.

Praefatum veneficium, et maleficium amatorium pluribus modis solent facere sagae, sed de his consulendi sunt auctores, qui de iis tractant; cum hoc sit praeter nostrum institutum. Solum adverto, ita esse sacrilegas, ut ad majorem Deo injuriam irrogandam, quandoque soleant ea facere etiam ex hostia consecrata. Referunt Salmanticenses *tr.* 21. *cap.* 11. *p.* 10. *n.* 141. unam ex his perditissimis foeminis ad sua maleficia patranda. daemonis consilio una cum bufone inclusisse in olla ss. Eucharistiam, eamque sub stabulo tumulasse, et id Dominum detexisse ad instar infantis ejulando. Hoc modo infamissima malefica ad judicem delata, atrocissimum crimen detexit. Aliquando etiam ad sua maleficia perpetranda utuntur etiam hostia non consecrata, sed tamen oleo sancto delibuta, et benedicta aqua lustrali, thure, aliisque caeremoniis. Sayr. *in clav. reg. lib.* 4. *cap.* 6. *num.* 25.

Q. VII. An dentur remedia naturalia contra haec maleficia, et ad expellendos daemones.

Solummodo indirecte removeri possuut per remedia naturalia maleficia; quatenus scilicet possunt adhiberi quaedam, quae corrigant, sive expellant malos humores, quibus daemon uti solet ad torquendos eos, quibus insidet. Caeterum non valent res naturales directe agere in daemonem; cum enim sit purus spiritus, est omnino extra sphaeram activitatis causarum naturalium.

Modi directe destruendi maleficia, et abigendi daemones, sunt fides in Christum, ejusque sacramenta, ecclesiae sacramentalia, invocatio Deiparae et Sanctorum, agnus Dei, sacrae reliquiae etc.; nam Christus, qui daemonem vicit, potuit et rebus sacris talem virtutem communicare: *can. Si per sortiarias* 33. *q.* 1. *Ritual. Rom. de exorcis. obsess. a daemone.* Bene etiam ad depellendas tempestates, si a daemone fuerint causatae, pulsantur campanae, non praecise quia ex vi soni aer dissipetur, sed quia Dei nomine fuerunt benedictae et consecratae, et ita valent suo fragore terrere, et repellere daemones.

Si vero maleficium fuit amatorium, unde aliquis sentiat se valde impelli ad amorem carnalem, sive ad odium, certe liberabitur frequenti novissimorum meditatione, sacramentorum receptione, corporis maceratione etc.

Digitized by Google

Q. VIII. An liceat maleficium alio maleficio tollere.

R. Cum non semper exorcismi ecclesiae valeant ad deprimendum daemonem, quantum ad molestias corporales, judicio divino id exigente, ut ait D. Th. *in* 4. *sent. d.* 34. *a.* 3. *ad* 3. fuerunt aliqui, qui crediderunt licitum esse petere a malefico, alias parato, maleficium, quo maleficium auferatur. Nihilominus asserendum est, id omnino illicite fieri; etenim petere maleficium fortius ad destruendum aliud maleficium, est auxilium daemonis invocare mediante maleficio, quod cum semper sit intrinsece malum, nulla ratione potest cohonestari. Navar. *in sum. c.* 11. *nu.* 29. Suar. *de relig. t.* 1. *tr.* 3. *l.* 2. *c.* 18. Sanch. *l.* 2. *decal. c.* 41. *n.* 5. Fagund. *l.* 1. *c.* 42. *n.* 4. Hinc facile est dignoscere cur licitum sit, stante aliqua necessitate, petere nummos ab usurario parato illos mutuare sub usuris, et sacramenta ab indigno sacerdote, parato illa administrare; non vero maleficium a malefico parato illud facere. Ratio cur haec licite fiant ea est, quia in prioribus casibus petitur actio de sua natura bona, et quae solum mala est ex malitia operantis; unde cum aliquod bonum petatur, possumus, stante nostra necessitate, permittere alterius peccatum. At dum expostularetur maleficium pro maleficio dissolvendo, expostularetur actio de sua natura et intrinsece mala, utpote quae fieri non potest sine pacto saltem tacito cum daemone; adeoque nullo modo id licite possumus petere.

Bene autem ex eo quod sit licitum a praedicto usurario mutuum petere, et a praefato sacerdote sacramenta, sequitur, licitum esse petere a malefico dissolutionem maleficii, quando scimus, etiam modis licitis illud posse dissolvere, quamvis constaret, medio illicito illud esse dissoluturum. Ratio est, quia tunc non petitur dissolutio maleficii a malefico, ut maleficus est, sed quatenus potest illam mediis licitis praestare; unde petitur actio de sua natura bona, et quamvis ex malefici malitia non sit facienda sine peccato, id potest permitti ad grave salutis damnum praecavendum. Fagund. *l.* 1. *c.* 42. *n.* 10. Suar. *loc. cit. n.* 9. *et* 10. Sanch. *de matr. l.* 7. *d.* 95. *n.* 12. *et in decal. l. c. c.* 41. *n.* 13. Bonac. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 5. *n.* 8. Immo in tali casu poterit quis etiam cogere minis maleficum, ut mediis licitis maleficium dissolvat; quia unusquisque tenetur ex charitate propriae saluti providere, quando mediis licitis fieri potest, et peccati continuationem impedire.

Digitized by Google

Si vero dubium sit, an maleficus sciat media licita ad dissolvenda maleficia, tunc puto non licere ab eo dissolutionem maleficii expostulare; nam praesumptio est, solum medio illicito dissoluturum: unde in tali casu petere a malefico maleficii dissolutionem, videtur idem esse ac virtualiter exposcere, ut medio illicito dissolvat.

Q. IX. An licitum sit destruere signa maleficii.

R. Communiter theologi docent, cuicumque licitum esse destruere, seu comburere signa maleficiorum, puta ligaturas, capillos, nodos et quaecumque alia signa posita a maleficis, ad quorum remotionem maleficium removeatur. Id autem probatur, quia si id esset illicitum, maxime quia videretur expectari a daemone salus aegroti, sed hoc est falsum quia in casu praesenti non expectaretur a daemone aliquis effectus positivus, sicut nec privativus, quatenus expectaretur ab eo privatio aegritudinis, quasi initum esset pactum, ut nocere desisteret. Ad destructionem ergo maleficii expectatur futura salus infirmis, quatenus ex tali destructione daemon contemnitur, et removetur id, quo perseverante, iniit cum malefico pactum nocendi. Lessius *l.* 2. *c.* 44. *dub.* 6. *a. n.* 36. Pal. *d.* 1. *tr.* 17. *p.* 11. *n.* 8. *et* 9. Sanch. *in decal. l.* 2. *c.* 41. *n.* 19.

Dices ex hoc saltem sequi, quod si maleficus duo pacta fecerit cum daemone, unum nocendi ad positionem talis signi, aliud cessandi a nocumento ad illius destructionem, non poterit tunc licite destruere signum; nam tunc expectaret effectum privativum, sive cessationem nocumenti a daemone. Contra tamen est, quia cum ablatio signi fieri possit a malefico ex duplici fine, nempe vel ad destructionem primi pacti et daemonem contemnendum, vel ad illum alliciendum, ut secundum pactum observet, non est necesse, dum vult signa amovere, quod id praestet ex intentione invocandi daemonem, ut secundum pactum observet; sed id potest facere ex sola intentione destruendi primum pactum et illius amicitiam contemnendi, unde cum hac sola intentione poterit licite signa destruere et maleficium removere etc. * Videatur Sanch. *loc. cit. et lib.* 7. *de matr. d.* 96. *n.* 2. *et* 6. et alii DD. cc. ubi plene contrariis satisfaciunt. *

Raegulae in praxi attendendae.

I. Ex dictis de observantia sanitatum plura sunt in praxi attendenda. Primo observandum est, superstitiosum esse etiam verba sacra, reliquias, et alias preces deferre ad col-

Digitized by Google

lum suspensas, si quis deferat cum certa spe, ut ea gestando non morietur sine confessione, non laedatur a sclopetis, bombardis etc. Ratio est, quia ut tam saepe dictum est, nec a natura, nec a Deo institutum est, ut similes effectus causent. In deferendo ergo brevia ad collum suspensa, aliqua observanda sunt ex s. Th. 2. 2. *q*. 96. *art*. 4. ut evitetur omnis superstitio. Primo cavendum, ne in eis aliquid sit adversus s. Scripturam. Secundo ne contineant, quod etiam implicite significet daemonis invocationem; ut accidere solet, quando reperiuntur in eis nomina incognita et quando cum verbis sacris verba vana et inutilia admiscentur. Tertio ne in eis scriptum sit, hujusmodi gestantem non moriturum morte violenta, et repentina, immunem futurum ab hac, vel illa infirmitate etc. nam Deus nullibi promisit talem gratiam similia gestantibus, adeoque implicite expectaretur a diabolo. Si vero hujusmodi brevia continentia reliquias, agnos Dei, et alias res sacras ad collum suspendantur, eo quia reputentur valde nobis prodesse propter orationes ecclesiae in benedicendis e. g. agnos Dei, et propter protectionem, quae speratur a sancto cujus reliquiae gestantur, sive quia diabolus timet signum crucis, quod in chartulis brevibus inclusis continetur, tunc pium et religiosum est talia brevia gestare, ut de se patet. Haec bene notet rector animarum; nam hujusmodi brevia omnium saltem puerorum collo appenduntur, ac in eis aliquando chartulae superstitiosae includuntur.

Secundo superstitiosum erit die alicui sancto dicata colligere herbas ad aliquem particularem effectum, ad sanitatem v. g. consequendam; cum talis dies, eo quod tali sancto sit dicata, non proinde herbis tribuat majorem virtutem, quam si alia die colligantur. Hujusmodi autem carerent omni superstitione, si fierent, non quia reputaretur, herbas collectas die tali sancto dicata habere majorem virtutem, sed ad excitandam memoriam illius sancti: haec omnia tamen quantum fieri potest a rudibus sunt eliminanda propter periculum, ne semper aliquid superstitiosi admisceatur. Idem dicas, si ad obtinendum aliquid a Deo, vel mediante aliquo sancto, necessarium reputetur aliquid facere tali determinato numero, v. g. quinquies, novies etc. quasi a tali numero pendeat aliquid impetrare: caeterum si fiat ad memoriam excitandam alicujus sancti mysterii, ut quando quinquies recitatur *Pater noster* ad excitandam memoriam quinque vulnerum Christi, tunc religiose id potest praestari.

II. Ad superstitiosam observantiam futurorum eventuum pertinet inter ludendum loca mutare, vel tantisper surgere ad abjiciendam malam fortunam: observare, ne sal, vel vinum super mensam decidant ob timorem alicujus infausti; sicut ob mortis timorem renuere accumbere ad mensam, ubi sunt tresdecim convivae: observare quadam determinata die, cujus viri nomen primo audiatur, ut vir talis nominis eligatur in sponsum: observare dies ad aliquid incipiendum, vel desistendum, quasi alii sint dies infausti, alii fausti; et ita multi superstitiose nolunt iter aggredi die Martis, vel Veneris. Ad eamdem superstitionem pertinet nolle quibusdam diebus praecidere ungues. Audio etiam alicubi, hanc fieri superstitionem, servari scilicet ova a gallinis orta die s. Joannis Baptistae, ac projici in aquam, si forte aliquis demergatur, eo fine, ut ovum sistat super cadaver demersi, si propter aliquod impedimentum in fundo maris, vel fluminis detineatur.

III. Quamvis dixerimus, in dubio an aliquid sit superstitiosum, nec ne, posse illud fieri instante aliqua justa causa vel necessitate, quia potest praesumi esse a causa naturali; nihilominus conveniens est praemittere protestationem non consentiendi pacto implicito cum daemone, si casu adsit; talis enim protestatio deservit ad avertendum aliquem a superstitione, si forte adesset. Talis vero protestatio ad nihil deserviret, si id, quod fit, appareat esse superstitiosum; tunc enim, ut dici solet, protestatio esset contraria facto: eo enim ipso quod adhibeatur medium vanum et inutile ad effectum producendum, implicite invocatur daemon ad illum praestandum. Si tamen id praestetur non ad obtinendum effectum, sed ad ostendendam vanitatem, et superstitionem illorum, qui ex quadam simplicitate nimis fidunt iis rebus, tunc nullum esset peccatum.

Semper tamen observare debet confessarius, an suus poenitens in supradictis peccaverit mortaliter; ut equidem accideret, si certam fidem iis praestaret, et serio admonitus non desisteret. Caeterum evenire potest, plura ex dictis fieri, non quia putetur in eis esse aliquid mali, sed quia tradita a majoribus etc.

IV. Cum nunquam licitum sit maleficium alio maleficio tollere, sequitur, semper illicitum esse etiam admittere applicationem alicujus medicinae superstitiosae, quam vellet dare maleficus, quamvis ab aegroto non requisitus; eo enim ipso quod aegrotus consentiat, non solum dicitur permittere

Digitized by Google

maleficium, sed illud velle, et ita etiam ille peccat peccato superstitionis.

V. Bene perpendat confessarius, quod sicut quicumque cum gravi culpa exercens actum superstitiosum cum invocatione tacita vel expressa daemonis, incidit in casum secundum ex reservatis in nostra dioecesi; ita, quamvis graviter peccare possit, a tali reservatione immunis est, qui vere non convincitur peccatum reservatum commisisse. Tales sunt, qui incipientes maleficium, in quo est invocatio tacita daemonis, ab illo desistunt, antequam consummetur; nam daemon censetur invocatus, quando positum est totum, quod requiritur ad maleficium; et ulterius reservatio solet esse de actu completo. Item non incidit, qui externe satis non manifestat actum superstitiosum internum; ut si quis ex somnio habito certo timens aliquid infaustum sibi caveret, sed nihilominus non appareret ex actione externa credulitas somniis exhibita. Idem dicendum de eo, qui in se vel in aliis permitteret sortilegium, doceret, mandaret, consuleret, quia in odiosis isti non comprehenduntur, nisi exprimantur; et ita non incideret in casum reservatum, qui cogeret maleficum ad destruendum maleficium alio maleficio. Eadem ratione non incideret in reservationem, qui solum subministraret materiam, favorem etc. ad faciendum maleficium; nam iste revera non est maleficus, nec jus contra aliquos criminosos poenam praescribens comprehendit fautores, nisi exprimat.

Quamvis capite superiori pariter dixerim, superstitiosum esse etiam probabiliter ex astris futura contingentia libera divinare, quia nihilominus non ignobiles DD. hanc probabilem divinationem non videntur omnino damnare, et dicunt constitutionem Sixti V. etiam illam damnantem pro foro fori esse intelligendam, hinc hujusmodi divinatio, utpote dubie superstitiosa, sub reservatione non cadit. Eodem modo aliqui theologi discurrunt de divinatione ex manuum lineamentis. Qui plura desiderat, legat p. Mansi *de cas. res. q. 2. cas. 2.*

* Non licere uti verbis, signis, atque caeremoniis superius dictis *quaer.* 3. neque ad experiendum, an sequatur effectus, tenet Sanch. *cap. 40. n. 24.* ex Cajetano *in sum. v. Incantatio*, qui propria experientia tradit, quod dicente se aliqua verba sacra quidam annulus filo alligatus movebatur, cum autem postea protestatus fuerit ea verba minime dicere, ut a diabolo instituta ad movendum annulum,

sed ea ad Deum eorum authorem velle dirigere, annulus immotus remansit, et ideo subdit eum effectum sequi quoties ea verba saltem tacite ad daemonem referuntur, eamque intentionem adesse etiam, quando joco dicuntur, ut vim habentia ad annulum movendum. *

* Multa narrantur a Salmant. *tract.* 21. *cap.* 11. *p.* 11. de lamiis et sagis quoad nocturnos earum conventus, et de iis, quae ibi agunt, excerpta magna ex parte a Del-Rio *lib.* 2. *q.* 16. Sprenger et aliis. Sed quam parvi haec facienda sint, fuse docet Tartarotti in suo opere vulgo inscripto *Congresso notturno delle lamie*. *

* Animadvertat confessarius in secundo casu in tabella casuum reservatorum pro dioecesi Lucensi posito, incurrere casum reservatum illum, qui maleficium alio maleficio, vel superstitione tollere nititur; quia illa est vera superstitio, et insuper illicitum est facere malum, ut interveniat bonum. Videatur p. Mansi *ubi supra n.* 29. * (1)

CAPUT IV.

De tentatione Dei, blasphemia, et sacrilegio.

Q. I. Quid sit tentatio Dei; et quotuplex.

R. I. Tentatio Dei communiter definitur: *Experimentum, quod, nulla interveniente justa necessitate, aut utilitate, fit verbis, aut factis, alicujus divinae perfectionis*. Dixi *experimentum, quod nulla interveniente justa necessitate, seu utilitate etc.* nam non erat tentatio Dei, quando sancti, aliique pii viri petebant a Deo miracula ob conversionem infidelium et haereticorum; quia tunc aderat utilitas et necessitas. Addidi, quod *fit verbis, seu factis, alicujus divinae perfectionis*, quando scilicet aliquid fit, aut dicitur ad cognoscendum aliquod divinum attributum, an scilicet Deus sit omnipotens, sapiens, misericors etc. D. Th. 2. 2. *q.* 97. *a.* 2.

Ex his patet, quam grave sit hujusmodi peccatum; nam si quis velit experimentum sumere de aliqua divina perfectione, quia de illa dubitet, jam tale peccatum, ultra ma-

(1) Item animadvertat confessarius incurrere in secundum casum reservatum illum etiam, qui dat operam maleficio, vel de eo participat etsi effectus malus non sequatur, dummodo tacita vel expressa daemonis invocatio intercedat. Videatur *casuum reserv. elucid.* a me exarata *p.* 30 *q.* 2. *cas.* 2; et *p.* 33, ubi exponuntur requisita, quae necessario adesse debent, ut superstitionem committens reservatione innodetur.

litiam tentationis Dei, includit haeresim. Si vero quis non dubitet de divinis perfectionibus, sed velit illarum signum habere, non motus gravi necessitate, vel utilitate, jam petit a Deo tale mirabile signum ob vanum finem, sive ob vanam curiositatem; quod non est sine gravi Dei irreverentia. Hinc puto, quidquid alii dicant in contrarium, tentationem Dei nunquam esse peccatum veniale ex parvitate materiae; quamvis tale possit esse ex defectu deliberationis. Ratio mihi est, quia sicut gravius perjurium est adducere Deum in testem mendacii rei levis, quam rei gravis, quia tunc debilius motivum movet ad pejerandum; sic gravius peccatum erit, abjectis remediis naturalibus, velle e. g. experiri Dei omnipotentiam in levi morbo, quam in gravi; quia medio ignobiliori divina potentia probatur. Praeterea velle a Deo miraculum sine justa causa, est ita agere cum illo, quasi talis esset, ut ob nostram levitatem, vel curiositatem possit, et velit facere mirabilia; ita autem cum eo agere non est sine gravi irreverentia. Suar. *tom.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 1. *cap.* 2. 16. Pal. *tr.* 17. *disp.* 2. *p.* 1. *n.* 9.

R. II. Tentatio Dei dividitur in expressam, et interpretativam. Expressa tunc datur, quando quis ea intentione aliquid facit et dicit, ut experimentum sumat de aliquo divino attributo. Ut si quis e turri se praecipitem daret ad experiendum, an Deus illum liberet. Interpretativa intervenit, quando quis licet non habeat intentionem sumendi experimentum de aliquo divino attributo, adhuc nihilominus, ut dicit s. Thomas 2. 2. *q.* 97. *a.* 1. *aliquid agit, vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinabile, nisi ad experimentum sumendum*. Id autem intervenire potest, quando aliquis sine necessitate se exponeret alicui periculo, a quo non posset liberari, nisi extraordinaria Dei ope. Si vero tunc non expectaret a Deo opem, non tentaret Deum, nec adversus religionem peccaret, sed solum contra charitatem erga seipsum. Suar. et Palaus *loc. cit.* Layman. *l.* 4. *tract.* 10. *c.* 5. Filliuc. *tract.* 22. *c.* 8. *num.* 261.

Disputant theologi, an in confessione explicandum sit, si tentatio fuerit expressa, vel interpretativa, seu tacita. Et quidem juxta opinionem, quod sint explicandae circumstantiae notabiliter aggravantes, explicandum pariter est, an tentatio fuerit expressa vel tacita; nam peccatum valde gravius est habere expressam intentionem sumendi experimentum de aliqua divina perfectione, quam talem intentionem non habere, ut accidit in tentatione interpretativa. Si vero

quis teneat, solum fatendas esse circumstantias, quae mutant speciem, puto non esse necesse poenitentem explicare, an tentatio fuerit tacita vel expressa; nam utraque videtur esse ejusdem speciei, cum utraque importet velle experimentum sumere de aliqua divina perfectione; et aliunde taciti et expressi est eadem ratio: *leg. De quibus in fin. ff. de leg.* Si vero tentatio expressa oriretur ex dubio circa aliquam divinam perfectionem, ex quo dubio non est necesse semper oriri, tunc necessario explicanda esset, sed non quia esset tentatio expressa, sed quia includeret haeresim: * Salmant. *tr.* 21. *cap.* 12. *num.* 11. ubi tradunt non differre specie inter se. *

Q. II. Quid sit blasphemia, et quotuplex.

R. I. Cum hoc nomen blasphemia idem significet ac maledictionem, seu execrationem, ideo blasphemia communiter definitur: *Verbum contumeliosum in Deum, vel in sanctos*. Dicitur *verbum contumeliosum in Deum, vel in sanctos;* nam cum blasphemia virtuti religionis opponatur, ad quam spectat revereri Deum et sanctos, consequens est, illa verba continere blasphemiam, quae opponuntur Dei, sanctorumque reverentiae et cultui.

Quamvis autem proprie dicantur blasphemiae verba contumeliosa iu Deum vel sanctos prolata, non negaverim tamen ad genus blasphemiae reduci quaedam facta, quae aequivalent verbis contumeliosis: ut si quis in Dei contemptum terram pedibus conculcet, lapides, seu quid aliud in coelum projiciat, dentibus fremat etc. Idem dicendum, si quis pedibus Crucifixum, seu sacras imagiues coueulcet, percutiat, comburat, conspurcet etc. hujusmodi enim facta aequivalenter idem sunt, ac in Deum vel sanctos verba conviciosa proferre. Imo cum facta sint verbis fortiora et potiora, sequitur, hoc genus blasphemiae excedere in malitia blasphemias, quae solis verbis proferuntur. * Videantur DD. cc. a Sanch. *lib.* 2. *in decalog. cap.* 32. *n.* 5. *

Ex his conjicere est, quam grave sit peccatum blasphemia; nam cum illa consistat in dicto, vel etiam facto verbis aequivalente, quibus Deus, vel sancti dehonorantur, sequitur, blasphemiam semper esse grave peccatum oppositum virtuti religionis (1). Hinc si hoc peccatum non fiat veniale

(1) Et etiam charitati contra Deum, quando nimirum, ut ait Cunil. *tr.* 4. *c.* 7. §. 1. *n.* 3: *ex aversione Dei, et maligno affectu in Deum* (blasphemant) *quibus contra ipsum volunt suum furorem evomere*.

ex indeliberatione et semiplena advertentia, non fieri potest veniale ex materiae parvitate; quaecumque etenim sit contumelia, quae in Deum, vel sanctos proferatur, non potest non continere gravem ipsorum injuriam. Idem dicas, si blasphemia etiam per jocum, vel animi levitate proferatur, quia semper est contumelia in Deum, vel sanctos; unde non potest a gravi peccato excusari. Trullench. *l.* 1. *c.* 11. *d.* 2. Bonac. *t.* 2. *disp.* 3. *q.* 8. *p.* 3. * Sylv. *in* 2. 2. *D. Th. q.* 14. *art.* 2. Sanch. *l. c. n.* 40. *et* 41. Palaus *ubi sup. p.* 2. §. 2. *n.* 1. *

R. II. Blasphemia principaliter dividitur in haereticalem et simplicem. Illa est blasphemia haereticalis, qua affirmatur, vel negatur aliquid contrarium articulis fidei. Haec igitur blasphemia potest tripliciter contingere: primo, tribuendo Deo, quod ipsi non convenit: secundo, negando de Deo, quod ipsi convenit: tertio, tribuendo creaturae, quod solius Dei proprium est, ut si quis daemoni tribueret omnipotentiam. Blasphemia simplex est illa, quae nihil affirmat, aut negat contra fidem, sed solum continet verbum contumeliose et irreverenter prolatum contra Deum, vel sanctos. Hujusmodi blasphemia potest reduci ad duo capita. Primo quando aliquod malum imprecatur Deo vel sanctis; ut si quis diceret: *maledictus sit Deus*, *pereat s. Petrus etc.* Secundo quando aliquid indecore nominatur de Deo vel de sanctis, ut si quis per modum convicii vocaret Deum sapientem, nominaret pudenda alicujus sancti etc. Suar. *tom.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 1. *c.* 5. Bonac. *loc. cit. p.* 1. De utraque blasphemia plura dabimus exempla in regulis infra apponendis (1).

Q. III. An omnes blasphemiae sint ejusdem speciei.

R. I. Certum est, blasphemiam haereticalem esse diversae speciei a simplici blasphemia; haec etenim dumtaxat contrariatur virtuti religionis, illa vero etiam fidei: vel etenim ita blasphemans credit id, quod profert, et tunc est infidelis, vel non credit, et tunc adhuc peccat contra praeceptum fidem externe confitendi.

R. II. Quaecumque blasphemiae in Deum prolatae, nisi aliqua inter ipsas sit haereticalis, sunt ejusdem speciei; nam omnes adversantur latriae, quae Dei cultum respicit. Non est necesse proinde in confessione explicare verba blasphemiae in Deum prolatae, sed satis est dicere: blasphemavi

(1) *Vid. cas. reserv. elucidatio supra citata q.* 2. *a.* 1. *p.* 24. *et seqq.*

Digitized by Google

contra Deum. Idem dicas de blasphemiis in B. Virginem vel sanctos prolatis.

R. III. Blasphemiae in Deum et sanctos prolatae sunt ejusdem speciei, si sancti in ordine ad Deum blasphementur; tunc enim blasphemare sanctos esset ipsum Deum, ut in sanctis relucet, blasphemare. Communiter tamen loquendo, puto esse diversae speciei, quia dum profertur blasphemia in sanctos, blasphemantur absque ordine expresso ad ipsum Deum. Hinc autem consurgit diversitas specifica ipsarum blasphemiarum; nam blasphemando Deum, fit contra cultum latriae, et contra cultum hyperduliae, si blasphemetur beata Virgo, sicuti contra cultum duliae, si blasphementur sancti: cum autem hi cultus specie differant inter se, sequitur et specie differre blasphemias, quae his cultibus adversantur: Suar. *tom.* 1. *de relig. tract.* 3. *lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 6. Sanch. *l.* 2. *in decal. cap.* 32. *num.* 39. Bonac. *t.* 3. *d.* 3. *q.* 8. *p.* 4. Hac autem doctrina posita, statim constat, explicandum esse in confessione, an blasphemiae fuerint contra Deum vel sanctos, cum sit articulus fidei explicanda esse peccata specie diversa. * Supradictis addi possunt Lug. *de poenit. disp.* 16. *n.* 278. Palaus *loc. cit. n.* 4. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap.* 6. *n.* 11. *

Q. IV. Quid sit sacrilegium, et quotuplex.

R. I. Sacrilegium communiter definitur: *Violatio rei sacrae hoc est, dicatae lege divina, vel ecclesiastica cultui divino*: D. Th. 2. 2. *q.* 99. *a.* 1. *et* 2. Ex hujuscemodi definitione statim patet, sacrilegium esse ex genere suo peccatum mortale; nam cum violet rem cultui divino dicatam, jam adversatur virtuti religionis, quae inter morales virtutes est praestantissima. Non tamen est negandum posse fieri veniale non solum ex inadvertentia, seu semiplena deliberatione, sed etiam ex parvitate materiae; ut si quis leviter percutiat clericum, rem levem ab ecclesia surripiat, votum non observet in aliqua parva re etc.

R. II. Sacrilegium ex s. Thoma 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. triplex est. Primum est contra personam sacram, ut si quis percutiat clericum, fornicetur cum moniali, seu quavis alia persona habente votum castitatis (1). Secundum est contra

(1) Quamvis non omne peccatum a sacra persona, vel in sacram personam commissum sacrilegium sit proprie dictum, attamen clericorum, ac religiosorum virorum, sacrarumque virginum peccata caeteris paribus graviora sunt, quia illorum status majorem exigit sanctitatem, et scandalum

locum sacrum: nomine autem loci sacri veniunt ecclesiae, saltem benedictae, coemeteria benedicta, monasteria, hospitalia, oratoria auctoritate episcopi fundata etc. Tertium est in res sacras, seu cultui divino specialiter deputatas, ut in sacramenta, calices, vestes sacras, sanctorum imagines etc.

Q. V. Qui casus ad primam sacrilegii speciem pertineant.

R. Ad primam sacrilegii speciem pertinet violenta clerici percussio; pertractio ecclesiasticorum ad judicium saeculare; exactio vectigalium facta a principe saeculari ab ecclesiasticis; fornicatio cum persona ratione voti Deo dicata. D. Th. *l. c. a.* 1. *et* 3. Azor. *p.* 1. *l.* 9. *c.* 27. *qu.* 3. Bonac. *d.* 3. *in decal. q.* 6. *n.* 3. Quoad sacrilegium commissum ratione voti castitatis, vide quae dicam *in* 6. *decal. praecept. cap.* 6. An vero sit sacrilegium, si confessarius peccet cum filia confessionis, constat ex dictis *loc. cit. cap.* 5. *quaes.* 4.

Sunt qui putant violationem voti paupertatis, jejunii etc. non esse peccatum sacrilegii, sed perfidiae a sacrilegio distinctae, quatenus offenditur Deus, cui non servantur promissa. Communior tamen opinio censet, quamcumque voti violationem esse peccatum sacrilegii, cum illud consurgat ex eo quod violetur aliquod Deo dicatum; ac proinde cum per quodcumque votum persona dedicetur Deo ad aliquid faciendum, puta ad abstinendum a venereis, a divitiis, a tali cibo etc. sequitur, violationem cujuscumque voti sacrilegium continere, quatenus violando quodcumque votum, fit contra sanctitatem personae, seu rei Deo dicatae. D. Th. 2. 2. *q.* 99. *art.* 3. *ad* 3. quem sequuntur Azor. *p.* 1. *lib.* 9. *c.* 27. *q.* 3. Salmant. *tr.* 21. *cap.* 12. *n.* 22. Less. *lib.* 2. *cap.* 25. *dub.* 3. *n.* 11.

Q. VI. Quae pertineant ad secundam speciem sacrilegii.

R. Ad hanc sacrilegii speciem primo pertinent, quaecumque fiunt contra immunitatem debitam loco sacro; adeoque hujusmodi peccato peccat, qui hominem violenter extrahit ab aliquo loco gaudente jure asyli. Secundo pertinent ad eamdem speciem sacrilegii quaecumque polluunt sanctitatem loci sacri. Ita se habet fractio, dextructio, et expoliato loci sacri; et si insimul concurrant fractio et expoliatio, adest poena excommunicationis ipso facto incurrendae: *cap. Con-*

gravius ex eorum peccatis nascitur, quam ex peccatis saecularium. Unde optime hic quadrat illud s. Bernardi *lib.* 2. *de consid. cap.* 13. dum ait: *Inter saeculares nugae, nugae sunt, in ore sacerdotis blasphemiae; consecrasti os tuum evangelio: talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegum est.*

quest. de sent. excomm. (1). Sunt etiam quaedam quae specialiter ratione loci sacri prohibentur a sacris canonibus, nempe homicidium voluntarium et injuriosum, injuriosa effusio sanguinis, illicita effusio seminis humani, ac denique sepultura excommunicati vitandi et infidelis. Puto autem ad praedictum sacrilegium incurrendum non esse necesse praefatas actiones esse notorias; quamvis enim sint occultae, adhuc tamen censetur prudentum existimatione locus sacer per eas foedatus et sordidatus, ac proinde non possunt excusari a gravi irreverentia in eumdem locum. Suar. *l.* 3. *de relig. c.* 2. *et* 6. Filliuc. *tr.* 24 *c.* 9. *num.* 236. Pariter sacrilegus est ratione irreverentiae in locum sacrum, qui in eodem habet foeda colloquia, exercet mercatus, improprias deambulationes, comestiones etc. absque justa causa. Dixi absque justa causa; nam si aliquis ratione pluviae, frigoris, nivis etc. aliquo tempore debeat intra ecclesiam degere, poterit intra eam, et quemcumque alium locum sacrum omnia sibi necessaria exercere, sicuti quaecumque pertinent ad quamdam honestam recreationem: abstinendum tamen semper est ab immoderato clamore, potu, comestione etc. Sunt etiam aliqui theologi, qui dicunt, nullum esse peccatum moderatam comestionem in ecclesia habere, dummodo tamen absit quodcumque scandalum. * Viva *de praecept. decal. q.* 6. *art.* 1. *nu.* 11. cum D. Thoma, Salmant. *l. c. n.* 25. *

Lis est inter theologos, an committat sacrilegium in locum sacrum, qui ex eo furatur non sacrum, nec traditum in custodiam, seu pignus ecclesiae; nam si res data sit in custodiam, seu pignus ecclesiae, nemo dubitat sacrilegum esse, qui illam furatur. Et quidem sententia asserens, surripientem rem non sacram de loco sacro, quamvis ipsi non traditam in custodiam, esse sacrilegum, conformior est juri canonico; nam *cap. Quisquis inventus* 17. *q.* 4. sine ulla limitatione dicitur etiam sacrilegium committere illum, qui non sacrum de sacro furando aufert. Addo concipi, et existimari ab hominibus irreverentem in locum sacrum illum, qui etiam non sacra surripit e loco sacro, et statim clamitant, neque reverentiam loci sacri ipsum a peccato absterruisse: semper autem ac concipitur irreverentia in locum

(1) Sed nemini reservata, nisi in casu quo delinquens *sit specialiter denunciatus*, et hoc in casu reservatur Rom. Pont. Vid. Bernard. *tom.* 2. *prat.* XXXIII. *p.* 144. *n.* 9.

sacrum, statim consurgit sacrilegium. * Bonac. *l. c. n.* 23. * Barbos. *collect. in* 2. *part. decret. in cit. cap. Quisquis n.* 5. ibique DD. allati. *

Si vero quis in loco sacro constitutus habeat voluntatem furandi, sive aliud peccatum perpetrandi extra locum sacrum, non proinde dicitur sacrilegus; quia per actum internum non violatur sanctitas loci, et aliunde objectum talis voluntatis peccaminosae non est aliquid sacrum. E contra qui constitutus extra locum sacrum habet voluntatem peccandi intra ecclesiam, dicitur sacrilegus; quia objectum dans speciem tali actui est quid sacrum, seu violatio rei sacrae. Bonac. *loc. cit.* Azor. *p. p. l.* 9. *c.* 27. *q.* 12.

Q. VII. Quae pertineant ad tertiam sacrilegii speciem.

R. D. Thomas 2. 2. *q.* 99. *art.* 3. enumerans actiones injuriosas contra res sacras, primo loco ponit sacramenta, quae sanctitatem efficiunt; quapropter gravissimo sacrilegii peccato peccat, qui sacramenta irreverenter tractat, sive ea recipit, et administrat in statu peccati mortalis. Horum omnium gravissimum est praedicta facere contra Eucharistiam, cum tendant contra ipsum Christum ibidem existentem.

Post sacramenta ponit sanctus Thomas vasa consecrata ad susceptionem sacramentorum, imagines sacras et reliquias sanctorum. Hinc peccat peccato sacrilegii, si quis abutatur ad bibendum vase consecrato, aut irreverenter projiciat, conculcet etc. Quod si res ad sacros usus destinatae destruantur, tunc nullum erit peccatum eas ad usus profanos convertere. Hic tamen necesse est observare, aliquas res sacras, seu benedictas ita posse immutari, ut ad materiam communem redeant; sicut si calix igne, vel ferro ad communem massam argenti reducatur, ita ut nulla amplius in eo forma calicis appareat; cum tunc consideretur sicut quaelibet alia materia argentea, nulla irreverentia est ex ea aliquod profanum conficere. Barbos. *de jur. eccles. lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 48. Suar. *p.* 3. *d.* 81. *sect.* 8. Palaus *t.* 2. *tr.* 3. *d.* 1. *p.* 6. Bonac. *in decal. d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. Quae vero non possunt totaliter immutari, quamvis vetustate deformata, conscissa etc. non sunt in profanos usus applicanda; et ita ex veteri e. g. casula non sunt profanae vestes resarciendae, sed tantum sacrae, vel hujusmodi igne sunt comburenda. D. Th. *p.* 3. *q.* 83. *a.* 3. *ad* 3. Azor. *t.* 2. *l.* 9. *c.* 9. *q.* 7. aliique supra citati. Immo inter ipsos reperies docentes, non licere sine justa causa vasa sacra, aut vestes benedictas

vendere, aut oppignorari; videtur enim ipsis in hoc quaedam esse irreverentia (1).

Item sacrilegus est, qui irreverenter tractat sacras imagines, vel indecore depingit, aut sculpit; ut si quis instar foeminae inhonestae aliquam sacram imaginem efformaret. Imo in hoc tacita includeretur blasphemia; esset enim idem ac dicere, sanctam ab illa imagine repraesentatam fuisse meretricem etc. Pariter sacrilegus est, qui indecore defert reliquias, dissipat etc. Ceterum peccare, dum quis habet collo appensas sacras reliquias, non puto continere speciem sacrilegii; nam non est indecora earum contrectatio, sed duntaxat concomitanter se habet ad quodcumque genus peccati. Bonac. *d.* 3. *q.* 1. *p.* 4. Ad praedictum sacrilegii peccatum pertinet abuti verbis sacrae paginae, vel ad stabilienda mendacia contra fidem, ut faciunt haeretici, vel ad facetias et verba amatoria etc. D. Th. 2. 2. *q.* 93. *a.* 2. *ad* 1.

Denique D. Thomas recensendo sacrilegia, quae fiunt contra res sacras, ponit peccata commissa *contra ea, quae pertinent ad ornatum ecclesiae, et ministrorum etc., et contra ea quae sunt deputata ad substentationem ministrorum*. Circa ea, quae pertinent ad ecclesiae ornatum et ministrorum, nil est addendum iis, quae dicta sunt de vasis sacris et sacris vestibus. Quoad peccata vero, quae committuntur contra ea, quae sunt deputata ad substentationem ministrorum, advertendum, crimen sacrilegii committere, qui decimas et bona ecclesiae retinet: quia haec sunt aliquo modo sacra, quatenus ordinata sunt ad cultum Dei, et ministrorum ecclesiae substentationem. Palaus *tract.* 17. *d.* 2. *p.* 3. §. 2. *n.* 10. Less. *l.* 2. *cap.* 45. *dub.* 3. *n.* 18.

(1) Item sacrilegii realis reus efficitur, juxta Const. Pauli 2. quae incipit *Ambitiosae cupiditati*, qui quarumcumque rerum et bonorum ecclesiasticorum immobilium, et mobilium pretiosorum alienationem, omneque pactum per quod ipsorum dominium, concessionem, hypothecam, locationem, et conductionem, ultra triennium, nec non infeudationem, vel contractum emphiteuticum perficit, praeterquam in casibus a jure permissis, ac de rebus et bonis in emphiteusim ab antiquo concedi solitis, et tunc cum ecclesiarum evidenti utilitate, ac de fructibus et bonis quae servando servari non possunt. Quoad poenas sermonem instituit Auctor *tr. XIV. de Contract. quaest. XVI. de reb. Eccl. non alienand.* Sicuti etiam sacrilegii rei efficiuntur clerici annuos suorum beneficiorum redditus ultra tres annos unico actu alienare praesumentes, quique ipso facto excommunicationem non reservatam incurrerent, eorumque actus, seu contractus nullus omnino foret: sic Bened. XIV. in sua constitutione, quae incipit *Universalis Ecclesiae v.* 1. *et seq.*

Quamvis tamen aliqui putent, etiam esse sacrilegium non solvere legata pia, verius nihilominus puto id non esse sacrilegium; cum etenim nondum sint ecclesiae tradita, nequeunt dici ecclesiae bona: et juxta ss. canones solum retentio, seu invasio bonorum ecclesiae dicitur sacrilegium, ut videre est ex pluribus canonibus *caus.* 17. *q.* 4.

Regulae in praxi observandae.

I. Cum tentatio Dei consurgat, quando sine utilitate et necessitate exposcitur a Deo aliquod opus miraculosum, sequitur, fuisse Dei tentationem purgationem a crimine objecto per ferrum candens, vel aquam ferventem; quia alia media a jure statuta sufficiunt ad probandam propriam innocentiam: quapropter praedicta probatio rejicitur *can. Consuluisti* 2. *q.* 5. *et cap.* 3. *de purg. vulg.* Idem dicas, si aliquis ostendere velit propriam innocentiam per duellum, expectans a Deo auxilium; unde et similis purgatio per duellum damnatur *cap. Monomachia etc.*, *et cap.* 1. *de purgat. vulgar.*, et a Trident. *sess.* 25. *c.* 19. *de reform.*

II. Tentatio pariter Dei est absque praevio studio et meditatione velle concionari, confundere haereticos etc. Tentat pariter Deum, qui absque speciali impulsu et necessitate absolute petit miracula ad haereticos convertendos; nam primo, etiam visis miraculis, noluerunt multoties veram fidem amplecti, unde petitio miraculi esset sine evidenti utilitate. Secundo etiam esset sine necessitate; nam sine miraculis ad conversionem haeretici sat est testimonium ecclesiae, et argumenta, quibus demonstratur, nostram fidem esse evidenter credibilem. Si nihilominus daretur quandoque firmissima spes haereticos convertendos viso miraculo, tunc stante tali utilitate posset quis petere a Deo miraculum conditionate, si scilicet ita ipsi placeat.

III. Tentatio Dei est absque justa causa se exponere periculo mortis, aut mutilationis; ut accideret, si aegrotus respueret communia remedia, et vellet se tantum divinae providentiae committere. Item dicas, si quis, dum martyrium non est sub praecepto, vel consilio, se offerat occidendum infidelibus; et ultraquamquod provocaret ipsos ad peccatum mortale, Deum tentaret temere profundendo suam vitam. Porro martyrium est sub praecepto, dum est necessarium ad fidem et salutem spiritualem plurimorum, et ad vitandas blasphemias. Est ergo sub consilio, quando ex eo tantum consequitur Dei gloria, et fidei exaltatio.

IV. Ordinarie loquendo, non sunt blasphemi, qui jurant per Jovem, per Bacchum etc. quia non intendunt illis tribuere divinum honorem, cum sciant, nihil esse; quapropter deest animus jurandi, et tribuendi creaturae infallibilem veritatem.

V. Dicere *al corpo, e sangue di Dio*, non est blasphemia, quia licet talia verba irreverenter dicantur, non dicuntur per modum contumeliae in Deum, neque continent quid falsi; cum Deus quatenus incarnatus habeat corpus et sanguinem. Quod si haec verba dicantur, vel de Deo Patre, vel de Spiritu Sancto, tunc continerent blasphemiam haereticalem. Idem dicas, si quis hujusmodi proferret vocibus, quae indicarent imperfectionem: ut si quis diceret: *al corpaccio di Dio, al sanguinaccio di Dio:* nam de fide est, Christum hujusmodi habuisse sine ulla imperfectione. Idem dicas, si quis quae ad Deum, vel ad Christum pertinent, ita proferat, ut in illis imperfectionem indicare suis verbis videatur, ut si diceret: *Dio poveraccio, Dio buonaccio, per la barba di Cristo ec.* quibus nonnulli addunt etiam hanc blasphemiam: *Dio sagratone.* Quod dictum est de iis, quae competunt Deo, sed proferuntur, quasi contineant imperfectionem, cum debita proportione applicanda sunt iis, quae competunt sanctis, sed taliter proferuntur, ut cum imperfectione eis tribuantur.

VI. Haereticaliter blasphemat qui dicit: *Dio non ha cura di me;* cum de omnibus illi cura sit: *Dio non è morto per me;* cum pro omnibus, saltem quoad sufficientiam, mortuus sit Christus: *Dio è parziale*; cum Deus non sit acceptator personarum: *Dio non ha fatto questo matrimonio, questo negozio ec.* cum Deus sit omnium rerum conditor: *Dio non si ricorda di me*; cum Deus nullius possit oblivisci. Quod si quis hujusmodi protulit occasione alicujus infortunii, potest interpretari, eum hujusmodi dixisse in hoc sensu, quod scilicet Deus illud malum poenae noluerit impedire, cum potuisset. In hoc sensu talia verba non continent blasphemiam.

Ista verba, *al dispetto di Dio, di Cristo ec.* puto continere blasphemiam haereticalem, quamvis non pauci contradicant. Ratio mihi est, quia talia verba prolata adversus alium hominem, ut si quis dicat: *Voglio far questo al tuo dispetto*, significant, velle aliquid facere, sive ipse velit, sive ipse nolit, adeoque non timere quod possit illi resistere. Pari ergo ratione dicere: *Voglio far questo al dispetto*

di Dio, videtur significare, non timere, Deum posse illum impedire: adeoque aliquid contra ipsius omnipotentiam profert. Caeterum si quis per ea verba solum significare intelligeret, se velle aliquid facere, Deo displicens, tunc blasphemiam non proferret, sed solum affectum ad peccatum, quod Deo displicet, indicaret.

VII. Dantur quaedam blasphemiae, quae dicuntur similitudinariae, ut dum quis diceret: *rinego Di- al dispetto di Di-*, omittendo ultimam literam. Quoad has blasphemias puto, posse facile excusari eum, qui non habet consuetudinem ita blasphemandi, sed hujusmodi protulit ex quadam ira, et advertens se peccare, consulto abstinuit ab illa vocali *o*, ut Deum non injuriaret; nam statim apparet ipsum noluisse blasphemare: scio id quandoque accidisse etiam respectu virorum timoratae conscientiae. Si vero quis habeat consuetudinem ita dicendi, videtur rejicere ultimam vocalem ad occultandam suam malitiam, unde non est a blasphemia excusandus. Quae dicta sunt de supradictis blasphemiis, verificantur eodem modo de eo, qui diceret *al dispetto di Dio*, et interim advertens se male loqui, ad removendam a vero Deo injuriam adderet *Bacco*, *non del buono*, *non del vero*. Confessarius vero semper inquirat et examinet intentionem hujusmodi verba proferentis, et maxime si habeat consuetudinem blasphemandi, et videat, an habuerit intentionem Deum injuriandi, dehonorandi etc.

VIII. Dantur etiam quaedam blasphemiae, quae dicuntur protestativae, quia in iis additur protestatio nolendi Deum vel sanctos injuriare, ut si quis diceret, *al dispetto*, *che non voglio dire*, *di Cristo ec.* Hujusmodi protestationem non pauci putant excusare talia proferentem a blasphemia, sed meo videri probabilius dicitur contrarium; nam quando post protestationem sequitur factum, tunc protestatio potius dicitur delusoria et nugatoria. Exemplum sit in eo, qui alicui diceret, *salvo il tuo onore*, *siei bugiardo*: seu in eo, qui protestaret, se nolle aliquem injuriare, et post protestationem ei impingeret alapam. Certe in his casibus protestatio non deserviret ad removendam injuriam adversus eum, qui appellaretur mendax, vel alapa perculeretur; nam factum destrueret protestationem. Pari igitur ratione, illa protestatio *non voglio dire* videtur destrui, eo quod postea addatur *di Dio*, *della Vergine*, *di s. Pietro ec.*, adeoque non excusaret hujusmodi proferentem a blasphemia. Pro foro vero interno prudens confessarius debet diligenter monere poeni-

tentem, ut explicet, an vere per talem protestationem habuerit animum removendi a Deo injuriam; nam in tali foro intentio proferentis attenditur: unde si aliquis, ea verba, sive protestationem addendo, voluerit removere a Deo, sive sanctis quamcumque injuriam, et contumeliam, non erit blasphemus. Semper tamen est serio increpandus saltem ad removendum scandalum audientium, sive periculum vere blasphemandi.

IX. Quoad blasphemias conditionales advertendum est, eas esse in duplici ratione. Aliae actu includunt blasphemiam, aliae solum important voluntatem blasphemandi. Primi generis sunt sequentes: *Rinego Iddio, se la tal cosa non sta così*: *Iddio non è giusto, se non castiga il mio nemico ec*. Secundi generis sunt sequentes: *rinegherei Iddio, se la tal cosa fosse vera. Vorrei farmi turco, se la tal cosa stasse così*. De his blasphemiis certum est continere malitiam blasphemiae; quia hujusmodi proferens habet affectum ad blasphemandum, sive habet de praesenti voluntatem pravam blasphemandi: unde nullum dubium est, hujusmodi loquutiones continere malitiam blasphemiae. An vero reputandae sint haereticales, affirmative responderem, quia, quaecumque addatur conditio, semper talia verba significant fidem nostram non esse firmam, et quod possit ab eventu aliquo pendere. Ponamus exemplum in eo, qui diceret: *rinegherei Cristo, se succedesse la tale, o la tal cosa*. Hujusmodi verba significant fidem in Christum pendere ab hac, vel illa re eventura, quod est haereticaliter blasphemare. Quamvis ergo dum aliquis dicit *rinegherei ec*. videatur de praesenti non renegare, nihilominus quia illud verbum *rinegherei* significat fidem ab aliquo eventu pendere, inde est continere haereticalem blasphemiam.

Ad summum excusari posset a blasphemia ille, qui hujusmodi proferret sub conditione de praeterito certo et vero, ut si quis diceret: *rinego Iddio, se non è passato il giorno di jeri*; etenim dum ponitur conditio de praeterito certo et vero, videtur talibus verbis velle significari, quod sicut e. g. impossibile est diem hesternam non praeteriisse, ita impossibile est ipsum Deum negare. Quod si intelligeret per talia verba, existentiam Dei pendere a creaturis etiam necessariis, non posset a blasphemia excusari; cum Deus a nulla pendeat creatura etc.

X. Dantur etiam quaedam blasphemiae, quae dicuntur comparativae, quia comparatur veritas humana cum aliqua

Digitized by Google

veritate divina, ut dum quis dicit: *hoc verum est, sicut est verum evangelium: sono innocente, come la vergine Maria etc.* Utique tales loquutiones blasphemiam continerent, si aliquis, ita loquendo, vellet significare id, quod dicit, aequaliter verum esse, sicut vera sunt mysteria nostrae fidei, seu veritates divinae; tunc enim daret creaturae, quod soli divinae fidei competit. Quia tamen per hujusmodi loquutiones nemo ordinarie intelligit coaequare suam veritatem veritati divinae, sed solummodo significare certum et firmum esse, quod asserit, hinc est, tales loquutiones communiter a blasphemia excusari.

XI. Notet denique confessarius, quamcumque blasphemiam contra Deum, Virginem, et sanctos esse reservatam in nostra dioecesi, si haec tria concurrant. Primo quod blasphemia sit peccatum mortale; potest enim esse veniale ex defectu plenae advertentiae, sicut etiam si ex joco proferatur, dum tamen talis non sit, ut etiam ex joco prolata aures valde offendat. Secundo debet esse verbis prolata; unde non subjacet reservationi blasphemia corde retenta, vel factis, aut scripto expressa. Tertio debet esse prolata coram aliqua persona. Haec omnia patent ex textu primi casus reservati.

Ex defectu cognitionis excusare potest confessarius a reservatione eos, qui licet protulerint veras blasphemias, et quae ratione pravae consuetudinis sint graviter peccaminosae, adhuc tamen dum blasphemant, saltem in confuso non cognoscunt se graviter peccare; cum etenim reservatio sit odiosa, intelligendum est solum habere locum quoad blasphemiam, quae graviter sit in se culpabilis, non vero tantummodo in sua causa. Idem dicas de blasphemante in ebrietate, quamvis praeviderit, se blasphematurum. Notet deinde confessarius, quod licet blasphemia haereticalis subjaceat pontificiae reservationi, quando id, quod dicitur, corde creditur, etsi a nullo auscultetur, ut dixi suo loco de haeresi; nihilominus, quoad reservationem nostrae dioecesis ut blasphemia sit reservata, oportet ita proferri, ut ab aliquo intelligatur, et insuper percipiat esse blasphemiam; unde non caderet sub reservatione blasphemia prolata coram puero, vel amente, vel ad eam non advertente. Idem dicendum, si proferatur coram aliquo, qui advertit, sed deberet judicare, proferentem non habuisse animum blasphemandi; ut in casu, quo aliquis non solitus blasphemare, in aliqua subita ira etc. blasphemiam protulisset. Bene etiam

p. Mansi in explicatione hujus casus excusat a reservatione blasphemiam prolatam ab eo, qui non credit, se ab alio audiri, quamvis de facto audiatur; quia talis blasphemia non habet perfectam malitiam blasphemiae coram aliis prolatae, sub qua circumstantia reservatur. Multo magis non innodatur reservatione, qui videretur solum aliorum blasphemias referre, quamvis referret animo blasphemandi, quia externe non constat eum blasphemare.

Ultimo advertat confessarius, quod semper cum dubium est, aliqua verba esse blasphema, non habet locum reservatio.

* Ad Dei tentationem pariter reduci potest, dum quis sine evidenti utilitate, aut necessitate se gravi peccandi periculo exponeret, ut si cum malis foeminis consuetudinem haberet sub praetextu eas ad bonam frugem ducendi; saepe enim fit, ut e contra earum laqueis capiatur. *

* In iis regionibus, in quibus blasphemiae simplices reservationi non subjacent, adhuc confessarii facillime invenient ex alio capite sine absolutione blasphemantes dimittendos, nempe ex consuetudine et facilitate talia verba proferendi. Sunt aliqui hoc vitio ita capti, ut nullum verbum proferre sciant, absque eo quod blasphemias admisceant: nisi forti animo huic consuetudini obsistant absolutionem denegando iis, qui nullum remedium ad illas removendas adhibuerint, nunquam emendatio aliqua apparebit. *

* In nostra dioecesi per ultimam synodum *p. 1. cap.* 3. audientes blasphemias, vel haereticales, vel etiam simplices debent intra triduum denunciare, et hoc facientes indulgentiam decem annorum obtinebunt a Leone X. concessam, et parochi obligationem hanc valde insinuare tenentur bis in anno, legendo edictum sanctae Inquisitionis in fine ejusdem synodi impressum *a pag.* 185. *ad* 195. *

* Inter casus reservatos nostrae dioecesis recensetur abusus sacramentorum, qui tunc contingere colligitur, quando quis sacramentis utitur ad alium finem quam ad illum, ad quem a Christo Domino instituta sunt, et hoc non solum quando ea sunt jam in suo esse, ut si quis hostia consecrata ad finem indebitum, nempe ad sortilegia uteretur, sed etiam quando quis materiam, et formam indebitam adhiberet, licet ex defectu, vel ministri, vel subjecti sacramentum non conficiatur, ut si quis puerum scienter baptizaret jam baptizatum. Ex quibus multorum casuum resolutio erui potest, quam qui videre cupit, adire potest tractatum *de*

Digitized by Google

casib. reserv. p. Jo. Dominici Mansi *p.* 1. *q.* 2. *cas.* 2. §. 1. Videatur etiam constitutio Benedicti XIV. *Ab augustissimo bullar. tom.* 1. *pag.* 314. ubi subripientes e tabernaculo vel pixide hostiam, aut particulas consecratas, easque asportantes furti sacrilegi reos declarat, nisi non esse consecratas demonstrent, proinde tanquam eis ad malum finem uti volentes, etiam pro prima vice curiae saeculari tradendos, praecedente degradatione reali, si ecclesiastici sint, decernit. *

* Non sufficit in confessione explicare, quoties sacrilegii crimen admissum sit, sed materia quoque, circa quam sacrilegium vertitur, aperienda est: tum quia non omnia sacrilegia ejusdem sunt speciei, ut communiter docent DD.; aliud enim est sacrilegium, quo sacramenta, aliud quo res sacrae violantur, item aliud quo clericus percutitur, aliud quo ad laicum tribunal pertrahitur: tum quia sacrilegii materia non est circumstantia, sed objectum constituens actum sacrilegii in suo esse individuali. Bonac. *n.* 26. Palaus *p.* 3. §. 3. *n.* 5. *

QUAESTIO III.

DE SIMONIA

Cum agendum nobis sit de vitiis religioni oppositis, supererat tractare de simonia, quae eidem opponitur virtuti, quatenus est contra Dei cultum indebite tractare res divinas et sacras, faciendo illas venales, easque aequiparando vilibus rebus temporalibus. Quia tamen longiorem exigit tractationem, ideo in aliqua capita, quae ad ipsam pertinent, est dividenda.

CAPUT I.

De essentia, et natura simoniae.

Q. I. Quid sit simonia.

R. I. Simonia, quae nomen accepit a Simone mago, qui voluit pecunia emere potestatem conferendi Spiritum S. ut habetur Actor 8. communiter ita definitur: *Studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali adnexum, pretio temporali.*

Dicitur, *studiosa voluntas*, ad significandum, hoc peccatum committi, quando quis non ex ignorantia, sed deliberate et scienter vult res spirituales pretio temporali subjace-

re. Item dicitur *studiosa voluntas etc.* ad denotandum, hoc peccatum committi etiam sola voluntate et animo absque opere externo. Ille autem convincitur habere praefatam voluntatem, qui nullum habens honestum titulum, de quibus in sequentibus, tradit pecuniam pro re spirituali; nam posito, nullum alium habere finem, convincitur pecuniam dare, seu velle dare pro pretio. * Dicitur etiam studiosa, ut significetur, non fore simoniam formalem sed materialem tantum, si quis ex inculpata juris, aut facti ignorantia, aliquid spirituale venderet, aut emeret. Sylv. *in* 2. 2. *q.* 100. *art.* 1. Continuat. Tournel. *tom.* 1. *tract. de benef. append. de sim. cap.* 1. Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 3. *n.* 3. *

Additur, *emendi, vel vendendi*, quae verba accipienda sunt in ea significatione, ut quemcumque contractum onerosum importent; quapropter aliqui canonistae dicunt: *Simoniam esse studiosam voluntatem contractandi rem spiritualem pro temporali;* quia ly *contractandi* significat quemcumque contractum onerosum, in quo debet reddi, vel praestari aliquid loco ejus, quod datur; ut evenit in emptione, venditione, locatione, transactione etc. * Talis acceptio fundatur in jure *l. Statuliberi ff. de statuliberis*, ibi: *Lex duodecim tabularum emptionis verbo omnem alienationem complecti videtur*. Est communis canonistarum. *

Subjungitur, *spirituale, vel spirituali adnexum*.

Porro tripliciter aliquod dicitur spirituale. Primo secundum se, et ex natura sua, ut gratia sanctificans, dona Spiritus S., virtutes supernaturales, gratiae gratis datae etc. Secundo causaliter, quia licet secundum substantiam sit temporale, est tamen causa rerum spiritualium; hujusmodi se habent sacramenta et sacramentalia. Tertio per modum effectus; quia scilicet est ex spiritualibus causatum: hujusmodi sunt actus procedentes a potestate spirituali, ut dispensare in votis, absolvere ab excommunicatione, cantare in choro, sepelire mortuos etc.

Tripliciter pariter aliqua sunt spiritualibus adnexa. Primo antecedenter, et sunt ea, quae sunt in se temporalia, et praecedunt spiritualia, quamvis ad ipsa ordinentur: ita calices, vestimenta sacra etc. sunt quid temporale, antequam sint sacra, quamvis ad spiritualia subinde ordinentur, ad debitam scilicet sacramentorum administrationem. Secundo concomitanter, et ita se habet labor necessarius in conficiendis sacramentis etc. Tertio consequenter, et sunt ea, quae semper supponunt aliquod spirituale: ita jus, quod habent

Digitized by Google

beneficiati ad proventus ecclesiasticos, supponit aliquod spirituale, nempe ordinem clericalem et obligationem ad divinum officium etc. De his autem omnibus agendum est in sequentibus.

Demum dicitur *pretio temporali*, quia non committit simoniam, qui pro re spirituali, sive spirituali annexa, aliquid dat titulo eleemosinae, poenae, congruae sustentationis etc. sed ad committendam simoniam debet dare ut pretium. Pro pretio vero non venit sola pecunia, sed quidquid pecunia, seu pretio solet aestimari. * Illa verba *pretio temporali* omittit Glossa communiter recepta ad rubricam *de simon.* quia simonia committitur, etiamsi non intercedat pretium temporale, ut factum fuit in eo casu, de quo *in cap. De hoc de simon.* ubi Alexander III. simoniae reum declaravit, qui prioratum recepit, ut alterius electioni consentiret, et tamen nullum pretium temporale proprie sumptum intercesserat. Sed de his iterum paulo inferius. *

Q. II. Quotuplex sit simonia.

R. I. Alia est simonia jure divino prohibita, alia solo jure ecclesiastico: Gloss. *in cap. Cum pridem de pact. v. Illicitae, et in cap. Ex parte il 1. de offic. deleg. v. Dimittere*. Simonia prohibita jure divino datur in venditione rerum, quae de sua natura sunt spirituales, ut sunt sacramenta, et alia supra enumerata. Item si vendantur res consecratae et benedictae ratione benedictionis, seu consecrationis, vel si vendantur beneficia ratione juris spiritualis, quod in illis reperitur, et in quo ipsa fundantur: in omnibus enim his venditio respicit aliquod sacrum, adeoque summa injuria illis irrogatur, dum pro pretio temporali aliquid sacrum venditur etc. quasi quod est sacrum, possit pretio temporali aequiparari.

Simonia vero dumtaxat jure ecclesiastico prohibita, est venditio aliquorum ecclesiasticorum officiorum, quae nullam habent sanctitatem, nec per benedictionem, ut sunt officia oeconomi, sacristae, defensoris ecclesiae etc. quorum emptio prohibetur ab ecclesia: *can. Salvator. 1. q.* 3. Quamvis autem nullam nec in se, nec per connexionem ad spiritualia habeant sanctitatem, nihilominus horum venditio est peccatum simoniae; quatenus scilicet ecclesia ex motivo religionis vendi prohibuit ob majorem reverentiam rerum spiritualium, et ad vitandam omnem speciem simoniae. Ad eum modum quo peccat contra religionem, qui reum extrahit ab ecclesia; quia id prohibitum est ob motivum re-

ligionis, ratione scilicet reverentiae loci sacri. Quid vero dicendum sit de venditione beneficiorum ratione temporalis emolumenti, eorumque commutatione, videbimus suo loco. * Multo magis ad simoniam ecclesiastico jure vetitam reducitur permutatio beneficiorum, facta sine auctoritate superioris habentis ad hoc potestatem, eorumdem resignatio confidentialis, de qua iterum sermo, transactio super lite beneficiali. Divisionem hanc pauci utpote ineptam, chimericam, atque a recentioribus tantum inventam rejiciunt, tum quia vel res vendi prohibita est sacra, vel non, si sacra, ergo jure divino ejus venditio vetita, si non, venditio ejus naturam non mutat: Durand. *in* 4. *sent. dist.* 15. *q.* 1. Sotus *lib.* 6. *de just. quaest.* 5. *n.* 3. Verum cum ab aliis vulgo theologis et juris interpretibus passim admittatur, dicendum est, bene dividi simoniam ut supra, neque rationes allatae satis convincunt; nam bene potest ecclesia statuere, ut res natura sua vendibiles in reverentiam rei sacrae debitam vendi nequeant, et contrarium praestare sit etiam contra religionem, et insuper res ab ecclesia vendi prohibitae non sint quidem sacrae per se, sed in connexione cum re sacra: Suarez *lib.* 4. *de simon. cap.* 2. *et* 7. Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 1. Castropalaus *tr.* 17. *disp.* 3. *p.* 2. *n.* 1. Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 3. *n.* 26. Caeterum melius dicendum cum Castropalao *eod. loc.* quaestionem esse de nomine; negari enim non debet, posse ecclesiam actionem aliquam transferre ad speciem alicujus vitii particularis, ita ut non solum sit contra obedientiam sibi debitam, sed etiam contra virtutem illam, cujus ratione actionem illam prohibet. *

R. II. Simonia item dividitur in mentalem, conventionalem, et realem. Mentalis dupliciter accidit. Primo quando quis habet propositum dandi spirituale pro temporali, tanquam praetium ipsius, quamvis postea poenitentia ductus suum non exequatur propositum: haec nihilominus simonia potius interna dici debet, quam mentalis, juxta sensum, quo de simonia mentali ss. canones loquuntur. Secundo quando revera traditur aliquid temporale cum prava intentione habendi pro eo, tanquam pro pretio illius, aliquid spirituale, quamvis hanc pravam intentionem non manifestet, ut si quis episcopo inserviret, ut pro sua mercede habeat beneficium, non manifestata ipsi prava sua intentione. De hac mentali simonia plura habentur *cap. Tua nos* 34. *et cap. fin. de simon.* * Haec simonia intercedere potest quan-

doque ex parte unius, quandoque ex parte utriusque dum nempe unus dat, et alter recipit, ita tamen ut neuter suam pravam intentionem verbis aut signis manifestet: Reiffenst. *loc. cit. n.* 16. * Conventionalis consurgit, quando manifestata praedicta prava intentione inter partes contrahentes additur pactum dandi temporale pro spirituali, quamvis postea executioni non mandetur. De hac simonia sermo est *cap. Cum esset* 12. *de simon.* Casu vero, quo ex una tantum parte fiat promissio dandi spirituale pro temporali, et e contra, et ab alia non fuerit externe acceptata, hujusmodi simonia reducitur ad mentalem, quia non datur conventio et pactum, nisi simul detur tacitus, vel expressus consensus plurium in aliquam rem: *l.* 1. *ff. de pact.* et in casu praefato docet Farinaccius *l.* 1. *dec.* 34. *n.* 4. Consurgit denique simonia realis, si ex utraque parte adsit praedictum pactum, et exequutioni mandetur.

Disputant DD., an si ex una parte sit tradita res spiritualis, et ex alia non sit tradita sed solummodo sit exhibita, et credita pecunia, simonia dicenda sit realis, vel solum conventionalis. Ego autem puto in ordine ad incurrendas poenas latas contra simoniam realem, praedictam simoniam non intelligendam esse realem: cum enim odia sint restringenda, sequitur non habere locum praedictas poenas, usque dum simonia non sit perfecte ex utraque parte consummata. In rei tamen veritate puto, praefatam simoniam dicendam esse realem; nam contractus venditionis perfecte completur per traditionem rei, habita solummodo fide de pretio, ut habetur *l.* 2. *ff. de contrah. emption.* §. 1. *instit. de empt. et vendit.* Et quidem cum id sufficiat, ut emptor constituatur in pleno dominio rei venditae, nil deest ad consummationem contractus. Pariter igitur, si res spiritualis tradatur pecunia credita, intelligitur complete consummata simonia, et irreligiosa tractatio rei sacrae. Hac doctrina posita, sequitur simoniam conventionalem dari, quando nondum est data res spiritualis, nec pretium temporale, sed solummodo externum pactum de iis tradendis factum est. Dabitur vero realis, si res spiritualis tradita sit pecunia credita, et multo magis si pecunia numerata. Ubi etiam notandum, ad simoniam realem constituendam non esse necesse, ut tradatur totum temporale, de quo initum fuit pactum, sed sufficit, si inchoate tradatur, aliqua nempe illius pars; statim enim verificatur, traditum esse pro spirituali aliquid temporale. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 5. * Ita Guttier

qq. canon. lib. 1. *cap.* 9. *n.* 10. Covarr. *in reg. peccatum* 2. §. 9. *n.* 7. Suar. et alii allati, Reiff. *n.* 20. et Leur. *in* 5. *decret. tit.* 3. *q.* 71. *n.* 3. *

Ultra praedictas simonias quaeri solet, an detur etiam simonia ficta, ut dum quis absque intentione dandi, aut se obligandi, promittit e. g. pretium pro beneficio. Quamvis autem certum sit, istum graviter peccare, et ratione mendacii in materia gravi, et ratione scandali, cum occasio sit alteri committendi peccatum simoniae; attamen in foro interno non esset formaliter simoniacus, quia vere non haberet voluntatem dandi temporale pro pretio rei spiritualis, et sic non daretur vera emptio et venditio: * Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap. ult.* §. 6. Suarez *loc. cit. cap.* 42. *n.* 4. Leur. *loc. c.* et alii. * Ex hoc sequitur, beneficium ita obtentum posse retineri, dummodo sit legitime collatum.

De simonia confidentiali agemus, dum sermo erit de simonia in beneficiis.

Q. III. Quale peccatum sit simonia.

R. Simonia dicitur peccatum excedens omnia peccata, et sacrilegio non dispar judicatur: *can. Reperiuntur caus.* 1. *qu.* 1. dicitur execrabile flagitium: *can. Quisquis eadem caus.* vocatur piaculare flagitium: *cap. Cum in ecclesiae de simon.* dicitur horribile nimis, et Gelasius Papa gravissimam simoniae malitiam paucis exprimens, *can. Patet caus.* 1. *q.* 7. ait: *Omnia crimina ad comparationem simoniae, quasi pro nihilo reputantur* (1). Quod tamen dictum est, quia est perniciosissimum ecclesiae; et quia pessimae sunt radices, ex quibus procedit, nempe avaritia et ambitio; revera etenim graviora sunt peccata opposita virtutibus theologalibus. Caeterum simonia est gravissimum peccatum religioni oppositum; quia dare temporale pro spirituali est nimis res spirituales vilipendere. Ultraquamquod gratis dari debent ea, quae gratis a Deo nobis collata sunt. Communiter etiam docent DD., hoc peccatum excusari non posse a peccato gravi ex parvitate materiae; nam quo magis pretium, quod datur, est exiguum, eo magis vilipenduntur spiritualia: sicut etiam si res spiritualis vendatur, quia sit exigua, graviter vilipendi videtur, quatenus parvi aestimetur, quia exigua, et ideo reputetur posse pretio distrahi. Nec refert quod *cap. Et si quaestiones de simon.* videatur quis excusari a simonia

(1) Unde non immerito statuitur can. 169. *caus.* 1. *q.* 1. *ut contra simoniacos absque ulla misericordia procedatur.*

ratione modici pretii collati; nam ideo excusatur, quia pretium valde exiguum semper praesumitur datum liberaliter, et non ex pacto: * Sanch. *in decalog. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 1. Palaus *tr.* 17. *disp.* 3. *p.* 1. *n.* 7. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap.* 8. *n.* 4. Reiff. et alii. *

Q. IV. Quotuplex sit pretium simoniae.

R. Pretium simoniacum, quo intelligitur quidquid potest pecunia aestimari, dividitur communiter a DD. in munus a manu, a lingua, et ab obsequio, quae divisio habetur ex d. Gregorio: *homil.* 4. *in Evangel. et can. Salvator* 1. *q.* 3. *et can. Sunt nonnulli* 114. *c.* 1. *q.* 1.

Pro munere a manu non solum intelligitur pecunia, sive numerata, sive promissa, sed quodcumque temporale pretio aestimabile, ut docet s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. et habetur: * *can. Totum caus.* 1. *q.* 1. ubi pecuniae aequiparantur artificiosae picturae, currus, equi, vasa aurea, atque argentea, dolia vini, census, pensiones, quaecumque denique res temporalis commodum, vel utilitatem aliquam afferens, sive mobilis sit, sive immobilis, corporalis, vel incorporalis. * Hinc pro hujusmodi munere intelligitur etiam remissio debiti, seu obligationis; quia virtualiter idem est ac dare pecuniam. Item pactum de non exigendo debitum nisi post aliquod tempus, obligatio anticipandi solutionem debiti, mutuandi pecuniam etc. haec etenim omnia sunt pretio aestimabilia: Navar. *in man. cap.* 23. *n.* 101. Laym. *n.* 25.

Pro munere a lingua veniunt preces, adulationes, supplicationes, intercessiones, laudes etc. quae omnia cum sint pretio aestimabilia, sequitur, adesse simoniam, si aliquid spirituale, vel spirituali adnexum conferatur cum onere hujusmodi praestandi. Suar. *de sim. c.* 4. *n.* 1. Laym. *n.* 26. cum communi, *arg. can. Sunt nonnulli caus.* 1. *q.* 1.

Munus ab obsequio includit quodcumque opus, quod ordinatur ad usum et commoditatem alicujus conferentis ratione illius aliquid spirituale; ut si quis collatori alicujus rei spiritualis famularetur, promoveret illius causam, doceret, defenderet etc. In his omnibus intervenire simoniam, si ex pacto saltem tacito cum collatore praestentur, docent communiter DD. *arg. cap. Cum essent* 12. *de simon.*

Q. V. An semper committatur simonia, dum in collatione aliquarum rerum spiritualium aliquid ex praedictis muneribus intervenit.

R. Certum est, liberum esse a simonia, qui libere et sponte aliquid dat conferenti spirituale, vel spirituali anne-

xum; quod enim gratis datur, non datur tanquam pretium, sive conferatur ante collationem rei spiritualis, sive post illam. Hinc hujusmodi donationes non reprobantur jure canonico: *can. Placuit* 1. *q.* 1. *cap. Dilectus* 30. *de sim. cap. Tua nos eod. tit.* Item non est simonia dare spirituale ratione purae amicitiae vel consanguinitatis, quia haec non tollunt, quin gratis detur: quamvis ex alio capite ab amico, vel consanguineo collator aliquid receperit, dummodo non fuerit traditum, vel acceptum, ut spirituale conferatur: d. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. *ad* 3. * Neque in contrarium facit *cap. Nemo de simon.* ubi videtur indicari familiaritatem, aut consanguinitatem, sufficiens esse pretium ad inducendam simoniam, si propter illam detur beneficium; nam illud caput debet intelligi de familiaritate, vel consanguinitate in recompensationem expostulata: Suar. *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *cap.* 37. *n.* 7. Palaus *p.* 3. *n.* 9. *in fin.* Reiffenst. *n.* 65. * Consurgit ergo simonia, quando hujusmodi dantur tanquam pretium rei spiritualis, sed in hoc est difficultas, quando scilicet confessarius timere prudenter possit, hujusmodi fuisse collata tanquam pretium rei spiritualis.

Primo igitur, si nullus erat titulus dandi rem temporalem conferenti aliquid spirituale, valde timendum est, rem temporalem datam fuisse virtuali saltem intentione, ut pretium rei spiritualis, quae virtualis intentio satis est, ut intercedat simonia: *cap. Tua nos de sim.* Tunc autem adesse justus titulus dandi aliquid temporale, quando datum fuisset ad redimendam vexationem, ad honestam sustentationem, vel pro aliquo extrinseco labore suscepto pro eo, qui dat temporale. Si autem magis detur, quam ex titulis praefatis dandum esset, statim apparet fuisse collatum pro re spirituali, sive pro beneficio obtinendo. Less. *l.* 2. *cap.* 35. *dub.* 8. *n.* 46. Suar *l.* 4. *de simon. c.* 53. *n.* 17. Sanc. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 26. *n.* 3. Item observare. est an quod tribuitur magnum sit, maxime respectu illius, qui dat, vel quia est pauper, vel quia animi non liberalis, et multo magis si non bonis moribus sit praeditus. Res autem parva facilius praesumitur liberaliter data, maxime si non sit pecunia numerata, sed ex esculentis, aut poculentis. Debet etiam observari circumstantia temporis; inducit enim suspicionem simoniae, si temporale, quod datur, detur ante collationem rei spiritualis; quia videtur tradi ea intentione, ut conferens beneficium etc. moveatur ab illa re temporali ad illud conferendum: *cap. Et si quaestiones* 18. *de sim.*

Digitized by Google

ibique DD. Quod si res tradatur postea, maxime post aliquod tempus, facilius praesumetur dari titulo purae liberalitatis, seu gratitudinis.

Secundo observare est, an illi, cui datur aliquod beneficium, debitum esset aliquod stipendium, vel salarium, et talis sit conditionis, ut non possit praesumi velle gratis et liberaliter inservire. Si iste admittatur ad famulatum, vel obsequium non praestito salario, vel certe eo valde diminuto, et postea illi aliquod beneficium, sive pensio tribuatur, convincuntur tam conferens, quam recipiens habuisse pactum implicitum dandi et recipiendi beneficium etc. pro salario; nam cum non essent talis conditionis ut vellent vel possent sine salario deservire, prudenter timeri potest loco ipsius dari, vel accipi beneficium, pensionem etc. Caeterum pro foro conscientiae bene interrogandus est poenitens de intentione habita in iis praestandis, et juxta eam judicandus est.

Tertio observandum, non sufficere ad declinandam simoniam dicere, quod temporale datum pro re spirituali consequenda exhibitum sit non tanquam pretium, sed solum tanquam motivum consequendi spirituale. Et quidem cum ad simoniam incurrendam satis sit virtualiter dare pretium pro re spirituali consequenda, jam qui tradit temporale tanquam motivum consequendi spirituale, virtualiter erogat pretium ad illud consequendum licet ad palliandam simoniam non dicatur pretium, sed motivum. Nec refert etiamsi diceretur dari temporale ad acquirendum spirituale tanquam finem minus principalem: ut si quis daret munera episcopo, habendo pro fine principali, ut ipsius sustineret dignitatem, et pro fine, seu motivo minus principali beneficii consequutionem. Non refert, inquam, hoc dicere; nam id esset verbis ludere, quando munera essent talia, ut valerent allicere, et pervertere animum episcopi. Ad eum modum, quo quando quis hujusmodi munera daret judici, non reputaretur dare omnino gratis, sed animo illum movendi, mediantibus talibus muneribus. A fortiori autem apparet simonia, si temporale sit motivum principale seu finis principalis ad dandam rem spiritualem. Et primo intercedit simonia, quia commutatur spirituale cum temporali quamvis ad eam palliandam temporale dicatur motivum, non pretium. Secundo pluris aestimatur temporale quam spirituale; nam finis magis aestimatur, quam medium: unde cum spirituale adhiberetur ut medium ad consequen-

dum temporale, hoc pluris aestimaretur, in quo constat, contineri summam irreverentiam et deordinationem. Gloss. *in cap. Cum essent.* 12. *de sim.* et ibi Barbos. *n.* 4. Navar. *in man. c.* 23. *n.* 102. Contrariam opinionem damnavit Innocentius XI. *sub n.* 45. et 46. unde videndi sunt DD. scribentes in praefatas damnatas propositiones, * et praecipue Cardenas *in cris. theol. dissert.* 27. * Caeterum si vere detur temporale, non habendo pro fine, et motivo consequi aliquid spirituale, sed solum illud speretur de secundario et per accidens; quia dans non intenderet alium obligare neque implicite, neque explicite, neque ex justitia, neque ex gratitudine, videtur tunc non intercedere simonia: Gloss. *in cap. cum essent* 12. *de sim.* ibique Barbos. et Navar. cit. Suar. *de relig. l.* 4. *c.* 45. *n.* 4.

Quarto observandum, quod licet, qui recipit aliquid spirituale, teneatur ex obligatione antidorali se gratum exhibere conferenti rem spiritualem, nihilominus simoniacum esset, si paciscerentur de conferendo aliquid spirituale ex gratitudine. Ratio est, quia tunc ultra obligationem naturalem gratitudinis, alia consurgeret obligatio pretio aestimabilis vi talis pacti; et proinde qui illud non observaret, vel ut injustus, vel saltem ut infidelis reputaretur. En ergo quod ex vi talis pacti aliquid pretio aestimabile fieret ad obtinendum spirituale. Adde, talia pacta ad nil deservire nisi ad palliandam simoniam; sicut enim moraliter censeretur vendere domum, qui dum diceret se illam donare, faceret nihilominus pactum, ut ex gratitudine sibi daretur pretium aequivalens, ita dicendum in casu nostro, pactum aliquid dandi ex gratitudine conferenti e. g. beneficium, idem esse ac palliatam venditionem. Hinc damnavit Innoc. XI. sub *n.* 45. opinionem asserentem, dari posse temporale in compensationem gratuitam pro spirituali, et e contra. Videantur Viva, et Cardenas in praefatam propositionem.

Aliqui putarunt esse simoniam rogare, intercedere etc. ut sibi, vel alteri beneficium conferatur; sicut etiam si conferatur intuitu intercessionis, precum etc. Verum dicendum est, nullam esse simoniam, si quis pro se, vel aliis intercedat, seu si spirituale, vel beneficium intuitu precum conferatur; nam si re vera nihil detur, adhuc verificatur gratis expeti, et gratis dari: *cap. Tua nos de simon. arg. can. Latorem.* 121. *c.* 1. *q.* 1. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 8. *n.* 26. Contrarium videtur docuisse s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. *ad* 3. ob praesumptionem, quod simonia possit interce-

dere. Fatendum tamen, posse intervenire peccatum, quatenus beneficium ob importunas preces detur indigno, vel minus digno. Idem periculum est, dum beneficia consanguineis conferuntur.

Regulae in praxi observandae.

I. Cum peccatum simoniae consistat in tradenda re temporali pro spirituali consequenda, existimarem, prudentem confessarium advertere debere tali peccato non solum offendi virtutem religionis, sed etiam justitiae; sicut enim contra justitiam peccat, qui vendit rem, quae non est pretio aestimabilis, sive quam non potest vendere; ita peccat, qui accipit temporale pro spirituali: nam dat pro pretio rem, quae non est pretio aestimabilis, et quam non potest vendere.

II. Quia ex dictis eo magis consurgit simoniae peccatum, quo magis temporale, quod datur, est minoris valoris, et pretii, ideo confessarius non excuset a simonia illum, qui ob consequendum beneficium se offerret ad mutuo dandam aliquam summam pecuniae. Quamvis igitur non esset usura sub conditione mutuare e. g. pecuniam, ut mutuatarius triticum remutet hic et nunc., quia non dicitur ibi aliquid supra sortem pretio aestimabile exigi, et videtur innuere s. Th. 2. 2. *q.* 78. *a.* 2. *ad* 4. nihilominus dare rem spiritualem, quia alter e. g. offert hic et nunc mutuo dare pecuniam, puto esse simoniam; quia quo minoris haec mutuatio aestimatur, eo magis vilipenditur res spiritualis, cum detur pro temporali nullius, aut fere nullius valoris. Caeterum sicut est usura mutuare cum pacto, ut mutuatarius se obliget ad remutuandum, ita nulli dubium est, esse simoniam propter talem obligationem dare rem spiritualem.

III. Cum frequenter dentur temporalia ad alliciendum ad aliquid spirituale praestandum, sicut dum parentes munera filiis promittunt, ut frequentent sacramenta, dominus mancipio infideli, ut recipiat baptismum etc., ut haec immunia sint a labe simoniae, duo praecipue sunt attendenda. Primum est, ut ei, cui datur temporale, nulla imponatur obligatio faciendi opus spirituale, sed liber maneat ad faciendum. Sic s. Th. admittit, posse aliquem muneribus allici ad ingressum religionis, ut videre est 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 4., nihilominus dicit ibi, et *q.* 189. *a.* 9. hoc esse simoniacum, si tradantur cum pacto, ut ille ingrediatur religionem; dum enim intercedit pactum, et obligatio faciendi rem spiritualem pro re temporali, statim consurgit con-

tractus onerosus, adeoque simoniacus. Secundum est, quod licet donans possit conditionem apponere, ut si donatarius aliquid spirituale non efficiat, vel non consequatur, vel debeat restituere rem donatam; quia donatio facta fuit sub tali conditione, v. g. si christiane vivat, si ingrediatur monasterium etc., nihilominus non debet apponere conditionem de dando, aut faciendo aliquid in propriam utilitatem, sive in utilitatem alterius personae, cujus ipse quasi vicem subeat. Exemplum sit in eo, qui virgini dotem promitteret ad ingrediendam religionem cum conditione, ut ipse, vel filius, aut consanguineus succederent in ipsius haereditatem; nam tunc pro re temporali promissa peteretur spiritualis exercenda in ipsius temporalem utilitatem, et sic peteretur res spiritualis pro temporali assequenda. Aliud esset, si praefata non apponatur conditio; et libera remaneret virgo vel ad ingrediendum in religionem, vel ad disponendum de suis rebus.

IV. Cum consurgat simonia etiam ex munere ab obsequio, advertere debet prudens confessarius, an inservientes episcopis, seu patronis beneficiorum id praestent solummodo ad conciliandam voluntatem episcopi, seu patroni etc., an potius, ut ipsorum obsequiis fiat satis collatione beneficii. Si inserviant nullo, vel exiguo salario, et talis sint conditionis, ut alias sine salario nollent inservire, difficile erit, ut tam ipsi, quam collatores immunes sint a labe simoniae; videtur enim inter ipsos tacitus contractus adesse, compensandi nempe ipsorum obsequia collatione beneficii. In casu autem, quo nullum pactum nec tacitum, nec implicitum detur, semper nihilominus aderit peccatum scandali; non pauci etenim credent, fuisse collatum beneficium ad satisfaciendum obsequiis praestitis, et beneficia impertiri non juxta merita, sed juxta obligationem privatam, ut communiter advertunt theologi. Debent ergo confessarii curare, ut poenitentes etiam ab hoc scandali peccato abstineant. Interim doceant, quod si etiam a simoniae peccato volunt abesse, debent inservire collatoribus, patronis etc. beneficiorum, vel nulla habita ratione beneficiorum, quae possent consequi, vel solum cum intentione ea habendi ex pura obligatione antidorali, postquam suo famulatu certificaverint collatorem de proprio merito, capacitate etc.

V. Circa munus a lingua, ex quo consurgere posse diximus simoniam, observet confessarius, quod si detur pecunia etc. intercedenti pro aliquo apud episcopum, ut ipsum

ordinet, dispenset, conferat beneficium, *et detur praecise propter haec assequenda*, statim consurgit simonia saltem juris ecclesiastici, ut patet *ex extrav. 2. de sim.*, *ex can. Praesentium 1. q. 1. et can. Statuimus 2. 1. q. 1*, ubi inter alias simoniae species annumeratur ea, qua, licet nil detur ordinanti, confertur tamen mediatoribus. Ratio est, quia, ut dicit s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 2, *ad* 5. *Simonia est sibi parare viam ad rem spiritualem consequendam*, quod facit, qui muneribus solicitat intercessiones, preces, favores etc. Quamplures apud Salmanticenses *tr.* 19. *c.* 1. §. 4. *n.* 53. volunt hanc simoniam esse jure divino prohibitam, adeoque subjacere omnibus poenis latis contra simoniacos. Ratio ipsorum est, quia dum datur pecunia mediatori, vel intercessori, non datur praecise pro intercessione ut actus naturalis, sed quatenus connectitur moraliter cum beneficio: unde sicut qui vult causam, convincitur etiam velle effectum, ita qui emit eam intercessionem ordinatam ad consequendum beneficium, intelligitur emere ipsum beneficium, haec autem est simonia contra jus divinum.

Dixi, si detur praecise propter haec assequenda, nam si aliquid detur intercessori, mediatori etc. pro labore, vel damno, quod passus est, quia e. g. ut intercederet penes episcopum, patronum etc. abstinere debuit a suis negociis, operibus, etc. tunc non esset simonia; quia daretur temporali. Hoc nihilominus valde periculosum est, ac proinde confessarius attendere debet, an pecunia data excedat valorem laboris et damni, et si excedit, clarum est, talem laborem pluris aestimari ratione beneficii obtinendi; adeoque non tantum dari ratione laboris etc. sed etiam ratione beneficii.

Eadem regula observanda, quando munera dantur mediatori, non ut preces fundat, et intercedat apud praelatum, patronum etc. sed praecise, ut illi proponat sua merita. Dare praecise propter hoc, non videtur simoniacum, quia est dare alicui, ut gerat munus sui advocati; et aliunde quod immediate intenditur, non est acquisitio rei spiritualis, sed bonae famae apud collatorem. Negari tamen non potest, hoc esse periculosum, et maxime si temporale, quod datur, excedat merita informantis; nam tunc videretur dari non tantum, ut recipiens notificet praelato sua merita, sed etiam ut exerceat officium deprecantis, exhortantis, inducentis etc.

Observant autem theologi, et inter ipsos Palaus *de sim. p.* 11. *n.* 5. raro in praxi evenire, ut detur temporale pro

simplici meritorum notificatione praelato facienda, vel pro solo extrinseco labore etc, quem patiuntur, qui intercedunt, vel deprecantur, ut beneficium conferatur illi, qui dedit aliquod temporale. Jam vero ex dictis scire debet confessarius, quod dum alicui datur temporale, ut intercedat pro consequutione beneficii, committitur simonia; nam preces et intercessio tunc non aestimantur, nisi quatenus connexionem habent cum re spirituali; ac proinde datur temporale re vera ad consequendum spirituale. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap. ult. de sim.* §. 6. *n.* 65. Barbos. *in cap. Nemo de sim. n.* 4.

VI. Quia, ut diximus, simonia est convenire, sive pactum facere de satisfaciendo obligationi antidorali inter eum, qui dat, et eum, qui recipit rem spiritualem, hinc est, omnino abstinendum ab hujusmodi pactis. Caeterum si dans beneficium, seu aliam rem spiritualem dicat recipienti sibi ex gratitudine remanere obligatum, et e contra recipiens protestetur se futurum gratum, et honorati viri leges adimpleturum, nulla est simonia, quia ultra obligationem antidoralem, sive ex gratitudine, nulla alia illis verbis contrahitur obligatio, ut evenit, quando deducitur in pactum. Sic si dem alicui sacerdoti centum aureos, et petam ex gratitudine, ut pro me offerat decem missas; sive si ego, volenti mihi dare centum nummos, offeram pro gratitudine pro ipso decem missas celebrare, vel alia offerre suffragia, nulla est simonia, ut intuenti patet.

Ut vero hanc regulam tam pro praxi necessariam bene percipiat confessarius, animadvertat, quod licet ob acceptum beneficium semper consurgat obligatio antidoralis, sive gratitudinis: *arg. leg. Sed etsi* 25. §. *Consulit* 11. *ff. de petit. haered.* haec nihilominus obligatio non exposcit, ut potius una res, quam altera tradatur, vel potius temporale, quam preces ad Deum fundantur. Si collator proinde e. g. beneficii illud recipienti, dicendo sibi remanere ex gratitudine obligatum, aliquo modo innueret potius velle aliquid temporale, quam ut pro se e. g. oretur; et multo magis, si demonstraret, se aliquam rem particularem temporalem velle, jam non amplius peteret solam gratitudinem, sed determinate aliquid temporale, unde excusari non posset a simonia. Idem dicas de recipiente, si dum diceret collatori: *exhibebo me gratum etc.* demonstraret se potius temporale, quam spirituale daturum, sicut videtur exposcere collator beneficii. Quod si haec mente retineantur, dum exposcitur, vel offertur gratitudo, dabitur sola simonia mentalis. Caete-

rum prudens et doctus confessarius debet removere a suis poenitentibus has gratitudinis expressiones: nam ex his facile scandalum oritur, si enim e. g. patronus alicui deprecanti, ut ipsum praesentet ad beneficium, dicat optare ipsum esse gratum, nominandus in suo corde facillime statuet aliquid temporale pro praesentatione conferre; et e contra patronus facillime pro re temporali sperata praesentabit, si audiat praesentandum promittere gratitudinem etc.

VII. Ultimo observare est, quod quando temporale non datur in pretium rei spiritualis, sed ex aliis titulis honestis, licet pactum inire de temporali dando. Exemplum sit in eo, qui pactum faceret de administrandis sacramentis, et efficiendis aliis spiritualibus functionibus, si illi pecunia detur in sui sustentationem; hoc etenim titulo dantur etiam parocho decimae, oblationes etc. Id, inquam, licite deducitur in pactum; quia tunc non commensuratur res spiritualis cum temporali, sed exposcitur, quod ex justitia debetur. Addo temporale posse exposci, et deduci in pactum etiam pro labore extrinseco: ut si sacerdos non parochus deberet iter facere, ut pergeret ad aliquam ecclesiam ad excipiendas ibi confessiones, ad assistendum funeri etc.

Idem dico de promissione, quae intercederet, de danda aliqua eleemosyna, sive faciendo aliquo opere pio, si detur aliquid spirituale, sive si aliquis intercedat pro obtinenda aliqua re spirituali; quia tunc temporale, quod daretur, non daretur ut pretium rei spiritualis, sed in eleemosynam: sicuti sine labe simoniae possum promittere in eleemosynam alicui pauperi aliquam pecuniam, si pro me oret etc.

* Licet ecclesia ex pretii modicitate benigne praesumat, illud datum non animo simoniaco, sed gratuito ac liberali, et ideo poenis in foro exteriori adversus simoniacos latis non puniat, attamen in foro interno dans quodcumque modicum pretium obligatorie, vel saltem ut motivum pro beneficio consequendo tenetur in conscientia illud cum perceptis fructibus dimittere. Ita ex superiori doctrina cum Reiffenst. tenet Leur. *loc. cit. quaest.* 69. *n.* 3. *

CAPUT II.

De materia simoniae, sive de rebus, quae, si vendantur, faciunt simoniam

Q. I. An res pure spirituales sint materia simoniae.

R. Pro rebus pure spiritualibus in praesenti veniunt illae, quae ex sua intrinseca ratione nil aliud sunt, quam quae-

dam res ordinatae ad salutem, ut gratia, fides, spes, charitas, aliaque Dei dona. Advertendum autem est, res praedictas absolute et simpliciter sumptas, esse non posse materiam simoniae, quia simonia in iis daretur, quando pro pretio temporali venderentur; adeoque quando, collato pretio, ipsarum dominium transferretur in emptorem. Hoc autem intercedere non potest in supradictis: nemo enim potest in alium transferre dominium fidei, gratiae sanctificantis etc. quamvis ipse eas haberet.

Si vero praedicta sumantur in concreto, seu vendi velint ad venditionem alterius, in quo sunt, hoc modo possunt esse materia simoniae: ita esset simoniaca venditio Christianum captivum pluris vendere, quia Christianus est, aut Deo gratus; vel si quis pluris venderet sacerdotem, ratione consecrationis, aut characteris. Idem dicendum, si quis pluris venderet calicem ratione consecrationis, vel actionem productivam gratiae, puta baptismalem ablutionem, absolutionem sacramentalem etc., ad venditionem enim causae censeretur vendere gratiam baptismalem, sacramentalem etc.

Q. II. An sit simonia vendere, aut emere sacramenta, sive sacramentalia.

R. I. In sacramentis plura sunt consideranda. Et primo, si considerentur sacramenta in seipsis, quatenus scilicet sunt quaedam res, et signa ordinata a Christo Domino ad spiritualem salutem, et ad causandam gratiam, certum est, committi simoniam jure divino prohibitam, si vendantur; cum tam in se, quam quoad effectum sint res sacrae. Hinc, simoniam esse recipere pretium pro sacramentis habetur *cap. Cum in ecclesiae de sim. cap. Nemo presbyterorum ibid. can. Baptizandis can. Nullus episcopus* 1. *q.* 1.

Secundo possunt considerari sacramenta quoad ipsorum materiam. Et quidem si sermo sit de materia proxima, puta, ablutione, impositione manuum, consecratione, nullum est dubium committi simoniam, quia cum sit pars intrinsece constituens sacramentum, certum est, esse rem intrinsece sacram, adeoque invendibilem. Si vero sermo sit de materia remota, puta, pane, vino, oleo, chrismate etc. hujusmodi bene vendi possunt; cum etenim sint res naturales, et non sint intrinsece sacrae, usquedum non assumantur ad constituendum sacramentum, non amittunt suum valorem, adeoque bene possunt vendi.

Tertio in sacramentis conficiendis considerare est laborem corporalem ministri, et hic duplex est. Alter intrinsecus, et

Digitized by Google

est ille, sine quo valide, et decenter nequeunt administrari sacramenta, celebrari missae etc. Alter extrinsecus, qui immediate non deservit ad conficienda sacramenta, ad celebrandam missam etc. et ita se habet labor, quem subire deberet sacerdos ambulando per aliquod spatium, ut perveni re possit ad ecclesiam, in qua debet celebrare, excipere confessiones etc. Huic labori aequiparari potest obligatio, quam aliquis assumeret pro tanto tempore, puta per mensem excipiendi confessiones etc. et multo magis, si id agendo, desistere deberet a suis utilibus operationibus. Haec obligatio, ut de se patet, utique est extrinseca ministerio.

Pro labore igitur intrinseco nil temporale accipi potest tanquam pretium ipsius, tum quia, cum nullo modo valeat a re spirituali separari, reputatur cum ea unum quid moraliter; adeoque talis labor vendi non potest, quin simul res spiritualis vendi intelligatur. Hic proinde habet locum, quod dicitur *can. Si quis objecerit* 1. *q.* 3. *Quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit*. Tum quia labor, quem minister exercet in celebrando, administrandis, seu conficiendis sacramentis, nullam aestimabilitatem habet, nisi in ordine ad rem spiritualem, unde si venderetur, ratione rei spiritualis venderetur. * Videatur Passerin. *de stat. homin. q.* 187. *art.* 4. *a n.* 875. *ad* 890. ubi materiam hanc fuse ac dilucide pertractat. *

Pro labore vero extrinseco licet aliquod pretium accipere; solum enim per accidens est connexus cum re spirituali, quae etiam sine illo posset exerceri; unde cum sit omnino temporalis, et pretio aestimabilis, potest ei correspondere aliquod temporale. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 8. *n.* 53. Sanch. *consil. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 10. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 8. §. 4. *n.* 33.

Titulus vero magis laudabilis, ex quo sacerdotes sacramenta administrantes possunt temporalia exigere, est honesta ipsorum sustentatio; de jure enim divino et naturali sustentandus est, qui inservit spiritualia administrando: adeoque tunc non sequitur, spiritualia gratis non exhiberi, cum stipendium non detur pro ipsorum administratione, sed pro debita honesta sustentatione. Hujusmodi titulus approbatur a ss. canonibus, et maxime *can. Ex his* 22. 12. *qu.* 1. *et cap. Cum secundum* 12. *de Praeb.* Nec refert s. ministrum ex proprio patrimonio esse divitem; sicut enim dives mercenarius est dignus mercede sua; ita s. minister, quam-

Digitized by Google

vis ex propriis bonis dives, conveniens est, ut sustentetur ab iis, quibus inservit: *arg. can. fin. caus.* 1. *q.* 2. Immo nec refert s. ministrum sufficienter habere, unde sustentetur ex redditibus ecclesiasticis, si aliunde ex jure, vel consuetudine legitime praescripta aliquid temporale illi debeatur ob sacras functiones, quas etiam ex officio praestare teneatur. Ratio est, quia semper cum adest jus, vel legitima consuetudo, illud temporale assignatum est ab ecclesia titulo sustentationis; per accidens autem est; quod unus pinguiorem, alter minorem habeat sustentationem. Confirmari id potest; quia hujusmodi dantur loco decimarum personalium. Van Espen. *p.* 2. *tit.* 38. *c.* 4. *n.* 40. Clerici autem, quamvis sufficienter provisi, exigere possunt decimas, ut patet ex toto titulo de decimis: sicut episcopus, quamvis dives, exigit procurationes ratione visitationis, ad quam ex officio tenetur; *cap. Conquerente de off. ord. cap. Cum Apostolus, c. Procurationes de cens.*

Adde, licere ministris ecclesiae pacisci de stipendio pro honesta sustentatione; cum unusquisque pacisci possit, et ex pacto praetendere, quod sibi ex jure naturae debetur. Gloss. *in cap. Significatum de praebend.* Palaus *tr.* 17. *d.* 3. *p.* 4. *n.* 4. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap.* 8. §. 2. *nu.* 15. Guttier. *can. qq. cap.* 29. *n.* 13. Cajet. Suar. Sot. et plures alii. Jura, quae in contrarium solent citari, explicanda sunt de pactis inhonestis, ut advertit Glossa *in c. ult. de pact. et in can. Quam pio* 2. *caus.* 2. *quaest.* 2. *v. Pactio*. * Addi etiam potest cum Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 35. *nu.* 49. leges illas esse per contrariam consuetudinem abrogatas. *

R. II. Sacramentalia, quorum nomine hic veniunt caeremoniae, et benedictiones sacrae factae publica auctoritate, et instituto ecclesiae, alia sunt transeuntia, ut benedictio nuptialis, exorcismus etc. quae non remanent in aliqua re: alia permanentia, et sunt ea, quae in aliquo remanent, ut quando benedicitur aqua, calix, oleum etc. quae res remanent post benedictionem. Porro quaecumque sacramentalia secundum se sumpta, nullo modo vendi possunt; nam supposita ecclesiae benedictione fiunt ordinis divini, et sacra, adeoque jure divino sunt invendibilia. Caeterum ea sacramentalia permanentia, quae sunt antecedenter vendibilia, sive habent intrinsecum valorem, possunt etiam post benedictionem, sive consecrationem vendi ratione materiae, quae est digna pretio; sicut enim haec digna pretio erat ante benedictionem, potest pariter pretio vendi post benedictionem:

nam non deperdit suum valorem: D. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. Hinc post benedictionem, seu consecrationem adhuc vendi possunt calices, ecclesia consecrata, aliaque ornamenta benedicta. Suarez *de relig. t.* 1. *l.* 4. *c.* 14. *n.* 6. Navar. *in man. cap.* 23. *n.* 108.

Videtur facere aliquam difficultatem canon. *Si quis objecerit* 1. *q.* 3. ubi corporale,, quod annexum est spirituali, vendi prohibetur; et haec assignatur ratio, quia scilicet videtur vendi non posse corporale, quin simul spirituale vendatur. Pro quo advertendum, res corporales, quae sunt spiritualibus annexae, esse in duplici differentia. Aliae sunt, in quibus quod spirituale est, est etiam prius et principale, et huic tanquam accessorium annexum est corporale, quod solum aestimabilitatem habet in ordine ad spirituale. In his verificatur non vendi temporale sine spirituali illi annexo; nam tota ratio aestimandi temporale est res spiritualis. Ita se habet praedicatio evangelii, et administratio sacramentorum, sicut etiam beneficia, ut videbimus infra. Aliae vero sunt, in quibus quod est temporale, prius est et principale, et habet aestimabilitatem ex se sine ordine ad rem spiritualem, quae consequenter se habet, et quasi minus principale. In his cum id, quod temporale est, habeat suam aestimabilitatem independenter a re spirituali, jam est ex se pretio vendibile, adeoque si vendatur, non intelligitur simul cum ipso vendi spirituale. Ita se habent calices, sacra ornamenta etc. * Reiffenst. *l. c. n.* 221. Palaus *p.* 8. *n.* 3. cum D. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *et in* 4. *sent. dist.* 25. *

Q. III. An sit simonia aliquid temporale accipere pro exercitio virtutum non derivantium a potestate ordinis et jurisdictionis, sive pro omissione actuum illarum.

R. Hujusmodi actus virtutum, ut orare, jejunare, eleemosynam dare pro alio, nullo pacto pretio emi possunt; nam sacrae actiones sunt et religiosae, impetratoriae, satisfactoriae, et meritoriae de congruo salutis spiritualis alterius, adeoque cum sint ordinis omnino supernaturalis, nullatenus possunt pretio aestimari; unde, si vendantur, intercedet labes simoniae. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 3. Bonac. *de sim. disp.* 1. *q.* 4. §. 5. *nu.* 6. Limitanda est haec doctrina in operibus misericordiae corporalis, quae prout ordinantur ad commodum temporale alterius, sunt pretio aestimabilia, et hoc pacto vendi possunt. Quando igitur datur aliquod temporale, ut alter pro se oret, faciat actus virtutum; fiat christianus etc. observandae sunt regulae in

fine capitis superioris notatae, quod scilicet temporale non detur ut pretium, sed dumtaxat ad alliciendum.

Dare vero pecuniam, ut omittantur actus praedictarum virtutum, nulla est simonia neque enim daretur ad aliquid spirituale praestandum, sed ad illud non faciendum: et ita non daretur temporale pro spirituali assequendo, sed ibi solum venderetur naturalis usus libertatis.

Q. IV. An sit simonia aliquid accipere pro actibus virtutum, qui procedunt a potestate ordinis, et jurisdictionis, sive pro omissione illorum.

R. I. Simonia est accipere aliquid temporale, ut pretium actuum virtutum procedentium a potestate ordinis. Ita se habet celebrare missas, recitare horas canonicas, interesse publicis processionibus, et multo magis canere solemniter evangelium, exercere munus acolythi, exorcistae etc. Quod accipere aliquid temporale ut pretium horum actuum sit simonia, ex se patet; cum enim sint actiones procedentes a potestate spirituali, et ad finem spiritualem ordinatae, jam spirituales sunt, unde non licet pro illis aliquid temporale, tanquam ipsarum pretium exigere.

R. II. Simonia est aliquid exigere ut pretium actuum, qui derivantur a potestate ecclesiasticae jurisdictionis. Ratio est, quia cujuscumque jurisdictionis sint isti actus, semper verificatur esse spirituales. Et primo si loquamur de jurisdictione in foro interno; ipsius actus non solum sunt spirituales, quatenus a potestate spirituali proveniunt, et quatenus ordinantur ad finem spiritualem animarum, sed etiam ex parte effectus, quia liberant a peccatis, conferunt gratiam etc. Si autem loquamur de actibus jurisdictionis ecclesiasticae fori externi, sive sit gratiosae, ut dispensare in votis, legibus, irregularitatibus, sive contentiosae, ut absolvere a censuris post cognitionem, dispensare in impedimentis, visitare, judicare etc. semper verificatur hujusmodi actus esse spirituales, et quia a potestate spirituali procedunt, et quia ad finem spiritualem ordinantur. Possunt etiam aliquando esse spirituales ex parte effectus; ut quando quis in irregularitate dispensatur, ex qua dispensatione proveniat habilitas ad ordines, et ad alias ecclesiasticas functiones etc. Hinc ss. canones pro praefatis actionibus aliquid temporale accipere non semel prohibent, et ut simoniacum damnant: *cap. Non satis* 8. *cap. Cum in ecclesia* 9. *cap. Cum sit Romana* 10. *cap. Nemo* 14. *cap. Cum ad nostram* 21. *de sim.* Quod si in Romana curia temporale pro dispensationibus

exigitur, advertendum est, non accipi tamquam pretium sed vel pro sustentatione s. Pontificis, ipsiusque officialium vel per modum mulctae, cum rationabile sit, ut qui vult eximi a lege, aliquam subeat poenam, vel per modum compositionis, seu commutationis. Et quidem sicut petenti dispensationem voti licet illud in aliquam eleemosynam commutare, ita fieri potest respectu petentis dispensationem in impedimento matrimonii etc. et sicut quo gravius est votum, eo gravior eleemosyna est subroganda, ita dicendum quo de re graviori petitur dispensatio. Id tamen non licet episcopis, quia prohibetur a Tridentino: *sess.* 22. *de reform. c.* 5. *sess.* 24. *c.* 5. *et sess.* 25. *c.* 18. in quo non possunt ipsi dispensare, nec illis quaecumque consuetudo suffragatur. Garcias *de benef. p.* 8. *c.* 1. *n.* 102.

Quia quaecumque supradictae potestates in se sunt spirituales, et ad finem spiritualem ordinatae, consequens est neque pro eis delegandis posse temporale pretium sumi absque simonia. Hinc simonia esset velle aliquid temporale pro deleganda potestate ad audiendas confessiones, ad praedicandum, ad absolvendum a reservatis, a censuris etc. ad dispensandum, ad eligendum ad beneficia ecclesiastica, ad confirmandas electiones; uti expresse habetur *cap.* 1. 2. *et* 3. *Ne praelati vices suas etc.* juncta Glossa, *cap. Ad nostram de sim. cap. Licet de poenis etc.*

R. III. Accipere aliquid temporale pro omissione actuum virtutum derivantium a potestate ordinis, non est simonia; bene vero si accipiatur pro omissione actus derivantis a potestate jurisdictionis.

Prima pars responsionis probatur, quia tales omissiones non sunt exercitium potestatis ordinis, nec ab ea pendent, sed eas omittere est dumtaxat usus propriae libertatis; unde sumere pecuniam pro talibus omissionibus non est eam sumere pro aliqua re spirituali, sed pro solo exercitio propriae libertatis, adeoque non intercedit simonia. Exemplum sit in sacerdote, qui omitteret celebrare ratione pecuniae sibi oblatae, talis omissio non derivat a charactere sacerdotali qui solum dicit influxum positivum ad consecrandum corpus Christi, sed pendet a sola voluntate sacerdotis nolentis celebrare. Et id verum est, etiamsi sacerdos teneretur ex praecepto celebrare, quia etiam tunc, omittendo sacrum, nullum usum venderet spiritualis potestatis, sed solum usum, seu abusum propriae voluntatis. Suar *l.* 4. *c.* 22. *n.* 5. Sanchez *l.* 2. *cap.* 3. *dub.* 22. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *cap. ult. num.* 43.

Secunda vero pars probatur, quia potestas jurisdictionis duo habet, scilicet posse facere actum positivum, illumque etiam denegare: ita a potestate jurisdictionis oritur absolvere et non absolvere poenitentem, sive illius peccata retinere. Cum igitur etiam negatio e. g. absolutionis sit exercitium spiritualis potestatis jam qui ratione pecuniae illam denegaret, sumeret temporale pro spirituali, adeoque adesset simonia. Hinc *cap. Nemo de sim.* prohibetur dari poenitentiam et negari ob pretium et asseritur utrumque esse simoniacum. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 3. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 11. *n.* 64. Suarez, aliique supra citati.

Q. V. An sit simonia accipere pretium pro usu scientiarum.

R. I. Licitum est pro usu scientiarum mere naturalium, quales sunt philosophia, astrologia, medicina etc. aliquod pretium accipere. Ratio est, quia licet scientia et veritas sint omni pretio superiores, ut dicitur Proverb. 3. attamen in quantum sunt utiles ad usus humanos, bene possunt pretio aestimari. Ad eum modum quo, quamvis homo secundum se sit toto mundo praestantior, adeoque non possit pretio aestimari; nihilominus est vendibilis ratione utilitatis temporalis ex ipso provenientis. Stet ergo pro usu scientiae naturalis, quatenus utilis est hominibus, illosque etiam facit nobiliores, licitum esse pretium sumere. Ita philosophi, jurisperiti etc. pro usu suae scientiae habent stipendium, et eo majus exigunt, quo sunt doctiores. D. Th. 2. 2. *q.* 71. *a.* 4. *et q.* 100. *a.* 2. Laym. *tr.* 10. *c. ult.* §. 4. *n.* 30.

R. II. Pro usu sacrae theologiae quoad aliquos actus licet pretium sumere, non vero quoad omnes.

Ut bene percipiatur conclusio, advertendum est, in sacra theologia quinque posse considerari, hoc est deducere conclusiones ex principiis fidei sive necessario, sive probabiliter, interpretari scripturas, dare responsa ad casus conscientiae, docere doctrinam christianam, concionari.

Pro primis duobus actibus theologiae licet aliquod pretium accipere; nam quamvis theologia discurrat ex principiis supernaturalibus, et habeat pro objecto Deum, nihilominus utitur principiis supernaturalibus, quatenus modificatis per discursum naturalem: unde omnes admittunt, theologiam esse habitum vere naturalem, industria et ingenio comparatum. Ulterius in docendo theologiam non habetur pro fine movere voluntatem ad pios actus, sed dumtaxat illustrare intellectum. Cum ergo theologia, quatenus humano discursu u-

titur principiis supernaturalibus ad conclusiones ex eis inferendas, et ad interpretandas scripturas, sit et quoad substantiam, et quoad finem naturalis, bene potest ratione usus ejusdem scientiae, sive ratione utilitatis, commodi, et honoris ex illa provenientium aliquod pretium exigi. Suar. *l.* 4. *c.* 18. *num.* 7. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 13. *num.* 80. Laym. *loc. cit.*

Pariter pro simplici responsione ad casus conscientiae licitum est pretium sumere; quamvis etenim ex ea oriatur pax et tranquillitas conscientiae, quae sunt quid spirituale, ordinatum ad salutem animae, nihilominus hoc non est ex natura actionis secundum se spectatae; cum de se sit instructio pure doctrinalis, ordinata ad illustrandum intellectum, et removendam ignorantiam: et si hoc posset fieri cum pretio a juristis, cur non etiam a theologo? Videatur s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 3. Aliud esset, si responsio non esset simplex consilium, sed daretur per modum exhortationis ad vitandum peccatum, ad faciendam poenitentiam etc.; tunc enim de tali responsione loquendum esset, sicut dicemus de concionibus.

Cum eadem distinctione loquendum est de munere docendi doctrinam christianam; nam si hoc munus exerceatur per modum exhortationis, ut quis credat mysteriis nostrae fidei, et christiane vivat, qualiter se gerunt, et gerere debent parochi, dum docent catechismum, tunc quidem praecise ex hoc titulo pretium sumere est simonia; nam tales actus cum sint ordinati ad nostram justificationem, sunt vere spirituales, adeoque non licet pro eis sine simonia pretium sumere. Si vero doceatur catechismus per modum exercendi memoriam, ut facere solent ludi-magistri, dum pueros instruunt, tunc, cum nihil spirituale intercedat, licitum erit pro tali munere pretium sumere. Suar. *num.* 24. Less. *n.* 77. Bonac. *de simon. disp.* 1. *quaest.* 4. §. 10.

Denique est simonia aliquod pretium accipere pro concionando, ut docet s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 2. Et ratio est, quia concionari est per se res sacra, quatenus procedit ab homine, ut est organum Spiritus S., et ordinatur non praecise ad illustrandum intellectum, sed praecipue ad aeternam salutem audientium; per concionem etenim volumus excitare homines ad fidem, poenitentiam, et ad componendos mores juxta legem evangelii. Cum igitur omnino sit quid sacrum, non poterit concionator pro munere concionandi aliquid tanquam pretium accipere absque simonia

Hinc Christus Dominus, postquam dixit Matth. 10. *Euntes autem praedicate, et dicite, quia appropinquavit regnum coelorum*, subjunxit: *gratis accepistis, gratis date*. Solum ergo poterit aliquid temporale pro concione accipere, si attendatur labor extrinsecus, qualis est ille, quem patitur pro eundo ad locum concionis, ut dictum est supra de administratoribus sacramentorum, vel pro sui sustentatione, seu in eleemosynam; ut melius dicetur in regulis infra apponendis. Suar. *l.* 4. *c.* 8. *nu.* 19. Filliuc. *tr.* 45. *q.* 8. *n.* 32.

Q. VI. An absque simonia liceat deducere in pactum aliquid temporale pro ingressu in religionem.

R. I. Certum est, nunquam esse licitum sumere aliquid temporale tanquam pretium ingressus in religionem, et multo magis religiosae professionis. Et primo id facere esset simonia jure divino naturali prohibita: ingressus etenim religionis est res undequaque sacra et spiritualis, sive consideretur ex parte principii, quatenus scilicet oritur ex impulsu et inspiratione Spiritus S., sive ex parte ipsius actionis; per eam enim homo se obligat ad famulandum Deo perpetua observantia religiosa, sive ex parte finis, cum finis talis actionis sit amor Dei, et aeternae salutis consequutio. Saepius autem dictum est, esse simoniam jure naturali divino vetitam aliquid accipere, ut pretium rei ex sua natura sacrae et spiritualis, et ita in casu praesenti supponitur: *cap. Quoniam* 40. *de sim. et extr. Sane de sim.* Secundo id esset simonia juris ecclesiastici, cum pluries vetitum fuerit aliquid temporale accipere pro ingressu in religionem, ut constat *ex can. Nullus abbas* 1. *q.* 2. *cap. Non satis*, *cap. Veniens*, *cap. Quoniam de simon.* et praecipue *ex extrav.* 1. *Sane de sim.* ubi sub poena excommunicationis papalis prohibetur exigere ab ingressuris in religionem etiam prandia, coenas, jocalia etc.

R. II. Certum est monasteria non habentia sufficientes redditus pro alendis religiosis posse exigere ab ingressuris aliquid temporale, non ut pretium, sed titulo sustentationis ipsius religiosi. Ita aperte docet s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 4. Et ratio est manifesta, quia id nullo jure prohibetur, et aliunde tunc non datur temporale pro spirituali, sive pro ingressu in religionem, aut professione, sed datur temporale pro temporali, nempe pro onere, quod suscipit monasterium alendi novum religiosum, quod certe est pretio aestimabile.

R. III. Licitum etiam est recipere ab ingressuro temporale per modum eleemosynae, ut si liberaliter et gratiose vellet dare sua bona, vel partem illorum in eleemosynam monasterio, quod illum reciperet: *extrav. Sane cit. de sim.* Quod si eo quod timeret non admittendum, offerret omnia sua monasterio, velut pretium admissionis, tunc, ut patet, esset manifesta simonia; secus si simpliciter exprimeret intentionem suam transeundi ad religionem cum suis bonis.

R. IV. Monasterium dives non potest sine simonia aliquid recipere ab ingredientibus in religionem titulo sustentationis. Ratio apud me evidens est, quia redditus talis monasterii sunt ex natura sua assignati, et determinati pro sustentatione religiosorum, vel religiosarum, ac proinde supposito quod quis in monasterium fuerit receptus, jus habet, ut ex ipsis sustentetur. Quomodo ergo dici potest exigi temporale titulo sustentationis, quando novus religiosus, vel religiosa potest, et debet sustentari ex ipsius monasterii redditibus? Praeterea si onus alendi susceptum in monasterio opulento, esset justus titulus temporale exigendi, frustra tot ss. canonibus et constitutionibus prohibitum fuisset pro ingressu in religionem aliquid exigere; nam quivis praelatus monasterii etiam opulentissimi potuisset respondere se temporale exigere titulo alendi novum religiosum, vel religiosam. Videantur s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 4. March. *t.* 3. *tr.* 10. *tit.* 6. *concl.* 4. *et* 5. Rodrig. *t.* 2. *q.* 49. *a.* 2. aliique plures. Ipse Fagnanus, qui *in cap. Non amplius de instit. num.* 24. videtur favere contrariae opinioni, revera tamen eam admittit, nisi quatenus dos gratis offeratur; sicut licite dicit de illa posse pacisci, casu quo monialium redditus pro nova et quasi supernumeraria non sufficerent, ut explicat *n.* 25.

Neque quidquam in contrarium convincunt, quae pro contraria opinione paritates afferuntur. Prima est de marito, qui licet opulentus potest a sponsa exigere dotem titulo sustentationis; id enim verum est, quia sponsa nullum jus habet, ut sustentetur ex bonis mariti, sicut religiosus jus habet, ut ex bonis monasterii sustentetur, cum ad hunc effectum sint deputata. Multo minus aptatur praesenti casui, quod dicitur de ministro ecclesiae ex propriis bonis divite, qui nihilominus potest exigere ab ecclesia suam sustentationem. Sicut enim talis minister exigere potest ex jure naturali et divino ab ecclesia suam sustentationem, quia aequum est, ut alatur ab ecclesia, cui inservit; ita aequum est, ut

Digitized by Google

religiosus sustentetur a monasterio, cui inservit, si id facere potest: si vero illi debetur a monasterio sustentatio, ejusdem sustentationis titulo non potest monasterium aliquid exigere.

Quaecumque pariter sit contraria consuetudo, non est attendenda. Primo quia semper, cum verificatur nil temporale monasterium opulentum exigere posse titulo sustentationis, convinceretur illud exigere pro ingressu in religionem, contra quam simoniam, cum sit jure divino prohibita nulla consuetudo potest praevalere: *arg. cap. fin. de consuet.* et dixi *tr.* 3. *q.* 4. *cap.* 1. Sed demus, praelatum sibi proponere nolle religiosum ex bonis opulenti monasterii sustentari, et velle eum secum deferre, unde saltem in parte sustentetur; nihilominus temporalia exigendo, adhuc committeretur simonia saltem juris ecclesiastici, contra quam pariter nulla consuetudo praevalere potest, utpote quia illi jus resistit, et reprobata remanet tamquam abusus detestabilis et corruptela: extrav. *Sane de simon. cap. Veniens* 19. *de simon* ibique Gloss. *v. Consuetudine*. * Videantur Leur. et Reiffens. *in* 5. *decret tit.* 3., ille *q.* 81. *n.* 3. hic §. 9. per totum, ubi fusius et solidius contrariis rationibus respondent. * (1)

Remanet ergo, ut monasterium opulentum solummodo recipere possit, quae gratis omnino et liberaliter offeruntur ut dicitur in supracitata extravaganti. Item posset exigere a parentibus religiosi aliquid, ut susceptus, vel suscepta in religionem cedat omni juri haereditatis, vel alterius temporalis emolumenti, quo eidem monasterio ratione talis religiosi, vel religiosae posset obvenire.

Regulae in praxi observandae.

I. Justissimus quidem titulus est, ut ss. ministri exercentes sacras functiones titulo sustentationis exigant temporalia; at observare debet confessarius, ne irrepant abusus. Isti autem intervenirent, quando aliquid exigerent, vel ultra taxam synodalem, vel, dum haec non adest, ultra honestam consuetudinem; nam vel ex taxa, vel ex laudabili consuetudine regulanda est honesta sustentatio, *arg. cap. Ad apostolicam* 42. *de sim.* Non sinat proinde, ecclesiasticos

(1) Attamen nullum est, ut observat Bened. XIV. de Syn. dioeces. lib. 2. c. 6. n. 5., ita opibus abundans monialium coenobium quod novis non egeat dotium accessionibus, ut remedium adhibeat jacturae rei familiaris quam quotidie facit. Vid. Joan. Devoti *Instit. Canon. t.* 4. *p.* 133.

Digitized by Google

quando v. g. aliqua die festa magis necessarium est in aliqua ecclesia ipsorum ministerium, aliquid ultra taxam, vel piam consuetudinem praetendere, eoque convolare, ubi majus stipendium, nomine eleemosynae palliatum, ab ipsis exigitur. Quantum exigere possint titulo sustentationis jam a taxa, vel pia consuetudine est praescriptum: quo titulo ergo duplum aliquando audent exposcere? Injustus saltem talis ecclesiasticus semper mihi videretur, ut dicitur de eo, qui calicem valoris decem aureorum viginti venderet.

II. Quamvis pro administrandis caeteris sacramentis aliquid accipere liceat titulo eleemosynae, sustentationis etc. ut dictum est in regula superiori; id tamen nullatenus licet in collatione sacramenti ordinis; nam id expresse jure ecclesiastico vetitum fuit, ut habetur *can. Nullus abbas can. Sicut episcopum* 1. *q.* 2. *et cap. In ordinando de sim.* et apud Tridentinum *sess.* 21. *de reform.* Quod si notario non sit constitutum aliquod salarium, poterit stante consuetudine pro mercede laborum quos facit pro ordinandis, auri decimam partem sumere Si vero habeat salarium neque hoc poterit recipere ratione taxae, aut cujusvis immemorabilis consuetudinis etc. nam haec omnia damnantur a Tridentino, ubi supra.

III. Puto etiam posse aliquid temporale dari saltem in gravi et extrema necessitate ministro deneganti sacramenta. Et quidem id illicite fieri, si daretur pro sacramento, patet ex dictis in superioribus, et docet s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 2. *ad* 1. ubi dicit, quod in extrema necessitate non licet dare pecuniam pro baptismo, si sacerdos nollet jamjam moriturum baptizare. At quid impedit, quin detur ad removendam injustam vexationem, sive ad flectendam voluntatem iniqui ministri nolentis baptizare, sive excipere confessionem morientis, nisi oblata pecunia? Certe licitum est in tali casu illum terrere, minando ad superiorem denunciandum; poterit ergo et muneribus quis curare, ut a prava voluntate, et iniqua vexatione recedat. Ulterius D. Thomas *loco citato in resp. ad quintum* admittit, post jus acquisitum licere per pecuniam removere injusta impedimenta; cum ergo fideles omnes ex Christi concessione habeant jus ad omnia sacramenta, si circa hoc jus injuste impediantur, poterunt injustum impedimentum pecunia removere, quod tamen, ut patet, non erit absque simonia avari ministri. Suar. *l.* 8. *de relig. c.* 12. *n.* 19. Sanch. *l.* 2. *c.* 1. *dub.* 8. *n.* 2. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c. ult.* §. 2. *n.* 20.

IV. Cum simonia sit negare actus spirituales pertinentes ad potestatem jurisdictionis, sequitur, simoniam committere praelatum, qui ratione acceptae pecuniae subditum non corrigeret: sacerdotem, qui confessione poenitentis audita, negaret propter pecuniam acceptam absolutionem, et idem dicendum de negatione absolutionis a censuris: electorem non eligentem Petrum alias idoneum ad beneficia etc. Cum omnes hae negationes regulentur a potestate spirituali, et ad finem spiritualem ordinentur, pro iis accipere pecuniam est pretium temporale accipere pro re spirituali. Quidquid etiam plures in contrarium sentiant, videtur simonia, si parochus propter pecuniam omitteret denunciare peccatorem non communicantem in paschate, quia *cap. Nemo de sim.* prohibetur presbyteris aliquid accipere a publice peccante, ut ejus peccatum celent episcopo, ejusque ministris. Accedit talem parochum ratione pecuniae abuti suo munere, et quasi jurisdictione, cum videatur liberare dictum peccatorem a censura, et absolvere quantum est in se impoenitentem. Videatur s. Thomas 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 3. et scribentes in supradictum caput *Nemo de sim.*

V. Quia pro ingressu in religionem licet aliquid exigere solummodo titulo sustentationis; sequitur, non facile liberari a simonia monasteria, quae ultra taxam sustentationis aliquid de plus exigunt, v. g. a moniali, quia est minus nobilis, deformis, seu alia infamia notata. Quod si exinde aliquod detrimentum temporale, sive in facultatibus, sive in aliqua alia re temporali monasterio eveniret, tunc licite illud compensaretur per majorem dotem.

* Hinc nunquam probanda, immo graviter reprehendenda illorum praxis, qui semper modo ad hanc, modo ad illam convolant ecclesiam pro missa celebranda non sine magno incommodo, non ob aliam rationem, quam quia ibi majus stipendium tribui contingit. Quam vertat hoc in ecclesiastici ordinis dedecus et saecularium dicteria concitent, facile est cognoscere. *

* Non minus improbandi, si qui forent parochi, qui suorum emolumentorum ac jurium ita tenaces se ostenderent, ut jurgia potius ac lites cum parochianis susciperent, quam minimum quid dimitterent pauperibus personis ex iis quae debentur pro funere et sepultura cadaverum. Jus quidem est parochis in utroque foro ad emolumenta funeris recipienda juxta laudabilem consuetudinem, et taxam a dioecesanis synodis statutam; verum ne nimis suae cupiditati in-

dulgeant, aut avaritiae notam subeant, recolant, quae theologi quaeque habent quamplures synodi dioecesanae, et quod pro nostra Lucensi dioecesi cavetur in ultima synodo *p.* 1. *c.* 12. §. 4. in ea enim paucis verbis statuitur: *miserabilium funera sola ex charitate, immo suis sumptibus curent.* Si quis autem scire velit, quisnam miserabilis dici debeat, videre potest Amostaz *de caus. piis lib.* 6. *cap.* 3. *n.* 46. de Justis *de dispensat. lib.* 1. *cap.* 7. Maschard. *de probat. conclus.* 1154. Barbosa *jur. eccles. lib.* 3. *cap.* 17. *et de appellat. verbor. jur. v. Pauper.* Simonia enim non tantum committitur, si nullo existente jure, aut consuetudine pro spiritualibus functionibus temporale per stipendii modum exigitur, sed etiam quando justo existente titulo, modo illicito exigitur, ut negando functionem ex officio debitam, antequam temporale detur, aut cautio de illo praestando requiratur, aut denique plus exigatur quam consuetudo, superiorum approbatio, dantium denique vires ferant: *cap. In tantum cap. Audivimus cap. ad apostolicam de simon.* ibique Barbosa, et Gonzal|. *

* Consuetudinem illam apud quaedam capitula vigentem exigendi a novis canonicis, vel aliis beneficiatis portionem aliquam fructuum, vel etiam munera quaedam pro ingressu in canonicatum, vel aliud beneficium inter veteres distribuenda, utpote simoniacae labis ac sordidae avaritiae suspicionem praeseferentem damnavit, ac auferre curavit Tridentinum *de reformat. sess.* 24. *cap.* 14. et Pius V. in sua constit. *Durum nimis, bullar. Roman. to.* 2. *pag.* 308. Per hoc autem non intelligitur vetita illorum exactio, si in ecclesiae aliosque pios usus convertantur, non in ipsorum exigentium utilitatem, et non pro ingressu ipso. Neque pariter censetur prohibita consuetudo reservandi haeredibus beneficiati jam defuncti fructus primi anni beneficii jam obtenti, et solutio alicujus summae pro funeris expensis reservandae. Barbosa *in concil. Trid. loc. cit. n.* 4. Benedictus XIV. *de synod. dioeces. lib.* 12. *cap.* 7. §. 3. aliique quamplures apud ipsum. *

* Possunt quidem vasa sacra atque ornamenta etiam post consecrationem aut benedictionem sine labe simoniae vendi sed animadvertendum, quod non pluris vendantur ratione consecrationis, benedictionis, quam materia aut artificium in iis conficiendis valet; vel eorum venditio ecclesiastico jure vetita non sit. Ita communiter DD. ap. Reiffenst. *n.* 223. *et seqq.* *

CAPUT III.

De simonia, quae committi potest ratione beneficiorum

Q. I. An vendi possint beneficia ecclesiastica sine simonia.

R. I. Committeret simoniam jure divino prohibitam, qui venderet beneficium ecclesiasticum quoad jus administrandi spiritualia, secundum quam rationem beneficium dicitur officium. Ratio est, quia tale jus, et titulus sunt quid pure spirituale, adeoque jure naturali et divino invendibile.

R. II. Saltem simonia est juris ecclesiastici vendere beneficia, quatenus important jus ad percipiendos fructus, et temporalia emolumenta, quo pacto beneficium dicitur praebenda seu etiam absolute beneficium. Quod etiam secundum hanc rationem vendere beneficia sit simonia saltem juris ecclesiastici patet *ex cap. ult. de pact. cap. Super eo 7. de transact. cap. Querelam 15. cap. Tua nos 34. aliisque de simonia.*

R. III. Simonia est etiam juris divini absolute vendere jus ad temporale emolumentum, quod habet beneficiarius. Ratio est, quia jus ad temporale emolumentum est semper unitum, et dicit ordinem ad officium spirituale, sive ad jus administrandi spiritualia, cum in ipso fundetur; adeoque dicitur *cap. ult. de rescript. in 6. beneficium dari propter officium*, hoc est, dari jus percipiendi temporalia propter officium spirituale. Cum igitur in beneficiis jus percipiendi temporalia proveniat ab officio sacro, et in ipso fundetur, sequitur non posse vendi jus ad percipienda temporalia, si insimul non vendatur jus ad ministranda spiritualia; non stat autem vendi jus ad ministranda spiritualia sine simonia jure divino prohibita, ut in superioribus dictum est. Hinc, ut alias innui, s. Th. 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. ponit discrimen inter temporale, quod consequitur ad spirituale, et temporale, quod antecedenter se habet ad spirituale. Temporale quod antecedenter se habet ad spirituale, ut materia calicis, cui advenit consecratio, vendi sine simonia potest; quia temporale consideratur ut principale, nec deperdit suum valorem quia ipsi adveniat consecratio, seu benedictio. Si vero antecedenter se habeat spirituale, adeoque etiam se habeat tanquam principale, in quo fundetur temporale, stat, jus temporale vendi non posse sine spirituali, cui est accessorium; et ita res se habet in beneficiis: nam titulus spiritualis, sive jus administrandi spiritualia, est prius, et ab

ipso provenit postea jus ad percipienda temporalia emolumenta. Sanch. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 24. *n.* 1. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 11. *q.* 3. Layman *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 8. *n.* 44. Hinc Alexander VII. sequentem damnavit propositionem *sub n.* 22. *Non est contra justitiam beneficia ecclesiastica non conferre gratis, quia collator conferens illa beneficia, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.*

R. IV. Si auctoritate s. Pontificis separetur jus percipiendi fructus a jure ministrandi spiritualia, tunc absque simonia vendi poterit jus percipiendi fructus; quia nil spirituale venderetur.

Observandum igitur est, quod licet praelati inferiores non possint separare et dividere neque in totum, neque in partem jus percipiendi temporalia ab ecclesiasticis beneficiis, maxime stante prohibitione juris positivi, quae habetur *tit. Ne beneficia cum diminut. conferantur*, *c. Prohibemus de cens. cap. Majoribus*, *cap. Vacante de praeb.* et alibi; id tamen ex justa causa facere potest s. Pontifex, ut supremus dispensator omnium bonorum ecclesiasticorum. Et sicut potuerunt praebendae uniri beneficiis, illas deputando ad beneficia ecclesiastica, ita poterunt separari, et dividi, sive in totum, sive in partem. Haec autem separatio tribus modis fieri potest. Primo designando redditus ecclesiasticos laicis pro ministerio temporali exercendo; ut quando decimae conceduntur principibus. Secundo, extinguendo officium spirituale, sive jus ad ministranda spiritualia; et tunc jus ad redditus, qui erant beneficiales, est mere temporale; cum amplius non sit jus spirituale, in quo fundabatur. Tertio, collato alteri titulo spirituali, sibi vel alteri reservare sive in totum, sive in partem jus ad fructus, ut accidit, quando s. Pontifex imponit aliquam pensionem super ecclesiasticum beneficium; tunc enim relicta beneficiario una parte, aliam separat, et sibi vel alteri reservat. Sanch. *n.* 2. Laym. *n.* 45.

Q. II. An vendi et redimi possint pensiones absque simonia.

R. I. Suppono hic ex dictis in tractatu *de beneficiis. cap.* 1. aliam esse pensionem laicalem, aliam clericalem, sive spiritualem; et hanc, aliam esse simpliciter spiritualem, aliam mixtam. Quibus suppositis.

Pensiones pure laicales vendi et redimi possunt absque simonia, neque enim sunt quid spirituale ex parte subjecti, cum non exposcant clericatum; sicut neque ex parte

finis, cum dentur ob ministerium pure temporale. Si igitur nulla ex parte sint spirituales, patet posse vendi et redimi absque simonia. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 22. *n.* 123. Laym. *tr.* 10. *c. ult.* §. 5. *n.* 46.

R. II. Pensiones sive pure spirituales, sive mixtae non possunt vendi absque simonia. Et quidem pensiones pure spirituales esse materiam simoniae, de se patet; quia cum sint spirituales ex parte subjecti, et ulterius ad ministerium spirituale ordinentur, jam si venderentur, daretur temporale pro pretio rei spiritualis. Idem modo dicendum de pensionibus mixtis: quamvis enim titulus, ob quem traduntur, videatur temporalis, puta sustentatio clerici, compositio litis etc. nihilominus cum s. Pius V. in bulla, quae incipit *Ex proximo*, et est 135. illius Pontificis *bullar. Rom. t.* 2. *pag.* 344. illas ordinaverit ad finem spiritualem; cum obligaverit hujusmodi pensionarios ad officium parvum b. Virginis, alias non faciant fructus suos etc., ratione talis finis sunt quid spirituale, et proinde ex jure positivo invendibiles. Palaus *de sim. disp.* 3. *p.* 13. *n.* 8. * Laym. *n.* 48. Leur. *in* 5. *decret. q.* 91. et fusius *de for. benef. p.* 3. *q.* 668. Card. de Luc. *de pens. disc.* 5. *n.* 3. et quamplures alii apud ipsum. *

R. III. Probabilius videtur, nec posse absque simonia auctoritate privata redimi supradictas pensiones, quamvis non desint, qui contradicant. Ratio responsionis est, quia aliud est vendere fructus suae pensionis, aliud redimere pensionem. Dum venduntur fructus, non transfertur in emptorem jus, et titulus pensionis, sed hoc remanente in pensionario, conceditur emptori, ut vice sua exigat fructus pensionis, et ita in hujusmodi venditione datur temporale pro temporali. At dum redimitur pensio, nil aliud fieri videtur, nisi emptio juris, quod habet pensionarius ad exigendos fructus; quod jus, cum dixerimus esse spirituale, quia ad finem spiritualem ordinatur, sequitur, temporali pretio emi quod est spirituale; et ita intercederet simonia. Ut igitur id praestari possit absque labe simoniae, oportet, auctoritate Pontificis separari pensionem ab onere spirituali; et tunc remaneret vendibilis, tanquam res pure laicalis. Suar. *de sim. l.* 4. *c.* 26. *n.* 24. Tolet. *l.* 5. *c.* 92. *n.* 1. Bonac. *disp.* 3. *q.* 4. §. 13. *n.* 4.

Q. III. An vendere, et alienare jus patronatus sit simonia.

R. I. Juspatronatus, quod in praesenti sumitur pro jure concesso laicis ab ecclesia, ut praesentent ad ecclesiastica

beneficia, et hoc ex gratitudine, quia scilicet ecclesiam vel fundarunt, vel dotarunt, etc. non potest vendi absque simonia saltem juris ecclesiastici, ut patet *ex cap. De jure, cap. Praeterea*, aliisque de jurepatronatus.

Difficultas est, an venditio jurispatronatus sit materia simoniae etiam juris divini; in qua difficultate, quamvis non pauci affirmative respondeant, sentiendum nihilominus est cum s. Th. 2. 2. *qu.* 100. *a.* 4. *ad* 3. negative. Ratio est, quia tale jus vendere esset simonia, maxime si tale jus esset secundum se spirituale, et ideo esset secundum se spirituale, quia ex potestate ecclesiae ordinaretur ad finem spiritualem, nempe ad obtinendum beneficium; haec autem ratio non sufficienter convincit tale jus esse secundum se spirituale. Et primo dici potest, quod dum ecclesia ex sua potestate confert alicui juspatronatus, id non agit ratione spiritualis jurisdictionis, sed ratione potestatis politicae, quae etiam in ipsa residet, et qua mediante, debet favoribus humanis prosequi eos, qui ipsi obsequia et beneficia impendunt. Secundo ut aliquid per se sit spirituale, non satis est, si ad spiritualem finem ordinetur; nam jus e. g. ad dotandas virgines, ad redimendos captivos etc. quamvis ordinetur ad finem spiritualem, non proinde per se spirituale est. Maxime igitur est attendenda natura juris, quod aliquis habet, et si est favor humanus communis clericis et laicis, et quod potest transire ad haeredes jure sanguinis, non est dicendum per se spirituale; quia spiritualia hoc pacto ad alios transire non possunt. Remanet ergo jus patroni praesentandi ad beneficia esse invendibile jure ecclesiastico, quatenus scilicet ex ecclesiastico jure juspatronatus est annexum beneficio ecclesiastico: nam persona praesentata, alias idonea, necessario est instituenda, juxta *cap. Significasti, cap. Suggestum de jurepatr.* Independenter autem a jure ecclesiastico praesentatio esset actus mere naturalis, nullam dans capacitatem ad beneficium; et patronus nil aliud ageret, quam apponere conditionem, qua posita, episcopus beneficium conferret. Navar. *in man. c.* 23. *n.* 99. Sanch. *consil. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 48. *nu.* 10. * Cum s. Thoma sentiunt alii multi ap. Suar. *to.* 1. *de relig. lib.* 4. *de sim. cap.* 28. *n.* 6. *in fin.* *

R. II. Jam dixi *tr.* 5. *cap.* 4. *quaesit.* 2. diversis modis in alios transferri posse juspatronatus, et tunc solum in hoc intercedere simoniam, quando ratione ipsius exigitur aliquod temporale emolumentum, seu remissio debiti etc.

Q. IV. An redemptio vexationis sit immunis a labe simoniae.

R. I. Tria hic sunt adnotanda. Primum est, aliter se habere *jus quaesitum*, et aliter *jus acquirendum*. *Jus quaesitum* idem est ac *jus in re*, hoc est tunc intervenit, quando vel res jam de facto habetur, vel si interdum nondum possideatur, adhuc tamen datur plenum jus ad illam possidendam. Ita habet *jus quaesitum* in beneficio ille, qui ipsum jam possidet, vel si illud non possidet, habet jam collationem illius a legitimo superiore, unde illi debetur ex justitia commutativa. *Jus* vero *acquirendum* importat quidem idoneitatem personae ad aliquid habendum, sed non tamen illud est debitum ex justitia commutativa, et dici aliquando solet jus ad rem. Item hoc jus acquirendum, sive ad rem, duplex est, remotum, et proximum. Jus ad rem proximum habet ille, qui electus communibus suffragiis, vel praesentatus a patrono, nondum tamen habet confirmationem, seu institutionem. Secundo adnotare est, vexationem posse esse justam, quae dicitur *de jure*, et injustam, quae dicitur *de facto*. Tertio vexatio potest esse ab eo, qui potest simul obesse, et prodesse, et ab eo, qui potest dumtaxat obesse. His positis.

Post jus quaesitum, indubitatum, et certum in beneficio, licitum est redimere pecunia injustam vexationem. Ita habetur *cap. Dilectus* 1. *de sim. can. Quaesitum* 1. *qu.* 3. Et ratio est, quia tunc pecunia nihil spirituale emitur, vel acquiritur; cum jus in beneficio jam sit certum, et indubitatum, sed tantum removetur impedimentum temporale injustum. Dixi, si jus quaesitum sit indubitatum et certum; nam si jus sit dubium, et circa illud sit vexatio, jam qui daret pecuniam ad tollendam vexationem, daret pecuniam pro re spirituali, quatenus vellet pecunia reddere firmum, et certum jus, quod habet ad beneficium. D. Th. 2. 2. *qu.* 100. *a.* 5. *ad* 5. Suar. *l.* 4. *cap.* 50. Sanch. *cons. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 30. *n.* 3. *et* 4. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap. ult.* §. 2. *n.* 22. *et* 29.

Idem dicas, si post jus quaesitum certum, et indubitatum detur pecunia, ne praelatus e. g. privet aliquem beneficio ob crimen commissum; nam licet tunc jus sit certum, est tamen irritabile; unde si detur pecunia, datur, ut firmetur in illo jure, et proinde datur pro re spirituali. Quapropter, ut post jus quaesitum certum licitum sit pecu-

nia vexationem redimere, necesse est, esse injustam. Laym. *et* Sanch. *loc. cit.* Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 18. *num.* 107. (1)

Solet disputari, an habens jus indubitatum ad beneficium per legitimam praesentationem, institutionem, electionem, confirmationem etc. possit dare pecuniam absque simonia illi, qui ipsum vexaret circa possessionem. In hac igitur quaestione, si non revocetur in dubium jus, ratione cujus praetenditur possessio, probabilius censeo, sine simonia dari posse pecuniam injuste impedienti possessionem. Ratio mihi est, quia in tantum possessio beneficii reputatur quid spirituale, in quantum annexa est titulo spirituali: cum igitur semper titulus, seu jus ad possidendum beneficium est indubitatum, jam habetur quidquid est spirituale; unde pecunia, quae daretur, non esset pro re spirituali, sed pro temporali possessione, quae supponit titulum, seu jus spirituale. Suar. *l.* 4. *cap.* 50. *num.* 31., Less. *cit. num.* 110. Filliuc. *tr.* 45. *cap.* 11. *qu.* 4 *num.* 10.

R. II. Si aliquis dumtaxat habeat jus acquirendum, non potest dare pecuniam, ut redimat injustam vexationem, quando ille, qui apponit injustam vexationem, possit simul obesse, et prodesse, secus si tantum obesse possit.

Prima pars responsionis patet *ex cap. Matthaeus de sim.* * *ibique* Gonzal. *n.* 2. * Ratio etiam suffragatur, quia ideo post jus acquisitum licet pecunia redimere injustam vexationem, quia jam spirituale habetur; unde pecunia non emitur aliquid spirituale, sed tantum tollitur impedimentum. Qui vero dumtaxat habet jus acquirendum, nondum habet titulum, sive jus spirituale actuale in beneficio; et per consequens si det pecuniam ei, qui potest prodesse ad acquirendum beneficium, puta electori, institutori etc. jam pecunia non tantum deservit ad removendum impedimentum, sed etiam ad acquirendum jus in re ad beneficium, adeoque etiam pro re spirituali daretur, et ut dicit s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 5. *per pecuniam pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam.*

Secunda vero pars probatur, quia eo ipso quod detur pecunia illi, quia solum potest obesse, et non prodesse, jam

(1) Sed quoniam hic etiam latere simonia potest, neque nos in rebus nostris judices esse decet, scite sapienterque a s. Carolo Borromeo sancitum est, ut nemini liceat ad redimendam vexationem *ne in casibus quidem jure permissis pecuniam dare, quidquamve pacisci, aut transigere,* nisi Episcopi consensus accesserit: s. Carolus Borromeus *concil.* 4. *mediol. tit. quare pertinet ad collat. benefic. p.* 1. *t.* 4. *p.* 13. *edit. Patav.* 1754.

non datur pro re spirituali, cum injustus vexator illam conferre non valeat, sed pro auferendo injusto impedimento, quod est quid temporale; et aliunde unusquisque habet jus acquisitum, ne laedatur in fama, ne sibi aliqua fiat injuria, ne injuste detineatur, aut impediatur, ut possit concurrere ad beneficium. Suar. *l.* 4. *cap.* 50. *num.* 23., Sanch. *cons. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 30. *n.* 4. *et* 5., Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap. ult.* §. 2. *num.* 22. Filliuc. *tr.* 45. *c.* 11. *q.* 3.

Hoc idem valet circa electores, institutores etc. ad beneficium, si impedimenta, non apponant ut electores, et institutores, sed ut privatae personae, aliquem e. g. injuste detinendo, seu injuste infamando; nam tunc cum agant ut privatae personae, considerantur tanquam illi, qui possunt solum obesse, et non prodesse. Ita Auctores citati.

Semper etiam advertere est, praedicta valere de eo, qui daret pecuniam ad tollendam vexationem injustam, non vero si vexatio sit justa. Hinc simoniam committeret, qui daret pecuniam volenti zelo justitiae verum crimen manifestare; nam tunc cum non possit dici, dari pecuniam ad removendum injustum impedimentum, sequeretur, dari ad parandam sibi viam ad beneficium. * Less. *de just. lib.* 2. *c.* 35. *n.* 109. Palaus *tr.* 17. *p.* 20. *n.* 5. *et* 6. *

Q. V. An sit simonia dare pecuniam electoribus, ut non eligant indignum, sive etiam dignum in conspectu dignioris.

R. Cum dixerimus post jus quaesitum in aliqua re, licitum esse redimere pecunia injustam vexationem contra illud jus, sequitur, quod cum ecclesia habeat jus quaesitum, ne eligatur indignus, sive dignus in conspectu dignioris, ut ex Trid. *sess.* 4. *cap.* 18. et ex propositione 47. ex damnatis *ab Innoc. XI.* sequitur, inquam, quod possit pecunia removeri talis injusta vexatio contra jus quaesitum ecclesiae. Navar. *in man. c.* 23. *num.* 108. Laym. *loc. cit. n.* 23. Suar. et alii apud Bonaccinam *disp.* 1. *q.* 6. *p.* 5. *n.* 11. *et* 12.

Duo tamen hic sunt advertenda. Primum est, non licere dare pecuniam pro causa supradicta, si electores non essent parati, vel inclinati ad eligendum indignum, sive dignum, in conspectu dignioris; nam si non essent ita parati et inclinati, non daretur pecunia pro excludendo malo injuste inferendo contra jus quaesitum ecclesiae, sed propter ipsam electionem, quod est manifesta simonia. Secundum est, quod dum essent modo praedicto parati, non deberet dari pecunia pro eligendo e. g. Petro digniore, sed tantum pro

eligendo digniore ut sic, absque eo quod aliqua determinaretur persona. Ratio est, quia si detur pecunia pro eligendo digniore, absque eo quod determinetur persona, intentio dantis per se primo respicit solum qualitatem personae, quam secundum dispositionem juris inspicere debent electores. Si vero detur pecunia pro electione determinatae personae, e. g. Petri, quamvis sit dignior, committitur simonia; cum pecunia mediante paretur ipsi via ad beneficium, ad quod nullum habet jus quaesitum. Laym. §. 2. *n.* 23. Palaus *de sim. disp.* 3. *p.* 20. *n.* 9. Caeterum semper abstinendum si aliud non suaderet gravissima ecclesiae necessitas, a dando aliquid temporale electoribus; nam eligendo ob acceptam pecuniam, simoniace eligerent, adeoque ipsorum electio nulla esset.

Q. VI. An beneficia permutari possint absque simonia.

R. Suppono, alias res spirituales, quae non sunt beneficia, posse ad invicem absque ullo peccato permutari. Et primo hujusmodi permutatio non est contra jus divinum; nam hoc ideo prohibet pro temporali dare spiritualia, quia haec tunc nimis vilipenduntur, quod non evenit, dum res spirituales inter se commutantur. Secundo hujusmodi permutationes non sunt contra jus commune; nam quamvis: *can. quam pio* 1. *q.* 2. *cap. Super eo de transact. cap. Cum pridem, et cap. Pactiones de pactis*, prohibeatur omnis pactio pro spiritualibus consequendis; hujusmodi jura intelliguntur de pactis dandi temporale pro spirituali: * Gloss. *in d. can. Quam pio*, Gonzal. *in d. cap. Pactiones*, Palaus *p.* 15. *n.* 1. Suar. *t.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 31. *n.* 20. et alii apud ipsos. * Advertendum tamen, ne, dum commutantur spiritualia, quae habent antecedenter aliquid temporale, ut calix, vestes sacrae etc. compensetur excessus rei spiritualis cum materia majoris valoris: ut si quis permutaret rosarium materiae pretiosae cum alio rosario communis materiae, quia hoc rosarium majores haberet indulgentias. Pariter observare est, quod talis permutatio debet fieri inter res ejusdem ordinis; ita non permutaretur absque simonia calix, cui temporale est antecedenter annexum, cum beneficio, cui temporale annectitur consequenter. Immo dum commutantur spiritualia ejusdem ordinis, potest licite intervenire pecuniae compensatio, si temporale est antecedenter annexum, ut dum commutarentur duo calices diversi valoris, non vero si temporale sit consequenter annexum spirituali, ut si commutaretur beneficium tenue cum

beneficio pingui. Suar. *t.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 4. *c.* 31. *n.* 5. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 3. *n.* 22. *et dub.* 4. *n.* 31. Palaus *disp.* 3. *p.* 15. *n.* 1. His positis.

Quamvis non esset simonia juris divini beneficiorum permutatio, esset tamen simonia juris ecclesiastici. Quod non esset simonia juris divini, constat ex dictis; nam tunc datur talis simonia, quando datur temporale ut pretium rei spiritualis, quod in casu nostro non eveniret. Quod vero sit simonia juris ecclesiastici, probatur, quia ut alias dictum est, cum ecclesia prohibuerit tales permutationes ex motivo religionis, et ad removendum periculum, et speciem simoniae, tunc ex violatione talis praecepti consurgit peccatum simoniae. Cum igitur ecclesia prohibuerit hujusmodi permutationes, ne clerici viderentur disponere de beneficiis, tanquam de rebus profanis, et ne in iis potius videretur attendi ad temporales proventus, quam ad spiritualia, quod non caret specie mali, sequitur, id fieri non posse absque simonia. Sanch. *cons. l.* 2. *c.* 3. *dub.* 24. *n.* 6. *et dub.* 37. *n.* 1. Suar. *l.* 4. *c.* 31. *n.* 8. Laym. *tr.* 10. *c. ult.* §. 5. *n.* 50. Quod vero dicta commutatio sit prohibita ab ecclesia patet *ex cap. Quaesitum. cap. Cum olim de rer. permut. cap. Majoribus de praebend. cap. Pactiones de pactis, cap. Praeterea de transact. cap. Tua nos de sim.*

Porro nomine beneficiorum, quorum permutatio est prohibita; veniunt omnia spiritualia, vel spiritualibus annexa, quamvis in rigore non sint beneficia, qualis est cappellania seu vicaria etiam ad nutum amovibilis, pensio non erecta in beneficium etc. nam *cap. Quaesitum* prohibentur omnia pacta in iis, quae spiritualibus annexa sunt. Item prohibitae sunt tanquam simoniacae omnes actiones beneficiis annexae, et ad ipsum ordinatae: ut si electores inter se dicant *Tu elige hunc, et ego eligam illum: confer huic beneficium, et ego eligam illum: renuncia mihi beneficium simplex, et ego te praesentabo ad beneficium mei jurispatronatus etc.* Ratio est; quia dum hae actiones permutantur, virtualiter permutantur ipsa beneficia, ut de se patet. Quia tamen jura non prohibent praefatas permutationes nisi in defectu consensus Superioris, inde est, partes posse inter se agere, et convenire de permutatione facienda, et de stando tractatui, et conventioni factae, quando Superior consenserit. Suar. *l.* 4. *c.* 32. *n.* 7. Laym. *tr.* 10. *c. ult.* §. 5. *n.* 50. Semper tamen advertendum, ut neque pro una parte conventio exequatur, antequam accedat beneplacitum Superioris.

* Neque etiam bona ad aliquod beneficium pertinentia permutari possunt cum alterius beneficii bonis. *

Nomine autem Superioris valentis admittere permutationem in beneficiis, venit ordinarius: *cap. Inter caetera de praeb. c. Quaesitum, c. Cum universorum cap. Cum olim,* et simil. *de rer. permut. et cap. unic. eod. tit. in* 6. et quia haec facultas competit Superiori, sive ordinario ratione jurisdictionis, non dignitatis, ut notavit Glossa *in Clem. unic. de rer. permut.* inde est, talem facultatem competere etiam capitulo sede vacante. Aliqui afferunt in contrarium quemdam motum s. Pii V, editum anno 1567. sed testantur DD. illum fuisse revocatum anno sequenti, et permitti ordinariis admittere renunciationes causa permutationis juxta canonicas sanctiones. Sanch. *t.* 1. *consil. l.* 2. *c.* 3. *d.* 28. *a n.* 18. Hic etiam advertere est episcopum non posse admittere permutationes beneficiorum, quae sunt sedi apostolicae reservata, quamvis aliqui contrarium sentiant, neque etiam concedere permutationes inter jura ad rem, ut si duo praesentati ad aliquod beneficium velint vicissim sua jura permutare. Ratio est, quia canones solum permittunt permutari beneficia, de quibus habetur plenum jus quaesitum, ut *ex cap. unic. de rer. permut. in* 6. Sanchez *dub.* 37. *n.* 6. Garc. *de benefic. p.* 11. *cap.* 4. *n.* 51.

* Neque etiam admitti potest ab episcopo hujusmodi permutatio in casu, quo unum tantum beneficium reservatum alterum non reservatum esset; quia quoad reservatum nulla esset ordinarii collatio. Tondut. *qq. benefic. p.* 2. *cap.* 4. §. 8. *n.* 15. et alii apud Leur. *de for. benefic. p.* 3. *q.* 295. *n.* 3. Et haec locum habent, sive reservatio generalis sit; sive specialis. Paris. *de resignat. lib.* 2. *q.* 16. *n.* 16. *

Q. VII. An ordinarius possit compensare pecunia, aut pensione inaequalitatem fructuum beneficiorum, quae permutantur.

R. I. Certum est, non posse hujusmodi compensationem fieri pecunia; nam ille excessus fructuum, qui pecunia tradita compensaretur, annexus est spirituali titulo beneficii, adeoque si pecunia traderetur, jam traderetur etiam propter aliquid spirituale acquirendum, et sic esset manifesta simonia. Navar. *in man. c.* 23. *n.* 100. Sanch. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 42. *n.* 6. Filliuc. *tr.* 45. *cap.* 7. *q.* 11.

R. II. Potest episcopus aliqua pensione facere dictam compensationem, si imponat pensionem super ipsis beneficiariis, quibus proinde morientibus statim cesset, non vero su-

per ipsis beneficiis. Quamvis ergo magis communiter negent auctores episcopo facultatem gravandi beneficia pensionibus, ex pluribus textibus sub titulo *ut beneficia sine diminutione conferantur*, non tamen neganda illi est facultas ex justa causa gravandi beneficiarios; nam tunc ipsa ecclesia non gravatur, quod canones intendunt prohibere. Barb. *de off. et potest. ep. p.* 3. *alleg.* 85. *n.* 3. *et* 4. Palaus *t.* 2. *tr.* 13. *disp.* 1. *p.* 11. §. 2. *n.* 4. Inter justas autem causas imponendi has pensiones una est inaequalitatem fructuum compensare: *cap. Ad quaestiones de rer. permut.* * Videantur Reiff. *in* 3. *decret. tit.* 12. *a n.* 88. Gonzal. *ad reg.* 8. *cancellar. gloss.* 14. *n.* 38. Leur. *de for. benef. p.* 3. *q.* 444. *n.* 3. qui plures alios tum juris canonici textus, tum DD. afferunt idem permittentes. *

Q. VIII. An sine simonia fieri possint transactiones in beneficiis.

R. Transactio est pactio non gratuita de re dubia, et lite incerta ad dirimendam litem. Quando igitur unus ex litigantibus sine pactione onerosa, hoc est, omnino gratis, cedat actioni, et juri, de quo lis est, proprie non dicitur transactio, sed amicabilis compositio, seu gratuita donatio; et ad hanc amicabilem compositionem non est necessaria Superioris auctoritas, ut *ex cap. Super eo de transact.* Proprie igitur transactio intervenit, quando, existente re dubia, adeoque lite incerta, partes ad dirimendam litem conveniunt inter se de quadam permutatione facienda: *leg.* 1. *ff. de transact.* Non oportet autem, motam esse litem; sed satis est, si timeatur; nam timor litis excitandae, vel de jure, vel de facto, sufficit ad validam transactionem: *leg.* 2. *Cum te proponas cod. de trans.* * *l. Eleganter* §. *Si quis post ff. de condict. indebit.* *

Pariter notandum est, transactiones circa res spirituales nullatenus esse illicitas, quando res spiritualis cum alia re spirituali transigitur, ut si, stante controversia circa aliquam reliquiam, ad componendam litem dividatur. Caeterum jure ecclesiastico prohibetur transigere sine Pontificis auctoritate circa jus decimarum cum laicis: *can. Decimas* 16. *q.* 7. *cap. Veniens de transat, cap. Venerabiles de confirmat. util. et inutil.* Quod si fiat hujusmodi transactio inter personas ecclesiasticas, sufficit consensus episcopi: *cap. Statuimus de transact.* * Adversus hanc assertionem facere videtur textus in cit. *cap. Veniens*, ubi Alexander III. transactionem apostolica auctoritate non firmatam nullam declaravit, etsi

inter ecclesiasticas personas factam, nempe inter rectorem ecclesiae sanctae Mariae de Martinon, et Monacos monasterii Claraevallis. Ut huic satisfaciat objectioni Barbosa, asserit in hoc textu Romani Pontificis auctoritatem requiri; quia agebatur de re magni momenti, videlicet de remissione magnae partis decimarum: *jur eccles. lib. 1. cap.* 26. §. 4. *n.* 25. Aliter difficultatem solvit Suarez *tom. 1. de religione lib. 4. de simon. cap.* 51. dicens, ideo fuisse in illo casu necessariam apostolicam auctoritatem, quia res erat cum laicis, nempe monasterii colonis; haec autem responsio vix difficultatem enodare posse videtur, cum clare constet ex eo capite transactionem initam fuisse inter monacos et supradictae ecclesiae rectorem. Melius igitur alii existimant textum illum procedere de transactione sine causa facta per modum privilegii, aut exemptionis a decimarum solutione et cum privilegium illud solius Romani Pontificis concedere sit, ideo ejusdem auctoritas intercedere opus fuit. Gonzal. *ind. cap. Statuimus in fin.* Posset etiam responderi ideo requisitam ab Alexandro III. apostolicam auctoritatem, quia sine illa transactio facta erat personalis, utpote inita cum antecessore quae obesse non poterat successori cum monachis in praesenti textu contendendi sine Pontificis auctoritate: Gloss. *in d. cap. Veniens.* * Denique cum jure ecclesiastico, ut dixi in superioribus, vetitum sit vendere officia oeconomi, vicedomini, sacristae etc. non erit licitum transigere circa talia officia, tradita pecunia, quae omnia, si non adesset prohibitio ecclesiae, fieri possent absque simonia. His praesuppositis loquendo de beneficiis.

Numquam licita est inter litigantes ea transactio, qua jus spirituale remittitur pro aliquo temporali, ut si componatur lis beneficiaria taliter, ut retinens beneficium alteri tradat pecuniam. Ratio est, quia in tali casu commutaretur res spiritualis pro temporali, quod non est sine manifesta simonia; ac proinde talis transactio rejicitur *cap. Cum pridem de pactis, cap. fin. de rer. permut., cap. Praeterea* 1. *et* 2. *de transact.* et alibi.

In materia beneficiaria simoniaca est etiam quaecumque alia transactio, si fiat auctoritate privata, ut patet *ex cap. Constitutus de relig. domib., cap. Super eo de transact., et cap. Nisi essent de praeb.* ubi admittitur, quod judex inter duos electos ad aliquam dignitatem, alterum confirmet, et alteri constituat pensionem, et asseritur, hanc esse pulcherrimam juris dispositionem. Sicut igitur diximus supra, au-

ctoritate Superioris licitas esse in beneficiis permutationes, justa causa interveniente, ita et a ss. canonibus permittuntur transactiones, quae parum differunt a permutationibus: justa autem causa ibi interveniens est bonum pacis, necessitas alimentorum respectu illius, qui cedit juri suo, labor, et expensae, quas fecit in prosequenda lite etc. Disponit vero jus ibi, intervenire debere auctoritatem Superioris; ut omnis praesumptio malitiae, et mali species removeatur. Suar. *to.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 51. *a n.* 20. Bonac. *de simon. disp.* 1. *q.* 4. §. 15. *n.* 8. Garc. *de benef. p.* 1. *cap.* 5. *a n.* 348. Laym. *lib.* 4. *tr.* 10. *cap.* 8. §. 5. *n.* 58. *et* 59. Verum tamen est, ex probabiliori opinione, et stylo curiae obligationem solvendi pensionem impositam in hujusmodi transactionibus, non transire ad successores beneficii, ut habetur *cap. Nisi essent de praeb.* ubi approbatur transactio, ita ut unus habeat beneficium, et alteri quaedam pecuniae summa quotannis detur, dummodo remaneat onerata persona beneficiarii, non ipsum beneficium, ne videatur facta divisio beneficii. Garc. *p. p. c.* 5. *n.* 334. Azor. 2. *p. l.* 8. *c.* 6. *q.* 1. Bonac. *d.* 1. *q.* 4. §. 15. *n.* 9.

Advertas tamen judices, seu arbitros in hujusmodi transactionibus faciendis debere esse clericos, ut patet *ex cap.* 2. *de arbitr.*

Q. IX. Quando interveniat simonia in beneficiorum renunciationibus.

R. I. Licita est renunciatio, seu abdicatio, et cessio beneficii, absolute et libere facta coram episcopo, ad quam tamen requiritur, ut ab ipso acceptetur: *cap. Admonet, cap. Quod in dubiis, cap. fin. de renunciat.* Hinc si renunciatio beneficii pacifice acquisiti, quamvis nondum possessi, non acceptetur, renuntians retinet illius titulum. Dixi beneficii pacifice acquisiti; nam si beneficium sit litigiosum, potest quisque ipsi renunciare absque Superioris auctoritate. Idem dicas, si solum habeatur jus ad rem ad beneficium, et ita potest quis propria auctoritate renunciare praesentationi, electioni, et nominationi de se factae: *cap. Ad audientiam* 2. *de rescript. cap. Sane de renunciat.*

Quando vero ordinarius admittit resignationes libere, et absolute factas, advertendum est, aliquam debere intervenire causam, ut constat ex const. 58. S. Pii *V.* incip. *Quanta ecclesiae etc. bullar. Rom. to.* 2. *p.* 252., et si aliqua justa causa adsit, poterit episcopus, cui maluerit, conferre beneficium libere resignatum, dummodo non conferat suis,

aut consanguineis resignantis, affinibus, aut familiaribus; nam hoc prohibetur in dicta constit. et aliter factum declaratur irritum et inane, additis poenis contra aliter facientes. Vide etiam ea, qua dixi *de Benef. cap.* 6. *qu.* 3.

R. II. Non potest episcopus admittere renunciationes factas in favorem tertii; nam in supradicta const. interdicitur episcopis, aliisque collatoribus admittere renunciationes factas cum pacto, seu conditione, vel designatione futuri successoris, et insimul irritatur aliter factum. Accedit, non posse episcopum de novo conferre beneficia, nisi prius vacent: *cap. unic. de rer. permutat. in* 6. et Clem. unic. *eod. tit.* dum autem beneficium resignatur sub conditione, ut alteri conferatur, non intelligitur vacans, nisi postquam adimpleta est talis conditio; adeoque, si conferatur, confertur, quando nondum est vacans. Ad hanc igitur resignationem Papae consensus expostulatur. Less. *l.* 2. *cap.* 35. *dub.* 14. *nu.* 87. Azor. *p.* 2. *l.* 7. *c.* 21. *q.* 2. Palaus, *disp.* 3. *p.* 27. *nu.* 3. * Hanc sententiam tenent communissime tum theologi, tum canonistae apud Reiff. *in* 1. *decret. tit.* 9. *a n.* 108. *ad* 112. * Verum tamen est, quod si non intercedat pactum cum ordinario, quod acceptabit resignationem, et conferet beneficium personae designatae, in tali resignatione non intervenit simonia: quia sine tali pacto nullus datur contractus onerosus, et potest episcopus talem resignationem abjicere; ubi autem contractus onerosus non est, neque esse potest simonia. Sanch. *t.* 1. *cons. l.* 2. *c.* 3. *d.* 35. *nu.* 1. *et d.* 36. *nu.* 16. Bonac. *disp.* 1. *q.* 4. §. 14.

Si pariter ita resignans beneficium coram ordinario dumtaxat exprimat suam intentionem, et spem, beneficium conferendum certae personae, tunc talis resignatio non erit simoniaca; nam jura solum prohibent pacta in spiritualibus ob motivum religionis, non vero vetant resignantem beneficium posse suam intentionem exprimere. Et hoc pacto intelligenda est constitutio supra citata s. Pii V. Sanch. *consil. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *dub.* 36. *n.* 23. Azor. *q.* 3. Palaus *n.* 10. * Garc. *de benef. p.* 11. *cap.* 3. *n.* 165. *et seq.* afferens Rom. Rotae decisiones. *

R. III. Resignatio, qua aliquis coram ordinario resignat beneficium cum reservatione pensionis est simoniaca, et id probatur ex omnibus juribus, quae ob motivum religionis prohibent conferri beneficia cum diminutione. Hic tamen notandum valde probabile esse, supposita resignatione beneficii posse ordinarium ex justa et rationabili causa pensio-

nem imponere in favorem resignantis. Quamvis igitur hujusmodi resignatio fieri debeat, secluso omni pacto, et conditione. Barbos. *l.* 3. *jus. eccl. c.* 15. *n.* 59. *et* 60. et omnino simoniacum sit pacisci de pensione apponenda beneficio resignando. Fagnan *in c. Nisi essent n.* 18. *et* 19. *de praeb.* jus tamen non obstat, quin super beneficio resignato episcopus ex justa causa imponat pensionem in favorem resignantis: *cap. Nisi essent.* 21. *de praeb. ibique* Barbosa *n.* 8. Fagn. *n.* 28. Garc. *de benef. p.* 1. *c.* 5. *a n.* 295. Gonzal. *ad reg.* 8. *cancell.* Gloss. 5. §. 5. *n.* 27. et apud ipsum Rota. Verum tamen est, magis in jure fundatam esse opinionem, quae asserit, solum Papam imponere posse pensionem, quae transeat ad successores in beneficio. Cardin. de Luc. *de pens. d.* 40. *n.* 4. * Videantur etiam dicta superius, nec non Leur. *de for. benef. p.* 3. *q.* 444. *n.* 3. ubi rationibus ab aliquibus in contrarium adductis respondet, et eas, quae per episcopos quandoque imponuntur, non esse perpetuas, sed tantum ad vitam gravati ostendit. *

R. IV. In renunciationibus intervenit simonia, si renuntians exigat a renunciatario expensas factas in conservatione et acquisitione beneficii. Id autem probatur, quia in materia beneficiorum omnis pactio onerosa est simoniaca, ut *ex cap. Quaesitum de rer. permut. et cap. ult. de pact.* Ulterius resignans, exigendo expensas olim factas, quia renunciat beneficium, exigeret temporale pro spirituali. Poterit igitur resignans licite petere a resignatario indemnitatem laboris, et expensarum conjunctarum cum ipsa resignatione, cum haec omnia praestet in commodum resignatarii, neutiquam vero, si Papa admittat hujusmodi resignationem, expensas factas pro acquisitione et conservatione beneficii, cum factae fuerint in commodum ipsius resignantis. Less. *l.* 2. *c.* 35. *a n.* 93. Suar. *de sim. l.* 4. *c.* 35. *n.* 23. Bonac. *de sim. disp.* 1. *q.* 4. §. 14. * Videatur Leur. *de for. benefic. p.* 3. *q.* 741. *

Q. X. Quando resignatio confidentialis sit simoniaca.

R. Resignatio confidentialis ita dicitur a confidentia, quam habet resignans beneficium in manibus legitimi praelati, quod scilicet resignatarius idem beneficium iterum resignabit ad favorem resignantis, vel alterius ad ipsius beneplacitum; vel saltem assignabit pensionem, seu certam partem fructuum beneficii. Idem dicas si patronus seu elector praesentet, seu eligat aliquem ad beneficium cum spe, ut iterum sibi, vel suis filiis, cum nullum interim habeat capacem beneficii,

vel consanguineis suis, data opportunitate, resignabit, seu solvet pensionem, aut aliquam partem fructuum. His positis.

Ad incurrendam simoniam in resignatione confidentiali requiritur pactum expressum, vel tacitum, quod resignatarius aliqua ex praedictis praestabit; nec satis est, si resignans habeat de praedictis solam spem et confidentiam ob gratitudinem resignatarii. Ratio est, quia hujusmodi resignationes confidentiales tamquam simoniacas damnarunt Pius IV. in sua constit. quae incipit *Romanum etc.* et est 85. illius Pontificis, et s. Pius V, in sua constit. 85. incipit *Intolerabilis etc. bullar. Rom. to.* 2. *pag.* 119. *et* 282. at utraque harum constitutionum videtur tantum damnare resignationes cum pacto expresso, vel tacito. Et quidem has damnasse Pium IV. patet ex proemio ipsius constitutionis, ubi dumtaxat confidentias jure antiquo illicitas damnare colligitur illis verbis: *Sane licet dudum cum certam simoniacae gravitatis speciem, quam beneficiorum confidentiam vocant etc.* Easdem confidentias damnare intendit s. Pius V. cum velit damnare confidentias *contra juris communis ordinationem*. Cum igitur jure antiquo intelligerentur prohibitae solae confidentiae, quae cum pacto et animo obligandi resignatarium fiebant; nam confidentia cum sola spe in gratitudine resignatarii (si maxime primo, et unice non respiciat, ut vel beneficium, vel fructus illius ex gratitudine tribuat, dimittat etc. ut dixi supra *cap.* 1. *qu.* 5.) de se nullam pravitatem importat: in praefatis proinde bullis solae confidentiae prohibentur, quae fiunt cum pacto etc. * Guttier. *qq. canonic. lib.* 2. *q.* 33. *a num.* 57. Sanch. *tom.* 1. *consil. lib.* 2. *cap.* 3. *dub.* 34. *num.* 2. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *cap.* 43. *num.* 12. *

Quando igitur sequatur resignatio confidentialis cum praedicto pacto, tunc in dictis constitutionibus specialiter prohibentur resignationes cum accessu, regressu, vel ingressu ad beneficia, et omnes aliae resignationes et receptiones beneficii cum reservatione pensionis vel fructus etc. Porro *accessus* ad beneficia dicitur, dum alicui ob aetatem, vel alia de causa impedito a praelato confertur jus ingrediendi ad beneficium, quando fuerit capax, et interim datur alicui ut tunc illud resignet. *Regressus* ad beneficium intervenire dicitur, si resignans alteri cedat beneficium, sibi reservato jure ad illud regrediendi, si e. g. pensionem non solvat, fiat religiosus etc. *Ingressus* denique ad beneficium datur,

si Petrus e. g. ante acceptationem beneficii sibi collati, alteri resignet, servato jure ingrediendi ad illius possessionem si resignatarius praemoriatur, fiat religiosus etc. (1). Haec omnia pacta in dictis constitutionibus prohibentur.

Aliqui volunt in praefatis constitutionibus etiam tamquam simoniacas prohiberi resignationes factas absque ullo pacto, dummodo resignans resignet beneficium cum spe et confidentia, quod resignatarius iterum sibi, vel filio, aut consanguineo resignabit, vel partem fructuum dabit etc. et id dicunt haberi ex constit. s. Pii V. ubi damnat confidentiam, quae adest *etiam sola dimittentis intentione*; et ulterius *licet ipsum confidentiae crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum*. En igitur quod absque pacto, quod intervenire non potest sine placito et consensu saltem duorum. *leg.* 1. *ff. de pactis*, damnatur confidentia, quae est in sola intentione, vel conscientia unius. Respondetur nihilominus, ibi non dici solam intentionem unius sufficere ad inducendam simoniam confidentialem, sed quod, si probetur talis intentio, facit praesumere adesse simoniam confidentialem: et de facto uterque Pius assignat quasdam praesumptiones, ex quibus in foro externo est praesumendum vitium confidentiae. Azor. *p.* 2 *l.* 7. *c.* 27. *q.* 10. *et* 11. Suar. *t.* 1. *de relig. tr.* 3. *l.* 4. *c.* 44. *n.* 12. Sanch. *consil. t.* 1. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 34. *n.* 2. Less. *l.* 2. *c.* 35. *a n.* 95. Non negaverim tamen, in praxi valde periculosum esse conferre beneficium cum praedicta intentione etc.

* Ab eis, qui praefatas constitutiones ad spem, et confidentiam sine ullo pacto neque expresso, neque tacito extendunt; excipiendi sunt Palaus *p.* 18. *n.* 4. Garc. *de benefic. p.* 11. *cap.* 3. *n.* 184. Suarez. *de censur. disp.* 22. *sect.* 6. *n.* 15. *et* 16. qui licet probabiliorem dicant sententiam asserentem solam intentionem, ac spem sine ullo pacto esse simoniam confidentialem, intelligunt tamen de ea, quae est resignatario manifestata, vel illi quacumque ratione etiam sine praecedenti pacto cognita. *

Q. XI. An intercedat simonia confidentialis, si beneficium ea conditione resignetur, ut resignatarius aliud beneficium; vel alios fructus refundat in resignantem.

(10) *Et per lucrum* quod evenit quando quis praesentat, aut renunciat beneficium cum pacto vel tacito, vel expresso, ut pensionem, aut fructuum partem ejusdem beneficii sibi solvat, aut aliis a se designatis, vel designandis.

R. In bullis Pii IV. et s. Pii V. solum fit mentio de resignatione, collatione, vel cessione beneficii sub confidentia illudmet beneficium recuperandi, vel accipiendi, saltem partem fructuum beneficii, seu quod hujusmodi tradantur alicui tertio designato a collatore, vel resignante. Si ergo intercedat confidentia aliud beneficium consequendi vel fructus alterius beneficii, vel alia spiritualia, vel temporalia, non interveniet simonia confidentialis, de qua in praefatis bullis. Idem dicendum, si conferantur, vel resignentur personis quamvis cum confidentia, ut aliquo pacto, vel in parte, vel in totum conferendi, vel resignanti, restituantur nam in iisdem bullis sermo est de confidentia in beneficiis pensiones autem in toto rigore non sunt beneficia. Advertere tamen est, in praefatis omnibus intercedere simoniam conventionalem; unde habent locum omnes poenae, quae possunt habere locum contra hanc simoniam, non vero poenae inflictae contra confidentialem. Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 16. *n.* 97. Suar. *l.* 4. *c.* 43. *n.* 4. Palaus *disp.* 3. *p.* 18. *n.* 1.

Regulae in praxi observandae.

I. Cum omne temporale, quod detur ratione beneficii obtinendi, immune esse non possit a foedissima simoniae labe, inde est, in collationibus beneficiorum neque licitum esse, aliquid dare pro expeditione, litterarum collationis beneficii, pro bullae registratione, aut subscriptione, vel appositione sigilli, 'semper cum quod datur, daretur ut pretium pro assequendo beneficio, secus si detur pro salario notarii etc. Immo simonia est etiamsi solum promittatur aliud temporale pro beneficio conferendo, ut patet *ex cap. Cum essent de sim.*

Idem dicas, si fiat sponsio cum collatore decem e. g. aureorum, non collaturum beneficium sibi, vel suo amico etc. sive etiam fiat cum aliquo valde familiari collatori; in his enim casibus sub praetextu sponsionis idem est ac dare temporale collatori sive mediatori pro beneficio obtinendo, quod non est absque simonia, ut *ex textu in extrav.* 2. *de simon.*

II. Cum paretur via ad beneficium obtinendum etiamsi temporale non detur collatori, sed ipsius familiari, sequitur neque posse absque simonia pecuniam dari mediatori, ut procuret beneficium: semper enim verificaretur, mediante re temporali rem spiritualem acquiri; unde ita habetur *can. praesentium* 1. *q.* 5. *et can. Statuimus* 2. *q.* 1. Idem dicas, si pecunia, sive alia res temporalis detur intercessori mediatori, v. g. famulo alicujus ministri ipsius collatoris, ad

hoc ut intercedat apud illum ministrum, et iste apud collatorem. Et ratio semper est eadem, quia etiam in hoc casu pretio paratur via ad beneficium, sive datur pretium pro beneficio.

III. Cum dixerimus absque simoniae labe vendi fructus pensionis; quia in tali venditione *non transfertur jus et titulus pensionis, sed solum conceditur emptori, ut nomine pensionarii illos exigat: cum inquam licita sit talis venditio, poterit beneficiarius anticipata solutione emere omnes fructus durante vita pensionarii. Hic interim retinet titulum pensionis, adeoque habet obligationem recitandi officium; et si praemoriatur beneficiarius, successor in beneficio teneretur solvere pensionem, si ipsum beneficium auctoritate s. Pontificis pensione fuit oneratum; quia tunc beneficium transit cum onere pensionis; quae non fuit extincta, nec redempta. Praedictis non obstat haud posse beneficiarium vendere ad totam suam vitam fructus beneficii, ut *ex extrav. Ambitiosae de rebus ecclesiasticis non alien.* nam ideo beneficiario solummodo conceditur locatio fructuum ad triennium, quia diuturnior locatio habet speciem alienationis bonorum ipsius beneficii, quod non intervenit in venditione fructuum pensionis ad totam vitam; nam pensio non habet bona immobilia, sed consistit in determinata portione fructuum beneficii.

IV. Quia licitum est dare pecuniam ei, qui tantum potest obesse, dum injustum apponit impedimentum pro beneficio acquirendo, sequitur licitum esse dare pecuniam volenti injuste aliquem infamare, ne illi collator det beneficium, sive volenti illum detinere domi, ne se opponere possit, sive concurrere ad beneficium; sive etiam volenti injuste corrumpere electores. Nunquam tamen licitum erit dare pecuniam illi, qui etiam injuste negaret suffragium, electionem, institutionem, confirmationem etc. nam tunc, ut constat ex supradictis idem esset ac emere beneficium, seu viam ad beneficium parare. * Less. *lib.* 2. *de just. cap.* 34. *n.* 109. Palaus *p.* 20. *n.* 5. *et* 6. ubi tradunt quod sufficit iniqua vexatio contra charitatem, neque necessaria sit contra justitiam commutativam. *

Caetera, quae in praxi observanda sunt pro vitanda simonia in beneficiis satis constant ex dictis in corpore capituli.

* Facillime simoniae reos se constituunt illi, qui beneficium consanguineo licet digno conferunt hac intentione, ut domus sua honore aliquo, aut alio temporali commodo

fruatur, juxta id, quod expresse docet D. Th. *in 4. sent. dist.* 25. *q.* 3. *art.* 3. *ad* 7. unde eos graviter moneat confessarius, ut omni affectu carnali posthabito, virum magis idoneum, prout coram Deo judicaverint, eligere satagant. *

* Quoad venditionem, seu cessionem fructuum pensionis recolenda sunt, quae notavimus superius *tract.* 5. *q.* 1. *cap.* 1. *in reg. pact.* ex Benedicto XIV. in sua constit. *In sublimi*, ubi irrita ac inania declaravit pacta, etiam intra sex menses a die receptae possessionis beneficii inita resignantem inter et resignatarium cedendi pensionem, seu commodum exigendi ejus annuos fructus, soluta anticipata pecunia. Ex hoc autem fieri non puto, ut poenis in illa inflictis subjaceant, qui post sex menses pensionis commodum cedant sine ullo praecedente pacto, ut constat ex verbis in §. 4. contentis. Neque etiam eis obnoxios judicarem illos, qui ex alio quam resignationis titulo, pensione gaudent, ut essent si ea daretur pauperi clerico, parocho seni non amplius deservire valenti; Benedictus enim XIV. in ea constitutione de nulla alia pensione loquitur, quam de ea, quae per beneficii resignationem acquiritur. *

* Solet quandoque a patrono praesentari aliquis ad beneficium cum pacto, ut suis expensis litiget, et probet praesentandi jus ad patronum pertinere; non fieri hoc sine labe simoniae docent Salmantic. *tract.* 19. *cap.* 2. *p.* 9. *n.* 77. quia tunc esset beneficium vendere pro illis expensis; esset tamen ab ea immunis, si vertente dubio circa juspatronatus, adderet conditionem, ut si intra certum tempus prosequutus non fuerit suam praesentationem praesentatus, patronus posset alium praesentare; quia tunc ille remaneret in sua libertate, nec teneretur jus patroni, sed suum prosequi, si beneficium obtinere vellet. Verum in iis peragendis magna est opus cautela; facillime enim virtualiter vendi potest pro expensis de jure a patrono faciendis praesentatio. Vide Van-Espen. *p.* 2. *tit.* 30. *cap.* 5. *n.* 13. *

* Cum ad vitandam simoniae labem requiratur jus acquisitum certum ac firmum, de hac certitudine ac firmitate judicandum est saltem secundum commune peritorum judicium; quia alias nondum diceretur simpliciter acquisitum neque firmum haberetur, si per prudentum judicium posset per aliquas exceptiones infirmari, vel auferri: ut esset e. g. si electores aliqui opponerent, se in electione facta fuisse contemptos, adeoque electionem infirmare. Castropalaus *loc. cit. p.* 20. *n.* 1. Sed neque quando jus istud certum

Digitized by Google

esset et vexatio liquido injusta, ad eam redimendam deveniendum esse absque episcopi consensu tradit Conrad. *in prax. benefic. lib. 4. cap.* 5. *n.* 20. ne sub redimendae vexationis praetextu in causis beneficialibus simoniacae pactiones intercedant. Et hinc factum fuit, ut s. Carolus in prima synodo provinciali Mediolanensi *act. eccl. Mediol. p.* 2. *cap.* 11. severe illas probibuerit etiam in casibus a jure permissis, nisi episcopi consensus accesserit. Caeterum advertendum, quod etiam quando jus est certum et vexatio injusta, ad eam redimendam dari non debeat quid spirituale si enim daretur, tunc daretur pro temporali, ideoque simonia committeretur. Hinc si in pingui beneficio injuste vexatus cederet vexanti tenue beneficium, ut ab ea vexatione cessaret, simoniam committeret. Suar. *d. lib.* 4. *cap.* 50. *n.* 14. *et* 15. Leur. *de for. benefic. p.* 3. *q.* 749. *n.* 1. *

* Illicitam quoque pronunciandam esse litis juste intentatae renunciationem super beneficio pro pecunia; vel alio bono temporali, etiam sub praetextu, vel pacto reficiendarum expensarum, habetur *ex cap. Cum pridem de pactis*, ubi Alexander III. hujusmodi renunciationem non admittendam pronunciavit, utpote illicitae pactionis speciem continentem: item pariter dicendum si fieret pro alio beneficio, vel pro pensione, quia in iis omnibus casibus ex jure incerto redditur jus certum. Haec omnia supradicta locum habent, quoties fiunt absque legitima Superioris auctoritate, cum ea licita est pactio onerosa ad litem super beneficio componendam. Castropalaus *loc. cit. p.* 19. *n.* 2. Leur. *de for. benef. p.* 3. *q.* 751. Permittitur quidem ordinariis admittere beneficiorum permutationes. Inter alias tamen, quae utpote canonicis sanctionibus obsonae fieri vetantur ab eodem s. Pio V. recensendae eae, quae fierent de beneficio pinguiori a beneficiatis jam effaetae aetatis, cum beneficio tenui possesso, vel a resignantis, vel ab episcopi consanguineis, in iis enim casibus ab iis permutationibus fraudem abesse vix credibile fit. Videatur Benedictus XIV. *de synod. dioeces. lib.* 13. *cap.* 24. §. 10. *

* Ut rite permutationes fiant, debent beneficiati sua beneficia in ordinarii loci manus resignare, declarando expresse, se id agere causa permutationis, et si beneficia de jure patronatus sint, requirendus est consensus eorum, qui conferendi, eligendi, vel praesentandi jure gaudent. Quo facto debet ordinarius judicare, an hujusmodi permutatio admittenda sit, vel non, sed ea admissa nulli alteri quam

his beneficiatis permutationis gratia resignantibus conferenda sunt, alias collatio aliis facta irrita erit, ut patet ex cit. Clement. unic. *de rer. permut.* quae juxta. Glos. *v. Ne concessione* jus novum constituit, *et cap. Inter caetera de praeben.* reformat, in quo ut valida probatur collatio facta alteri, quam permutanti. Barbosa *jur. eccles. univ. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 167. Reiffenst. *in* 1. *decret. tit.* 9. *n.* 90. Praeterea non desunt, qui volunt causam ad permutationem requisitam per episcopum, vel loci ordinarium examinandam, et approbandam, debere ecclesiae necessitatem, et utilitatem respicere. Paris. *lib.* 3. *de resignat. benef. q.* 5. *n.* 23. *et* 24. Zerola *p.* 1. *prax. episc. v. Renunciatio* §. *Quintum dubium*. Verum probabilius alii docent sufficere posse solam utilitatem permutantium, et hanc esse posse justam causam permutationis: *cap. Cum universorum de rer. permut.* ibique *gloss. v. utilitati* Barbosa *loc. cit. n.* 174. Garc. *d. cap.* 4. *n.* 46. *

* Per illud quod nunquam licita sit transactio super beneficio aliquo litigioso absque superioris licentia inita, non sequitur, quod fieri non possit super eo amicabilis compositio. Posset super hac oriri dubium, quia beneficium ecclesiasticum licite non obtinetur, nisi per canonicam institutionem neque ergo per amicabilem compostionem. Sed hoc non obstante illa permittitur *in d. cap. Super eo,* quod expresse loquitur de beneficio ecclesiastico in litem deducto, sed in ea facienda hic modus servandus, nempe eligendi aliqui periti, qui partium jura perspiciant, et eorum judicio acquiescere promittant, vel una pars ad alterius preces tanquam jus non habens a lite discedat. Advertendum insuper quod non agatur de beneficio ab alterutra jam possesso; quia tunc requiritur superioris auctoritas. Reiffenst. *in* 1. *decret. tit.* 36. *n.* 41. *

* Causae, ob quas admitti possunt beneneficiorum resignationes, recensentur *in cap. Nisi cum pridem de renunciat.* et in supradicta constitutione s. Pii V. quas ex eadem referens Barbosa *jur. eccl. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 99. *et seqq.* late prosequitur. Sed ne quis mendosa illius constitutionis transcriptione decipiatur, et autumet, posse per episcopum beneficium resignatum resignantium consanguineis, affinibus, aut familiaribus conferri, et ideo ad resignationem quis inducatur, eo quia ex ipsa constitutione nihil aliud vetitum videatur ei, nisi suis consanguineis etc. collatio advertendum, quod ubi legitur *admittentium* legendum venit *dimit-*

Google

tentium, in quibus manifeste error typographi incuria irrepsit, prout notavit Fagn. *in cap. Non sine de arbitris n.* 45. et late prosequutus est Benedictus XIV. *de synod. dioeces. lib.* 13. *cap.* 24. *n.* 2. Quam s. Pii dispositionem locum habere etiam in iis beneficiis, quae per concursum provideri debent, tradidit s. Congregatio *in Cremonensi* an. 1573. a Gregorio XIII. approbata. *

* Posset fieri quaestio, an simoniacum sit resignare beneficium cum pacto; ut resignatarius solvat resignanti expensas factas in reparanda ecclesia, domo beneficiali, vel in beneficii fundis meliorandis. Huic dubio absolute negative respondere videtur Pirh. *in* 3. *decret. tit.* 9. *n.* 91. Alii autem ut Felin. *cons.* 11. *n.* 6. Paris. *de resignat. benefic. lib.* 14. *q.* 7. *nu.* 46. cum distinctione procedunt, et tradunt simoniam committi, si resignans expensas illas fecerit ex ecclesiae bonis, vel beneficii fructibus, secus vero, si ex bonis propriis, seu patrimonialibus. Verum huic sententiae rectius contradicunt alii apud Leur. *loc. cit. q.* 741. tum quia nisi aliud clare constet, expensae factae post acceptum beneficium praesumuntur de bonis beneficii, ac per consequens repeti nequeunt. Paris. *loc. cit. n.* 48. Covar. *in cap.* 1. *de testib. num.* 7. et alii; tum quia etsi alias successor in beneficio solvere teneatur praedecessori, vel ejus haeredibus expensas ab eo factas ex bonis patrimonialibus in beneficii praediis conservandis, ac meliorandis, adhuc tamen non est talis obligatio, ut jure insita, seu annexa beneficio sit, adeoque in pactum deducenda. Quamvis minus simoniae subjecta videri haec posset, quam alia reficiendi expensas a resignante factas in beneficii assecutione, illa enim magis contingit ipsum resignatarium, qui majores recipit fructus ex bonis melioratis, haec resignantem tantum respicit. *

* Inter praesumptiones a s. Pio V. in laudata constitutione enumeratas, ex quibus confidentialis simoniae vitium eruitur, enumeratur 1. si post resignatum beneficium et resignationem publicatam, captamque a successore beneficii possessionem, sese in illo, seu illius rebus per se, vel per alios ingesserit, aut fructus perceperit, vel successor resignanti, aut illius propinquis percipere in totum vel in partem permiserit, aut donationem fecerit. 2. Si successor in beneficio resignantem, aut ejus parentes, propinquos, procuratores ad fructus percipiendos, aut locandos constituerit. *

CAPUT IV.

De poenis contra simoniacos.

Q. I. Contra quam simoniam sint in jure poenae impositae; et quando incurrantur.

R. I. Quamvis *cap. Sicut, cap. De hoc de sim. et cap. Super de confessis* assignentur diversae poenae infligendae contra simoniacos quoscumque, nihilominus nullae reperiuntur poenae ipso facto inflictae, nisi commissa sit simonia pro ingressu in religionem, in collatione, et susceptione ordinum, et in adeptione, vel collatione beneficii ecclesiastici. In his ipso facto incurri poenas contra simoniacos latas manifeste habetur *extrav. Sane de simon.* * *extrav. cum detestabile eod. tit.* et concordat constitutio s. Pii V. *Cum primum bullar. to.* 2. *pag.* 178. in qua §. 8. contra has tres simoniae species infliguntur poenae, reliquae per locorum ordinarios puniendae relinquuntur. * Hinc sequitur, quod qui committeret simoniam in sacramentis conferendis, alisque rebus spiritualibus, non incurreret ipso facto excommunicationem, aliasque poenas. Navar. *in man. c.* 23. *nu.* 111. Suar. *l.* 4. *c.* 55. *nu.* 5. Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 23. *n.* 120. Laym. *l.* 4. *tra.* 10. *c.* 8. *n.* 69.

R. II. Nulla est poena externa adversus simoniam mentalem; nemo enim in foro externo patitur poenam cogitationis: *can. Cogitationis de poenit. dist.* 1. et ecclesia quoad poenas inferendas nullatenus judicat de actibus pure internis. Hinc qui commisit quamcumque simoniam mentalem, non tenetur dimittere beneficium, nec pretium acceptum: * *cap. Mandato de simon.* et sequuntur plurimi apud Barbos. *in d. cap. n.* 3. *

R. III. Nulla est poena pro simonia conventionali ex neutra parte completa, immo etiamsi ex una tantum parte sit completa. Ratio est, quia usquedum simonia est semirealis, hoc est, ex una tantum parte completa, non intelligitur perfecte consummata; cum ergo leges poenales sint restringendae, adeoque intelligendae sint de delicto perfecte consummato, sequitur non habere locum in nostro casu. Navar. *cit. n.* 144. Guttier. *can. q.* 7. *l.* 1. *c.* 9. *n.* 10. Suar. *l.* 4. *de sim. c.* 56. *n.* 33. Gonzal. *ad reg. cancell. gloss.* 15. *a n.* 69. Praeterea, quidquid in contrarium dicant multi theologi, negari non potest hanc sententiam esse valde probabilem; dum autem sumus in dubio propter contrarias

opiniones utrasque probabiles, semper certum est poenas non habere locum.

* Ultro fatendum est sententiam illorum DD. qui ad incurrendas poenas simoniam ex una tantum parte completam sufficere dicunt, non minus probabilem esse, et si plures spectentur juris textus, quibus nititur forsan probabilior, nihilominus cum poenae illae non sint clare in jure expressae, posset tuto auctoris sententia amplecti, quam sequuntur ultra citatos multi alii apud Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 3. *n.* 239. (1)

Dices, *cap. Nobis fuit de simon.* reprobari electionem factam sub promissione pecuniae, adeoque non esse necesse ad incurrendas poenas simoniae, ut pecunia sit data, sed satis esse, si ex altera parte facta sit electio ad beneficium. At responderi potest, quod quamvis ibi dumtaxat de pecuniae promissione fiat mentio, nihilominus supponitur fuisse solutam, quamvis non exprimatur: * Gonzal. ibi. * Et de facto *in extrav.* 2. *de simon.* ad incurrendas poenas exprimitur actualis datio, et acceptio. Respondent alii quidquid sit de iis, quae continentur in citato *c. Nobis fuit*, aliisque juribus, quae citantur a theologis contrariae opinionis. * Castropalaus *disp.* 3. *p.* 22. *n.* 5. * talia jura non esse in usu, et abrogata fuisse stylo curiae, et praxi sacrae poenitentiariae, in quibus nonnisi pro simonia ex utraque parte completa judicatur habere locum poenas contra simoniacos. * Stylum autem curiae pro jure ac lege habendum esse tradunt communiter DD. *ex cap. Ex literis de constit. et ex cap. Quam grave de crimin. fals.* Neque etiam contra hanc sententiam facit constitutio citata s. Pii V. ubi §. 3. declarat poenas ibidem statutas incurri, *licet ipsum confidentiae crimen alterius tantum partis conscientia sit admissum;* respondetur enim dictam constitutionem loqui de simonia confidentiali, ut clare patet, quae certe excipienda est, sed non est extendenda ad casum non expressum propter rationem saepius allatam; quod simus in odiosis. * Remanet ergo poenas latas a jure contra simoniacos habere locum solum contra simoniam realem.

Advertere hic tamen est, quod si simonia conventionalis ex una parte completa, collatione e. g. beneficii, post ali-

(1) Auctoris sententia, cui ego libentissime adhaereo, non tantum potest amplecti, sed etiam in praxi tutissima est, excepta tamen simonia confidentiali prout constat ex cit. const. s. Pii V.

quod tempus ex alia etiam parte compleatur, tunc retrotrahitur ad tempus initi contractus simoniaci: et tunc locum habent omnes poenae contra simoniacos latae. Navar. *loc. cit.* Less. *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 27. *n.* 151. Reiffenst. *n.* 244.

* Advertendum quoque sufficere, quod promissio completa sit utrimque saltem in partem etiam modicam, ut si quis e. g. centum promiserit, postea sex tantum, vel octo aureos solvat; iste enim erat antiquus curiae stylus, cui standum est. Navar. et Less. *loc. cit.* *

R. IV. Poenae latae contra simoniacos non habent locum contra simoniam prohibitam solo jure ecclesiastico, sed necesse est esse etiam jure divino prohibitam. Ita innui videtur *extrav.* 2. *de simon.* quae ita incipit: *Cum scelus simoniacae pravitatis tam divinorum, quam sacrorum canonum auctoritas abhorreat etc.* En quod in praefatione istius extravagantis sermo est de simonia etiam jure divino prohibita; cum autem praefatio legis intellectum det toti legi; * Molin. *de primogen. lib.* 1. *cap.* 5. *n.* 3. et alii communiter, * sequitur poenas, ibi contra simoniacos latas, non habere locum, si insimul non offendatur jus divinum. Praeterea verba absolute prolata accipienda sunt pro potiori significato, adeoque poenae contra simoniam inflictae intelligendae saltem in dubio sunt de simonia jure divino prohibita. Rodrig. *t.* 2. *sum. c.* 64. *n.* 6. Sanch. *t.* 1. *cons. l.* 2. *c.* 3. *dub.* 108. Dian. *p.* 11. *tr.* 6. *resol.* 30. *et tr.* 9. *resol.* 155. Accedit quod cum propter dissidium auctorum simus in dubio, an poenae contra simoniacos habeant locum contra simoniam mere ecclesiasticam, nullatenus dicendum contra eamdem simoniam habere locum; indubitatum est enim in dubio de poena infligenda standum esse pro exclusione ipsius poenae; cum odia sint restringenda. In casibus vero simoniae confidentialis solius juris ecclesiastici habent locum poenae contra simoniacos, de quibus infra, et ita etiam se habent poenae latae a Tridentino *sess.* 21. *c.* 1. *de ref.* contra officiales episcopi. (1)

Q. II. Quae poenae statutae sint contra simoniam in ingressu religionis, vel in receptione, seu collatione ordinis.

R. I. Si committatur simonia pro ingressu in religionem, eamque committentes sint personae singulares, incurrunt excommunicationem ipso facto Papae reservatam; si vero sit

(1) Est hic notandum superius recensitas poenas locum habere etiam in beneficiorum permutatione, si haec propria auctoritate peragatur.

capitulum, ssu conventus, suspensionem, pariter Papae reservatam: *extrav.* 1. *de sim.* Quia tamen probabile est hujusmodi poenas non incurri, nisi iu professione, cum tunc consummetur receptio ad statum religiosum, ideo ex dictis paulo ante tenendum est non incurri nisi in professione. Palaus *de simon. p.* 23. *n.* 3. Reiffenst. *num.* 255. Leur. *in* 5. *decret. qu.* 108. * Ex dictis infertur, quod etsi pecunia recepta sit in ingressu novitiatus, ante tamen professionem restituatur, vel etiam novitius habitum regularem dimittens non profiteatur, dicta excommunicatio, et suspensio locum non habeat. Videantur DD. citati. *

Altera poena est quod simoniace admissus (1) est expellendus a monasterio, in quo ita fuit receptus, et detrudendus in locum arctioris regulae: *cap. Veniens*, *cap. De regularibus*, *cap. Quoniam de simon.* Haec tamen poena non incurritur ipso jure, sed dumtaxat post sententiam. (2)

R. II. Conferens, seu recipiens ordinem simoniace, et mediator seu praesentator ad sic conferendum incurrunt excommunicationem ipso facto Papae reservatam: *extrav. Cum detestabile de simon.* Haec tamen excommunicatio non extenditur ad episcopum, et ejus ministros, si post ordinem gratis collatum recipiant aliquid sponte oblatum; quamvis enim id prohibeatur a Tridentino *sess.* 21. *cap.* 1. *de reform.* adeoque peccet mortaliter, qui illud accipit; nihilominus poenae ibi enumeratae referri tantum debent ad dantes et recipientes ordines simoniace, non ad alias actiones ibi enunciatas, ut communiter dicunt theologi. * Ita cum Suar. Navar. Less. sentit Palaus *p.* 24. *n.* 1. *

Ultra excommunicationem papalem, conferentes ordinem per simoniam realem, ipso facto sunt suspensi a collatione ordinum, etiam primae tonsurae, ab executione quorumcumque munerum episcopalium, et interdicti ab ingressu ecclesiae. Quod si haec non observaverint, sunt suspensi etiam a regimine et administratione ecclesiae, et a perceptione omnium fructuum suorum beneficiorum. Praeterea absolutio harum censurarum, quamvis simonia fuerit occulta, sedi apostolicae reservatur. Ita fuit sancitum a Sixto V. in sua bulla, quae incipit *Sanctum et salutare etc.* * *bul-*

(1) Et ita scienter professus.

(2) Quod si vero ille qui simoniace admissus et scienter fuit professus, pretium solvit pro tali simoniaca admissione, incurrit ipso facto excommunicationem Papae reservatam.

lar. Rom. tom. 2. *pag.* 657. in qua antiquas poenas a Gregorio IX. *in cap. Si quis de simon.* inflictas ampliavit; et quamvis Clemens VIII. in sua constit. *Romanum, bullar. t.* 3. *pag.* 53. ad juris communis, ac Pii II. constitutionis incip. *Cum ex sacrorum ordinum bullar. tom.* 1. *pag.* 389. terminos dictam Sixti V. constitutionem reduxerit, reliquas poenas vero, et censuras in eadem contentas firmas esse voluit. Reiffenst. *in* 5. *decret. tit.* 3. *n.* 335. Leur. *ibid. q.* 107. *

Ordinati modo praedicto, sive simonia fuerit publica, sive occulta, remanent ipso facto suspensi ab ordinum executione: *extrav. inter communes de sim.* Quamvis autem aliquibus videatur praefatam suspensionem intelligi posse solum quoad ordines simoniace susceptos, nihilominus cum Pontifex indefinite illos suspendat *a suorum ordinum executione*, hujusmodi suspensio ad omnes ordines est extendenda. Less. *lib.* 2. *cap.* 35. *n.* 135. Laym. *lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 8. *n.* 71. * Reiffenst. *loc. cit. n.* 262. Si autem tali suspensione innodati alicujus ordinis actum exercuerint, incurrunt pariter irregularitatem: *cap. Apostolicae de cleric. excommunic. cap. Is cui de sent. excom. in* 6. incurrunt quoque privationem omnium officiorum et beneficiorum; inhabilitatemque ad ea, si fuerint saeculares, si fuerint regulares privationem vocis activae et passivae, atque ad eam inhabilitatem, prout constat ex praefata Sixti V. constitutione. *

Caeterum advertendum: quod si simonia committatur ab aliquo tertio, ignorante ipso ordinato, non habent locum poenae supradictae, tum quia hoc in jure non est expressum, tum quia privari non debet absque propria culpa usu ordinum valide, et licite susceptorum. Sanch. *t.* 1. *cons. l.* 2. *c.* 3. *d.* 104. *n.* 35. Laym. *cit.* Contrarium tamen docet D. Thom. 2. 2. *q.* 100. *a.* 6. *ad* 3. * Suarez *de cens. disp.* 31. *sect.* 4. *n.* 40. Navar. *cap.* 25. *n.* 68. et eruitur *ex cap. De simoniace de simon.* ubi Lucius III. ordinatos simoniace, ipsis ignorantibus, in suis ordinibus remanere posse declarat, et quamvis Glossa ibi dicat *dispensative*, quasi alioquin ministrare nequeant, tamen non satis convincit; quia textus significat culpam aliquam in ordinato non defuisse. Laym. *l. c.* *

Q. III. Quae poenae sint in jure statutae contra simoniam realem in beneficiis.

R. I. Prima poena est excommunicatio Papae reservata, quae afficit conferentes, vel procurantes alteri beneficium, sive eligendo, sive praesentando, postulando; instituendo, confirmando, commendando etc. sicut etiam omnes mediatores, parentes, amicos, qui procurant, ut beneficium simoniace conferatur, ac denique recipientes beneficium, vel officium ecclesiasticum. Ita in *extrav. Cum detestabile de sim.* et in const. s. Pii V. quae incipit *Cum primum bullar. t. 2. pag.* 178.

In ordine ad incurrendas hujusmodi poenas, hic nomine beneficiorum non veniunt pensiones, quae non dantur in perpetuum titulum, vicariae temporales, aut capellaniae non collativae, hoc est non fundatae episcopi auctoritate, sicut nec officium inquisitoris, legati, delegati vicarii etc. Ratio horum omnium est, quia cum excommunicatio lata sit in obtinentes simoniace beneficium, debet intelligi de beneficio, quod tale sit in toto rigore: quia sumus in poenalibus, et praedicta non possunt dici in rigore beneficia.* Less. *l. c. n.* 137. Leur. *q.* 105. Reiffenst. *n.* 237. et patet *ex lib.* 3. *decret. tit.* 5. *de praeb.* *

Secunda poena est annullatio ipso jure provisionis, et collationis simoniace factae; unde simoniace recipiens beneficium non facit fructus suos, sive delictum fuerit publicum, sive occultum, et fit perpetuo inhabilis ad illud obtinendum. Ita *in dicta extr. et cap. Ex insinuatione de sim. et in const. s. Pii V.* * Haec autem s. Pii constitutio controversiam diremit, quae oriri potuisset *ex cap. Si alicujus de elect. et ex cap. Nobis fuit de simon.* ibique gloss. *v. episcopo*, ubi videbatur dici tantum pro illa vice inhabilem esse. Non solum autem beneficium dimittere, sed etiam fructus restituere perceptos tenetur, utpote non suos, ut dictum est, ad quam restitutionem tenentur in subsidium, qui pro beneficiario mediatores, atque intercessores fuerunt. * Ex hoc etiam sequitur debere etiam ante omnem sententiam beneficium dimittere: et hoc totum verum est, quamvis simonia commissa fuisset ab aliquo tertio, ipso sciente et non contradicente: *cap. Nobis* 27. *cap. Sicut tuis* 33. *de simon.* Posset tamen deducere salarium debitum, si forte pro aliquo tempore beneficio inservivit, sicut etiam restituere non teneretur fructus bona fide consumptos. Suar. *l.* 4. *de sim. c.* 57. *n.* 36.

Quod si simonia admissa fuit ab aliquo tertio, ignorante adeoque non contradicente beneficiario, tunc tenetur dimit-

tere beneficium statim ac hoc illi innotescit, quia talis electio nulla et irrita est: *cap. Nobis fuit de simon cap. penult. de elect.* Excipe, si simonia forte commissa fuerit ab aliquo tertio in odium electi, ipso ignorante et nesciente: *cap. Nobis fuit, cap. Sicut tuis literis de sim.* Id etiam verum est, si non ignorata simonia, quam voluit tertius committere, contradixit; dummodo nesciat, etiam sua contradictione non obstante, ab altero beneficium pro eo simoniace obtentum: *cap. Sicut tuis* 33. *de sim.* Excipe etiam, si per triennium possederit bona fide beneficium, quod per alterius simoniam fuit illi collatum; nam tunc prodest illi regula cancellariae de triennali possessore, ex qua non potest lis intentari adversus illum, qui bona fide et titulo colorato per triennium possedit beneficium. Nec obstat, quod videatur dicta regula solum prodesse iis, qui obtinuerunt beneficium *absque ingressu simoniaco*; nam id intelligendum est de eo, qui ante expletum triennium scivit simoniace beneficium obtinuisse. Suar. *de simon. lib.* 4. *cap.* 57. *n.* 9. Less. *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 25. *n.* 140. Palaus *de simon. p.* 25. *n.* 3. * Leur. *de for. benefic. p.* 2. *q.* 863. *et p.* 3. *q.* 200. ubi fuse de hac triennali regula in ordine ad hoc punctum pertractat. *

Quamvis vero obtinens simoniace beneficium, ex dictis ipso jure sit illo privatus, id tamen verum non est, primo si post electionem, vel praesentationem legitime factam simonia committatur in acquirenda confirmatione, vel institutione: nam quamvis hujusmodi, in quibus simonia committitur, irrita sint, non tamen irritatur electio, vel praesentatio. Ita *cap. Si confirmationem de elect. in* 6. cassata confirmatione simoniaca, non cassatur electio praecedens canonice facta. Less. *l.* 2. *c.* 35. *n.* 138. * Haec autem locum non habent, si in priori actu, nempe in electione interfuisset simonia; quia tunc actus sequentes irriti forent. Reiffenst. *loc. cit. n.* 266. Leur. *q.* 105. *n.* 2. * Secundo, poena privationis beneficiorum non extenditur ad alia beneficia antea non simoniace obtenta; nam lex poenalis non debet extendi. In ordine nihilominus ad alia beneficia in posterum obtinenda, videtur consurgere inhabilitas ratione prioris beneficii simoniace accepti: cum id habeatur in bulla s. Pii V. incip. *Cum primum etc.* Ulterius s. poenitentiaria concedens absolutionem a simonia occulta commissa in beneficio, dat etiam dispensationem ad alia beneficia obtinenda. Non desunt tamen qui dicant, praedictam

bullam in hac parte non esse receptam saltem pro foro conscientiae, et dispensationem a s. poenitentiaria dari ob majorem securitatem, stante probabilitate contrariae opinionis. Navar. *consil.* 92. *de simon.* Palaus *de sim. p.* 25. aliique. Isti theologi, qui non sunt pauci, videntur in hac materia attendendi ex regula saepe citata, quia scilicet sumus in poenalibus, adeoque semper sequi debemus interpretrationes benigniores.

* Hic dicta pro foro conscientiae et ante judicis sententiam inservire docent ultra citatos Felin. *in cap. Insinuatum de simon.* Abbas *in cap. Cum clerici de pactis*; et fuse probat Suar. *lib.* 4. *cap.* 58. *n.* 6. Per sententiam autem judicis potest simoniacus beneficiis prius obtentis privari, prout satis clare patet *ex cap. Cum super de confessis*, tunc autem non privaretur fructibus antea legitime perceptis, nisi exprimeretur in sententia, quia aliud est privari beneficio, aliud ejusdem fructibus. Leur *loc. cit.* Reiffenst. *num.* 270. *

Q. IV. Quae sint poenae statutae contra simoniam confidentialem in beneficiis ecclesiasticis.

R. Poenae hujusmodi recensentur in bullis Pii IV. et s. Pii V. et sunt sequentes: excommunicatio Papae reservata tam dantibus, quam accipientibus beneficium: interdictum ab ingressu ecclesiae tam episcopis, quam collatoribus, etiamsi sint cardinales; irritatio et annullatio talis resignationis, et collationis beneficii, et ejus collatio sedi apostolicae reservatur; sicut etiam camerae apostolicae applicantur fructus male percepti. Denique committens simoniam confidentialem privatur omnibus pensionibus, et beneficiis ante obtentis (1), et inhabilitatur ad alia obtinenda.

Quamvis autem hae poenae ipso facto incurrantur, et ad eas incurrendas non sit necesse simoniam ex utraque parte compleri, hoc est, beneficium datum in confidentiam iterum renunciari, sed sufficiat ea conditione dari, et ea intentione recipi, quod resignetur dimittenti, vel alteri, sive illius fructus, seu pars fructuum solvantur; nihilominus privatio beneficiorum antea possessorum non est inducenda ante sententiam judicis declaratoriam. Ita exposcit poenae natura quamvis ipso jure latae, si externam requirat executionem: ut dixi agendo de lege poenali, et docet in praesenti. Less. *cap.* 35. *dub.* 26. *n.* 147.

(1) Sed post judicis sententiam.

* Cum Lessio idem sentiunt Suar. *l.* 4. *c.* 43. *n.* 13. et alii ex glossa communiter recepta *in cap. Fraternitas caus.* 12. *q.* 2. neque obstat, quod hujusmodi poenae inflictae sint verbis, quae ipso facto absque alia declaratione beneficii dimissionem imperent; nisi enim aperte constet aliam fuisse legislatoris mentem, hujusmodi verba efficiunt ut statim amittatur quidem beneficii titulus, jus illud nempe firmum per collationem adeptum, sed retineatur possessio, qua spoliari debet causa cognita, ut *ex cap. Licet episcopus de praebend. in* 6. ibique glossa. Et quamvis ibi tantum agatur de casu adeptionis beneficii incompatibilis, DD. tamen ibi citati ad alios etiam casus extendunt illius capitis dispositionem. Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 29. *dub.* 8. *n.* 63. Reiffenst. *in* 1. *decret. tit.* 2. *n.* 234. Leur. *ibid. q.* 125. *n.* 6. *et de for. benefic. p.* 3. *q.* 167. Sanch. *de matrim. lib.* 7. *disp.* 89. *n.* 11. Molin. *de just. disp.* 96. Palaus *tract.* 3. *disp.* 2. *p.* 2. *n.* 8. et alii quamplures apud ipsos. Cum autem supradicta ratio non procedat in poena inhabilitatis ad alia quaecumque beneficia in posterum obtinenda, non videtur admittendum, quod aliqui dicunt, etiam ad eam incurrendam judicis requiri sententiam. Videantur notata *tract.* 3. *q.* 2. *cap.* 2. *in reg. pract. in fin.* et Reiffenst. *in* 1. *decr. tit.* 2. *n.* 226. *

Q. V. An restituenda sint acquisita per simoniam; et quibus sint restituenda.

R. I. Beneficium pecunia acquisitum est ipso facto dimittendum, sive crimen sit occultum, sive publicum. Ratio est, quia quamvis jure naturali et divino esset valida talis collatio; neque enim videtur jure naturali et divino adimi a conferente potestatem illud alteri tradendi, eo quod pecunia conferatur; nihilominus jure ecclesiastico tale beneficium etiam ante omnem sententiam judicis est dimittendum cum fructibus injuste perceptis, ut dixi supra *ex extrav. Cum detestabile, et cap. Ex insinuatione de sim.*

Aliae vero res spirituales pecunia acquisitae praeter beneficia non sunt restituendae. Ratio est, quia licet jure divino debeant gratis conferri, nihilominus si a dispensatore mediante pecunia conferantur, non proinde est nulla talis dispensatio; quia Deus vult hujusmodi dispensari, et solum invitus est quoad modum, quo dispensantur; cum non observetur debita decentia etc. Cum igitur hujusmodi dispensatio non irritetur jure naturali et divino, et aliunde nullus textus afferatur sufficienter probans nullitatem talis dis-

pensationis, sequitur praefatas res spirituales, quamvis pecunia acquisitas, posse retineri. Suar. *lib.* 4. *de simon. cap.* 59. Less. *lib.* 2. *cap.* 35. *dub.* 29. *n.* 166. Bonac. *de simon. q.* 7. *p.* 3. * Palaus *p.* 26. *n.* 1. et communiter. *

R. II. Pretium simoniace acceptum pro receptione ordinis, beneficii, et religionis, est semper restituendum ante omnem judicis sententiam *ex cap. de hoc*, *cap. Veniens de simon. et can. Si quis dator* 1. *q.* 3. d. Thom. 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. Less. *l.* 2. *cap.* 35. *dub.* 30. *n.* 169. Generaliter etiam id probatur de pretio accepto pro quacumque re spirituali, quia quae spiritualia sunt, quatenus talia, non sunt sub hominis potestate et dominio; quia illarum rerum est dumtaxat dispensator et administrator: sicut ergo sine laesione justitiae accipi non potest pretium, nec retineri pro tradenda re non sua, consequens est, pretium habitum pro tradenda re spirituali, semper esse restituendum jure naturali et divino. Hinc videre est disparitatem inter eum, qui rem sacram obtinet mediante pecunia, quam rem sacram non tenetur restituere, uti facere debet accipiens pecuniam. Ratio disparitatis est, quia qui pecunia acquirit rem sacram, non facit injustitiam, sed eam patitur, cum cogatur eam acquirere tradita pecunia; et dumtaxat peccat contra religionem, cujus transgressio non obligat ad restitutionem. E contra qui dat rem sacram propter pecuniam, violat etiam justitiam, ex cujus laesione consurgit obligatio restitutionis. Quod si quis putaret non laedere justitiam, qui daret rem sacram, accipiendo aliquid temporale, ut putant plures theologi, tunc non debet illum ad restitutionem obligare ante sententiam judicis, exceptis tribus casibus initio responsionis adnotatis.

R. III. Pretium simoniace acceptum, etiamsi datum sit pro beneficio consequendo, ante sententiam judicis potest restitui ipsi danti. Ratio est, quia probabilis est sententia plurimum auctorum id asserentium, eo ducti fundamento, quod leges poenales neminem privant re sua ante sententiam saltem declaratoriam criminis; ille autem, qui dedit pretium, adhuc ejusdem retinet dominium, cum illius incapax sit, qui illud recepit; eo ipso autem quod hujusmodi sententia sit probabilis, possumus eam sequi; cum ex saepe dictis odia sint restringenda. Palaus *de sim. p.* 26. *n.* 5. Less. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 31. *n.* 171. Omnino autem certum esset pretium restituendum danti, si simonia nondum esset completa: rescindendus enim tunc esset contractus, et re-

stituendum pretium domino. Id ipsum dicatur, si commissa sit simonia in aliis rebus sacris extra beneficia; cum enim injuria facta sit illi qui dedit pretium, ei restituendum est in compensationem illatae injuriae. Accedit, nullum dari textum canonicum praecipientem pretium acceptum dandum ecclesiae, vel pauperibus, ut videtur dici de pretio accepto pro beneficiis: *cap. De hoc de sim.* quamvis, ut dictum est, quod dicitur in isto capite, probabiliter explicetur habere locum post sententiam. Non negaverim tamen posse etiam dari ecclesiae, in qua est beneficium, cum quamplures affirment id in supradicto canone absolute decerni, et docet s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 6.

Dices *ex leg. Si ob turpem ff. de condict. ob turpem causam, et ex cap. Cum sit de judaeis* turpiter acquisita nunquam restituenda esse tradenti. Contra tamen est, quia id valet in foro externo, et post sententiam judicis, quia turpiter dans non est ipso facto privatus re sua, sed meretur per sententiam judicis privari. Remanet etiam hic adnotare quod si quis invincibiliter ignorasset non peccare contra justitiam in aliqua re temporali simoniace accipienda, eamque possedisset tempore legitimo ad eam praescribendam, posset a restitutione excusari.

Q. VI. Quis possit dispensare in poenis supradictis.

R. Si simonia sit occulta, episcopus poterit absolvere ab excommunicatione papali et suspensione, quae incurruntur pro simonia in ingressu religionis, ordine, et beneficio. Ratio est, quia Tridentinum *sess.* 24. *cap.* 9. *de reform.* concedit episcopis facultatem absolvendi a censuris, et irregularitatibus, quae Papae reservantur, si non sint publicae, et deductae ad forum contentiosum, excepta tamen irregularitate, quae oritur ex homicidio voluntario. Idem quod episcopi in hoc puncto, censent plures facere posse regulares per sua privilegia. Palaus *de sim. p. ult. n.* 1. Suar. *l.* 4. *de simon. c.* 61. *n.* 4.

Major videtur difficultas, an possit episcopus auferre suspensionem ab ordinum executione, sicut etiam habilitare simoniace promotos, ut ascendere possint ad ordines superiores. Et in hac difficultate, quamvis aliqui affirmative sentiant, censeo negative respondendum; cum Sixtus V. in sua bulla incip. *Sanctum et salutare*: *bull. tom.* 2. *pag.* 657. contra male promotos, auferat episcopis, et regularibus facultatem tollendi poenas praedictas. * Leur *q.* 107. *in fin.* Reiffenst. *n.* 262. *et* 335. qui asserunt ab eodem

Digitized by Google

Pontifice derogatum expresse omnibus privilegiis, quae eis ex vi concilii Tridentini loco supra citato competere poterant. *

Circa alteram poenam contra simoniacos, quae est irritatio, et annullatio cujuscumque provisionis et collationis taliter factae, sicut etiam inhabilitas ad alia beneficia consequenda, diversimode discurrendum est. Si simonia fuit commissa ab uno tertio, id ignorante beneficiato, episcopus poterit eidem iterum conferre tale beneficium, dummodo tamen illud prius libere resignet, et sit simplex. Palaus *cit. n.* 3. *et communiter ex textu cap. penult. de elect.* Si vero beneficium sit ex majoribus quando nempe esset beneficium curatum, aut dignitas, pro illa vice non potest ab episcopo beneficiato conferri, sed solum quando vacaverit post collationem alteri factam. Ita haberi *ex cap. penult. de elect.* docent quamplures theologi. Verum si praefatum caput diligenter expendatur, apparebit, ibi sermonem esse solum de casu, in quo per sententiam ratione simoniae reprobata fuerit electio vel collatio.

Si vero Simonia sit commissa non a tertia persona, sed ab ipso beneficiato, quamvis simonia esset occulta, puto recurrendum esse ad s. Pontificem pro dispensatione. Ratio est, tum quia facultas concessa a Tridentino episcopis dispensandi in censuris et irregularitatibus occultis Papae reservatis, quia est exorbitans a jure communi, non est extendenda ultra censuras et irregularitates: hujusmodi autem non est inhabilitas ad retinendum beneficium simoniace obtentum, sed poena vindicativa, cujus dispensationem ss. Pontifices sibi reservarunt. Tum quia facultas concessa episcopis a Tridentino non extenditur ad casus, quos postea Pontifices sibi reservarunt, quamvis sint occulti, ex declaratione Gregorii XIII. *vol.* 4. *decis. Rotae inter recollectas per Farinac. fol.* 77. Praedicta docent Suar. *l.* 4. *de sim. c.* 61. *a num.* 10. Less. *l.* 2. *cap.* 35. *n.* 140. Palaus *de sim. p. ult. n.* 3.* Quinimmo in simonia commissa pro acquirendo beneficio etiam in casibus occultis et pro foro conscientiae, non debet neque major poenitentiarius ejusdem beneficii titulum convalidare, nisi excuset ignorantia juris, vel facti, et orator quamprimum simoniam noverit commissam, dispensationem petierit. Ita statuit Benedictus XIV. in sua constitutione *Pastor bonus* §. 22. *bullar. tom.* 1. *pag.* 319. Neque etiam pretium simoniace acceptum condonare in iis casibus, in quibus erogandum est in ecclesiam laesam, vel

in pauperes, nisi ipsius delinquentis paupertas aliquam partem ipsi remitti aut condonari posse suadeat: idem Pontifex *loc. cit.* §. 23.*

* Quamvis autem, admodum raro, nonnunquam tamen dispensat Pontifex in simoniae poenis, ita ut illius conscius ab omnibus censuris atque inhabilitate solutus ad idem et alia obtinenda fiat idoneus, et simul a fructuum male perceptorum restitutione immunis evadat. Pro hac dispensatione obtinenda urgentes requiruntur causae; quales essent grave in beneficio dimittendo scandalum, gravis supplicantis paupertas. Pyrrh. Corrad. *in prax. dispensat. lib.* 5. *cap.* 9. *et* 11. Eo autem fere modo recurrendum est pro dispensatione in impedimentis matrimonii, ut suo loco dicemus. Cum demum in dispensationibus apponi soleat hujusmodi formula, *dimittat, moneat, restituat*, notent hanc exequutores, et rescriptum non exequantur, nisi prius dimissum sit beneficium, et monitio facta de pretii accepti restitutione, et fructus percepti restituti, vel saltem promissio data de prompta eorum restitutione.*

* Superfluum autem videtur aliquas regulas practicas circa poenas adversus simoniacos adnotare, cum satis superque constent ex supradictis: unde hucusque dicta sufficiant quoad primum decalogi praeceptum ad gloriam omnipotentis Dei, beatissimae Dei Genitricis, ac totius curiae coelestis (1).

(1) Incidenter hic monitum facio confessarium, quod dantes et accipientes aut promittentes aliquid pro obtinenda gratia, aut justitia apud Apostolicam sedem incurrunt ipso facto excommunicationem reservatam Pontifici; et gratia, aut justitia obtenta nulla penitus est, quamvis nondum promissio fuerit completa: ita *cap. Excomunicamus* 1. *Extrav. Comm. de Senten. excomm. in* 6., quodque fuit etiam innovatum a Gregorio XIII. per Bullam XVIV. inc. *Ab ipso:* in Bull. Cherub. *tom.* 2. *pag.* 391. *edit. Rom.*

TRACTATUS OCTAVUS

DE SECUNDO

DECALOGI PRÆCEPTO

Secundum decalogi praeceptum ita expressum legimus Exod. 20. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum, nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei frustra.* Prohibet igitur hoc praeceptum inordinatam divini nominis usurpationem; at quia potissimum id fit pejerando et temere jurando, ideo in presenti de juramento agunt theologi, eique, quae ad votum, et ad jurationem pertinent adnectunt. Caeterum aptiori loco de his agitur in explicatione primi decalogi praecepti, ubi quae ad religionem pertinent, explanantur; votum enim et juramentum sunt actus virtutis religionis in cultum, et honorem Dei ordinati, ut docet s. Th. 2. 2. *q.* 88. *ar.* 5. (1)

QUÆSTIO I.

DE JURAMENTO.

CAPUT I.

De essentia, et multiplicitate juramenti.

Q. I. Quid sit juramentum.

R. Juramentum communiter definitur cum s. Th. 2. 2. *q.* 89. *a.* 1. *Invocatio divini nominis ad fidem dictis faciendam, vel adfirmandam promissionem.* Dicitur invocatio, quia in juramento non praecise enunciamus et dicimus, Deum esse testem veritatis, sed proprie invocatur ut testis, ut dictis fidem faciat etc. Dicitur *invocatio divini nominis*, quia

(1) Secundum hoc Decalogi praeceptum graviter violant ii omnes qui modo, ac animo blasphemo vel juratorio sanctum ac terribile Dei nomen pronunciant. Ast graviter ne, vel leviter tantum peccent illi, qui indigne, et stomachabunda irreverentia illud vilipendunt dum in offici-

cum velimus, mediante juramento, infallibilem fidem nostris dictis conciliare, solus Deus in ipso invocatur; cum solus ipse, qui nec falli, nec fallere potest, possit esse testis infallibilis. Additur *ad fidem dictis faciendam, vel ad firmandam promissionem*: juramento etenim vel volumus aliquem reddere securum de veritate alicujus dicti, vel de adimplemento promissionis, quam facimus.

Juramentum hoc modo sumptum habet suam ethymologiam a jure, cum quasi pro jure, et lege fuerit introductum, et ut verum habeatur, quod juratur. Quandoque etiam dicitur *sacramentum*, eo quod sit signum divini testimonii, quod adducitur in juramento.

Q. II. An ad juramentum requiratur voluntas vere jurandi, seu invocandi divinum testimonium in confirmationem alicujus veritatis.

R. Sine voluntate jurandi, seu invocandi divinum testimonium utique dari non potest juramentum; cum enim es-

nis in plateis, in ludis quoque et in jocis, ac demum in quovis loco ad singula pene verba, proh dolor! proferunt *per Deum, per Deum sanctum, per Christum* etc., dempto etiam animo ut supra, hic inquirunt nonnulli. Ego graviter peccare, ideoque secundum Decalogi praeceptum violare libere, et absque ulla cunctatione pronuncio, ac firmiter constanterque sustineo Theodoreti praesertim auctoritate fretus *Interrogatione* 41. *in Exodum*, ubi assertum meum confirmat, corroboratque; quem sequuntur Munstegus, Marianus, Rivetus, Bonfrerius, Menochius, aliique ex theologis gravissimi. Qua de re s. Joannes Chrysostomus *hom.* 10. *in acta* sic praeclare scribit: *Nullus cum reverentia memor est nominis Dei. Et tu quidem si dilexeris quempiam ad nomen illius excitatior efficieris. Deum autem sic continuo vocas, quasi nihil. Voca illum, ut benefaciat inimico, voca illum in salutem tuae animae, tunc aderit, tunc laetificas illum; nunc autem execrbas. Voca illum sicut vocavit Stephanus, dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Voca illum ut vocavit uxor Elcanae cum lacrymis cum lamentis cum oratione. Voca illum sicut vocavit Moyses, et clamabat orans pro illis qui ipsum in fugam egerant. Et tu quidem si alicujus viri reverendi memor es sine reverentia, contumeliam putas. Deum autem circumferens non solum sine reverentia, sed etiam intempestive, nihil ne facis rem illam? Et quanto supplicio dignus eris?* Audisti verba illa *quanto supplicio dignus eris?* Forsan ne leve tantum peccatum tanto supplicio reddit dignum eum qui illud committit? Nugae, ineptissimae nugae, quis enim non videt, ait ipsemet Cathechismus Concilii tridentini p. 3. de 2. praecep. c. 3. n. 2.... Deique sanctissimi nomen millies vel in re levissima, et inani temere non usurpet. *Quo major Parocho cura et diligentia adhibenda est, ut saepe fideles admoneat.* (de qua re? Forsan levi? Audi.) *Quam grave hoc scelus sit, et detestabile.* Et gravioribus quoque verbis utitur n. 30. inquiens. *Instet* (Parochus) *summo studio ut populus sceleris* (vanae usurpationis nominis Dei) *gravitatem agnoscat.*

Digitized by Google

sentialiter consistat in invocatione divini nominis, jam cessante voluntate illud invocandi, necesse est cessare juramentum. Suarez *de relig. tom* 2. *tract.* 4. *lib.* 1. *cap.* 1. *n.* 8. Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 10. Bonac. *in* 2. *decal. praecept. disp.* 4. *q.* 1. *a.* 7. *n.* 2. * Palaus *tract.* 14. *disp.* 1. *p.* 16. *et* 17. et eruitur *ex cap. Intelligentia de verbor. sign.* * Hinc habes cur falso jurans adhuc nihilominus jurare dicatur. Ratio est, quia licet habere non possit voluntatem efficacem et absolutam vocandi Deum in testem; scit enim impossibile esse, Deum posse confirmare suam falsitatem, habet nihilominus ex parte sua voluntatem conditionatam, quasi diceret, dum jurat falsum; *si possibile est, Deus confirmet id, quod dico*, et in hoc consistit gravissima perjurii malitia.

Q. III. An licitum sit jurare.

R. Cum Christus Matth. 5. dixerit: *Ego autem dico vobis non jurare omnino*, atque idem dici videatur Jacob 5. non defuerunt haeretici asserentes semper illicitum esse jurare. At praefata solum convincunt, non licitum esse jurare sine necessitate; non vero sicut Judaei, qui ex quacumque occasione licitum esse jurare putabant. D. Th. 2. 2. *q.* 89.

Hoc ipsum cum communiori, saniorique DD. parte docent emunctae naria theologi, Petrus de Soto, Sylvius ac praesertim Cuniliati t. 1. tract. 4. c. de jur. p. 282, qui acri stylo aeque ac scite sapienterque supra enunciatum assertum evidentissime probat. Denique idipsum theologica ratio docet: Si enim per illa verba *non assumes etc. in vanum*, prohibita intelligitur, juxta melioris notae expositores et theologos, quaelibet divini nominis temeraria usurpatio; et omnes illi temere Dei nomen usurpare arbitrantur qui absque necessitate, et sine reverentia illud usurpant: a fortiori prohibitum indubie censendum erit illud usurpare modo penitus irreverenti, prout usurpant ii qui jugiter tota die nomen Dei blasphemant. Omnium sententia ideo est, quod nec ipsae mulierculae Deum non ingeminent sine veniali noxa. Et veniale ne solum erit *Per Deum* tono italico, qui reductive est blasphemia, vel juramentum, temere enunciare? Credant alii, neutiquam ego. Dei nomen, inquam cum Calmet in hunc locum tripliciter in vanum assumitur: 1. jurejurando asserendo nimirum factum iri, quod fieri nequit. 2. affirmando illud quod scis esse falsum. 3. Nomen Dei *temere, audacter, et sine causa enunciando*. Quis autem recte arbitrabitur quod hujusmodi divinum praeceptum etiam tertio sensu acceptum, haud obliget *ex genere suó* sub mortali? Hinc est quod sacerdos, qui a sacris confessionibus est, absolutionem iis qui prava illa consuetudine implicantur, impertiri non debet, donec eam reliquerint, aut certe donec probaverit, an contra illam luctentur, et ad eam eradicamdam totis intendant nervis.

Non deest tamen contraria sententia, quaeque saltem in praxi est absolute reprobanda.

art. 2. *ad* 1. Constat autem bonitas juramenti, supposita necessitate; quia dum credimus quae jurantur, propter divinam auctoritatem, quae interponitur, colimus Deum: cum in ipsius obsequium credamus ea, de quibus fortasse dubitaremus. Quia juramentum in necessitate est licitum, eo utitur Apostolus ad Rom. 1. *Testis mihi est Deus*, et alibi. * Hoc etiam habetur ex usu et consuetudine ecclesiae catholicae non solum permittentis, sed et multoties juramentum exigentis, ut videre est in. tit. *de jurejurando*, *et de testibus*.

Q. IV. Quot modis fiat juramentum.

R. I. Primo, juratur mente, ut si intra animum invocetur Deus in testem alicujus veritatis, quae affirmatur. Secundo, nutu, ut si quis faciat signum, quo se ostendat jurare: ita eveniret, si mihi dicente aliquo ut jurarem per Deum, capite annuerem. Tertio, facto, si tangerem evangelium mihi oblatum ad jurandum. Quarto verbis, quod et unico verbo fieri potest, dicendo e. g. *juro*, in circumstantiis, quibus intelligeretur Deus in testem vocari, * et tradunt communiter DD. apud Leandr. *disp.* 3. *q.* 9. Sanch. *in decal. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 29. *

Immo advertendum, posse etiam dari juramentum per verba indifferentia, et non continentia juramentum, si per ea quis animum habeat jurandi; ut si quis jurare intenderet dicendo: *profecto*, *in veritate etc.* Ut autem id dignoscatur, observandum est, an proferens talia verba cum intentione jurandi, sciat quid sit juramentum nec ne. Si scit quid sit juramentum, vere jurat; eo ipso etenim quod sciat, juramentum esse invocationem divini testimonii, jam Deum in testem per talia verba voluit invocare, per hoc, quod voluntatem habuerit jurandi. Si vero nesciat quid sit juramentum, ejusque obligationem, tunc non satis est ad juramentum praedicta intentio jurandi. Ratio est, quia non dicor sufficientem habere voluntatem aliquid faciendi, si nescio, quid illud vere sit; ac proinde si ignorem naturam juramenti, vere non possum intendere jurare, et illa intentio jurandi erit necessario inefficax et erronea, eaque deposita, nulla erit obligatio. Tambur. *l.* 3. *in decal. c.* 1. §. 1. *num.* 8. * Leur. *in* 2. *decr. ti.* 24. *q.* 748. contra Palaum, ubi hoc negare videtur, dum dicit simpliciter proferendo *juro*, ibique sistendo absque divini numinis invocatione, non censeri juramentum, pro qua sua opinione affert Suar. Sanch. atque Bonacin. *

R. II. Aliquando expresse juratur, aliquando tacite. Tunc expresse juratur, quando expresse invocatur Deus in testem, ut si dicatur: *juro per Deum, per Christum etc.* Tacite autem juratur, dum quis jurat per creaturas, in quibus specialiter bonitas, et Dei potentia relucet. Ut autem id melius dignoscatur, sequentia sunt advertenda.

Primum est, quod homo dum jurat per creaturas rationales, ut per angelos, sanctos, s. Virginem etc., invocari non possunt tamquam testes infallibiles veritatis, hoc enim solius Dei est, adeoque blasphemum esset tribuere creaturis. Hac etiam de causa praeter supradictas, ex D. Hieronymo *in cap.* 5. *s. Matth.* prohibitum fuit Judaeis jurare per creaturas, quia nimirum ipsis tribuebant infallibilitatem. Secundo possunt sancti invocari non tamquam testes infallibiles, sed tamquam testes qualificati, quod quamvis illicitum non sit, nihilominus non habet veram rationem juramenti; cum nullo pacto invocetur Deus. Tertio possunt creaturae rationales, sive aliae quaecumque creaturae invocari secundum ordinem, quem dicunt ad Deum, seu prout in ipsis specialiter bonitas divina relucet, et tunc cum intelligatur invocari Deus, consurgit vera ratio juramenti. Exemplum sit in eo, qui jurat per librum evangeliorum, cum iste intelligatur jurare per illum librum, quatenus dicit ordinem ad suum auctorem, intelligitur jurare per Christum, qui est auctor evangelii. * Videantur Suar. *l. c. cap.* 13. *n.* 23. Sanch. *cap.* 2. *n.* 25. *

Q. V. Quotuplex sit juramentum.

R. Juramentum bene potest dividi in assertorium, promissorium, comminatorium, contestatorium, et execratorium. Juramentum assertorium affirmat aliquam veritatem de praesenti, vel de praeterito. Promissorium duplicem habet veritatem. Prima est de praesenti, qui enim juramento aliquid promittit, significat, dum jurat, vere habere animum promissa adimplendi; et en prima veritas. Secunda est de futuro, quatenus scilicet vocat Deum in testem, se tempore debito adimpleturum, quod promittit. Comminatorium reducitur ad promissorium; per ipsum enim promittitur poena alteri infligenda. Contestatorium tunc datur, quando simpliciter vocatur Deus in testem veritatis, quae asseritur. Execratorium non solum vocat Deum in testem, sed etiam in vindicem, ut poenam infligat, si falsum est, quod juratur. Hoc autem juramentum potest esse explicitum, et implicitum. Tunc est explicite execratorium, quando expresse

quis sibi imprecatur malum, ut si dicat; *Deus me perdat, si ita non est etc.* Dicitur vero implicite execratorium, quando talis imprecatio non est expressa, ut si quis diceret: *per vitam meam ita est,* quando qui per talia verba intelligeret Deum ut auctorem vitae in vindicem vocare, si proferat falsitatem: * Suar. *de relig. tom.* 2. *tr.* 4. *lib.* 1. *de juram. cap.* 12. *n.* 8. Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 5. Palaus *disp.* 1. *p.* 2 *n.* 2. * Alias juramenti divisiones afferunt auctores, at quia parum, vel nihil conferunt ad conscientiae directionem, ideo ab illis supersedeo.

Q. VI. An praedicta omnia juramenta sint ejusdem speciei.

R. Omnia juramenta sunt ejusdem speciei, si praecise considerentur in ratione juramenti. Ratio est, quia essentia juramenti, qua talis, consistit in invocatione Divini testimonii; accidentale vero est, si talis invocatio fiat vel expresse, vel tacite, vel vocando Deum simpliciter in testem, vel etiam in vindicem. Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 1. *n.* 9. Azor. *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 3. *q.* 7. Fagund. *t.* 1. *l.* 2. *cap.* 4. *num.* 3. Non nego tamen juramento posse quandoque adjunctam esse malitiam specie diversam, necessario in cofessione explicandam; et ita juramento potest esse adjuncta blasphemia, ut si quis falsum juraret per Christi pudenda; nam tunc non solum esset perjurus, sed etiam blasphemus. Item in juramento execratorio, si quis grave malum sibi ex animo imprecetur, non solum peccabit contra religionem falso jurando, sed etiam contra charitatem erga se ipsum: * ita tenent Less. *de just. lib.* 2. *cap.* 42. *n.* 9. Laym. *et alii apud* Bonac. *in* 1. *decalog. praecept. disp.* 4. *q.* 1. *p.* 2. *n.* 1. licet raro, vel fere nunquam accidit, ut quis sibi malum ex animo imprecetur, unde non videtur necessario poenitens de hac circumstantia interrogandus, ut fuse probat Palaus *loc cit. n.* 3. * Similiter falso jurantem in judicio puto non solum peccare contra religionem, sed etiam adversus debitam obedientiam. * Hoc verum esse, etiamsi juramentum falsum in grave tertii damnum non cederet, tradunt Sanch. Palaus *ll. cc.* *

Regulae in praxi observandae.

I. Cum dixerimus intervenire juramentum, semper cum Deus vocatur in testem, certum est habere veram rationem juramenti sequentes formulas: *juro per Deum: testis est mihi Deus: invoco Deum in testem, per crucem, et fidem Christi: per ss. Dei evangelia etc.* Advertendum nihilominus,

haec verba *per Dio*, maxime dum aliquod malum quis alteri comminatur, non habere rationem juramenti comminatorii; nam dum homines in ira dicunt *per Dio voglio fare etc.* non intendunt vocare Deum in testem, sed proferunt illa verba ad ostendendam iram etc. Eadem ratione excusari possunt a juramento illi, qui de aliquo interrogati respondere solent: *no per Dio, sì per Dio, per Dio santo*, quia ut plurimum rudes ita respondentes non intelligunt vocare Deum in testem. Valde nihilominus increpandi sunt; quia tales responsiones non audiuntur sine scandalo.

II. Ex dictis etiam intervenit juramentum, dum vocantur in testes creaturae, quatenus in eis speciali modo relucent divina bonitas et perfectio; vel quatenus in ordine ad Deum invocantur. Hinc certum est jurare illum, qui jurat per B. Virginem, per sanctos, per reliquias, per templa sanctorum, per coelum, per terram, per animam suam; quia cum in ipsis reluceant speciali modo divina perfectio et bonitas, videtur ipse Deus invocari. Idem dicas dum sacerdos jurat, *tacto pectore sacerdotali*: nam censetur jurare per Christum, a quo institutus fuit sacerdotalis ordo, mediante quo consecratus remanet in sacerdotem per characterem indelebilem. Item jurare intelligitur qui dicit: *per quest' aria di Dio: per questo fuoco di Dio: per questo pane di Dio etc.* quia invocat in testes creaturas per ordinem ad Deum, qui solus potest esse testis veritatis, praecipue dum creaturae irrationales modo dicto invocantur;

III. Juramenta execratoria solent concipi his, et similibus verbis: *Iddio non mi ajuti mai: il diavolo mi porti: possa adesso morire etc. a dannazione dell' anima mia;* quae juramenta reddunt hunc sensum: si quod assero falsum est, Deus, quem in testem voco, subtrahat mihi omne auxilium, repentina me arripiat morte, tradat me diabolo etc.

IV. Sequentes formulae: *In coscienza mia: in verità: è vero, come è vero, che ho da morire: per la fede mia: da cristiano: da sacerdote: da religioso:* communiter non reputantur juramenta; quia tantum res creata secundum se invocatur. Sensus igitur talium verborum est: hoc, quod dico, dictatur a mea conscientia: puto esse verum: est secundum fidelitatem viri probi, seu secundum veritatem, qua loqui debet christianus, sacerdos, seu religiosus. Patet igitur, ea verba non continere Dei invocationem, sed dumtaxat rei creatae.

V. Dantur etiam formulae quaedam indifferentes, quae possunt esse, et non esse juramentum. Tales sunt illae: *Io sa Dio, che sta così: alla presenza di Dio sta così: Dio vede, se dico il vero: Iddio mi può esser testimonio etc.* Si igitur hujusmodi verba proferantur per modum enunciationis, hoc est, non invocando Deum, sed solum enunciando, Deum scire, videre, esse testem eorum, quae dicuntur, hujusmodi verba non continent juramentum. Si vero pronunciarentur invocative, hoc est, intendendo per hujusmodi verba vocare Deum in testem eorum, quae asseruntur, tunc verum interveniret juramentum; ex dictis etenim supra, qui scit quid sit juramentum, et intendit jurare, etiam per verba indifferentia id praestat, semper cum intendit per ea Deum vocare in testem.

Illa verba: *viva Dio, viva il Signore, che sta così*, puto non posse dici indifferentia, cum non solum in s. scriptura, sed etiam communi usu, ut juramenta, usurpentur. Caeterum in foro conscientiae, standum est intentioni ea verba proferentis.

Illa verba: *questo è vero, come è vero il vangelo: sono innocente come la vergine Maria*, et similia, in rigore sunt blasphemiae; primo etenim modo loquendi aequiparatur certitudo creata certitudini divinae, et secundo modo loquendi aequiparatur innocentia ita loquentis cum innocentia tam superexcedente beatissimae Virginis. Hinc ab hujusmodi loquutionibus homines sunt valde absterrendi. An vero sint juramentum, nec ne, standum est intentioni proferentis: si quis etenim intelligat per talia verba Deum, vel B. Virginem in testem vocare, continerent juramentum, secus in ea proferens, ut communiter accidit, vellet significare, quod sicut evangelium continet veritatem, ita et verum est, quod ipse affirmat; et sicut B. Virgo in nulla re fuit culpabilis, ita et ipse non commisit delictum, de quo accusatur.

VI. Tandem advertat confessarius, quod cum, ex dictis, non detur juramentum, si non detur voluntas jurandi, multoties plebeji, et rudes vere non jurant, quamvis verba prolata de se importarent juramentum. Id igitur evenit, vel quia nesciunt quid sit juramentum, et quam pariat obligationem, vel quia non habent intentionem jurandi. Hinc sequitur, in foro conscientiae non esse obligandos ad adimplenda ea, quae videntur juramento promisisse.

* Advertendum quoque confessario est, posse interdum evenire, quod si non ex vi juramenti, ex alia ratione ju-

rans sine animo jurandi teneatur in foro conscientiae juramentum implere. Hoc eveniret, si ex eo quod juramentum non impleretur, scandalum oriretur, aut damnum. Exemplum esset, si quis puellam defloraret sub juramento eam ducturum; licet sine animo jurandi praestito; et ita tenent Suar. *lib.* 2. *cap.* 7. *nu.* 2. Sanch. *d. cap.* 16. *n.* 13. Azor. *tom.* 1. *lib.* 11. *cap.* 42. *n.* 45. Barbosa *in cap. In dolo caus.* 22. *q.* 1. *n.* 5. *

* Advertendum denique, quod dicta superius *q.* 2. de juramento facto mente, nutibus, verbis indifferentibus etc. locum habent, quando leges humanae non requirunt specialia et determinata verba ad juramenti valorem; si enim determinata verba ad roborandos contractus requirunt, ut aliquoties evenit in stipulationibus, ea adhibenda sunt. *

* Possunt in pluribus deficere praesertim rudes personae, dum juramentum praestant coram judice de dicenda veritate, vel detegendo aliquo crimine, vel damno allato. Advertant confessarii, quae dicentur inferius in hoc *tractatu cap.* 4. *reg.* 2. *et tract.* 15. *qu.* 1. *cap.* 1. *qu.* 3. *cap.* 1. *in reg. pract.* *

CAPUT II.

De conditionibus juramenti:

Q. I. Quas conditiones habere debeat juramentum, ut sit licitum.

R. Conditiones juramenti habentur Jerem. 4. dum dicitur: *Jurabis, vivit Dominus, in veritate, judicio, et justitia.* Hinc omnes theologi volunt juramentum comites habere has conditiones, veritatem scilicet, justitiam, et judicium. * Et hoc ordine exprimuntur *cap. Etsi Christus de jurejur.* *

Q. II. Qualem veritatem debeat habere juramentum assertorium, et quale peccatum sit defectus veritatis in eodem juramento.

R. I. Quamvis non desint theologi affirmantes ad veritatem juramenti assertorii extra judicium sufficere, posse jurantem probabiliter judicare verum esse, quod affirmat, mihi tamen non arridet ista sententia, et puto necessariam esse moralem certitudinem veritatis illius rei, quae juratur. Ratio est, quia qui tantum probabiliter judicat, aliquid esse verum, timet se posse decipi, et fortasse falsum esse id, quod judicat probabiliter verum: stante autem formidine, posse esse falsum id, quod asserit, non videtur habere lo-

cum juramentum; nam jurans reputatur dicere se scire id quod jurat, adeoque talem rei juratae habere certitudinem, ut prudenter timere non possit, se dicere falsum. Hinc igitur habes, quod etsi pro veritate juramenti non sit necessaria notitia mathematica, et omnino infallibilis rei juratae, necessaria reputanda est saltem moralis certitudo. Tambur. *in decal. l.* 3. *c.* 2. §. 1. * Priorem sententiam tuentur Sanch. *l. cit. cap.* 4. *n.* 10. et alii quos affert, et sequitur Castropal. *p.* 5. posteriorem vero Suar. *de relig. t.* 2. *lib.* 3. *de juram. cap.* 4. *n.* 7. et alii bene multi apud La Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 267. Leur. *qu.* 753.

Dixi extra judicium; nam omnes conveniunt, in judicio nullum posse absolute jurare, se aliquid scire, si id de quo jurat, per se ipsum non audierit, vel viderit. Ratio est, quia judex interrogans testem de notitia alicujus rei, intelligit interrogare de notitia visus, et praesentia personae, eo quod testis, qui ab alio audivit, nec semiplene probet; proinde si non viderit vel audierit per se, non potest absolute jurare se scire. Fagund. *l.* 2. *c.* 6. *n.* 12. aliique apud ipsum. Id autem maxime habet locum, ubi juramentum esse posset in grave alterius praejudicium. Posset ergo solum jurare, se ab alio audivisse, *

R. II. Ut detur veritas in juramento, satis est, si id quod dicitur, verum sit juxta communem modum loquendi, quamvis verba non verificentur in sensu rigoroso. Non juraret proinde falsum, qui juraret, Petrum valde divitem infinitis pollere divitiis; juxta communem etenim intelligendi modum significatur talibus verbis multas habere divitias. Palaus *d.* 1. *p.* 6. *n.* 2. Tambur. *l.* 2. *cap.* 2. §. 1. *n.* 4.

R. III. Defectus veritatis in juramento assertorio semper est peccatum grave. Ratio est, quia semper cum Deus in juramento assertorio vocatur in testem mendacii, idem est ac facto ipso protestari, vel Deum non esse infallibilem veritatem, vel non omnia scire, quod apparet esse non posse sine gravissima Dei irreverentia. Immo notandum, quo mendacium est levius, et minor pejerandi causa, eo gravius esse perjurium, ut bene advertit D. Th. 2. 2. *q.* 98. *a.* 2. *ad* 2. nam plus Deo derogatur; quo minor est causa ipsum in testem vocandi falsitatis. Merito ergo Innoc. XI. *sub n.* 24. sequentem damnavit propositionem. *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

Q. III. Quale sit peccatum defectus veritatis in juramento promissorio.

R. Ex supra dictis in juramento promissorio duplex est veritas. Prima, quae dicitur de praesenti, sive veritas dicti, et consistit in hoc, quod jurans habeat verum animum promissa adimplendi. Secunda, quae dicitur de futuro, sive veritas facti, quae exposcit, ut res ipsa juramento promissa fideliter adimpleatur: D. Th. 2. 2. *q.* 89. *a.* 7. Si deficiat veritas de praesenti, semper est peccatum mortale; nam ex dictis in superiori quaesito, non stat vocare Deum in testem cujuscumque falsitatis sine ipsius gravissima injuria.

Difficultas est quoad veritatem de futuro; quamvis enim omnes admittant, violantem hanc veritatem in re gravi mortaliter peccare, quia res gravis de sua natura gravem importat obligationem; nihilominus grave dissidium est, an peccet graviter non adimplens promissionem de re levi (1) juramento confirmatam. Qui stant pro sententia affirmativa eo innituntur fundamento, quod non possit Deus in testem falsi vocari sine ipsius gravissima injuria, ac proinde cum in juramento promissorio vocetur in testem non solum veritatis de praesenti, sed etiam de futuro, sequitur, quod si haec non adimpleatur, quamvis fuerit de re levi, verificetur, Deum fuisse in testem falsi vocatum; adeoque non sine gravi ipsius injuria. * Ita tenet Cajet. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *

Contraria, et ni fallor, magis communior sententia sustinet, quod si in juramento promissorio desit veritas de futuro, quae tantum fuerit de re levi, dumtaxat interveniat peccatum veniale. Ratio hujus sententiae est, quia dum quis sub juramento aliquid alteri promittit, solummodo vocat Deum in testem praesentis voluntatis, et propositi, quod hic et nunc habet rem promissam adimplendi. In ordine vero ad executionem non vocat Deum in testem, sed solum veluti fidejussorem, non quatenus in se suscipiat obligationem rem promissam adimplendi, sed quatenus sua auctoritate, et testimonio dat firmitatem promissioni. Sicut igitur qui sincera voluntate aliquid alteri promittit, non dicitur mendax sed infidelis, si postea promissionem non adimpleat, ita non dicetur vocatus in testem mendacii, seu falsitatis ille, cujus testimonio data est major firmitas pro-

(1) Quae res levis sit tota; nam omittere vel modicam partem rei notabilis, vel modicissimam rei modicae communissime asseritur non esse peccatum lethale, sed veniale tantum.

Digitized by Google

missioni sincere et ex animo factae, quamvis postea non adimpletae. *Qui aliquid promittit.* ait s. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 5. *si habeat animum faciendi quod promittit, non mentitur, si vero non faciat quod promisit, tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutet.* En igitur quod peccatum non adimplentis promissum ex animo factum, pertinet ad infidelitatem, quae levis est, si materia promissa sit levis, et levem pariter irreverentiam facit Deo, si fuit jurata, cum ipsum falsitatis testem non faciat, sed solummodo non observetur promissum ipsius auctoritate firmatum. Azor. *t.* 1. *l.* 5. *cap.* 27. *q.* 2. Sanch. *l.* 3. *sum c.* 4. *n.* 23. Suar. *t.* 2. *de relig. l.* 3. *c.* 16. *a n.* 9. Tambur. *l.* 3. *c.* 3. §. 3. *n.* 4.

Q. IV. An liceat alicui suadere, ut juret id, quod alias verum est, sed ab illo ignoratur; vel ut juret falsum, quod putat verum.

R. I. Si ignorans aliquam veritatem velit illam licite jurare, oportet prius posse ex fundamentis moraliter certis sibi persuadere verum esse id, quod alter illi proponit jurandum. Ratio est, quia jurare et dicere veritatem, nil aliud est, quam aliquid enunciare, prout revera esse apud nos reputamus; si proinde quis prius non habeat rationes sufficientes ad judicandum aliquid esse verum, neque potest ad alterius suasionem id jurare. Una autem ex rationibus, qua extra judicium potest sibi persuadere aliquid verum, est si ille, qui suadet ipsi jurare, sit homo vere fide dignus; nam tunc, si asserat illud esse verum, potest jurare. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *resol.* 10.

R. II. Non pauci tenent, licere suadere alicui, ut juret falsum, quod tamen ipse putat verum esse: neque enim videtur actus malus vocare Deum in testem veritatis putatae, sicut non desinit esse actus charitatis eleemosyna facta alicui, qui reputatur pauper, et est dives. Si vero non est actus malus, neque malum videtur esse id illi suadere. Nihilominus sentiendum negative: inducens enim aliquem ad jurandum falsum, licet a jurante reputetur verum, inducit ad actum, quem scit de natura sua esse malum, ac proinde cum ipse in suadendo respiciat quod scit de natura sua malum esse, facit actum re vera pravum. Azor. *t.* 1. *lib.* 11. *cap.* 11. *q.* 2. Suar. *de relig. t.* 2. *lib.* 3. *de juram. cap.* 14. *n.* 8. Lug. *de just. d.* 39. *n.* 20. * Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 8. *n.* 10. et alii ap. Lug. * De juramento facto cum restrictione mentali, seu cum aequivocatione sermo erit infra.

Q. V. Quando deficiat justitia in juramento; et quale peccatum sit defectus illius.

R. I. Deficit justitia in juramento assertorio, quando illo aliquis abutitur ad rem malam praeteritam, vel praesentem confirmandam, ut si quis graviter de proximo detrahens addat juramentum ad detractionem confirmandam; vel si quis dum se jactat de gravi peccato commisso, id etiam affirmet juramento ut commisisse credatur.

Justitia in juramento promissorio in eo consistit, quod materia juramenti sit licita et honesta, et non vocetur Deus in testem rei malae faciendae, vel etiam indifferentis Ratio est, quia Deo injuria irrogatur, si vocetur in testem rei malae, quasi illi placeat, quod est contra ipsius legem, et quasi quis se firmare possit in tali prava voluntate ipsius testimonio. Si vero res jurata sit indifferens, adhuc aliqua Deo irreverentia irrogatur illam confirmando divino testimonio; cum jurans ipso abutatur ad rem vanam et otiosam.

R. II. Defectus justitiae in juramento assertorio est grave peccatum, quoties juramentum assumitur ut medium, et instrumentum ad peccandum. Exemplum sit in eo, qui utitur juramento, ut magis credatur gravis detractio, quam facit de proximo: juramentum in hoc casu est medium, seu instrumentum gravis peccati, unde non potest esse sine gravi irreverentia contra religionem, adeoque ita jurans duplex grave peccatum committit, unum contra religionem, alterum contra justitiam, graviter detrahendo. Aliud dici potest, dum juramentum non est instrumentum peccati, ut dum quis juramento confirmat peccatum grave, quod se jactat commisisse; nam si vere commisit, non facit Deum testem mendacii, et solum utitur juramento ex quadam animi levitate et vanitate, ut magis credatur; id autem de se non est, nisi peccatum leve. Sanch. *l.* 3. *sum. c.* 4. *nu.* 33. Tambur. *in dec. l.* 3. *c.* 1. §. 4. *n.* 5. *et* 6.

R. III. Si juramentum promissorium, cui deficit justitia, fuit de re indifferenti, vel venialiter tantum mala, tunc ex hoc capite est tantum peccatum veniale. Et quidem in juramento de re indifferenti satis manifesta apparet irreverentia dumtaxat venialiter mala. Idem dicas, si juramentum fuit de re venialiter mala; nam cum illius executio solum culpam venialem importet, non videtur facere Deo gravem irreverentiam, qui illius testimonio se confirmat in tali voluntate. Si vero quis juret, se facturum rem graviter malam, constat ex dictis graviter contra juramentum peccare,

quia utitur juramento ut instrumento peccati: jurat etenim, ut firmior reddatur in voluntate peccandi, et ideo graviter peccat contra religionem.

Caeterum ultra hoc peccatum, alio gravi peccato delinquit, eo nempe, quod jurat se facturum. Suar. *l.* 3. *cap.* 19. *a nu.* 9. Fagund. *l.* 2. *c.* 5. *n.* 20. Bonac. *disp.* 4. *q.* 1. *p.* 3. *nu.* 9. Si vero juravit rem graviter malam sine animo exequendi, unum tantum grave peccatum commisit contra juramentum.

Hic igitur adnotare oportet, melius esse (1) jurare rem venialiter malam cum animo exequendi, quam sine tali animo; e contra, pejus esse rem graviter malam jurare animo exequendi, quam sine illo. Hoc ultimum constat ex dictis, quia jurando rem graviter malam animo exequendi, duplex grave peccatum committitur, et unum tantum, si non adsit animus exequendi. Qui vero jurat rem venialiter malam sine animo exequendi, graviter peccat, quia in tali juramento deest veritas dicti, si vero animum habeat exequendi, solum duplex veniale peccatum committit. * Videatur Leur. *in* 2. *decret. tit.* 24. *q.* 776. *

R. IV. Peccat mortaliter, qui postquam juravit rem venialiter malam, seu contra consilia evangelica, vellet eam adimplere, eo quod ipsam juraverit, seu voverit; nam excusari non posset a quadam specie blasphemiae, seu superstitionis cultus indebiti, offerendo Deo aliquid, quod vel esset peccatum, vel contra ejus consilia. Solum saltem a gravi peccato excusari possent, qui ex ignorantia putarent exequenda hujusmodi juramenta. Suar. *l.* 3. *cap.* 19. *a n.* 6. Sanch. *l.* 3. *cap.* 4. *n.* 29. Tambur. *l.* 3. *cap.* 3. §. 3. *n.* 5. Qui igitur jurat vel rem malam, vel contra consilia evangelica, seu etiam indifferentem, non tenetur servare juramentum. Et quidem, si est de re mala patet, quia juramentum, quod in honorem Dei fit, non potest esse vinculum iniquitatis; si sit de re contra consilia evangelica non tenet, quia Deo non est accepta talis obligatio, sicut neque de re otiosa et vana, ut sequitur, quando quis jurat rem indifferentem.

R. V. Cum dictum sit juramentum comminatorium non differre a promissorio, nisi per comminationem poenae, eo modo discurrendum est de ipso, ac de promissorio. Si quis igitur animum non habeat exequendi poenam comminatam,

(1) Hoc est minus malum.

Digitized by Google

deficiet veritas de praesenti, et proinde semper dabitur peccatum mortale. Si vero quis injuste alteri poenam comminetur animo illam inferendi, duo peccata committet, unum perjurii contra justitiam juramenti, alterum vindictae propter animum alteri malum faciendi. Si vero juramentum de poena infligenda erat de poena justa, nec majoris boni impeditiva, tunc est executioni mandanda, et si expediret illam exequi, vel ad Dei obsequium, vel ad non exiguum alicujus bonum, omitti non posset sine culpa gravi. Sanch. *l.* 3. *c.* 9. *n.* 16. Sayr. *l.* 5. *c.* 5. *n.* 12. Verum tamen est multoties excusari ab exequutione, qui alteri poenam comminatus est, vel quia id fecit animo vindictae, cum tunc juramentum non sit de re bona; vel quia emendatus est ille, cui poena fuit comminata, aut veniam petiit; vel quia gravia scandala orirentur ex punitione. Hujusmodi proinde juramenta facta reputantur sub tacita conditione, si non cesset causa punitionis, si punitio futura sit necessaria, si graviter non turbetur pax domestica, seu alia non mediocria scandala non sint oritura etc.

Q. VI. Quando desit judicium in juramento; et quale peccatum sit illius defectus.

R. I. Si juramentum non fiat cum debita et prudenti consideratione, ita ut Deus adducatur in testem temere, et sine necessitate, tunc dicitur juramento deesse judicium.

R. II. Solus defectus judicii non censetur culpam venialem excedere (1), si enim alias cum justitia et veritate Deus in testem invocetur, non videtur ipsi fieri gravis irreverentia, dum ejus nomen invocetur absque necessitate. Ita communiter theologi.

Regulae in praxi observandae.

I. Cum veritas, quae exposcitur in juramento, debeat esse moraliter certa in mente jurantis, sequitur, esse perjurum illum, qui rem sibi dubiam pro certa affirmat. Item esse in statu peccati mortalis illum, qui habet consuetudinem jurandi sine cautela et sufficienti advertentia, an verum, vel falsum sit id quod jurat; iste enim est in conti-

(1) Modo absit contemptus, scandalum, et periculum pejerandi, quae omnes circumstantiae, vel saltem una ex eis reperitur in iis, qui jurandi etiam sine necessitate, vel utilitate consuetudinem retinent: ex quibus apertissime colligitur graviter peccare illum, qui sine necessitate, vel utilitate jurandi habet consuetudinem: ita communis fert theologorum sententia.

Digitized by Google

nuo morali proximo periculo jurandi id, quod illi non est moraliter certum. Neque refert, quod, quando jurat ex consuetudine, non advertat se jurare id, quod sibi non est certum moraliter; licet enim non peccet, quando jurat propter defectum cognitionis et advertentiae, peccat in hoc, quod advertat, se habere pravam consuetudinem jurandi sine sufficienti cognitione veritatis, et nihilominus non curat a se hanc consuetudinem amovere, adeoque et fit reus perjurii ex dictis *tr.* 1. *quaest.* 2. *cap.* 2. Idem dicas, si non extirpetur consuetudo, quam habet quis jurandi, absque eo quod advertat, se jurare, nec ne; nam non minus se exponit periculo jurandi sine sufficienti veritatis certitudine, qui habet consuetudinem jurandi, absque eo quod sufficienter advertat, an verum vel falsum sit id, quod jurat, ac qui habet pravam consuetudinem jurandi, non advertens, an juret, nec ne. Hujusmodi proinde pravas consuetudines sedulo curet confessarius a poenitentibus removere, etiam differendo absolutionem, quotiescumque reputaverit, talem dilationem conducere posse ad emendationem consequendam. Vel etiam imponat aliquam poenitentiam medicinalem pro consuetudine extirpanda, qualis esset lingua terram lambere, quoties ex consuetudine jurat, non sufficienter advertendo ad veritatem; vel jurat non advertendo ad juramentum. Conducet etiam ad emendationem, si obliget ad aliquam orationem, vel eleemosynam, quoties ex prava consuetudine reincidat.

II. Cum ad veritatem necessariam in juramento extra judicium facto, satis sit moralis certitudo, poterit quis extra judicium jurare rem, quam audivit a persona gravi et omni fide digna; tunc enim habet moralem certitudinem. Secus dicendum ex dictis, si juramentum faciendum sit in judicio; unde qui audivit ab aliquo omni fide digno se habere aliquod creditum sibi denegatum ab iniquo debitore, non potest in judicio esse testis talis crediti; nam judex non interrogat de certitudine morali, sed de certitudine scientiae.

III. Eo quia ad veritatem juramento asserendam sufficiat verba verificari secundum usitatum modum loquendi, bene poterit e. g. praeceptor juramento affirmare, aliquem ex discipulis suam scholam toto anno frequentasse, si id praestitit pro majori parte temporis quo habentur lectiones; nam hoc est moraliter, et secundum communem modum loquendi toto anno frequentasse. Secus dicendum, si discipulus pro majori parte anni abfuit a schola.

IV. Quia justitia exposcit, ut juramentum sit de re bona et licita, adinvenire quoque erit defectum justitiae in juramento assertorio, quando assumitur ut medium, et instrumentum ad finem pravum. Quamvis igitur, sicut non est malum mala cognoscere sic possit non esse malum mala testificari, ut si juramento quis testificetur, fuisse patratum homicidium, furtum etc. nihilominus malum consurgere potest, si confirmando juramento rem iniquam, tale juramentum serviret ut medium et instrumentum iniquitatis ipsius, qui jurat; exemplum sit in eo, qui confirmat juramento crimen verum, sed occultum sui proximi, ut dixi cap. antecedente. Animadvertere proinde debet doctus confessarius, tunc poenitentem dupliciter peccare.

V. Cum dictum sit, neque juramenta de rebus indifferentibus esse obligatoria, facile erit confessario discernere, multoties dari inutilia juramenta, quae poenitens non tenetur exequi. Exemplum sit in eo qui juraret, se non transiturum per illam viam, non egressurum ad ambulandum, non iturum cum tali socio, non rediturum ad aliquam domum, non iturum ad aliquem invisendum, non sessurum tali loco, ante alios in aliquod cubiculum non ingressurum etc. Si enim hujusmodi juramenta ex aliquibus circumstantiis non sint bona, puta si quis juret, non rediturum ad aliquam domum, ut vitet peccatum; cum tunc nil referat, si exequantur, nullam pariunt obligationem.

Advertendum etiam est, non sufficere ut res indifferens jurata, postea per adventum alicujus circumstantiae fiat bona; si enim non fuit bona, quando fuit jurata, juramentum ab initio factum nullam parit obligationem. Ratio est quia *ex cap. Non firmatur de reg. jur. in* 6. non firmatur tractu temporis, quod ab initio de jure non subsistit; ac proinde cum juramentum de re indifferenti ab initio nullam pariat obligationem, neque ipsam pariet, quamvis postea ex aliqua circumstantia res indifferens evadat bona.

VI. Propter tacitas conditiones, quae includuntur in juramento comminatorio, plura in praxi observabit confessarius. Si quis, ut ulciscatur de suo inimico, poenam alias justam cum juramento comminetur, non debet id praestare in vi juramenti, cum fuerit de re mala. Si paterfamilias minitetur filio, servo etc. aliquam poenam, et id confirmet juramento, non debet eam adimplere, quamvis non minitatus fuerit animo vindictae, si fuerunt emendati. Idem dicas de praeceptore jurejurando minitante poenam discipulo negligenti. Pariter excusabitur maritus non puniens u-

xorem, ut jurejurando affirmavit, si graviter pax domestica turbetur, si veniam petat etc.

* Solent multoties nonnulli praecipue rudiores anxii evadere, quia tractu temporis comperiunt, vera non fuisse, quae juramento affirmarunt. Ad eorum anxietatem et scrupulos tollendos interroget confessarius an tempore juramenti praestiti optima fide crediderint vera; si enim ita se res habebat, nullo se pacto obstrinxerunt. Bene vero peccant illi, qui contra rem putatam falsam juramento affirmant, licet postea veram fuisse, comperiant. Ita Reiffenst. *theol. mor. tr.* 6. *dist.* 2. *addit.* 2. *post. n.* 30. ex Sabino Bononiensi *in luce morali tract.* 15. *n.* 19. *

* Solent quoque passim juramento affirmare mercatores, se non posse merces nisi tali pretio vendere, merces sibi pluris stare cum tamen utrumque rigorose loquendo sit falsum. Istos autem excusari facile posse a perjurio evincit ista ratio; quia nempe intelligunt se non posse cum honesto et mediocri lucro, nisi tali pretio vendere, et ita revera communiter accipiuntur eorum verba, et in pretio majori computant sumptus gabellae, conductionis apothecae, aliosque similes, qui juste venire possunt nomine pretii. Ita La Croix *lib.* 3. *p.* 1. *n.* 301. Verum reprehendendos esse, ac a talibus juramentis absterrendos suadet periculum; cui non raro se exponunt pejerandi. *

* Posset hic quaeri, an qui se non amplius lusuros juramento promiserunt, graviter peccent, si non obstante juramento ludant. Ratio dubitandi esse potest, quia non desunt putantes juramentum non ludendi absolute praestitum, utpote virtuti eutrapeliae adversans non obligare. Navar. *in man. cap.* 12. *n.* 11. Rodriq. *in summa tom.* 1. *cap.* 189. *n.* 10. Verum attendenda est mens ac intentio jurantis: Plerumque hujusmodi juramenta praestantur ad vitandam magnam pecuniae et temporis jacturam, ad effugienda jurgia, rixas, ad cohibendam magnam ludendi inclinationem, tunc autem peccare non putarem si ludus sit moderatus et honestus ob justam animi relaxationem assumptus; quia ex tali ludo moderato et honesto illa mala oriri non solent: in isto tamen casu pensare non desinat confessarius qualitates jurantis; si enim pauper sit, filios habeat, aut labore manuum victum sibi, ac familiae quaeritare coactus, modica etiam pecuniae quantitas periculo perdendi exposita sufficiens erit ad peccatum grave perjurii patrandum; si naturae ad iracundiam proclivioris, etiam ludus moderatus vetitus

pronunciandus, cum et in ipso jurgiorum, ac rixarum periculum facile subire experientia docet. Si vero assumatur juramentum ad vitandum ludum ex fine perfectiori carendi ludi delectatione, ut sic ad graviora negocia pertractanda, divinis rebus vacandum quis se promptiorem redderet, tunc etiam moderatus ludus ultra duas horas ad grave peccatum sufficeret, etiamsi modica pecuniae quantitas poneretur. Palaus *loc cit. p.* 7. §. 1. Sanch. *de matr. lib.* 1. *disp.* 4. *et in decalog. lib.* 3. *cap.* 18. *n.* 3. *

CAPUT III.

De obligatione juramenti; ubi etiam examinantur diversorum juramentorum obligationes.

Q I. Quanta sit obligatio juramenti promissorii.

R. Quamvis ex dictis in superiori capite apparere satis possit quanta sit juramenti obligatio, et in quibus casibus teneamur illud observare, nihilominus de illius obligatione specialia duxi instituere quaesita, ut multa suboscura explicanda assumam. Dupliciter igitur fieri potest juramentum promissorium. Primo, promittendo aliquid Deo in ipsius honorem, ac deinde talem promissionem firmando mediante juramento. Secundo, promittendo homini in ejus commodum et utilitatem, addito juramento ad firmandam promissionem.

Si primo modo quis promittat aliquid in Dei honorem, duplicem contrahit obligationem, unam voti, quia scilicet Deo aliquid promisit in ipsius honorem, alteram juramenti, quia scilicet juramento firmavit id, quod Deo promisit. Hinc si quod promisit non servet, duplex committit peccatum, unum adversus votum, alterum adversus juramentum. Quia autem hujusmodi juramento utimur ad dandam voto majorem firmitatem, consequens est regulandum esse ad instar voti; ac proinde non obligare, si sit de re impeditiva majoris boni, seu indifferenti; et multo magis si contra consilia evangelica, ut dictum est cap. praecedenti: *Si quis jurat*, ait D. Thom. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 2. *se non facturum aliquod melius bonum, quod tamen facere non tenetur, peccat quidem jurando, in quantum ponit obicem Spiritui S. qui est boni propositi inspirator, non tamen peccat, juramenta servando, sed multo melius faciet, si non servet.* * S. Thomam sequuntur communiter DD. quos affert Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 9. *nu.* 11. praesertim Sylv. *in cit. loc. d. Thomae.* *

Si promissio facta fuit homini, et juramento firmata, tunc pariter duplex consurgit obligatio, una ratione juramenti, altera ratione justitiae seu fidelitatis, postquam homo, cui facta fuit, illam acceptavit. D. Th. 2. 2: *q.* 89. *a.* 7. *ad* 3. Ad inducendam autem obligationem ex hujusmodi juramento satis est, si servari possit absque peccato, cum nunquam juramentum vinculum esse possit iniquitatis: *cap. Quanto de jurejur.* At nil refert, rem juratam esse impeditivam melioris boni; nam ideo promissio facta Deo non obligat, si majus bonum impediat, quia Deus illam non acceptat, sicut etiam si sit de re otiosa. Homo autem acceptat promissionem etiam impeditivam melioris boni, si cedat in sui commodum et utilitatem; ac proinde talis promissio facta homini, et in ipsius favorem juramento firmata, semper observanda est, quotiescumque servari possit sine peccato. Hinc obligant in conscientia sponsalia jurata, quamvis melius bonum impediant, scilicet coelibatum. Less. *l.* 2. *c.* 42. *d.* 4. *n.* 20. Sanch. *l.* 3. *c.* 9. *n.* 19. Palaus *tr.* 14. *d.* 2. *p.* 6. *n.* 4.

Neque refert, quod quando factum fuit juramentum, aliqua adfuerit circumstantia peccaminosa, ut si quis jurejurando promittat meretrici mercedem sui corporis; nam adhuc postea servandum est juramentum, si supposita culpa, adimpleri possit res jurata absque peccato: *cap. Etsi Christus de jurejur. can. Movet* 22. *qu.* 1. adeoque qui peccavit, tenetur dare mercedem meretrici. Sanchez *n.* 22. Suar. *de juram. l.* 2. *cap.* 24. *a n.* 2. Hac ratione quamplures sustinent, validum esse juramentum factum ab amasio concubinae aliam mulierem non cognoscendi, quia, inquiunt, servari potest sine peccato. * Sanch. *loc. cit. cap.* 15. *n.* 17. Videantur etiam dicenda inferius *tr.* 14. *q.* 3. *cap.* 5. *in fin.* ubi ex hac ratione dicetur, quod promissio solvendi usuras juramento firmata explenda est, quod etiam de pacto legis commissoriae jurato valet. * Verum nunquam putarem tale juramentum validum; si etenim invalidum est juramentum quod est vinculum iniquitatis, et invalidum est judicandum juramentum assumptum, ut medium perseverandi in peccato, tale autem constat in praxi esse praefatum juramentum; nam ideo fit, ut inter eos constans, et firma sit perversa amicitia. Fagund. *l.* 2. *cap.* 24. *n.* 19. Diana *part.* 9. *tr.* 8. *miscell.* 3. *resol.* 9.

Notandum pariter, quod si res jurata sit partim licita, partim illicita, observanda omnino est, qua parte est licita:

nam quando obligatio est divisibilis, per hoc quod una pars servari non possit, non proinde cessat alterius partis obligatio, juxta illam regulam juris: *Utile per inutile non vitiatur*: *cap. Utile in* 6.

* Q. II. An major sit obligatio juramenti, quam voti.

R. Si loquamur de juramento assertorio, major est ipsius obligatio, quam voti; si enim quis tali juramento falsum affirmet, idem facit ac protestari Deum esse mendacem neque enim stat, velle Deum esse testem falsitatis, nisi mendax sit. Si vero votum nôn servetur, ita agens non protestatur, Deum esse infidelem, sed ipse fit Deo infidelis, cum non servet quod illi promisit. Si vero sermo sit de juramento promissorio, videtur votum majorem parere obligationem, quam tale juramentum. Ratio est, quia in voto promissio fit ipsi Deo, et in juramento promissorio fit homini, quamvis invocetur Deus quasi fidejussor factae promissionis, ut supra dictum est; major autem consurgere videtur obligatio ex promissione ipsi Deo facta, quam ex promissione facta homini, quamvis invocatione divini nominis firmata. D. Th. 2. 2. *q*. 89. *a*. 8. * Palaus *p*. 1. *num*. 5. *

Q. III. Qualis sit obligatio juramenti metu extorti.

R. Quaestio esse non potest de juramento facto ex metu sed sine consensu et intentione jurandi; nam tunc certum est, ita jurantem non teneri in vim juramenti, cum nullum fuerit, quomodo autem peccet jurans sine animo jurandi, videbimus infra. Procedit ergo de eo, qui ex metu habuit veram jurandi voluntatem, et suppono, metum non esse levem, sed vere cadentem in virum constantem, et injuste incussum. His suppositis.

Dicendum est, juramentum, vi et metu gravi etiam injuste incusso factum, obligationem inducere dummodo absque animae dispendio possit servari. Ita pluribus canonibus decisum videre possumus, cum saepe dicant, juramentum esse servandum, semper cum servari possit absque salutis dispendio, id est, absque peccato: *cap. Si vero* 8. *de jurejurando*, *cap. Cum contingat*, *cap. Verum* 15. *eod. tit. c. Ad audientiam* 4. *de iis, quae vi metusve etc.* Idem docet s. Thom. 2. 2. *q*. 89. *a*. 7. *ad* 3. ubi haec habet. *In juramento quod quis coactus fecit, duplex est obligatio: una quidem, qua obligatur homini, cui aliquid promittit, et talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit, hoc meretur, quod ei promissio non servetur. Alia*

autem est obligatio, qua quis Deo obligatur, ut impleat quod per nomen ejus promisit: et talis obligatio non tollitur in foro conscientiae, quia magis debet damnum temporale sustinere, quam juramentum violare; potest tamen repetere quod solvit. Cum jure igitur naturae teneamur efficere, ut verum sit quod juramus, ne faciamus Deum testem falsi, potius subire debemus quodcumque temporale incommodum, quam juramentum non servare. * D. Thomae adstipulantur Navar. *cap.* 12. *n.* 14. Covar. *de sponsal. p.* 2. *cap.* 3. §. 5. *n.* 5. *de pactis p.* 3. §. 4. *n.* 2. *et variar. lib.* 1. *cap.* 4. *n.* 7. Molin. *de just. disp.* 149. *num.* 4. Sanch. *de matrim. lib.* 4. *disp.* 20. *n.* 4. *et in decalog. lib.* 3. *cap.* 11. *n.* 14. *et* 15. et alii apud Leur. *in* 2. *decret. tit* 24. *q.* 778.*

Hinc qui tenent, votum ex gravi et injusto metu factum, nullam parere obligationem, dicunt, inter votum et juramentum hoc esse discrimen, quod votum ex supradicto metu factum irritatur ab ecclesia: *cap.* 1. *de his, quae vi etc.* non vero juramentum. Id autem ecclesiam praestitisse dicunt, quia vota raro emittuntur, juramenta vero frequenter; unde si daretur locus, ut ex metu probarentur nullius obligationis, daretur occasio jurantibus ab obligatione juramenti se eximere, protestando, se ex metu jurasse. Abbas *in cap. Si vero de jurejur.* Unicum est in his juramentis remedium, si nempe a legitimo Superiore petatur dispensatio, ut communiter docent theologi, et Glossa *in cap. Cum contingat etc.*

Q. IV. An sit obligatorium juramentum dolo, et errore praestitum.

R. I. Si dolus, vel error fuerint circa substantiam rei promissae juramento, tale juramentum non est obligatorium, vel error fuerit antecedens, id est, dans causam promissioni juratae, vel concomitans. Ratio primae partis hujus responsionis est, quia juramentum non potest obligare ultra voluntatem et mentem jurantis, ut ex se patet, et habetur *cap. Veniens de jurejur.* Si autem error fuit antecedens, et circa substantiam, jam qui juravit non habuit voluntatem et intentionem dandi rem juramento promissam, ac proinde nulla vere dari potuit obligatio. Exemplum sit in eo, qui juravit dare aliquid, quod putabat vitrum, ignorans esse gemmam; iste dicitur jurasse ex errore antecedenti, quia non habuit voluntatem dandi gemmam, sed vitrum.

Digitized by Google

Secunda etiam pars responsionis exinde probatur, quia etiamsi error fuerit concomitans, hoc est, etiamsi jurans taliter fuisset dispositus, ut si cognovisset esse gemmam, dedisset, adhuc nihilominus errando circa substantiam, non habuit voluntatem dandi gemmam, sed vitrum; adeoque, cognito errore, non tenetur in vi juramenti promissorii. Aliud igitur est, quod si cognovisset gemmam, adhuc voluisset illam dare; aliud, quod hic et nunc habuerit voluntatem dandi. Si error fuit concomitans, utique habuisset voluntatem dandi, sed de facto, cum error fuerit circa substantiam, illam voluntatem non habuit, et solum habuit voluntatem dandi vitrum. Bonac. *disp.* 4. *qu.* 1. *punct.* 8. *num.* 3. Palaus *disp.* 2. *p.* 5. *n.* 6.

R. II. Error circa qualitatem rei juramento promissae ex aliquibus reddit multoties juramentum nullius valoris. Ratio illorum est, quia videtur in promissione semper haec tacita includi conditio, quod scilicet nemo intelligat se obligare, si in promittendo fuerit graviter deceptus; unde et juramentum promissioni adjectum sub tali conditione censetur emissum. Si ergo circa qualitatem rei error talis sit, ut jurans fuerit graviter deceptus, non tenetur ex ipsis stare juramento; quia non adimpleta fuit conditio, sub qua ex natura rei se intellexit obligare, secus si leviter fuit deceptus. Tambur. *lib.* 3. *cap.* 3. §. 5. *num.* 2. Bon. *num.* 5. At magis communiter dicitur, errorem circa qualitatem nunquam reddere irritam promissionem, et contractum, nisi consensus praestitus sit dependenter ab ea qualitate, bene vero esse resciudibilem, quoties detur gravis deceptio. Vide quae dicam *tract.* 14. *qu.* 1. *cap. unic. quaes.* 5.

Q. V. Quandonam juramentum confirmet contractus alias invalidos.

R. I. Quamvis istud quaesitum examinari soleat a theologis in *tractatu de contract.* nihilominus non abs re putavi et illud hic breviter explicare. Et suppono, nunquam juramentum confirmare posse contractus de re quae absque peccato adimpleri non potest; neque enim, ut dicitur *reg.* 58. *jur. in* 6. *est obligatorium contra bonos mores praestitum juramentum;* nec potest esse vinculum iniquitatis, ut habetur *cap. Quanto* 18. *de jurejur.* Item suppono, juramento aliquando confirmari contractus alias de jure nullos: *cap. Quamvis pactum de pactis in* 6. *cap. Cum contingat de jurejur. cap. Licet eod. tit. in* 6. Et quamvis juxta *reg.* 64. *jur. in* 6. dicatur, habenda esse pro infectis, quae fiunt contra jus,

id intelligendum vel de iis, quae fiunt contra jus respiciens publicum favnrem, vel nòn solum prohibens, sed etiam annullans quod alias quomodocumque factum sit: jus autem ex citatis juribus non solum non annullat, sed convalidat quaedam, quae nulla essent, si non accessisset juramentum.

R. II. Si contractus invalidetur a jure ob utilitatem privatam, tunc confirmatur juramento, quoties creditor accipere possit rem juramento promissam sine peccato. Hujusmodi responsio colligi potest *ex cap. Quamvis pactum de pactis in* 6. *ex cap. Cum contingat* 28. *de jurejur. cap. Licet eod. tit. in* 6. *et Authent. Sacramenta puberum. C. si advers. vendit.* Ratio est ea, quia unusquisque juri suo renunciare potest: *cap. Si diligenti de for. compet.* unde si lex irritavit contractum in favorem contrahentis, jam si jurans renunciet tali favori sibi facto a lege, contractus obligabit secundum suam naturalem et primordialem institutionem. Ut autem jurans intelligatur tali favori renunciare, non satis est, si habeat juramentum assertorium de facienda hic et nunc aliqua re a lege prohibita, sed etiam habere debet juramentum promissorium se nunquam revocaturum, quod hic et nunc praestat; alias nunquam intelligeretur renunciasse beneficio sibi facto a lege.

Dixi in responsione, praefatas promissiones, seu contractus confirmari juramento quoties creditor accipere possit rem promissam sine peccato; nunquam enim est obligatorium, quod fieri non potest absque culpa, etiam ab uno tantum ex contrahentibus. Id significare volunt theologi, dum dicunt, contractus ob privatam utilitatem jure invalidos, firmari juramento quoties in creditore non sit turpitudo. Glossa *fin. in cap. Quamvis pactum* 2. *de pactis in* 6. *et ibi* Barb. *n.* 4. Sanch. *l.* 3. *in decal. cap.* 9. *n.* 35. In tali proinde casu quamvis jurans servare teneatur quod promisit ex vi juramenti, si illud adimplere possit sine peccato, ut dum promisit juramento solvere usuras usurario, non tamen servare tenetur promissum ex vi contractus.

R. III. Si contractus invalidentur a jure ob publicam utilitatem, nullatenus firmantur juramento. Ita habetur *leg. jus publicum ff. de pactis*, et patet ratione quia quamvis unusquisque proprio favori et utilitati privatae renunciare possit, nullatenus renunciare potest publico favori, vel cedere juri communi; nam tale jus est penes communitatem ac proinde semper talis contractus ex dispositione legis erit invalidus. Immo neque ulla consurget obligatio ex adje-

cto juramento; nam quod officit publico bono semper malum est, et per consequens nunquam verificabitur, ex vi juramenti aliquem praestare debere, quod est in praejudicium publici boni. Sanch. *cit. n.* 34. et communiter canonistae *in cap. Si diligenti* 12. *de for. compet. et cap. Contingit interdum* 36. *de sent. excom.* quibus juribus manifeste sancitur pactis et juramentis privatorum renunciari non posse juri publico

Ex dictis sequitur, validum esse juramentum non solum contra legem permittentem, sed etiam contra legem praecipientem, seu prohibentem, quoties illarum transgressio non sit peccaminosa, et contra bonum publicum. Illae autem leges reputantur non obligare sub peccato, quae principaliter respiciunt bonum, et favorem privatorum; nam ipsae leges, ut dixi supra *ex cap. Si diligenti de for. comp.* permittunt unumquemque juri suo renunciare. * Videantur Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 9. Barbos. *in cap. Cum contingat de jurejur.* Laym. *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. et alii quamplures ap. Reiffenst. *in* 2. *decret. tit.* 24. *a n.* 90. *ad* 100. *

Q. VI. An obliget juramentum contra aliud juramentum.

R. Quamvis juramentum factum de materia opposità priori juramento non sit validum, validae tamen possunt esse dispositiones factae contra prius juramentum. Quod juramentum factum contra prius juramentum nullatenus sit obligatorium, patet *ex cap. Intellecto de jurejur. cap. Licet eod. tit. in* 6. *et cap. Quidam de conversione conjug.* Ratio autem est, quia juramentum de re opposita priori juramento est de re illicita; neque enim servari potest secundum juramentum sine violatione prioris, quod non esse potest sine peccato. Nihilominus dispositiones factae contra prius juramentum sustinentur. Ratio est, quia quamvis jurans ponat se in tali statu, ut licite operari non valeat contra juramentum, attamen ratione juramenti non expoliatur potestate faciendi actum, quem alias facere poterat, ut etiam habetur *l. Si quis in principio testamenti v. Nemo ff. de legat.* si vero retinet potestatem faciendi actum, consequens est, valide fieri. Lugo *de just. disp.* 22. *n.* 216. * Suar. *l. c. cap.* 19. *n.* 6. Bonac. *in decal. disp.* 4. *q.* 1. *p.* 6. *n.* 2. Sanch. *lib.* 3. *c.* 17. *n.* 17. *

Q. VII. An obligatio juramenti transeat ad haeredes.

R. I. Obligatio juramenti facti in utilitatem hominis non transit ad haeredes. Si vero sit confirmatorium promissionis

ab altero acceptatae, tunc obligatio solvendi promissum transit ad haeredes. Ratio primae partis est, quia obligatio, quae ex virtute religionis proprie consurgit ex juràmento est vinculum, quod persôna jurans ex propria voluntate sibi imponit; unde cum sit vinculum personale, solum afficit illam personam; quae se voluit voluntarie obligare; adeoque hujusmodi vinculum transire non potest ad haeredes. Si vero tale juramentum confirmet promissionem alteri factam, et ab ipso acceptatam, tunc obligatio transit ad haeredes; eo ipso etenim quod ille, cui aliquid promissum est, illud acceptavit, jam habet jus ad rem in id, quod acceptavit, et proinde potest compellere successores ad illud tradendum. Hinc hujusmodi promissiones parere actionem in utroque foro tam civili quam canonico tradit D. Thom. 2. 2. *q.* 98. *art.* 2. *ad* 4. Laym. *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 20. *n.* 2. 3. *et* 5. Sanch. *in decal. lib.* 3. *cap.* 13. *n.* 1. *et seqq.* Reiffenst. *in* 2. *decret. tit.* 24. *n.* 103. et habetur *ex cap.* 1. *de pactis l. Ut jurisjurandi ff. de operis libertor:* * Haec autem locum habent etiamsi non fuerit expressum, dummodo tamen contrarium non sit cautum. *l. Veteri c. de contrahenda stipulat. et l. Si pactum ff. de probat.* *

R. II. Jurameuti realis obligatio, soli Deo facti, transit ad haeredes, etiamsi a nullo homine tale juramentum fuerit acceptatum. Ratio est, quia eo quod aliquis e. g. juraverit Deo, se in ipsius honorem daturum aliquam eleemosynam pauperibus, vult se non homini, sed ipsi Deo obligare, et imponere tale onus suis rebus; unde etiam nulla interveniente hominis acceptatione, jam contrahit, ut dicitur de votis realibus, istud debitum reale cum Deo. Sicut igitur haeres tenetur solvere alia debita, et onera realia defuncti, ita et quod defunctus juramento promisit. Palaus *t.* 14. *d.* 2. *p.* 11. *n.* 1.

R. III. Quamvis obligatio juramenti facti in hominis utilitatem afficiat solum jurantem, et non transeat ad haeredes, eo modo quo dictum est in prima responsione; nihilominus ex parte illius, cui aliquid juratur, transit ad ejus successores. Ratio est, quia quamvis juramentum sit personale ex parte jurantis, dicitur nihilominus reale ex parte illius, cui aliquid juratur; et ita transmittere potest jus a se acquisitum in vim praestiti juramenti ad suos successores. Scaccia *l.* 2. *de judic. c.* 2. *n.* 103. Sanch. *cit. nu.* 6. Hinc habemus *cap. Veritatis de jurejur.* vassallum, qui superiori juravit fidelitatem et reverentiam, teneri et ipsam praestare

Digitized by Google

successori, propter jus ab antecessore in ipsum transfusum. Idem habetur *l. Si pactum ff. de probat.*

Regulae in praxi observandae.

I. Cum promissio juramento firmata, facta homini, obliget, etiamsi non fuerit de meliori bono, quotiescumque tamen fuerit acceptata, consequens est, non satisfacere hujusmodi promissioni, qui vellet illam in opus melius commutare. Ita qui jurasset dare Petro decem aureos, non satisfaceret suae obligationi, si vellet dare centum in eleemosynam pauperibus.

II. Quia juramentum promissorium non obligat, cum servari non possit absque peccato, probabilius docent theologi, non dari obligationem adimplendi promissionem prodigam; cum non possit executioni mandari saltem sine peccato veniali. Si vero res promissa sit partibilis, adimplenda erit in ea quantitate, in qua nulla est prodigalitas. Hinc dicunt, quod qui promisit meretrici, cum qua peccavit, summam excedentem, non tenetur eam totam dare.

Pariter ex eodem fundamento dicunt theologi, non teneri ad servandum secretum, qui juravit, non revelaturum aliquam artem, seu remedium ad curandum aliquem morbum. Utique, usquedum qui sciunt illam artem vel remedium, possunt per se ipsos bono communi providere, pariter possunt silere, et servare secretum: at debent curare, ut post ipsorum vitam illius artis, seu remedii notitia non deperdatur; quia tunc servare secretum esset apertissime contra charitatem.

III. Quia multoties diximus, promissionem acceptatam adimplendam esse, secus non acceptatam, quamvis juramentum accesserit, observare debet confessarius, hanc doctrinam toties apud theologos insinuatam valere solummodo, quando juramentum cadit super observantiam promissionis. Notandum igitur est, quod jurans et potest jurare, se promissionem servaturum, et potest absolute jurare se daturum, quo casu non respicit promissionem rei, sed executionem. Si juramentum fuit de servanda promissione, non consurgit obligatio, usquedum non fuerit acceptata; nam juramentum erat ad inducendam promissionem, si contingat promissionem acceptari. Dum proinde promissio vel non fuit insinuata, cui facta est, vel fuit revocata, vel non fuit acceptata, vel, si postquam fuit acceptata, fuit legitime sublata, nulla consurgit juramenti obligatio. Si vero juramen-

tum fuit de re absolute danda, adeoque respiciebat immediate executionem rei, tunc etiam ante acceptationem servandum est juramentum; quia interpositum est divinum testimonium pro futuritione rei, et postulat ejus reverentia, ut adimpleatur. Quod si ille, in cujus favorem factum est tale juramentum, rem illi ex juramento dandam recuset, tunc qui juravit aliquam rem illi dare, liber erit ab observando juramento; semper enim intelligitur se obligare ad aliquam rem dandam, quoties non recusetur. Quomodo vero juramentum cadat in observantiam promissionis, vel potius in rei executionem, resciendum est ex intentione jurantis.

IV. Eo quod juramentum metu extortum, semper, cum adfuit intentio jurandi, servandum sit, bene inferunt theologi, solvendas esse usuras promissas cum juramento ex mutuo, quamvis enim usurarius eas recipere non possit absque peccato. bene qui juravit solvere potest absque peccato. Id etiam decisum habetur *cap. Debitores de jurejur.* Idem dicendum de pecunia promissa a viatore cum juramento latronibus, ut illum liberum relinquant. Si vero jurasset, illos judici se non denunciaturum, non teneretur stare juramento, quoties valde essent perniciosi, vel viator a judice interrogaretur legitime; tunc enim juramentum fuisset de re illicita, adeoque nullatenus servandum. Stante autem quod, secluso juramento, nulla sit obligatio illos denunciandi, tunc servandum est additum juramentum; quia servari posset absque peccato.

Ex doctrina in superioribus stabilita deducunt theologi pro praxi, quandonam teneatur ad carcerem redire, qui juramento affirmavit, se ad carcerem rediturum. Et quidem, si carcer sit justus, communis sententia est redire debere etiam cum vitae discrimine; supposita etenim justa causa, vel sententia mortis, non habet hujusmodi reus jus formatum ad vitam conservandam, adeoque juramentum servari potest absque peccato. Plures vero theologi docent, non servandum hujusmodi juramentum, si carceratus illud fecerit ad evadendam injustam mortem, quia tunc juramentum fuit de re temeraria, et contra jus naturae; cum temerarium sit se injustae morti offerre, et insuper contra legem naturae, qua unusquisque tenetur vitam suam conservare. Id tamen verum non esset, quoties ad carcerem non redeundo, scandalum, seu injuria oriretur contra christianam religionem; ut si captivus, praestito apud Turcas juramento redeundi ad suam captivitatem, non redeundo occasionem ipsis praeberet cre-

dendi, apud nos religionem juramenti parvipendi. Caeterum non desunt theologi universaliter affirmantes, eum debere ad carcerem redire, quoties juravit se rediturum, etiamsi juraverit ad mortem injustam evadendam; dicunt etenim juramentum esse causam gravissimam illum excusantem, ne temere dicatur exponere vitam: quandoquidem eam exponeret ob reverentiam facti juramenti. Illud tamen certum est, quod si quando exivit de injusto carcere, et juravit se rediturum, non praevidit se injuste damnandum ad mortem, tunc non tenetur redire; quia censetur se obligasse, non superveniente aliqua re notabili.

V. Quia juramentum confirmat contractus, quando invalidantur a jure ob particulare bonum jurantis, ideo debet confessarius advertere, tunc non adimplentem juramentum duo committere peccata; nempe contra religionem ratione violati juramenti et contra justitiam ratione contractus, qui fuit ratione juramenti confirmatus. Hinc si filia juravit, se non redituram ad bona paterna, contenta dote sibi a patre assignata: si minor cum juramento contractum celebraverit absque tutoris auctoritate: si filiusfamilias mutuo acceperit pecunias, juramento renuncians beneficio senatus consulti Macedoniani: si mulier fidejussit, juramento renuncians privilegio senatus consulti Vellejani: si inquam omnes isti non servaverint, quod juramento promiserunt, dupliciter peccant, scilicet contra juramentum, et contra justitiam; cum non servent contractum, qui accedente juramento convalidatur, utpote qui principaliter erat irritatus ob ipsorum privatam utilitatem. Videnda tamen quae dicam in tractatu de justitia et jure.

* Supradictis addendum est juramentum praestitum de non revocando testamento, licet enim promissio illius non revocandi irrita sit, quia liberam de bonis suis disponendi libertatem aufert. *l. ult. C. de pactis*, accedente tamen juramento, non potest illud revocari absque perjurii culpa. Covar. *de testament. p.* 2. *rubric.* 52. Laym. *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. cum communi aliorum. Alienatio pariter rerum dotalium facta a viro cum uxoris consensu, vel ab uxore viro annuente non substinetur juxta *l. Julianus ff. de fund. dotal. Auth. Sive a me C. ad S. C. Vellejan.* Si tamen mulier juramento confirmet sine vi, et dolo, illa erit valida, et observanda: *cit. cap. Cum contingat*, ibique gloss. *v. Debent*, Barbosa *ibid. n.* 2. Gutierex *de juram. confirmat. cap.* 1. *per tot.* *

* Hic autem advertendum pro renunciatione facta a muliere in ditione serenissimae Reipublicae privilegio S. C. Vellejani etiam juramento firmata, quod disponit statutum Lucense *lib. 2. cap. 39.*, quodque fusius traditur inferius *tract. 14. q. 10. cap. 2. in reg. practicis*.*

Semper tamen advertendum, non debere esse in creditore turpitudinem, seu accipere posse sine peccato id, quod sibi promissum est; nam tunc nullatenus convalidaretur contractus, et qui juravit, tenetur solvere ex vi solius juramenti, quando tamen illud adimplere posset sine peccato. Sic ex vi solum juramenti tenetur solvere usuras, qui illas juramento promisit ratione mutui accepti; sicut etiam qui pecuniam juramento promisit grassatoribus. Removeri autem potest etiam haec obligatio, petendo juramenti dispensationem. Haec tamen dispensatio, seu relaxatio juramenti nec juste peti aut dari potest, si juramento firmetur contractus, quia scilicet nulla est turpitudo in recipiente; nam tunc nulla intervenit justa causa vel petendi, vel concedendi relaxationem.

VI. Quia juramentum factum in hominis favorem, et ab illo acceptatum, est adimplendum ab haeredibus jurantis, hinc fit, etiam haeredes illius, cui aliquid promissum est, habere jus, ut sibi solvatur res juramento promissa. Hoc autem jus non est in illis praecise vi juramenti facti a defuncto; nam obligatio juramenti est personalis, sed vi realis obligationis contractae a defuncto, quatenus alter acceptando juratam promissionem, acquisivit jus in rem promissam, quod jus transmittere potuit ad suos haeredes. Quod si acceptatio illius, cui aliquid juramento promissum est, nullum peperit jus, qualis esset acceptatio latronis, cui viator aliquid sub juramento promisit; nec aliquid exigere potest haeres acceptantis, utpote cum non possit habere jus majus ipso acceptante.

* Cum promissio juramento firmata debeat esse de re honesta ac licita, hinc est, quod si promissio sit de re solum venialiter mala, vel quae servari non possit sine peccato veniali, nullo modo est servanda; neque obligat juramentum; vergeret enim in Dei offensam, et saltem mediate in aeternae salutis dispendium, quatenus ad illud disponit: quod verum est etiamsi postea per aliquam supervenientem circumstantiam reddatur licita; cum tractu temporis convalescere non possit, quod ab initio fuit nullum ex notissima regula *in c. Non firmatur etc. de reg. jur. in 6.*

Digitized by Google

Hinc si quis post contracta sponsalia valida cum una ante eorum dissolutionem contrahat cum juramento cum alia, etiamsi postea illa prior moriatur, non tenetur secundam ducere; quia haec posteriora, utpote illicitum promissum continentia, irrita fuerunt; ita docent Sanch. *de matrim. lib.* 1. *disp.* 50. *n.* 6. Suar. *de relig. t.* 2. *lib.* 2. *cap.* 19. *de juram. nu.* 15. Alia etiam hujus rei exempla affert Layman. *lib.* 4. *tract.* 3. *cap.* 6. *n.* 4. Neque hujusmodi juramenta opus habent relaxatione, ita ut non deobligetur jurans, nisi accedat relaxatio habentis ad hoc facultatem; nam relaxatio vinculum supponit, quod non inducit juramentum de re etiam venialiter illicita. Sanch. *loc. cit. disp.* 32. *n.* 2. Palaus *tract.* 14. *disp.* 2. *p.* 6. *n.* 6. unde etiam propria auctoritate rescindi potest hujusmodi promissio juxta *can. In malis promissis caus.* 22. *q.* 4. His obstare videtur textus in *cap. Cum quidam de jurejur.* ubi Urbanus III. statuit, eos qui jurarunt non loqui patri, aut matri, neque illis subvenire, absolvendos esse ab illius juramenti observantia, cum illicitum sit. Juramentum ergo licet illicitum absolutione indiget. Sed citato capiti vel responderi potest cum Innocentio et Felino relatis a Covar. *de pact. p.* 2. *n.* 4. absolutionem in eo casu fuisse necessariam, quia potest quis sine peccato parentes non alloqui ac eis non subvenire, vel cum ipso Covar. Glossa, Hostiensi, Imola absolutionem requisitam ab Urbano non de jure, sed ad cautelam, vel denique et forsan melius cum Sanchez *in decalog. lib.* 3. *cap.* 9. *n.* 13. Suarez *lib.* 2. *cap.* 15. *n.* 6. Leur. *in* 2. *decret. tit.* 24. *q.* 768. Palao *loc. cit.* illud verbum *absolvendos* in illo textu positum esse pro absolutione declarativa nullitatis juramenti, non pro absolutione dissolutiva juramenti, qui loquendi modus saepe usurpatur in jure, ut constat ex Gloss. *in can. Audivimus caus.* 24. *q.* 1. Posset etiam dici cum Gonzal. in supradictum *cap. n.* 2. ideo Pontificem absolvendos decrevisse, quia absolutionem petierint, et eorum conscientiae quieti consulere voluisse. *

* Antequam firmas, ac validas pronunciet dispositiones factas contra prius juramentum, advertat confessarius an ex iis sint, quae irritantur a jure; sunt enim aliquae dispositiones, quae jure positivo sunt irritae, et totam suam vim a juramento repetunt, ut contingit in donatione inter virum et uxorem, in contractu minoris absque judicis et curatoris auctoritate, in alienatione rei dotalis, et in aliis suprarecensitis sub regula 5. In iis ergo secundum juramen-

tum factum contra primum non valet, sed est omnino irritum; quia actus hujusmodi est de re illicita, et hoc secundum juramentum esset vinculum iniquitatis, quod non potest fieri, prout superius dictum est. Sanch. *lib.* 6. *de matr. disp.* 13. *n.* 2. *et in decalog. lib.* 3. *cap.* 12. *nu.* 31. Laym. *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 8. *num.* 5. et alii apud Leur. *loc. cit. q.* 773. *in fin.* Si vero dispositiones contra prius juramentum factae ex iis sint, quae firmitatem a juramento non recipiant, neque a jure irritentur, tunc etiam factae contra prius juramentum sustinentur, licet graviter illicitae sint, et perjurii reum constituant praestantem. Unde qui juravit non venditurum domum, si postea vendat, venditio illicita quidem, sed tamen valida est, ita revocatio procuratoris, testamenti, votum factum contra juramentum non vovendi inconsulto confessario, matrimonium de praesenti, non obstantibus sponsalibus de futuro juratis cum alia, haec omnia et alia hujusmodi praestita contra prius juramentum valida sunt, quamvis illicita. Videantur DD. citati Bonac. *de contractibus disput.* 3. *q.* 1. *p.* 1. *num.* 10. *

CAPUT IV.

De juramento doloso, amphibologico, servandique statuta; et de regulis juramentum interpretandi.

Q. I. Quid dicendum de juramento, quo quis juravit sine animo jurandi, seu non se obligandi.

R. I. Nunquam licitum est jurare sine animo jurandi; quapropter Innoc. XI. sub *n.* 25. sequentem damnavit propositionem: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.* Ratio autem justae condemnationis ea potest esse, quod non stat jurare sine animo jurandi, quin saltem interveniat mendacium; sicut enim qui dicit *promitto* sine animo promittendi, mendax est, ita qui dicit *juro* sine animo jurandi, mendax est. Addendum, hujusmodi mendacium excusari non posse a culpa sacrilegii; semper etenim in ipso usurpatur nomen Dei in vanum, quod est contra religionem. Potest etiam demonstrari falsitas propositionis damnatae, eo quod finis juramenti est veritatis confirmatio, et finis controversiarum; unde si liceret simulate jurare, talis finis omnino frustraretur, quod non esset sine gravi reipublicae detrimento. * Ita tenent communiter DD. ap. Palaum *tr.* 14. *disp.* 1. *p.* 8. post praedictam propositionem damnatam. *

R. II. Jurare falsum sine animo jurandi est semper peccatum mortale. Ratio est, quia licet in tali sacramento non sit perjurium, nisi quoad verba, non vero quoad intentionem; nihilominus non videtur posse a gravi irreverentia excusari, qui Deum primam infallibilem veritatem apud audientes in testem falsitatis adduceret. Ita etiam qui blasphemat sine animo blasphemandi, nunquam excusatur a gravi injuria facta Deo, quia blasphemando externe videtur reputari dignus illo convicio. * Negare videtur Suarez *lib.* 3. *de juram. cap.* 17. et tantum veniale peccatum admittere, sed probabilius alii cum nostro Auctore affirmativam sententiam tuentur ex ratione allata; immo Verricelli *p.* 1. *q. moral. tract.* 1. *q.* 12. hoc punctum fuse discutiens tradit non probabilem, neque in conscientia tutam eam sententiam, quae peccatum mortale in materia levi non esse affirmaret jurare exterius falsum sine animo interno jurandi. *

R. III. Jurare verum sine animo jurandi est solum peccatum veniale, si id non fiat in judicio, sive contractu. Quod sit peccatum patet ex dictis, quia tale juramentum importat mendacium: quod vero sit solum peccatum veniale, exinde probatur, quia non fit Deo gravis injuria, cum ejus testimonium non afferatur in confirmationem falsitatis, sed veritatis, neque fit gravis injuria homini; suppono enim decipi sine ipsius gravi detrimento. Sanch. *l.* 3. *cap.* 6. * *n.* 9. *et* 10. Less. *de just. lib.* 2. *c.* 42. *dub.* 8. *n.* 42. Bonac. *disp.* 4. *q.* 1. *p.* 7. Palaus *disp.* 1. *p.* 8. *n.* 4. et alii communissime. Hoc admittere videntur etiam Antoin. *de virtut. relig. cap.* 4. *q.* 8. ubi peccatum mortale tantum agnoscit in hujusmodi juramento in contractibus et in judicio. Tournel. *de vir. relig. p.* 2. *cap.* 3. *conclus.* 4. * Dixi, si id non fiat in judicio, sive contractu. Si igitur fiat in judicio, ita jurans peccat graviter, quia transgreditur grave judicis praeceptum, quod non solum est de veritate dicenda, sed de ea dicenda sub divino testimonio; unde si non habeat animum jurandi, sive invocandi divinum testimonium, non servat tale praeceptum obligans sub gravi. Si vero fiat in contractu, decipiuntur contrahentes, cum intelligant illum se obligare ad verum juramentum. Quod si non esset contractus de re gravi, ex qua posset consurgere grave ipsorum damnum, non satis constat adesse posse peccatum grave; quia in contractibus id quod principaliter attenditur, est damnum proximi. * Videantur DD. cc. *

Digitized by Google

R. IV. Juramentum factum sine animo jurandi, seu non se obligandi, nullam inducit obligationem ex vi juramenti. Et quidem si factum fuerit sine animo jurandi patet evidenter: cum enim tale juramentum sit simulatum et fictum, revera non est juramentum, unde non potest parere obligationem veri juramenti. Idem dicunt communius de juramento facto sine animo se obligandi; cum enim intelligi non possit verum dari juramentum, si non pariat obligationem; jam si quis animum habeat sese non obligandi, videtur etiam saltem implicite habere animum non vere jurandi: loquuntur proinde de tali juramento sicut de juramento emisso sine animo jurandi. Hinc sicut qui jurat verum sine animo jurandi solum dicitur peccare venialiter, idem dici potest de eo, qui habet animum adimplendi promissum, sed non habuit animum se juramento obligandi. E contra sicut peccat mortaliter qui jurat falsum sine animo jurandi, ita et qui jurat non habens animum adimplendi promissum, quamvis animum non habuerit se obligandi; utrobique enim adinvenitur gravis irreverentia, et abusus divini nominis, eo quod in testem falsi externe adducatur. Tambur. *in decal. l.* 3. *c.* 3. §. 2. *n.* 6. Anton. a Spirit. S. *director. confess. p.* 3. *art.* 5. *disp.* 1. *sect.* 10. *n.* 62. * Sanch. *lib.* 3. *cap.* 10. *a n.* 1. *et cap.* 16. *a n.* 8. Palaus *d.* 2. *p.* 2. *n.* 6. Azor. *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 4. *qu.* 2. et alii apud Leur. *q.* 781. *n.* 4. *

Dixi quod jurans sine animo jurandi, vel sine animo se obligandi, nullam contrahit obligationem ex vi talis juramenti, quamvis eam contrahere possit ad amovendum scandalum illatum iis, qui illum audierunt jurantem (1). * Videantur DD. allati. *

R. V. Juramentum factum animo se obligandi, sed sine animo adimplendi, semper est peccatum grave, et obligat ad servanda promissa. Quod sit peccatum mortale exinde constat, quod tali juramento deficit veritas de praesenti, nempe animus servandi quod juramento promittitur. Quod vero tale juramentum pariat obligationem servandi ex virtute religionis quod juramento promissum est, adhuc constat, quia cum emissum fuerit animo se obligandi, habet veram rationem juramenti; verum autem juramentum inducit obligationem, ut ex virtute religionis servetur promissum.

(1) Aut etiam ex justitia ad resarciendum damnum ortum, vel oriturum.

esset talis interrogatio, responsio sufficienter determinaretur ad picturam Joannis.

Hic etiam advertendum duxi, quod licet multoties confundatur amphibologia cum aequivocatione, revera tamen debent distingui. Verba igitur aequivoca sunt illa, quae habent duplicem sensum, vel aeqne principalem, vel unum principalem, alterum minus principalem, mysticum nempe, sive allegoricum, ut supra dictum est. Verba vero amphibologica habent sensum determinatum, sed distrahuntur ad alium sensum, vel ex eo quod quis in mente habet, vel ex circumstantiis loci, temporis, seu personarum. His positis.

R. II. Nulla interveniente justa causa, non est licitum uti aequivocatione, et verbis amphibologicis. Ratio est, quia quamvis, aequivoca, et verba amphibologica non continentia restrictionem pure mentalem, non essent mendacium, essent tamen contra praeceptum positivum, et affirmativum dicendi clare veritatem; Istud enim vult quod nisi interveniat justa et rationabilis causa, veritas clare manifestetur; alias enim destrueretur societas civilis et politica, et humanum commercium.

R. III. Jurare cum aequivocatione et cum restrictione non pure mentali, non videtur per se peccatum grave, etiamsi fiat sine justa causa. Si vero justa interveniat causa nullum erit peccatum. Probatur autem prima pars responsionis, quia jurare modo supradicto non est jurare cum mendacio; qui enim eo pacto loquitur, non loquitur contra suam mentem, item non profert falsum; nam ipsius verba vere etiam externe aliquo pacto verificantur. Remanet ergo quod ita jurans sine necessitate, juret sine judicio; cum sine justa causa non debeat hujusmodi loquutionibus nomen Dei admisceri. Porro jurare sine judicio solum est peccatum veniale. Lugo, Palaus, aliique, quos sequuntur Salmant. *tr.* 17. *c.* 2. *n.* 108. Bonac. *disp.* 4. *p.* 12. *n.* 3.* Hanc sententiam communiter tenent Gonet. *man. t.* 5. *tr.* 8. *cap.* 2. §. 3. Palud. *in* 4. *disp.* 9. *q.* 3. *art.* 3. *concil.* 1. Soto *de secret. membr.* 3. Consentit etiam rigidissimus Contensonius *t.* 4. *diss.* 2. *cap.* 1. Tournel. *ubi sup. pag.* 689. dicens, strictiores etiam theologos hujusmodi restrictiones late mentales, quod idem est ac non pure mentales, tradere non esse illicitas.*

Ex his patet veritas secundae partis responsionis; cum enim jurare modo supradicto sine justa causa sit duntaxat

Digitized by Google

jurare sine judicio, jam si justa et rationabilis fuerit causa, juramentum non poterit dici sine judicio; adeoque in nulla re deficiet a conditionibus liciti juramenti. Hinc s. Th. 2. 2. *q.* 69. *art.* 1. permittit testi non juridice interrogato eludere judicem etc. dicendo se nescire rem, de qua interrogatur, quamvis illam sciat: dum enim dicit se nescire, idem est ac dicere se nescire id, quod non tenetur manifestare. Advertere tamen est, non omnem causam, quae reddit licitam aequivocationem, reddere licitum juramentum. Hinc ad honestam recreationem, et ludum docent theologi licitum esse aequivocare, non vero aequivocationi addere juramentum. Licet pariter aequivocatione uti ad leve damnum vitandum, non vero jurare cum aequivocatione. Videatur Viva in propositionem 26. etc. damnatam ab Innoc. XI. *n.* 17. *et* 18. ubi etiam putat grave peccatum esse addere juramentum aequivocationi factae sine justa causa; nam tunc putat, excusari non posse a mendacio, illius tamen ratio non satis me convincit. * Navar., Suar., Less. Bonac. apud Palaum *disp.* 1. *p.* 7. *n.* 4. *et seqq.* ubi plures casus in praxi occurrentes ex hac materia decidit. *

Dixi *per se* non esse peccatum grave uti juramento cum aequivocatione, et amphibologia non pure mentali; nam potest per accidens esse peccatum grave: ut si quis utatur tali juramento, dum tenetur judici respondere; quia tunc infringeret grave praeceptum de manifestanda clarissime veritate vel si quis tali juramento, nulla interveniente justa causa, causaret in aliquo tertio grave damnum.

R. IV. Nunquam licitum est jurare cum restrictione pure mentali. Ista responsio, contra quam sentiebant non pauci DD. et numero et auctoritate commendabiles, patet ex tribus propositionibus damnatis ab Innoc. XI. Prima, quae in ordine est 26. ita se habet: *Si quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocumque alio fine juret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo, intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitus, nec est perjurius.* Vigesima septima ita se habet: *Causa justa utendi his amphibologiis est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.* Denique vigesima octava. *Qui mediante commendatione, vel munere ad magistratum, vel*

officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

Patet ex his illicitum esse proferre verba, quae verificentur ex eo solum, quod quis habet in sua mente, adeoque non posse sine perjurio talia verba juramento confirmare. Et ratio etiam est, quia verba, quae nullatenus verificantur vel per sensum quem habent, vel per aliquam externam circumstantiam, continent manifestum mendacium; si etenim ille mentitur, qui profert verba difformia menti, jam si aliquis ita loquitur, ut nullatenus externe manifestetur internus conceptus mentis, erit certo mendax, et per consequens perjurus, si talibus verbis addat juramentum. Exemplum sit in eo, qui interrogatus, an hodie mane comederit, responderet absolute *non comedi*, et vellet hujusmodi verba verificari per internum conceptum mentis, quia nempe, ita respondendo, intellexisset dicere, se non comedisse carnem suinam. Hujusmodi verba absolute prolata *non comedi*, externe significant, se nullatenus comedisse, unde non valent aptari conceptui mentis, qua quis vellet per ea dicere non comedisse carnes suinas; et per consequens utpote difformia conceptui mentis, non poterunt a mendacio excusari.

Addendum, quod cum homines non possint internos aliorum conceptus penetrare, finis loquutionis est, ut externe sufficienter conceptus internus manifestetur; alias enim et funditus destrueretur humanum commercium, et latissima via fallaciis, fraudibus etc. aperiretur; nunquam proinde licita potest esse ea locutio, qua nullatenus exterius mentis conceptus exprimitur. * Hinc caute legendus Sanch. *lib.* 3. *in decal. cap.* 6. *n.* 15. et cum illo Navar. Less. Palaus *l. c. n.* 3. et alii antiquiores, qui ante dictarum propositionum notam scripserunt. *

Q. III. Quomodo servanda sint juramenta servandi leges alicujus magistratus, confraternitatis etc.

R. Si juramentum absolute praestetur, non extenditur ad leges, et statuta alicujus reipublicae, seu confraternitatis postea edenda, sed dumtaxat restringitur ad jam edita. Ratio est, quia si aliud non exprimatur, semper censetur quis velle se obligare ea minori obligatione qua potest, ac proinde juramentum, quo quis se obligat, dicitur strictissimi juris et interpretationis: solum igitur erit de servandis statutis jam editis, non vero respiciet edenda juxta caput pe-

nult. *de jurejuran.* junct. Gloss. Solum ergo juramentum praestitum extenderet se ad futura, quando in aliqua parte juramenti de illis fieret expressa mentio, vel novum statutum idem esset ac antiqui renovatio: *cit. cap. penult. de jurejur.* Junct. Gloss. *v. Quod promisit*, Barbosa *ibid. num.* 1. *et* 7. Suarez *cap.* 32. *n.* 11. Sanch. *l.* 3. *c.* 14. *n.* 1. et communiter.

R. II. Obligatio seu juramentum servandi leges reipublicae, magistratus, confraternitatis etc. non tenet quoad ea quae abjerunt in desuetudinem. Ratio est, quia juramentum est, de servandis iis, quae vere inducunt obligationem; si igitur per consuetudinem in contrarium aliqua statuta non amplius obligent, jam non cadunt sub juramento. Et idem dicunt DD. non solum quando in generali quis juravit servare statuta et leges, sed etiam quando juramentum cadit supra aliquod particulare statutum seu legem; semper enim intelligitur peti juramentum de lege servanda, prout est in usu, et inducit obligationem; et idem dicas de voto: Guttier *de juram. p.* 1. *c.* 38. *n.* 14. Sanch. *cit. n.* 8. *et* 9. Suar. *n.* 11. Notandum insuper, obligationem juramenti metiendam esse juxta statuti obligationem; quapropter si statutum obligabit vel ex levitate materiae, vel ex alio capite ad solam culpam venialem, ita et obligabit juramentum de eo servando. Idem dicas, si statutum ad solam poenam obliget, vel etiam si solum sit de consilio. Clem. *Exivi* §. *Cum igitur v. Declaramus de verb. sign. cap. Exiit qui seminat* §. *In primis quia v. et dato de V. S. in* 6. ubi promittens evangelium servare dicitur teneri servare praecepta ut praecepta, consilia vero solum ut consilia. Sanch. *l.* 3. *c.* 14. *n.* 2. Bonac. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 16. *n.* 6.

IV. Quomodo juramenta sint interpretanda.

R. I. Si constet de intentione, et voluntate jurantis, omnino attendenda est: nam ultra intentionem non extenditur obligatio. Si de tali non constet intentione, tunc juramentum, ut supra dixi, semper est strictissime interpretandum; obligatio enim reputatur odiosa, maxime ob periculum animarum, et perjurii; odia vero, salva tamen veritate et proprietate verborum, semper sunt restringenda, sicut favores ampliandi, *ex reg.* 15. *jur. in* 6. *et ex cap. Ad nostram de jurejuran. et c.* 1. *eod. tit. in* 6. Hinc *leg. Quidquid adstringendae ff. de verb. oblig.* habetur, quod si obscuritas reperiatur, juramentum interpretandum esse in favorem jurantis et censendum esse omissum quod verbis palam expressum non est.

Id autem intelligendum est de juramento bona fide generaliter praestito, quod non est extendendum ad incognita, vel ad ea, quae jurans verosimiliter excepisset, si de iis cogitasset; sicut in generali concessione nunquam intelliguntur comprehendi ea, quae quis non esset verosimiliter in specie concessurus, juxta *reg.* 81. *jur. in* 6. Si vero sermo sit de juramento doloso, facto de industria verbis callidis, et amphibologicis ad decipiendum, tunc in interpretatione istius juramenti non est attendenda intentio jurantis, sed obligandus juxta sanum intellectum illius, cui factum est juramentum: s. Th. 2. 2. *q.* 89. *art.* 7. *ad* 4. et merito; nam fraus et dolus nulli debent patrocinari, ut habetur *cap. Sedes* 15. *et cap. Ex tenore de rescript.* Ultraquamquod dolose jurans tenetur ad omne damnum, quod ex doloso oritur juramento.

R. II. Altera conditio, quae tacite inesse intelligitur juramento est ista: *si potero*. Porro primo aliquid dicitur impossibile de jure, quia nimirum aliquid non potest fieri secundum bonos mores, et sine peccato. Hinc saepe dicitur apud ss. canones juramentum non esse vinculum iniquitatis, et ab iisdem improbatur observantia juramenti de re mala, qualis esset de servanda lege ecclesiasticae libertatis praejudiciali, ut habetur *cap.* 1. *de jurejur. in* 6. Immo nullo modo praestandum tale juramentum ibidem asseritur, quod idem confirmavit Gregorius XIII. in sua constitutione incip.: *Inter Apostolicas etc.* * *bullar. t.* 2. *pag.* 478. Quinimmo s. Pius V. in constit. 64. *Durum nimis bullar. t.* 2. *pag.* 308. illicitas pactiones sive conventiones etiam juramento firmatas, quas occurrente vacatione ecclesiarum quandoque fieri contingit, penitus reprobavit, irritas ac nullius roboris esse et fore declarans non obstante quacumque consuetudine, ac juramentum exigentes excommunicationi summo Pontifici reservatae subjecit; quas omnes sanctiones, confirmavit postea Innocentius XII. in sua constitutione *Catholicae ecclesiae bullar. to.* 9. *pag.* 403. Et quia non deerant theologi et canonistae docentes pacta et capitulationes iniri posse, dummodo honestae fuissent ac justae, in publicam ecclesiae utilitatem vergentes, demum Benedictus XIII. in suis literis apostolicis in forma brevis datis die 16. Augusti 1727. confirmatis postea a Benedicto XIV. die 5. Julii 1754. quia nullibi impressis, legendis *de synod. dioeces. lib.* 13. *cap.* 13. *n.* 23. declaravit sub Innocentii XII. prohibitione comprehendi pactiones omnes quascumque et-

iam honestas et justas ante electionem initas, nec ab ea immunia esse capitula, seu collegia, quae ex viris, mulieribusque composita sunt. * Pariter dicitur non servandum juramentum de servando secreto, si non sit honestum, sed malum. Gloss. *in cap. Ego N. v. Nulli pandam de jurejuran.* unde esset revelandum iis, qui possent malum manifestatum impedire. Denique ex eodem fundamento volunt ss. canones in juramento semper salvum debere esse jus et auctoritatem superioris: *c. Venientes* 19. *de jurejur.* juramentum etenim contra tale jus, et auctoritatem esset de re mala, ac proinde impossibili de jure.

Secundo aliquid dicitur impossibile de facto, quatenus scilicet vel physice, vel moraliter non potest fieri. Tunc non potest physice fieri, quando naturaliter fieri non potest; tunc vero non potest fieri moraliter, quando non potest fieri sine magna difficultate, seu gravi incommodo bonorum temporalium, valetudinis, famae etc. Ratio est; quia si ista gravis difficultas non adfuit, vel non fuit praevisa, dum emissum fuit juramentum, nemo censetur voluisse se juramento obligare ad servandam promissionem cum tanto incommodo. Ex hac doctrina non male infertur, quod si post emissum juramentum talis superveniat notabilis mutatio, ut si praevisa fuisset, jurans rationabiliter noluisset se obligare ad rem, quam juramento promisit, juramentum nullam inducat obligationem; si etenim, praevisa tali mutatione, quis non promisisset, sequitur, ex tali mutatione reddi ipsi valde difficilem adimpletionem rei promissae, adeoque moraliter impossibilem. Videantur ea, quae dicam *quaest. seq. c.* 3. de cessatione voti ob mutationem materiae ipsius. Addendum, valde mutato statu rei, non esse credibile jurantem voluisse se obligare; cum unusquisque, ordinarie loquendo, soleat in promissione habere intentionem se obligandi, si res notabiliter non varietur. Hinc in juramento hanc subintelligi conditionem: *si res in eodem statu permanserint*, h. e. notabiliter non varientur, docent communiter DD. *ex c. Brevi* 17. *c. Quemadmodum* 25. *de jurejur.* junct. Gloss. *v. Conditio* * Laym. *lib.* 4. *tr.* 3. *cap.* 9. *n.* 4. Leur. *l. c. q.* 791. *n.* 8.*

R. III. Juramentum regulandum, seu interpretandum est juxta naturam actus supra quem cadit. Hoc effatum, quod commune est apud theologos, non ita intelligendum est, quod si actus sit invalidus, juramentum etiam sit invalidum; nam vidimus supra quandoque ratione juramenti confirma-

ri actum alias ex dispositione legis invalidum. Dum igitur dicitur juramentum interpretandum juxta naturam actus supra quem cadit, significatur omnes conditiones, et restrictiones, quas ex jure, vel ex recepta consuetudine habet aliqua promissio, pariter habere juramentum additum promissioni; et in hoc sensu potest hic habere locum id, quod dicitur *reg.* 42. *jur. in* 6. accessorium sequitur naturam principalis. Exemplum sit in illo, qui juravit stare mandatis judicis, qui si a judice injuste damnetur, potest, non obstante juramento, appellare, juxta *cap. Prout nobis de dolo* ex Gloss. *in cap. Ad haec* 2. *de appellat.* sicut etenim promissio de stando judicis praecepto semper intelligitur facta sub hac conditione, si injuste non gravabor, ita eamdem conditionem censendum est adhaerere juramento, quo confirmata fuit promissio.

Quia pariter cessat promissio, si remittatur ab eo, in cujus favorem est facta, ita et tunc cessare reputatur juramentum promissioni adjunctum, cum a Deo intelligatur acceptatum solummodo in ordine ad hominis utilitatem; unde si hic cedat suo beneficio, et censetur cessare juramenti obligatio. Navar. *in man. cap.* 25. Sanch. *in decalog. lib.* 3. *cap.* 20. *n.* 7. *et de matrim. lib.* 1. *disp.* 52. *n.* 8. *et* 9. * Leur. *q.* 797. Reiff. *in* 2. *decret. tit.* 24. *n.* 55. * Putat vero Layman. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 9. *n.* 7. non cessare obligationem juramenti, si ille, in cujus beneficium factum est, contentus sit cessare obligationem juramenti, at nihilominus velit executionem promissionis.

Demum sicut cessat promissio, si altera pars fidem non servet, ita et juramentum illi adjectum, ut expresse habetur *cap. Pervenit* 3. *et cap. Sicut* 29. §. *fin. de jurejur.* E contra cum de natura promissionis sit, ut adimpleatur in specie res promissa, nec sufficiat dare aequivalens *ex* §. 1. *instit. quib. mod. toll. obligat.*, nec satisfiet juramento adjecto promissioni dandi e. g. pecuniam, si quis vellet triticum aequalis valoris tribuere. Non per hoc tamen negarem, jurantem aliquid se daturum multoties non posse uti compensatione, si certo constet sibi aliquid solvendum ab eo, cui cum juramento aliquid promisit; illa enim compensatio est quaedam solutio et satisfactio liberans ab aere alieno solvendo. Immo etsi habuerit intentionem se non compensandi, si hanc non manifestaverit, nec acceptata fuerit a promissario, adhuc locus remanet compensationi; nam usque dum non sit acceptata, nullam parit obligationem. Sanch. *l.* 3.

c. 17. *n.* 16. Palaus *disp.* 2. *de jur. p.* 11. *n.* 6. Tamb. *l.* 3. *c.* 3. §. 5. *n.* 37. (1)

Regulae in praxi observandae.

I. Cum diximus, justa interveniente causa, licitum esse jurare verbis aequivocis, sequitur confessarium hujusmodi juramenta bene posse permittere, et quandoque etiam suadere suis poenitentibus, quando necessarium esset, vel utile ad conservandam salutem, et corporis indemnitatem, vel honorem etc. Neque obstat ex juramento facto cum aequivocatione induci posse alterius deceptionem; nam eam impedire non tenemur cum nostro gravi incommodo. Si vero ex deceptione proximus grave damnum pateretur, tunc regulandae essent nostrae operationes juxta ea, quae dicta sunt in tractatu de charitate, ubi vidimus quo pacto cum nostro incommodo teneamur impedire damnum proximi. Secundo potest permittere poenitenti verba aequivoca, quando conferant ad actum virtutis, sive expediens sit occultare veritatem ad aliquem finem honestum. Exemplum sit in eo, qui vult abstinere ab aliquo cibo nimis sibi grato, et nollet adstantes cognoscere suam abstinentiam. Hic potest dicere *mi fa danno*, quae verba habent duplicem sensum, quatenus scilicet significare possunt damnum corporis et animae; et in hoc secundo sensu possunt intelligi ad abstinentiam occultandam.

II. Cum multoties simus in gravi necessitate celandi veritatem, vel ad avertendum malum nostrum, vel malum proximi, et simul saepe non suppetant verba aequivoca ad eam sufficienter occultandam; cumque alias licitus non sit usus restrictionis pure mentalis, ideo confessarius ad manus habere debet plures modos, quibus instruat poenitentes de ratione celandi veritatem, quoties id fuerit necessarium. Quomodo e. g. debet se gerere uxor adultera, si adigatur a marito ad jurandum se fidem thori non violasse? Quomodo respondere debet confessarius, si cogatur jurare Titium non confessum fuisse peccatum, quod re vera confessus est? Quomodo respondere debet, qui aliquid scit sub secreti sigillo, si cogatur jurare se illud nescire?

(1) Unum adnotare hic optimum duco, nimirum non esse licitum recipere juramentum ab juraturo per falsos Deos nisi in gravi et urgente necessitate, ita s. Thomas 2. 2. q. 98. a 4. ad 4.

Item licitum non est privatae personae, ne in judicio quidem petere juramentum ab eo quem scit esse pejeraturum, et ad hoc tenetur ex necessitate caritatis erga proximum, et religionis erga divinum nomen: attamen si juris ordo id exposcat potest persona publica illud petere, ut docet Angelicus *loc. cit.*

Digitized by Google

Primus igitur modus celandi (urgente tamen gravi et justa causa) licite veritatem, est respondere ad mentem interrogantis, quo casu non verificantur verba per restrictionem pure mentalem, sed veritas verborum innotescere potest ex circumstantia personae interrogantis, seu respondentis. Hujusmodi modo occultandi veritatem usus etiam fuit Christus Dominus Jo. 7. ubi discipulis interrogantibus an ascenderet ad diem festum, respondit: *Non ascendam*, et postea ascendit occulte; cum etenim discipuli voluissent scire, an esset manifeste ascensurus, jam dicendo ad mentem interrogantium *non ascendam*, idem erat ac dicere, non ascendam manifeste. Eadem ratione dixit Marc. 13. se nescire diem judicii: interrogantes enim discipuli de notitia talis diei, non poterant habere aliam intentionem, nisi quod ipsis manifestaretur, si erat illis manifestanda; ac proinde dum dixit se nescire, voluit significare se non habere notitiam talis diei ipsis communicabilem.

Hac regula stabilita, si confessarius interrogetur, an audierit aliquod peccatum; si judex interroget aliquem qui non teneatur fateri veritatem; si maritus interroget uxorem an fidem violaverit; si sciens aliquid sub naturali secreto de illa re interrogetur, isti omnes possunt absolute dicere se nescire, ita respondendo ad mentem interrogantis. Qui enim de aliqua re interrogat, praesumitur interrogare de illa in casu, quo quis posset eam revelare vel sine peccato, vel sine suo gravi incommodo.

Sed quid dicendum, si aliquis urgeret confessarium ad dicendum, si sciat peccatum Petri ut minister Christi? si maritus instaret apud uxorem adulteram, ut dicat, an fidem violaverit etiam ea notitia, quam non teneatur communicare? et sic de reliquis. In his circumstantiis adhuc respondent theologi, posse personam interrogatam absolute respondere se nescire, seu se non fecisse id, de quo interrogatur; cum non teneatur respondere ad mentem formalem interrogantis, sed ad debitam, hoc est, ad eam, quam debet habere, si non vult inique interrogare. Sed meo videri clarius explicari potest haec doctrina, et excludi pura restrictio mentalis, damnata a ss. Pontificibus. Jam igitur diximus, non intervenire praefatam restrictionem mentalem, quoties ex circumstantiis vel personae, vel loci, vel temporis satis dignosci potest, quem sensum habeant verba, quamvis non percipiantur ab interrogante. Cum proinde unusquisque jus habeat occultandae veritatis, quoties non manifesta-

retur sine peccato, sive ordinarie loquendo cum gravissimo incommodo, hinc est quod confessarius interrogatus; an sciat peccatum Petri etiam ut minister Christi, si respondeat *nescio*, satis patet, externe ex circumstantia personae se nescire ad dicendum; et idem dicas de uxore modo praefato a marito interrogata, et respondente se non fregisse fidem. Stante ergo quod circumstantia personae satis explicet sensum responsionis, tollitur pura restrictio mentalis, adeoque tali responsioni potest sine perjurio addi juramentum.

Ex regula respondendi ad mentem interrogantis plura alia salvant theologi a mendacio et perjurio. Qui e. g. habet justam causam occultandi fisco aliqua bona, interrogatus potest cum juramento dicere, se nihil occultasse; quia praesumitur judex interrogare de bonis, quae non potuerit licite occultare. Qui aliqua clam surripit in justam compensationem, a judice interrogatus potest respondere, se nihil rapuisse; quia intelligitur interrogare de re furto ablata. Si aliquis non possit mutuo dare nummos sine gravi incommodo, potest cum juramento dicere petenti, se non habere nummos; nam intelligitur petere mutuo nummos, si sine gravi incommodo possit mutuare. Quod si posset dare sine gravi incommodo, non deberet respondere, se non habere nummos, intra se intelligendo ad mutuandum; quia haec esset pura restrictio mentalis damnata a ss. Pontificibus. Ex his exemplis poterit facile prudens confessarius dignoscere in quampluribus casibus, quomodo possit poenitens sine mendacio et perjurio occultare veritatem per hoc, quod respondeat ad mentem interrogantis.

Secundus modus celandi veritatem sine mendacio, urgente semper gravi causa, est aliquid externe facere, per quod verba generalia determinentur ad aliquem sensum particularem verum. Afferri solet exemplum s. Francisci, qui interrogatus a latronibus, num quidam per viam, in qua erat, transisset, positis manibus intra manicas vestis, respondit: *Nullus huc transivit*, et eamdem responsionem dare potuisset, si pedem posuisset super lapidem.

Tribus igitur modis vitari potest restrictio pure mentalis: verbis aequivocis: respondendo ad mentem interrogantis: faciendo aliquid externe, per quod verificentur verba prolata, si non satis verificari possint ex circumstantia personae interrogantis, sive respondentis, seu ex circumstantiis temporis et loci.

III. Quando in interpretatione juramenti promissorii attendenda est illa implicita conditio ipsi semper adhaerens, nempe *si potero*, advertat confessarius, quod si superveniens difficultas in re adimplenda est levis, nullatenus est attendenda, cum tunc non reddat moraliter impossibile adimplere promissum. Hinc si promisisti nuptias puellae, stare debes promissis, quamvis aliquantulum deperdat de sua pulchritudine. Si promisisti et jurasti societatem, non potes ante tempus eam dividere, quamvis socius sit aliquantulum rixosus. Quod si puella evadat notabiliter deformis, graviter infametur etc. si socius sit valde molestus, non teneris stare promissis, quamvis juratis, utpote quia valde difficile est ea adimplere; et dum primo jurasti, non censeris consensisse in rem valde difficilem, si haec difficultas non fuerit ab initio praevisa. Ex his facile est alias facere illationes.

IV. Ex illo fundamento, quod juramento accessorio competunt omnes illae conditiones et restrictiones, quae naturaliter competunt promissioni, quamplura inferre potest prudens confessarius, ut videat quando suus poenitens servare teneatur juramentum. Aliqua adnotabo. Quia cessat obligatio promissionis, si alter non adimpleat quod ex parte sua promisit, vel si sit valde ingratus; ideo, his intervenientibus, cessat etiam obligatio juramenti promissorii: quia cessat obligatio promissionis, si ante acceptationem revocetur, eo tamen modo, quo diximus supra; idem dicas de juramento promissorio: quia cessat obligatio promissionis castigandi filium, si emendetur, vel si exinde grave consurgat incommodum: sicut etiam quia cessat obligatio assertionis de non ingrediendo primum, de non sedendo in nobiliori loco etc. si alter valde roget, et illi molestum valde sit, si primus non ingrediaris, si non praecedas etc.; ita et cessaret in praefatis circumstantiis obligatio juramenti. Denique, si nemo tenetur stare promissis de non appellando, si injuste gravetur vel a judice, vel ab arbitro; ita et dicendum de juramento emisso de non appellando: *cap. Prout nobis de dolo*, et Glossa *in cap. Ad haec 2. de appellat.* Omitto quamplura alia exempla, cum facillime ex dictis innotescere possit, quid dicendum in pluribus aliis casibus.

De relaxatione, irritatione, dispensatione etc. juramenti agam quaestione sequenti, ubi de irritatione, dispensatione etc. voti.

* Dictum est superius, jurare verum sine animo jurandi in contractibus esse peccatum mortale, dummodo grave proximi damnum ex juramento sequatur. Placet autem quod affert Sanch. *lib.* 3. *cap.* 7. *n.* 2. in contractibus scilicet raro hoc damnum evenire; nam cum fictio illa, ac simulata jurandi voluntas non appareat, aeque cogetur jurans promissa praestare, ac si vere jurasset: *can. Humanae aures caus.* 22. *q.* 5. unde damnum non sequetur, ac per consequens raro in contractibus peccatum mortale interveniet. *

* Juramentum praestitum de servandis legibus, ac statutis reipublicae, ecclesiae etc. intelligitur quidem de jam editis, neque extenditur ad nova; advertat tamen confessarius, nova quandoque fieri ad declarationem et veterum explicationem. In iis casibus juramentum haec nova statuta comprehendit, et qui juravit, ad haec servanda tenetur; legis enim declaratio retrotrahitur ad tempus conditae legis, atque a principio ipsi legi inest. Gloss. *in cap. Sicut nobis v. Respondemus de verbor. significat. in* 6. Neque etiam sub hujusmodi juramento comprehenduntur statuta, adversus quae privilegium aliquod concessum fuit a principe, vel a Pontifice; quia in juramento Superioris auctoritas excepta intelligitur: *cap. Venientes de jurejur.* Suar. *tom.* 2. *de relig. lib.* 2. *cap.* 34. *n.* 5. *et* 6. et hoc verum est, licet in privilegii concessione addita non fuerit clausula derogatoria *non obstantibus statutis juramento vel superioris auctoritate firmatis*, si privilegium concessum fuerit motu proprio; si enim ad instantiam jurantis concessum eamdem clausulam non contineret, nihil juramentum infringeret; cum impetratio illa subreptitia esset non expresso juramento. Leur. *loc. cit. quaest.* 791. *

* A superiori doctrina, quae tradit cessare juramentum, si is, in cujus gratiam factum fuit, remittat promissionem, excipiendus est casus quo quis jurasset dare e. g. certam eleemosynam pauperibus in genere, nulli eorum in specie; tunc enim nullus pauper hujusmodi juramentum remittere posset, utpote non sibi directe ac principaliter, sed Deo et pauperibus in genere factum. Sanchez *cit. cap.* 20. *n.* 8. Reiffenst. *n.* 56. Leur. *cit. q.* 797. *n.* 2. *

* Cum juramentum praestitum circa ea, de quibus jus ipsum aliquid disponit, interpretandum sit juxta juris communis dispositionem, itaut neque contra illam restringendum, neque extendendum ultra illam, quia jurans praesumitur illi se conformare. Gloss. *in c. Contingit v. Declara-*

mus de jurejur. in 6. *c. Tua nos de eccl. aedif.* inferat confessarius, clericum, qui perpetuam juravit residentiam, posse in casibus a jure permissis ad tempus abesse juxta *c. Ex parte de cleric. non resident.*; illum, qui juravit non expulsurum conductorem domus. vel agri, posse illum expellere, si intra biennium pensionem conductionis non solvit juxta *leg. Quaero* §. *Inter ff. locati* Palaus *tract.* 14. *disp.* 2. *punct.* 14. Leur. *cit. q.* 791. *

* Dictum est cessare juramentum cessante promissione, quando altera pars non servet fidem. Hic advertat confessarius hoc verum esse, non solum quando promissio facta est intuitu alterius promissionis, et dependenter ab ea, in quo casu omnes affirmant; sed etiam quando absolute promittitur: haec enim absoluta, et penitus liberalis promissio hanc tacitam includit conditionem, nisi alias ingratum se exhibuerit. Sanch. *lib.* 3. *cap.* 16. *nu.* 16. *et lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 32. Molin. *de just. disput.* 272. et eruitur *ex l. fin. Generaliter cod. de revocand. donat. et l. Cum proponas* 2. *cod. de pactis* et denique ex supradicto *cap. Pervenit.* *

* Remaneret examinandum quomodo interpretandum juramentum dubium, sed quia de hoc satis dictum est superius *tract.* 1. *q.* 1. *cap.* 8. et ulterius dicetur in hoc *tract. q.* 2. *cap.* 2. *qu.* 4. ubi de voto dubio, et eadem sit regula de juramento, ideo hic omittitur. *

* Non raro accidit quod aliquis juvenis, ut libidinem suam expleat, et ab aliqua incauta puella copulam extorqueat, eam ducendi juramento alliciat, sed brevi ejus pertaesus, et ab ea abhorrens, ad summum oblata pecunia pro dote, a promissione et ab omni obligatione se liberum putat, sed ordinarie loquendo se fallit; ex superiori enim doctrina promissio debet impleri in specie. Adsunt nihilominus circumstantiae quaedam, in quibus ab obligatione eam ducendi liber esse potest, et solum dotando suae obligationi satisfacere. Videantur quae dicentur inferius *tract.* 21. *qu.* 1. *cap.* 2. et quae fuse habet Reiffenst. *in* 4. *decret. tit.* 1. §. 4. *a n.* 121. *

QUAESTIO II.

De Voto

Jam vidimus non satis explicari posse quae pertinent ad hoc secundum decalogi praeceptum, nisi etiam votum, ejusque obligationes perpendamus. Explicitis ergo iis, quae de juramento erant dicenda, assumo examen eorum, quae de voto sunt explicanda.

CAPUT I.

De essentia, voti, ejusque materia.

Q. I. Quid sit votum.

R. Non est hic sermo de voto quatenus significat alicujus desiderium, et ita dicitur voti compos factus, qui quod desiderabat, obtinuit. Neque pariter hic sumitur votum pro ipsa materia, quae Deo promittitur, quo sensu dicitur psal. 49. *Redde Altissimo vota tua*, sed pro promissione Deo facta, inducente obligationem. In hoc sensu communiter definitur ex s. Th. 2. 2. *q.* 88. *art.* 1. *et* 2. *Promissio deliberata facta Deo de bono meliori*.

Dicitur *promissio*, ad innuendum non sufficere ad essentiam voti nudum propositum. Hoc autem, ut bene percipiatur, observandum, propositum simplex aliquid faciendi importare nudam voluntatem illud praestandi, absque eo quod ita proponens intendat se obligare, ut habetur *cap. Literaturam de voto*. Hinc qui assumpsit habitum religiosum cum proposito perseverandi in religione per totam vitam, adhuc liber est illum dimittere toto tempore novitiatus, ut ex Trid. *sess.* 25. *de regul. c.* 15. *et* 19. Promissio e contra importat animum se obligandi ex vi talis actus, adeoque conformandi facta verbis D. Th. 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. Suar. *tom.* 2. *de relig. l.* 1. *c.* 2. *a n.* 5. Bonac. *tom.* 2. *disp.* 4. *q.* 2. *p.* 1.

Quamvis dixerim, propositum non inducere obligationem, adhuc nihilominus disputant DD. an saltem veniale peccatum sit resilire a bono efficaciter proposito, si nulla sit causa resiliendi. Non desunt theologi, qui volunt venialiter peccare ita resilientem a bono proposito, quia est actus inconstantiae; cum videatur virtus constantiae obligare ad non resiliendum sine causa etiam a bono voluntario. Ultraquam-

quod videtur contra rectam rationem ita leviter recedere a divinis inspirationibus: vel saltem erit actus otiosus. * Palaus *tr.* 15. *p.* 2. *n.* 3. Less. *lib.* 2. *cap.* 40. *n.* 2. et alii ap. Salmant. *tr.* 17. *de vot. cap.* 1. *n.* 17. * Nihilominus adhaerendum censeo contrariae opinioni; cum etenim simpliciter proponens facere aliquod bonum, nullam imponere sibi velit obligationem, non video unde oriri possit obligatio, cujus transgressione peccatum leve possit oriri. Sane praecise ex non observatis consiliis nullum consurgit peccatum, proinde ex eo, quod quisquam recedat a proposito de facienda re, quae sit meri consilii, non poterit dari transgressio peccaminosa, quamvis deficiat a perfectione virtutis constantiae. Non negaverim tamen, quod quis possit venialiter peccare, si a tali proposito recedat, non sibi proposito aliquo fine honesto; tunc etenim cum actus esset otiosus, non posset excusari a culpa levi. Suar. *to.* 2. *de relig. lib.* 1. *cap.* 2. Sanch. *in decalog. lib.* 4. *cap.* 1. *a n.* 18. Tamb. *lib.* 3. *in decal. cap.* 11. *n.* 2. * Layman. *lib.* 4. *tr.* 4. *cap.* 4. *n.* 16. Reiffenst. *tr.* 8. *dist.* 2. 4. *

Dicitur deinde, quod votum sit *promissio deliberata*, ad innuendum, debere esse factum cum sufficienti cognitione et deliberatione, qualis necessaria est ad peccandum mortaliter; quod enim sufficere potest ad obligandum nos diabolo per peccatum mortale, obligare nos potest per votum Deo. Et quidem utrobique requiritur cognitio, et advertentia; quae satis sint, ut actus nostri sint in nostra potestate, et fiant cum sufficienti deliberatione ad voluntarie contrahendam aliquam obligationem. Suar. *t.* 2. *de relig. lib.* 1. *de vot. cap.* 9. *n.* 7. * Sanchez *in decal. lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 2. Leur. *in* 3. *decret. tit.* 34. *q.* 882. *n.* 3. *, et communiter. Unde dicendum, neque ad votum de re levi sufficere semiplenam deliberationem; neque enim sine integro, et perfecto consensu videtur induci posse sufficiens obligatio maxime in re, quae de natura sua gravem induceret obligationem, nisi materia levis esset. Lug. *de just. disp.* 23. *sect.* 1. *n.* 22. Toletus *lib.* 4. *cap.* 17. *num.* 4. Quamvis autem plena deliberatio dari possit in instanti, nihilominus si votum non sit de re levi, vel breviter duraturum, erit veniale peccatum ob defectum prudentiae assumere ex voto gravem obligationem sine matura et sufficienti consultatione. Sanch. *l. c. n.* 9. Palaus *tr.* 15. *disp.* 1. *p.* 4. *n* 5.

Caeterum ex dictis in tractatu de actibus humanis, non est necessaria ad votum formalis et actualis deliberatio, sed

sufficit virtualis; sicut enim deliberatio virtualis, fundata in actuali, sufficit ad reddendos omnes actus nostros voluntarios et liberos, ac proinde est etiam sufficiens ad valide recipienda sacramenta, ita et erit sufficiens ad votum faciendum. Hinc qui animo vere profitendi vadit ad locum professioni emittendae destinatum, valide tria vota religionis emittit, quamvis dum actu illa emittit, non cogitet de iis, quae ore profert. * Ita cum Sanchez *de matrim. lib.* 1. *disput.* 8. *num.* 21. *et in decalog. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 6. cum Suarez *loc. cit. cap.* 10. *n.* 4. *et seq.* docent Palaus *p.* 4. *n.* 4. Bonac. *in decal. disp.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *nu.* 5. qui cum allatis DD. advertit supradicta intelligenda non esse de virtuali deliberatione, quae non sufficit ad actionem humanam, nec facit actum esse volitum in se, unde votum in ebrietate vel somno emissum nullum reputandum, quamvis ante ebrietatem aut somnum quis deliberasset. *

Dicitur, *facta Deo.* Porro aliqua promissio potest Deo dupliciter fieri. Primo quando promissio fit ipsi Deo; ut quando quis Deo promitteret peregrinationem etc. Idem Deo censetur facta promissio, quando vota fiunt sanctis; dum votum etenim fit sancto (nisi alia sit intentio voventis) vel intelligitur fieri Deo in honorem sanctorum, quo pacto aedificantur templa et altaria; vel intelligitur fieri Deo coram sanctis. Secundo datur votum etiam quando promissio fit homini, ut sancto, episcopo, praelato etc. dummodo vovens simul promittat Deo se impleturum, quod sancto, episcopo etc. promisit. Regulariter autem vovens aliquid sanctis, vel etiam coram hominibus, intelligitur saltem implicite et virtualiter Deo promittere; quia ejus intentio praesumitur, qualis secundum communem acceptionem ecclesiae solet esse intentio ita voventium. Suar. *l.* 1. *de vot. c.* 16. *n.* 5. Azor. *p.* 1. *l.* 11. *c.* 13. *q.* 10. Bonac. *t.* 2. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 17. Quod si promissio nec expresse, nec tacite, nec mediate, nec immediate respiceret Deum, tunc non daretur votum; cum etenim votum sit actus religionis et latriae, soli Deo fieri debet: D. Thom. 2. 2. *q.* 88. *a.* 5. Hinc qui intendisset soli B. Virgini, vel sanctis aliquid promittere, quia non emitteret votum, nec illud non adimplendo sacrilegium committeret, sed solum peccaret contra observantiam et reverentiam debitam excellentissimae personae.

Dicitur demum, *de meliori bono*, ad innuendum, opus quod vovemus, ita debere esse bonum, ut non sit impeditivum alterius operis perfectioris; ut infra explicabo.

Q. II. Quotuplex sit votum.

R. Primo dividitur votum in simplex et solemne. Votum simplex est, quod fit sine ulla solemnitate. Solemne est illud, quod fit servata qualitate, juris forma, aliisque circumstantiis ab ecclesia determinatis, ut accidit in professione religiosa, in qua votum solemnizatur per observantiam solemnitatum praescriptarum, acceptante aliquo vice Dei traditionem corporis et propriae libertatis, sicut etiam solemnizatur votum castitatis per susceptionem ordinis sacri. Solum ergo votum solemne et simplex accidentaliter differunt propter solemnitatem inductam ab ecclesia, quae non servatur in simplici.

* Non ita conveniunt DD. in explicanda differentia voti simplicis a voto solemni. Aliqui enim in eo sitam volunt, quod illud privatim, istud puplice cum aliquibus solemnitatibus fiat, sed non satis bene, cum multa ita fieri contingat, et tamen non sunt solemnia, ut accidit in societate Jesu post biennium probationis, et insuper minus conformis est *cap. unic. Quod votum de voto in* 6. Alii solemnitatem statuunt in sui ipsius traditione, qua vovens religioni in perpetuum se consecrat, praelato nomine illius acceptante. Henriq. *lib.* 12. *can.* 5. *a n.* 3. Sed neque hoc sufficit ad voti solemnitatem. Unde remanet, quod probabilior ac communior sit supradicta auctoris doctrina, quam tenent Azor. *p.* 1. *lib.* 12. *cap.* 6. *q.* 1. Sanchez *lib.* 5. *moral. cap.* 1. *n.* 6. Suarez *tom.* 3. *de relig. lib.* 2. *cap.* 10. *a n.* 5. Palaus *n.* 5. et alii apud Leur. *in* 3. *decret. tit.* 34. *q.* 883. *n.* 2. et eruitur *ex cit. cap. Quod votum*. *

Secundo votum simplex dividitur in absolutum, conditionatum et poenale. Absolutum est, quod emittitur absque ulla conditione, ut si absolute dicam. *Voveo jejunium etc.* Conditionatum fit sub conditione, et tenet solummodo adimpleta conditione, ut si dicerem: *voveo jejunium, si convaluero*. Poenale est illud, cui additur poena, si votum transgrediatur. Advertendum tamen, istud votum quandoque duplex includere votum, unum cadens supra rem promissam, alterum supra poenam, ut si quis diceret: *voveo non ludere, et si lusero, jejunare etc.* quandoque vero est simplex votum poenale, quale esset istud: *voveo jejunare si ludam etc.* Primum votum non solum obligat ad poenam, sed etiam ad non ludendum, secundum dumtaxat ad poenam.

Tertio dividitur votum in reale, et datur dum promittitur res externa, distincta a vovente, ut *voveo eleemosynam*; in personale, dum nempe promittitur actio vel omissio ipsius voventis, ut *voveo jejunium*; et mixtum dum scilicet actio voventis promittitur, et simul res externa, ut *voveo ire Romam, et dare pauperibus talem eleemosynam*.

Demum aliud dicitur votum expressum, quod fit verbis expressis, ut *voveo castitatem*; aliud tacitum, seu implicitum, quod nempe annexum est actioni, quam quis facit, ut dum suscipit s. ordinem, cui est annexum votum castitatis. Supersedeo ab aliis divisionibus, cum satis superque pateant ex terminis.

Q. III. Qualis debeat esse promissio, seu intentio voventis.

R. Huic quaesito facile est respondere ex dictis de juramento. Primo ergo oportet, voventem habere animum sincerum vovendi; nam si dicat se vovere sine animo vovendi, potius ludit verbis. Secundo debet habere animum se obligandi; nam non stat promissio necessaria pro voto absque obligatione, ex dictis supra de distinctione propositi a promissione: unde animus non se obligandi destrueret naturam promissionis. Ultraquamquod cum votum sit lex privata, quam quisque vult sibi imponere, sequitur, nullam consurgere obligationem, si vovens velit illam excludere, cum sit sibi privatus legislator. Suar. *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 3. *n.* 7. *et* 10. Sanch. *in decal. lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 27. *et de matrim. lib.* 1. *disp.* 9. *n.* 5. Azor. *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 13. *q.* 9. Bonac. *in decal. disp.* 4. *q.* 2. *p.* 1. *n.* 12. Quod si aliquis vere non excludat obligationem et sciat saltem confuse, votum parere obligationem, tunc consurgit obligatio voti, etiamsi vovens non sciat expresse quam contrahat obligationem; nam censetur se velle obligare juxta naturam voti, quod emittit. Tertio debet habere animum exequendi, ut licite voveat, quamvis votum sit validum etiam sine tali animo, quoties vovens animum habuit promittendi et se obligandi quia obligatio voti est distincta ab executione, ut patet in eo, qui non observat votum emissum. Sanc. *cit. n.* 23. Bonac. *n.* 14. Trullench. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 1. *n.* 14.

Non tamen semper graviter peccat vovens, si non habuit animum promittendi, seu se obligandi, seu etiam non exequendi votum. Vovere igitur sine animo promittendi et se obligandi, regulariter est tantum peccatum veniale propter inordinationem, quod verba menti non sint conformia. Caeterum non fit Deo gravis injuria, cum coram eo non

detur fictio vel deceptio. Excipe votum factum in professione religiosa, vel in susceptione s. ordinis; nam unusquisque tenetur illud facere ea intentione et voluntate, quam praescribunt ecclesia et religio, unde secus faciendo in re gravi illis illuderetur. Excusaretur nihilominus vovens, si habuisset justam causam ita faciendi, ut si per metum gravem coactus fuisset ad professionem religiosam. Suarez *lib.* 5. *de vot. cap.* 1. *n.* 6. Reginald. *lib.* 18. *n.* 261. Bonac. *l. c. n.* 15. Palaus *tr.* 15. *disp.* 1. *p.* 3. *n.* 5. Denique qui vovet sine animo exequendi, peccat graviter vel leviter, prout materia est gravis vel levis.

Quem vero poenitet voti, nullo modo peccat, si non intendat illud transgredi; nam votum solum obligat ad executionem rei promissae, non vero ad id praestandum hilariter: immo quo major est tristitia, eo magis meritoria potest esse voti executio propter majorem difficultatem in exequendo.

Q. IV. Quaenam debeat esse materia voti.

R. I. Voti materia ex dictis non solum debet esse bona, sed etiam de re meliori. Et quidem quod debeat esse de re bona patet, quia mediante voto, aliquid promittitur Deo, adeoque necesse est esse bonum. * Volunt aliqui rem Deo per votum promissam non solum debere esse bonam, sed etiam supererogationis, non aliunde praeceptam; sed immerito; nam opera praecepta sunt Deo grata, et ita, ut opposita nullo modo ei placeant. Ita cum D. Thoma 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. docent fere omnes DD. apud Palaum *tract.* 15. *disp.* 1. *p.* 8. §. 4. * Item constat non solum debere esse de re bona, sed etiam de meliori; Deus enim non acceptat, quod impedit id quod melius est. Hinc habes, voventem rem malam peccare peccato blasphemiae; offert enim Deo rem pravam, quasi illi placeat quod malum est. Neque quis excusaretur a culpa lethali, etiamsi rem leviter malam voveret; sicut etiam nullum convicium ita leve potest in Deum pronunciari, quod possit dari blasphemia venialis, ita nil tam leviter malum potest Deo promitti, ut statim Deo infinite bono non reputetur fieri gravis injuria. Solum posset esse peccatum veniale ex ignorantia ita voventis. Sanch. *l.* 4. *c.* 6. *n.* 9. Suar. *l.* 2. *c.* 4. *n.* 2. *et* 12. *et l.* 5. *c.* 2. *a n.* 9. Anton. a Spir. S. *disp.* 2. *sect.* 9. *numer.* 52.

Hic etiam animadvertere oportet, quod vovens Deo rem malam sine animo adimplendi, adhuc peccat non solum

Digitized by Google

propter mendacium, sed etiam propter gravem irreverentiam, qua Deo rem malam externe offert. Quod si ulterius habeat animum exequendi, iterum peccat eo genere peccati, in quo est res mala, quam promittit, puta peccato furti, si furtum voveret.

R. II. Si materia voti sit de meliori bono, satis est ad voti valorem, etiamsi ipsum votum habeat peccatum praesuppositive, vel concomitanter; secus si habeat peccatum pro fine primario. Quod validum sit votum de bono meliori, etsi praesupponat peccatum, exinde probatur; quia illud bonum non cessat esse melius et gratum Deo, quamvis ex aliquo malo, tamquam ex conditione, fuerit derivatum. Exemplum sit in illo, qui vovet ingredi religionem, si ex aliquo duello liber evaserit: constat enim, quod supposito duello, adhuc bonum et gratum est Deo ingredi religionem. Less. *lib.* 2. *c.* 40. dub. 7. *n.* 38. Laym *lib.* 4. *tr.* 4. *cap.* 2. *n.* 7. Bonac. *disp.* 4. *q.* 2. *p.* 4. §. 1. *n.* 8. cum aliis.

Item si peccatum se habeat concomitanter ad votum, validum erit ipsum votum; quia semper cum non reddat illicitam ipsius materiam, neque impeditivam melioris boni, jam illa materia est in se ipsa Deo gratior, et proinde apta voto: et quamvis actus in individuo sit malus, non tamen malitia operantis malam reddit materiam voti, cui est extrinseca. * Bonac. *l. c.* §. 1. *n.* 2. Less. *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 7. Azor. *p.* 1. *lib.* 11. *cap.* 16. Sanch. pluribus relatis *lib.* 4. *cap.* 8. *n.* 14. * Demus e. g. aliquem vovisse, se amplius non emissurum votum sine consilio confessarii, et quod nihilominus sine tali consilio voveat castitatem, utique iste peccat vovendo: quia tamen adhuc observantia castitatis est ipsi licita immo melius bonum, jam tale votum potest esse validum. Caeterum observandum, quod si dum quis vovit, non se votum emissurum sine consilio et licentia confessarii, habuit insimul animum non se obligandi sine tali licentia, votum postea emissum sine ea non erit validum, supposito quod fuerit immemor primi voti, dum emittit secundum; cum etenim non fuerit memor illius, censetur non retractasse priorem voluntatem, adeoque perseverare in voluntate non se obligandi sine prefata licentia.

Denique non subsistere votum, si vovens aliquam rem meliorem habeat pro fine primario peccatum, exinde probatur; quia medium alias bonum assumptum ad consequendum finem malum inducit malitiam finis, ac proinde non

amplius bonum est et Deo gratum. Id constat in eo, qui voveret eleemosynam ad obtinendam vanam gloriam; eleemosyna enim quatenus promissa sub conditione obtinendi vanam gloriam etc. est mala et Deo non accepta. Dixi si vovens habeat pro fine primario peccatum; nam si finis primarius sit bonus, jam medium assumptum ad illum assequendum si bonum sit, non habet unde deperdat suam bonitatem, cum potius augeatur ex bono fine primario voventis, quamvis habeat etiam finem secundarium, seu causam impulsivam minus rectam. Hinc tenetur servare votum, qui vovit eleemosynam, ut pauperibus succurrat, quamvis secundario et minus principaliter optet sibi captare laudem apud homines. Bon. *t.* 2. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. §. 1. *n.* 8. * cum suar. Sanch. et Less. *

R. III. Materia voti non debet esse de re ex natura sua indifferenti, vel referri ad finem indifferentem. Quod non debeat esse de re ex natura sua indifferenti patet, quia tunc non est apta cultui divino, quem respicit votum, cum sit actus religionis; ac proinde ut bene observat s. Th. 2. 2. *q.* 88. *art.* 2. vana sunt hujusmodi vota, cum non acceptentur ab eo, cui fiunt. Et quidem quomodo posset esse Deo acceptum votum e. g. de non transeundo per aliquam viam, si nulla adesset circumstantia, ob quam non transire per talem viam ad Dei gloriam conduceret? Verum tamen est, talia Deo promittentem, dummodo non intendat illa Deo placere, peccaturum solum venialiter, et aliquando etiam nullum peccatum commissurum, si ita voveat ex simplicitate. Sanch. *l.* 4. *sum.* *c.* 7. *n.* 4. Trullench. *l.* 2. *c.* 2. *disp.* 7. *n.* 2. Si vero rei alias indifferenti unita sit circumstantia, qua illa res non solum ex intentione voventis, sed ut vestita tali circumstantia conducit ad id, quod est melius, tunc votum de tali re validum esset, ut de se constat. Dixi non solum ex intentione voventis: nam res, quae vel de se, vel ut vestita aliqua circumstantia non conducit ad bonum, bona non est, adeoque non potest esse materia voti. Exemplum sit in muliercula, quae voveret non nere die sabbathi ob B. Virginis reverentiam, et interim liberum esset illi vacare aliis operibus servilibus patet in tali casu abstinentiam a nendo nil conducere ad Virginis honorem, quaecumque fuerit intentio voventis. Secus dicendum, si vovisset per aliquas horas non nere, ut vacaret orationi; nam tunc cessatio a nendo conduceret

ad rem Virgini gratam. * Suar. *lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 7. Sanch. *n.* 7. *

Dixi in secunda parte responsionis, materiam voti neque referendam ad finem indifferentem (intellige primarium); nam cum medium praecipue sumat suam bonitatem, vel malitiam in ordine ad finem primario intentum, jam si iste finis sit indifferens, adeoque vanus, vanum et inutile erit medium assumptum ad illum finem consequendum, et proinde Deo non gratum. Hinc nullum esset votum de jejunio, ut sumptibus quis parceret, dum alias posset licite et honeste impendere nummos.

Non tamen putandum ordinari ad finem indifferentem votum factum ob consequendum aliquod bonum temporale honestum, puta filium, sanitatem, officium etc. dum etenim fiunt hujusmodi vota, includitur cognitio divinae beneficentiae, et agnoscitur Deus ut auctor talium bonorum, adeoque sufficienter intelliguntur talia vota esse de re meliori. Hinc similia vota reperiuntur in sacra scriptura, et approbantur a praxi ecclesiae. Quod si res temporales, pro quibus obtinendis fit votum; non ordinarentur ad agendas Deo gratias, seu ad cognitionem divinae beneficientiae, nullum esset votum; nam sistere in re mere temporali non est sistere in re meliori. Sanch. *n.* 22. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *cap.* 2. *n.* 10.

R. IV. Materia voti non debet esse vel physice vel moraliter impossibilis: quia impossibilium nulla obligatio: *cap. Nemo potest de reg. jur. in* 6. *et leg. Impossibilium ff. eod. tit.* ac proinde tale votum censetur non factum.

Hic autem notandum, quod si materia tempore emissi voti erit vel indifferens vel impossibilis, non ideo obligat votum, eo quod postea evadat bona, vel possibilis; cum tractu temporis non firmetur, quod de jure ab initio non subsistit: *reg. Non firmatur de reg. jur. in* 6. E contra cessat obligatio voti, si illius materia ab initio bona evadat deinde impossibilis, vel etiam indifferens. Exemplum sit in eo qui fecit votum non ingrediendi aliquam domum ob periculum peccandi: si cesset tale periculum, vel mulier, cum qua peccabat, alio migraverit, cessat votum; nam tunc materia talis voti non amplius cedit in Dei cultum. Sanch. *l.* 4. *c.* 7. *n.* 19. Less. *l.* 7. *c.* 40. *n.* 42. Bonac. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 4. §. 2. *n.* 9.

Q. V. Quid faciendum si materia voti partim possibilis, partim impossibilis, partim bona, partim mala sit.

R. Si materia voti partim sit possibilis, partim impossibilis, partim bona, partim mala, sequentes observandae sunt regulae. Primo si tota materia promittatur per modum unius vovens ad nihil tenetur; cum enim vovens ita se voluerit obligare, ut una pars sine alia non ponatur, jam si una pars, quia indifferens, non est materia idonea voti, neque vovens tenetur alteram partem adimplere. Tunc autem vovens intelligitur totam materiam per modum unius vovisse, quando expresse noluit se obligare ad partem, ni simul teneretur ad totum. * Ita Less. *lib.* 2. *cap.* 40. *dub.* 7. *n.* 31. Suar. *tom.* 2. *de relig. lib.* 2. *cap.* 2. *n.* 7. *et* 12.*

Secundo si vovens non habuerit praefatam expressam intentionem, tunc attendenda est materia voti. Si haec sit indivisibilis, jam qui non potest adimplere totum, non tenetur adimplere partem, ut de se patet. Ita qui vovit dare calicem ecclesiae, si non potest facere totum, nec partem tenetur facere; quia calix secundum communem modum non solet dividi. Idem dicendum de eo, qui promisit aedificare ecclesiam, et non potest totam aedificare. Laym. *l.* 4. *tr.* 4. *c.* 2. *n.* 3. Leand. *tr.* 1. *disp.* 9. *n.* 21. Si vero materia voti sit divisibilis, tunc rejecta parte mala indifferenti vel impossibili, votum secundum aliam partem est adimplendum, juxta *cap. Utile de reg. jur. in* 6. ubi habetur utile per inutile non vitiari. Et ratio est, quia talis praesumitur fuisse intentio voventis, ni constet contrarium: D. Th. 2. 2. *q.* 88. *a.* 3. *ad* 2. Sanchez *l.* 4. *cap.* 10. *n.* 7. Pal. *tr.* 15. *disp.* 1. *p.* 8. §. 1. *n.* 10.

Id tamen limitandum, quando una pars est accessoria, altera principalis; nam si reddatur impossibile principale, tunc cessat etiam obligatio adimplendi accessorium; quia accessorium intelligitur promitti dependenter a principali. Exemplum sit in eo, qui, supposita longa navigatione, vovit confiteri sua peccata, vel vovit ire Romam sacco indutus: in his casibus si reddatur impossibilis navigatio, cessat obligatio confessionis accessoria ad navigationem; sicut ob eamdem rationem cessat obligatio induendi saccum, si vovens non possit ire Romam. Quia vero e contra ordinarie loquendo, principale non pendet ab accessorio, si hoc fiat impossibile, permanet obligatio exequendi principale. Ità qui ob valetudinem vel aliam causam non posset in casu supradicto indui sacco, non proinde excusaretur a peregrinatione romana: *cap. unic. de consecration. in* 6. ubi dicitur im-

pedimentum accessorium non redundare in principale. Sanch. *n.* 10. *et* 13. Trullench. *lib.* 2. *cap.* 2. *dub.* 11. *n.* 3.

Dixi; *ordinarie loquendo*, nam si quando impossibilitatur accessorium, redditur valde difficilius principale, tunc etiam ipsius obligatio cessat; tunc enim censetur vovens se obligasse ad principale dependenter ab accessorio. Exemplum sit in eo, qui vovit ire Romam equitando, si defectu pecuniae non possit equum adhibere; tunc nec tenetur ire Romam, si valde illi difficile sit ire pedester. Hinc etiam habet locum illud principium apud theologos commune, quod cessat obligatio voti, si adimpleri debeat cum multo majori difficultate quam vovens intenderit. * Sanch. *lib.* 4. *cap.* 10. *n.* 11. Palaus *tr.* 15. *disp.* 1. *p.* 8. §. 1. *n.* 10. Contra dicta aliquam vim habere videtur textus in *cap. Quod super his de voto* ubi Innocentius III. iis qui votum emiserant eundi in subsidium Terrae Sanctae, et ob infirmitatem vel aliam justam causam, perpetuo implendi votum impedimento detinebatur, injunxit redemptionem voti solvendo expensas, quas facturi erant eundo in Terrae Sanctae subsidium; expensae autem illae erant accessoriae, unde inferri videtur impossibilitato principali adhuc vigere accessorium: sed responderi potest illo tempore illud votum emitti sub ea conditione, ut si voventes per se militare non possent, sumptus necessarios ad alios substituendos conferrent. Ita Layman. *lib.* 4. *tr.* 4. *cap.* 3. *in fin.* Vel etiam potest dici cum Suar. *lib.* 4. *cap.* 11. *n.* 17. obligari hujusmodi voventes non quia accessorium obliget reddito impossibili principali, sed quia dubium erat an principale esset impossibile, unde Pontifex commutationis gratia expensas injunxit. *

Tertio si votum sit disjunctivum, et materia partim sit bona, partim mala, ut si quis dicat: *Hodie voveo vel orare vel furari* tunc vovens ad nihil tenetur. Ratio est, quia in voto disjunctivo ut sit validum debet vovens posse eligere illam partem, quam maluerit, quod non evenit in casu supradicto. Sanch. *l.* 4. *cap.* 10. *n.* 19. Trullench. *l.* 2. *c.* 2. *dub.* 9. *n.* 2. *et* 11.

Regulae in praxi observandae.

I. Eo quod materia voti debeat esse de meliori bono; inferunt DD. votum jejunandi omnibus diebus etiam die dominica esse obligatorium, quamvis enim *cap. Ne quis jejunet de consecr. dist.* 3. *cap. Si quis tamquam, et cap. Sacerdos* 26. *q.* 6. prohibitum fuerit jejunare die dominica ad

evitandum errorem Manichaeorum, qui tale indixerant jejunium in contemptum resurrectionis Christi; cum tamen modo non amplius vigeat talis error, neque amplius habet locum talis prohibitio, et melius est tali die jejunare, quam non jejunare. Verum tamen est, quod si quis voverit jejunare aliqua determinata die v. g. in vigilia annunciationis B. Virginis, melius erit, si se conformet ecclesiae, dum talis dies incidat in dominica, adeoque satisfaciet voto, jejunando sabbatho antecedenti; Leand. *d.* 4. *q.* 46. Id tamen dictum velim, si dum emisit votum, non habuit expressam intentionem jejunandi etiam in dominica quando tali die incideret vigilia Annunciationis etc.

II. Ex eo etiam quod materia voti esse debeat de meliori bono, inferunt DD. non esse validum votum de immoderatis macerationibus corporis, ut enim habeat D. Th. 2. 2. *q.* 88. *a.* 2. *ad* 3. vigiliae, jejunia etc. sunt Deo accepta, in quantum fiunt cum debita discretione, *ut scilicet concupiscentia refraenetur, et natura non nimis gravetur, et sub tali tenore possunt hujusmodi sub voto cadere*. Item per se invalidum est votum non vovendi; quia vovere est actus religionis, et proinde res Deo grata et accepta. Bene autem valeret votum de non vovendo sine licentia confessarii, ne quis se exponat periculo inconsiderate vovendi.

Non tamen judicarem invalidum votum factum de non petenda dispensatione de aliquo voto facto, quamvis multi in contrarium opinentur; nam melius est rem debitam velle exacte adimplere, et cedere omni juri se ab obligatione contracta eximendi. Aliunde cum casus, quo dispensatio utilior sit animae, raro contingat, non vitiare videtur materiam talis voti, quae solet tantum comprehendere casus communiter contingentes; unde si respectu istorum materia voti est de meliori bono, non est cur tale votum non sit validum. Azor. *l.* 11. *c.* 19. *q.* 15. Palaus *t.* 3. *tr.* 15. *d.* 1. *p.* 8. § 5. *n.* 4. Bonac. *tom.* 2. *d.* 4. *q.* 2. *par.* 5. *n.* 18. Bene autem perpendat confessarius, quod si tale votum evadat poenitenti perniciosum, et utilius illi sit petere dispensationem, cum amplius illi non sit de meliori bono, licite petitur dispensatio, si anceps esset, an tunc cessaverit votum, nec ne. Item notet, quod quamvis illi melius non esset petere dispensationem, si tamen haberet causam legitimam petendi, ut si praecipitanter tale votum emisisset, dispensatio obtenta subsisteret; quia votum non impedit potestatem dispensantis. Quod si insuper vovisset, se

dispensatione non usurum, prius petere debet dispensationem a voto non utendi dispensatione, inde non petendi dispensationem, ac demum a voto de re, de qua primo vovit, v. g. castitate etc. Videantur Suar. *l.* 2. *c.* 11. *n.* 6. Sanch. *l.* 4. *c.* 8. *n.* 29.

III. Item animadvertendum, quod dum dicitur votum esse debere de meliori bono, juxta communiorem opinionem sufficit, quod sit de meliori bono directe, quamvis indirecte majus bonum impediat. Exemplum sit in eo, qui voveret aliqua die determinata invisere aliquam ecclesiam, quo tempore forte facere posset aliqua opera perfectiora, si ad ecclesiam non progrederetur. Istud votum videtur omnino validum, cum melius sit invisere illam ecclesiam, quam non invisere. Nihilominus talis visitatio potest indirecte impedire opus perfectius. Scire tamen debet confessarius, posse voventem propria auctoritate tale votum in opus perfectius commutare. Sanch. *l.* 4. *c.* 7. *n.* 47. Trull. *l.* 2. *c.* 2. *dub.* 5. *n.* 17.

IV. Notare etiam debet prudens confessarius, quod dum dicitur votum debere esse de re meliori, id intelligi debet respectu ipsius voventis, ita ut res ab ipso per votum promissa sit illi majus bonum ea re, qua per votum privatur. Ratio est, quia Deus non respicit praecise id, quod ipsi offertur, sed an res illi oblata a vovente cedat in sui majorem honorem et gloriam; et si ita non se habeat, ab ipso non acceptatur. Hinc quamvis vota ordinarie loquendo non debeant esse contraria consiliis evangelicis; nihilominus possunt dari vota valida, quae videntur ipsis adversari; quia in quibusdam circumstantiis melius bonum potest esse voventi talia consilia non servare. Ex his habetur validum esse votum nubendi emissum ab illo, qui non se potest continere; non jejunandi emissum ab illo, cui jejunium graviter officit valetudini; non mutuandi, seu dandi eleemosynam, emissum ab illo, cui pecunia est valde necessaria ad familiae substentationem, et sic de pluribus aliis.

V. Ex illo principio, quod materia voti debeat esse de re moraliter possibili, bene inferunt theologi, nullum esse votum de vitandis omnibus peccatis venialibus; attenta etenim humana fragilitate, ordinario rerum cursu, et ordinariis Dei auxiliis, est moraliter impossibile ea omnia vitare. Quamvis autem lege naturali divina teneamur omnia etiam peccata venialia vitare, id non probat fugam omnium venialium posse esse materiam voto aptam; nam ut ea teneamur vitare ex lege naturali divina, sufficit habere po-

tentiam physicam ad ea vitanda. Cum autem obligatio voti nascatur a libera nostra voluntate, censendum est, non se extendere ad id, quod est moraliter impossibile; nemo enim prudens censetur velle se libere ab hujusmodi obligare. Solet objici votum emissum a s. Theresia de faciendo semper quidquid cognosceret esse perfectius: sed communiter respondetur, ita voluisse ex speciali Spiritus Sancti impulsu.

Validum e contra est votum de vitandis omnibus peccatis mortalibus, sicut et venialibus in aliquo determinato genere, puta de vitandis mendaciis, prolatis cum plena advertentia. Possunt tamen dari aliquae personae ita virtute expoliatae, et ad malum proclives, ut respectu istarum videatur moraliter impossibile peccata venialia etiam in determinata specie vitare. Caeterum hujusmodi vota ordinarie permittere non debet prudens confessarius propter periculum transgressionis. Idem dicas de voto confitendi omnia venialia, quod licet validum sit, si referatur ad ea, quae memoriae occurrunt post factam mediocrem diligentiam; nihilominus exinde oriri possunt multi scrupuli et conscientiarum perplexitates etc. Multo minus permittat confessarius poenitenti votum de vitandis venialibus omnibus, quantum in se est, quia ultraquamquod non sit de re certa humana ratione cognoscibili, qualis esse deberet materia voti, quis non videat, hujusmodi votum infinitis perplexitatibus obnoxium? Quis enim cognoscere valet, se fecisse quantum in se est, ac omnem sibi possibilem diligentiam adhibuisse? etc.

* Ex eo quod materia voti possit esse de re aliunde praecepta, inferre debet confessarius duplicem contrahere malitiam illum, qui tale votum infringeret in confessione necessario exprimendam, alteram contra religionem ratione voti, alteram contra legem materiam illam praecipientem. *

* Ex superius dictis infertur quoque invalida esse, immo vana et fortasse superstitiosa vota, quae fieri contingit a rudioribus hominibus, et praecipue mulierculis non comedendi carnes assas in honorem s. Laurentii, capita animalium in honorem s. Joannis Baptistae; abstinentia enim haec non cedit in cultum ac honorem horum sanctorum, nisi fierent ex motivo mortificationis, quam quis experiretur in abstinentia a talibus cibis. Ex dictis pariter infertur quid sentiendum de voto induendi vestes devotionem indicantes, ut constat in illis, qui in infirmitate vovent se vestire veste coloris habitus Deiparae Carmelitanae, vel Do-

lorum; si enim fiat ob devotionem erga B. V. tunc validum reputandum est, ac obligationem inducens. Layman *lib.* 4. *tr.* 4. *cap.* 2. Azor. *p.* 1. *lib.* 11. *c.* 14. *q.* 5. Sanch. *lib.* 4. *cap.* 7. *n.* 11. *

* Ex eo quod votum de materia impossibili ac indifferenti sit irritum, etiamsi postea possibilis evadat, ac indifferens esse desinat, advertat tamen confessarius an vovens intenderit votum implere eo tempore, quo res bona erit; tunc enim votum a principio validum fuit et obligatorium. Exemplum esse posset in eo, qui voveret nunquam ingressurum in aliquam domum praevidens habitandam a muliere, cum qua periculum peccandi immineret; licet iste non teneatur ad votum implendum; et ab ea domo abstinendum, si in ea nondum habitet mulier, nihilominus statim ac in ea habitare coeperit, tenebitur voto; in hoc enim casu non attenditur an materia esset indifferens tempore voti emissi, sed respiciendum est an tempore adimplendi voti materia sit bona. Sanchez *loc. cit. n.* 19. Palaus *tr.* 15. *disp.* 1. *p.* 8. §. 2. *in fin.* Bonac. *disp.* 4. *quaes.* 2. *p.* 4. §. 2. *n.* 9. *

* Advertendum quoque praefatam doctrinam, quae tradit materiam voti debere esse bonam, vel possibilem tempore emissi voti, habere locum, si loquamur de voto, quod non habet tractum successivum; si enim habeat, tunc obligare incipiet, quando impedimentum cessabit; quia non praesumitur votum factum tantummodo pro tempore, quo voventi impossibile redditur voti adimplementum, sed etiam pro futuro tempore, quo nullo detinebitur impedimento. Hujus rei exemplum afferunt Sanch. *lib.* 4. *cap.* 14. Bonac. *loc. cit.* de eo, qui in mari vel in carcere existens voveret missam audire quotidie, hic certe donec in mari vel in carcere detinetur, non tenetur missam audire, si ibi nequeat, sed a mari vel a carcere egressus, voti obligationem non vitabit. *

* Cum votum divisibile adimplendum sit quoad partem possibilem, hinc qui vovet dare centum aureos in eleemosynam, tenetur elargiri quos potest, si non ei detur centum distribuere: qui vovit jejunare totam quadragesimam, tenetur bis vel ter in hebdomada vel diebus, quibus potest jejunium servare; qui ante, vel post contractum matrimonium castitatem vovit sine conjugis consensu, tenetur partem possibilem servare, scilicet non petendo debitum, tenetur tamen reddere. DD. citati. *

INDEX

TOMI TERTII

TRACTATUUM, QUÆSTIONUM, ET CAPITUM

TRACTATUS VI.

DE FIDE, SPE, ET CHARITATE.

QUAESTIO I.

De necessitate Fidei.

QUAESTIO II.

De Spe.

QUAESTIO III.

De Charitate.

Digitized by Google

TRAÇTAUUS VII.

DE PRIMO DECALOGI PRÆCEPTO.

TRACTATUS VIII.

DE SECUNDO DECALOGI PRÆCEPTO.

Pubblicato questo giorno 19 aprile 1834,
ed è di facciate N. 328.

Digitized by Google